206
GELENEKSEL KÜLTÜRÜMÜZDE ÇOCUK
Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek

DÜNYA ÇOCUK YILI

GELENEKSEL KÜLTÜRÜMÜZDE ÇOCUK

Prof. Dr.
SEDAT VEYİS ÖRNEK

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

TÜRKİYE İŞ BANKASI
KÜLTÜR YAYINLARI

Genel Yayın No 206
Folklor Dizisi 5

Her hakkı saklıdır.

Kapak Düzeni **Fahri Karagözoğlu**

Kapak Fotoğrafları **Sedat Veyis Örnek ve Dr. Atila Erden'in Dia Belgeliklerinden Alınmıştır.**

Birinci Baskı **5.000 Adet**

Saim Toraman Matbaası, Ankara, 1979

Prof. Dr. Sedat Veyis ÖRNEK

GELENEKSEL KÜLTÜRÜMÜZDE ÇOCUK

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ	XIX
KISALTMALAR	XXV
İL ADLARININ KISALTMALARI	XXIX
GİRİŞ	1
I. DOĞUM ÖNCESİ	23
A. KADININ KISIRLIĞINI GİDERMEK İÇİN BAŞVURULAN UMARLAR	23
1. Dinsel-Büyüsel Niteliktekiler	23
Açıklayıcı Örnekler	23
2. Halk Sağaltmacılığı Alanına Girenler	28
Açıklayıcı Örnekler	29
3. Tıbbi Sağaltma Alanına Girenler	41
Açıklayıcı Örnekler	42
B. ERKEĞİN KISIRLIĞINI GİDERMEK İÇİN BAŞVURULAN UMARLAR	43

Sayfa No.

1. Yenilenler, İçilenler 44

2. Tıbbi Sağaltma Alanına Girenler ve Başka Tutumlar 45

Açıklayıcı Örnekler 46

C. ÇOCUĞUN CİNSLİĞİNİ BELİRLEMEK İÇİN BAŞVURULAN YÖNTEMLER, UYGULAMALAR, İNANMALAR 46

1. Oğlan Doğurmak İçin 46

a. Dinsel-Büyüsel Niteliktekiler 46

b. Cinsel Birleşmeyle İlgili Olanlar 50

c. Başka Tutumlar 51

Açıklayıcı Örnekler 51

2. Kız Doğurmak İçin 52

a. Dinsel-Büyüsel Niteliktekiler 52

b. Cinsel Birleşmeyle İlgili Olanlar 54

c. Başka Tutumlar 55

Açıklayıcı Örnekler 55

Ç. ÇOCUĞUN CİNSLİĞİNE YORULAN BELİRTİLER, İŞLEMLER 56

1. Gebe Kadının Oğlan Doğuracağına Yorulan Belirtiler 56

Sayfa No.

2. Gebe Kadının Kız Doğuracağına Yorulan Belirtiler 60

3. Gebe Kadının İkiz Doğuracağına Yorulan Belirtiler 64

4. Doğacak Çocuğun Oğlan Olacağını Düşündüren İşlemler 65

5. Doğacak Çocuğun Kız Olacağını Düşündüren İşlemler 67

Açıklayıcı Örnekler : 70

D. AŞERME 71

1. Aşerme İle İlgili Adlandırma, Niteleme, Benzetme ve Yakıştırmalar 71

2. Aşeren Kadının Yemesi, İçmesi Gerekenler 78

Açıklayıcı Örnekler 79

3. Aşeren Kadının Yememesi, İçmemesi Gerekenler 80

E. GEBELİK 81

1. Gebelikle İle Adlandırma, Niteleme, Benzetme ve Yakıştırmalar 81

2. Gebe Kadının Baktığı, Yediği ve Yaptıklarıyla Çocuğu Arasında Kurulan İlişkiler 84

a. Baktıklarıyla 84

Sayfa No.

b. Yedikleriyle 87

c. Yaptıklarıyla 90

Açıklayıcı Örnekler 93

F. DÜŞÜĞÜ ÖNLEME 96

Açıklayıcı Örnekler 99

III. DOĞUMU KOLAYLAŞTIRMA 101

IV. DOĞUM SONRASI 107

A. ÇOCUĞUN GÖBEK BAĞI İLE İLGİLİ İŞLEMLER 107

Açıklayıcı Örnekler 109

B. ÇOCUĞUN «EŞİ» İLE İLGİLİ İŞLEMLER 110

Açıklayıcı Örnekler 112

V. ADLA İLGİLİ ÂDETLER, İNANMALAR, UYGULAMALAR, YEREL ADLANDIRMALAR, NİTELEMELER, BENZETMELER, YAKIŞTIRMALAR 113

A. ADLA İLGİLİ ÂDETLER, İNANMALAR, UYGULAMALAR 113

1. Yaşatıcı Nitelik Taşıdığına İnanılan Adlar 113

Sayfa No.

2. Aylarla, Mevsimlerle, Belirli Günlerle İlgili Adlar 115

3. Yatırlarla İlgili Adlar 117

4. Çocuğun Adını Değiştirme Gerekçeleri 117

Açıklayıcı Örnekler 117

5. «Çocuk Satma» Âdetinin Bilindiği Yerler 126

6. Satılma Âdeti 126

Açıklayıcı Örnekler 126

B. YEREL ADLANDIRMALAR, NİTELEMELER, BENZETMELER, YAKIŞTIRMALAR 129

1. «Çocuk» Genel Adının Dışındakiler 129

2. Somatik Özelliklerle İlgili Adlandırma, Niteleme, Benzetme ve Yakıştırmalar 136

3. Çocuğun Kimi Organlarıyla İlgili Olanlar 146

4. Çocuğun Çıkardıklarıyla İlgili Olanlar 159

5. Çocuğun Kullandığı, Yararlandığı Araç-Gereçle İlgili Olanlar 164

VI. ÇOCUK GÖRME, AĞAÇ DİKME, DİŞ HEDİĞİ (BUĞDAYI), SAÇ KESME, YAŞ GÜNÜ, SÜNNET, BEŞİK KERTME, ASKERE UĞURLAMA 177

A. ÇOCUK GÖRME 177

Sayfa No.

1. Çocuk Görme'nin Öteki Adları . 177
2. Anneyi Kutlama Zamanları 181
3. Çocuk Görme Sırasında Çocuk İçin Söylenen Kalıp Sözler 181.
4. Çocuk Görme Sırasında Anne İçin Söylenen Kalıp Sözler 182
5. Çocuk İçin Armağanlar 183
6. Anne İçin Armağanlar 184
7. Anneye Götürülen Yiyecek ve İçecekler 185

Açıklayıcı Örnekler 186

B. AĞAÇ DİKME 187

1. Çeşitli Amaçlarla Ağaç Dikme Âdetinin Görüldüğü ve Bilindiği Yerler 187
2. Çocuk Adına Dikilen Ağaçlara Verilen Adlar 188

Açıklayıcı Örnekler 189

C. DİŞ HEDİĞİ 190

Dış Hediği'nin (Buğdayının) Öteki Adları 190

Açıklayıcı Örnekler 193

Ç. SAÇ KESME 196

Saç Kesme Âdetinin Bilindiği Yerler 196

Sayfa No.

Açıklayıcı Örnekler 196

D. YAŞ GÜNÜ 197

Açıklayıcı Örnekler 197

E. BEŞİK KERTME 198

Beşik Kertme'nin Öteki Adları 198

Açıklayıcı Örnekler 201

Beşik Kertme Yoluyla Yapılan Nişanlanmanın Biçimini Açıklayıcı Örnekler 202

Beşik Kertme'den Cayma Nedenlerini Açıklayıcı Örnekler 204

F. SÜNNET 205

1. Sünnet Yaşı 205
2. Çocuğun Psikolojik Bakımdan Sünnete Hazırlanışı 206
3. Sünnet Giyimi 206
4. Sünnet Hamamı Âdetinin Bilindiği ve Uygulandığı Yerler 206
5. Çocuğa Kına Yakma ve Kına Gecesi Düzenleme Âdetinin Bilindiği ve Uygulandığı Yerler 207
6. Çocuğun Bindirildiği Araçlar ve Hayvanlar 207

Sayfa No

7. Sünnet Edilirken Çocuğun Üstüne Örtü Örtme Âdetinin Bilindiği Yerler 208
8. Sünnet Öncesi, Sırası ve Sonrasındaki Dinsel Nitelikli İşlemler 208
9. Sünnet Sırasında Çocuğa Söylenen Kimi Kalıp Sözler 208
10. Çocuğa ve Ailesine Kesilme İşleminden Sonra Söylenen Kalıp Sözler 208
11. Sünnet Düğününde Çalınan Çalgılar 209
12. Çocuğa Sünnetten Önce Bağışlanan Önemli Malların Adları 209
13. Çocuğa ve Eve Sunulan Armağanlar 209

Çocuğun Yatacağı Odanın Hazırlanışıyla İlgili Açıklayıcı Örnekler 210

Sünnet Düğünüyle İlgili Açıklayıcı Örnekler 212

14. Kırvelik Töresinin Bilindiği ve Uygulandığı Yerler 216
15. Kırvenin Öteki Adları 217

Kırvenin Görevleri, Hakları ve Sorumluluklarıyla İlgili Açıklayıcı Örnekler 217

G. ASKERE UĞURLAMA 218

Askere Gidenler İçin Yapılan Başlıca Şeyler 218

Sayfa No.

Açıklayıcı Örnekler 219

VII. ÇOCUĞUN ZİHİNSEL VE RUHSAL ÖZELLİKLERİNİ, MİZACINI ETKİLEYECEĞİNE YORULAN BELİRTİLER 225

A. OLUMLULAR 225

B. OLUMSUZLAR 226

Açıklayıcı Örnekler 227

VIII. ÇOCUĞA KIRK BASMASI VE NAZAR DEĞMESİ 229

A. KIRK BASMASI 229

1. Kırk Basması'na Uğrama Belirtileri 229

2. Kırk Basması'ndan Korunmak İçin Alınan Önlemler 231

Açıklayıcı Örnekler 232

3. Kırk Baskını Çocuğa Yapılan İşlemler 235

Açıklayıcı Örnekler 236

B. NAZAR DEĞMESİ 240

1. Nazara Uğrama Belirtileri 240

Açıklayıcı Örnekler 242

2. Çocuğu Nazardan Koruma 242

Sayfa No.

Açıklayıcı Örnekler 244

3. Nazara Uğramış Çocuğu Sağaltma İşlemleri, Başvurulan Umarlar 246

Açıklayıcı Örnekler 247

IX. GELENEKSEL SAĞALTMA İŞLEMLERİ 251

A. YÜRÜMEYEN YA DA GEÇ YÜRÜYEN ÇOCUKLAR 251

Açıklayıcı Örnekler 255

B. KONUŞAMAYAN YA DA GEÇ KONUŞAN ÇOCUKLAR 258

Açıklayıcı Örnekler 264

C. UYUMAYAN YA DA GEÇ UYUYAN ÇOCUKLAR 265

Açıklayıcı Örnekler 268

Ç. ÇOK AĞLAYAN ÇOCUKLAR 268

Açıklayıcı Örnekler 270

D. ÇOK YARAMAZ ÇOCUKLAR 272

Açıklayıcı Örnekler 273

E. HIRILTILI VE HASTALIKLI ÇOCUKLAR 273

Açıklayıcı Örnekler 274

Sayfa No.

F. GELENEKSEL SAĞALTMA İŞLEMLERİNDE BAŞVURULAN KİMİ YATIRLAR 276

G. ZAYIF ÇOCUKLAR İÇİN «AYDAŞ KAYNATMA» ÂDETİ 277

X. ERGİNLİK, EĞİTİM, CEZALANDIRMA, KORKUTMA 279

A. ERGİNLİK 279

1. Erginliğe Erişme Belirtileri 279

a. Psikolojik Belirtiler 279

b. Fizyolojik ve Bedensel Belirtiler 279

Açıklayıcı Örnekler 280

2. Ergin Çocuklara Verilen Öğütler 281

a. Dinsel Nitelikte Olanlar 281

b. Büyükleri ve Akranlarıyla İlgili Olanlar 281

c. Töreyle, Aktöreyle ve Kötü Alışkanlıklarla İlgili Olanlar 281

Açıklayıcı Örnekler 282

B. EĞİTME 285

1. Çocuğun Eğitimiyle İlgili Yaklaşımlar 285

a. Olumlular 285

b. Olumsuzlar 287

Sayfa No.

Açıklayıcı Örnekler 285

2. Dinsel Eğitim 288

Çocuğun Dinsel Konularda Öğrenmesi, Bilmesi ve Uygulaması Gerekli Olanlar 288

Açıklayıcı Örnekler 288

3. Cinsel Eğitim 290

Açıklayıcı Örnekler 290

C. CEZALANDIRMA . 297

1. Çocuğu Cezalandırma Yolları 297

2. Azarlama, Dövme 298

Açıklayıcı Örnekler 298

Ç. KORKUTMA 299

1. Korkutucu ve Ürkütücü Niteliktekilerle 299

2. Kimi Meslek Sahipleriyle 300

3. Hayvanlarla 301

4. Dinsel Kavramlarla 301

5. Araç-Gereç ve Ev Eşyasıyla 301

6. Bunlardan Başka Yollarla 301

Açıklayıcı Örnekler 302

Sayfa No.

XI. ÇOCUK OYUNLARI 305

A. ÇOCUK OYUNLARININ ADLARI 305

B. OYUNLARDA KULLANILAN ARAÇ-GEREÇLER 306

Açıklayıcı Örnekler 307

XII. ATASÖZLERİ, ÖZDEYİŞLER, DEYİMLER, SEVGİ VE OKŞAMA SÖZLERİ, KARGIŞLAR, BİLMECELER, NİNNİLER, AĞITLAR MASALLAR 315

A. ATASÖZLERİ, ÖZDEYİŞLER, DEYİMLER 315

B. SEVGİ VE OKŞAMA SÖZLERİ 317

C. KARGIŞLAR 321

Ç. BİLMECELER 325

D. NİNNİLER 327

E. AĞITLAR 344

F. MASALLAR 358

E K L E R

I. KAYNAK KİŞİ KÜNYE DİZİNİ 377

II. YER ADLARI DİZİNİ 395

III. SORU KAĞIDI ÖRNEĞİ 401

ÖNSÖZ

Geleneksel kültürümüzde çocukla ilgili zengin bir halkbilimsel gereci sergileyen bu kapsamda bir çalışma yanılmıyorsak ilk kez yapılmaktadır. Daha önce bu konuda derlemeler yapılmış olmakla beraber, bunların kapsamları çeşitli nedenlerle çok dar tutulmuştur.

Bu çalışma birbirini bütünleyen birkaç aşamadan oluşmuştur. Bunlardan ilki derleme aşamasıdır. 1972, 73 ve 74 yıllarını kapsayan derleme aşamasında sayıları iki yüze yaklaşan derleyiciler, daha önceden hazırlanan soru kağıtlarını uygulayarak ülkemizin dört bir yanından gereç derlemiş; derlediklerini de bu amaçla düzenlenmiş özel defterlere elden geldiğince «aynen» geçirmeye çalışmışlardır. Büyük çoğunluğu kız öğrencilerden oluşan derleyicilerin derleme yapılan il, ilçe, bucak ve köyden olmalarına ya da buralarla yakınlıklarına özen gösterilmiştir. Derleme işinde görev alan Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nun öğrencileri bu okula yurdun hemen her yanından geldikleri için, derleme yapılan yerle derleyicinin oralı oluşu ya da orayla yakınlığı konusunda seçme yapabilme olanakları bulunmuştur.

Kimi derleyiciler birden çok yerde derleme yapmışlardır. Böylece «Yer Adları Dizini» nde de görüleceği gibi, Türkiye'nin 230 değişik yerleşim biriminden derleme yapılabilmiştir. Bitlis ve Hakkâri'nin dışında kalan illeri-

mizle, bu illere bağlı ilçe, bucak ve köylerde yaşayan 575 kaynak kişiden yararlanılarak zengin bir gereç derlenmiştir. Yukardaki sayılar, bu türden halkbilimsel derlemelerin şimdiye değin hiçbir zaman ulaşamadığı bir çokluğa erişebilme şansını yeterince açıklar kanısındayız.

Geleneksel değerlere bağlılıklarına, söz konusu yerleşim biriminden olmalarına ya da orada uzun bir süreden beri yaşamalarına önem verilerek seçilen 575 kaynak kişinin yüzde doksanı kadınlardan, arta kalanı ise erkeklerden ve çocuklardan oluşmaktadır. Çocuğun okul dönemine değin annesiyle olan sıkı ilişkisi gözönünde tutulursa, kadın kaynak kişilere niçin bu kadar ağırlık verildiği kendiliğinden anlaşılır. Çocuklar dışında, yaş ortalamaları kırkın üstünde olan kaynak kişilerin hemen hepsi evlenmiş, birkaçının dışında hemen hepsi birden çok çocuk doğurmuş, «evlat sahibi» olmuş, onları büyütmüş, bir bölüğü de torun «mürüvvet»i görmüşlerdir. Böylece, bu nitelikteki kaynak kişilerden elde edilen gereç, denenmiş bir yaşam birikiminin özünden süzülerek kaynaklanmaktadır, diyebiliriz. Bu bakımdan, sunduğumuz gerecin gerek büyük ölçüde güven vericiliğini, gerekse geleneksellliği «temsil» ediciliğini vurgulamakta yarar görüyoruz.

Değerlendirme aşamasında, derleme defterleri tek tek ele alınarak sıkı bir inceleme ve denetimden geçirilmiştir. Bu denetimde kimi defterler içerdikleri bilgilerin kuşku götürür oluşlarından, kimileri de kaynak kişiler ve yer adlarıyla ilgili açıklamalardaki eksiklikler, tutarsızlıklar ve yanlışlardan dolayı değerlendirme dışında tutulmuşlardır. Bir ilin merkezini, ilçe, bucak ve köylerini oluşturan defterler bir araya getirilerek abecesel sıraya konduktan

sonra, ana konular, konulara ve alt konulara göre fişleumeye başlanmıştır. Çalışmanın en yorucu olan bu aşamasında ana konu, konu ve alt konular coğrafi dağılımları bir bir belirtilerek özel fişlere işlenmiştir. Fişleme işi tamamlandıktan sonra, fişlerin hepsi yeni baştan gözden geçirilerek, işleme sırasında yapılan yanlışlar ve eksikler giderilmeye çalışılmıştır.

Düzenleme aşamasında kimi konularda yaygınlığa, kimilerinde yer adları sıralamasına, kimilerinde verilerin içerik ve tür benzerliklerine, kimilerinde de abecesel sıralamaya önem verilmiştir. Coğrafi dağılımlarda, illerin sıralanmasında, illerin abeceselliğine dikkat edilmeye çalışılmıştır.

Gereci değerlendirecek olanlara, kaynak kişilerin o konudaki görüş, düşünüş, yorum, uygulama, inanış, tutum ve davranışlarını belirlemek için çok sayıda somut örnek verilmiştir. Bu türden «Açıklayıcı Örnekler» de kaynak kişinin sadece adı, yaşı ve nereli olduğu belirtilmiştir. Okuyucu, kaynak kişilerle ilgili daha geniş bilgiyi, gerecin sonuna eklenen «Kaynak Kişi Künye Dizinin» nde bulabilir. Ayrıca «Yer Adları Dizini» ve «Soru Kağıdı Örneği» de Ekler Bölümü'nde verilmiştir. «Yer Adları Dizini» nde sadece söz konusu ilin kısaltılmış biçimi verilmiş, buna karşılık köy, bucak ya da ilçe adları tam olarak belirtilmiştir. Örneğin Af. (Afyon), Zile/To. (Tokat), Kabaçalı K./Kığı/Ağ. (Ağrı) gibi. Birinci örnekde sadece Afyon, ikinci örnekde Tokat'ın Zile ilçesi, üçüncü örnekde de Ağrı'nın Kığı ilçesine bağlı Kabaçalı köyü açıklanmaktadır.

«Giriş» de, ayrıntıya girilmeden gerece topluca bakmaya; birçok yaygın âdet, töre, tören, inanma ve uygulamayı vurgulamaya; bir de gereç bölümüne konamayacak olan kimi genellemeleri belirtmeye çalıştık. Yorumlar ve yaklaşımlar zamanla değiştiğine, değişmesi gerektiğine göre; bizim için asıl amaç yorumdan çok, ilgi duyanların yararlanma ve değerlendirmelerine açık, elden geldiğince dizgeli bir gereç sunmaktır. Giriş'in sonuna, Giriş'de değinilen konularla ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek istiyen okuyucular için bir «Kaynakça» eklenmiştir.

Uzun bir zaman içinde derlenen, dizgelenen ve sergilenen bu gerecin tümü, hiçbir yazılı metinden yararlanılmadan, doğrudan kaynak kişilerin açıklamalarına, yorumlamalarına ve örneklemelerine dayanmaktadır. Gerecin kimi bölümlerindeki bilgiler, açıklamalar daha önce yayınlanmış derlemelerde, kitaplarda bulunabileceği gibi, kimileri de onlarla çelişkili olabilir. Biz, bunların irdelemesini ve karşılaştırmasını yapmadan, belirli bir bütünlük içinde başta halkbilimciler olmak üzere; özellikle doğum ve çocuk alanında çalışan doktorların, kültür ve kişilik konusunda araştırma yapanların, psikiyatristlerin, ruhbilimcilerin, eğitbilimcilerin, toplumbilimcilerin, çocuk gelişimiyle uğraşan öğretmen ve öğrencilerin, ana babaların, geleceğin büyüklerini hazırlamakla yükümlü kurum, kuruluş ve yöneticilerin bu gereçden yararlanacağını umarak; gelenekselliği ağır basan bir toplumun çocuk konusundaki eğilimlerini, uygulamalarını, tutum ve davranışlarını hesaba katmadan köklü bir atılım, eğitim ve değişime gidilemiyeceğini belirtmek istiyoruz.

Bu çalışma elbet ki, birtakım eksiği de içermektedir. En önemlisi de çocukla ilgili her konuyu kapsayama-

yışıdır. Aslında bu türden derlemeler hiçbir zaman tek kişinin üstesinden gelemeyeceği bir sabrı, dikkati, denetimi ve maddi gideri gerektirmektedir. Başka bir söyleyişle, bu türden yoğun ve sistemli derlemeler kişilerden çok kurum ve kuruluşların üstlenmesi gereken takım çalışmalarıdır. Umut ediyoruz ki, ilgili kurum ve kuruluşlar geniş kapsamlı derleme işlerini bir an önce başlatarak, halk yaşamına ilişkin nice bilgi, beceri ve beğeniyi yitip gitmeden geleceğin araştırıcılarına bırakırlar. Bir başka eksiklikde konuyla ilgili fotoğrafların bulunmayışıdır. Kimi yer adlarının yazılışlarında, kaynak kişilerin künyelerine ilişkin kimi bilgilerde yanlışların olabileceğini sanıyoruz. Ancak bu türden yanlışlar gerecin özünü bozacak nitelikte değillerdir.

Zaman zaman sıkılıp utanarak, zaman zaman tam bir açık yüreklilikle, zaman zaman da şaşırtıcı güzellikteki anlatımlarıyla inandıklarını, bildiklerini, duyduklarını, gördüklerini ve uyguladıklarını dile getiren kaynak kişilere gönül borcumu ödeyememenin yükü altındayım. Nice sıkıntıyı, acıyı, sevinci, coşkuyu özümleyen yaşamlarının gerçeklerinden çekip çıkardıkları, süzüp aktardıkları bunca bilgiyi büyük bir cömertlikle veren bu insanlara şükranların ve minnetlerin en hası sunulur ancak. Derleme işinde görev alan ve bunu büyük bir titizlikle gerçekleştiren Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nun 1972 - 73 ve 1973 - 74 dönemi öğrencileri ile Ankara İlköğretmen Okulu 1973 - 1974 dönemi öğrencilerine ve bu konuda bana yardımcı olan öğretmenlerine; özellikle sayın Zeynep Tanaydı'ya, sayın Nebile Tilev'e, sayın Güler Oral'a, sayın Örcün Barışta'ya, eşim Ulun Örnek'e ve dostum Doğan Ergun'a da çok şey borçluyum. Elbetteki bu öğren-

ciler olmadan bu çalışma ortaya çıkmazdı. Şimdi Türkiye'nin dört bir yanında görev yapan, derlediklerinin bir çoğunu daha yakından gören ve yaşayan bu genç insanlara içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmanın son aşamalarında bana yardımcı olan genç meslektaşım Gürbüz Erginer'e, öğrenci Dudu Asan'a; başta İbrahim Cüceoğlu ve Metin Konca olmak üzere İş Bankası Kültür ve Sanat Müşavirliği ilgililerine ve Saim Toraman Basımevi'nin emekçilerine de teşekkür ederim.

Ankara, Ağustos 1979 *Sedat Veyis Örnek*

KISALTMALAR

AÜEF (Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi).
AÜİF (Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi).
AÜTF (Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi).
B (Bucak).
BÜHY (Boğaziçi Üniversitesi Halkbilim Yıllığı).
ÇV (Çocuğu var).
ÇY (Çocuğu yok).
D (Derleyici).
DB (Doğduğundan beri).
DTCF (Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi).
HÜTF (Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi).
İO (İlkokul).
K (Köy).
KK (Kaynak Kişi).
L (Lise).
MFAD (Milli Folklor Araştırma Dairesi).
OO (Ortaokul).
OYV (Okuma yazması var).
ÖY (Öğrenimi yok).
ÖY-OB (Öğrenimi yok, okuma biliyor).
ÖY-OYB (Öğrenimi yok, okuma yazma biliyor).
TD (Türk Dili).
TK (Türk Kültürü).
UTFKB (Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri).
UTFSB (Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri).
YÖ (Yüksek öğrenim).

İL ADLARININ KISALTMALARI :

Adana	Ada.	Gaziantep	Gaz.
Adıyaman	Adı.	Giresun	Gr.
Afyonkarahisar	Af.	Gümüşhane	Gm.
Ağrı	Ağ.	Hatay	Hat.
Amasya	Ama.	Isparta	Isp.
Ankara	Ank.	Istanbul	Ist.
Antalya	Ant.	İçel	İç.
Artvin	Ar.	İzmir	İz.
Aydın	Ay.	Kars	Kr.
Balıkesir	Ba.	Kastamonu	Ks.
Bilecik	Bil.	Kayseri	Ky.
Bingöl	Bn.	Kırklareli	Krk.
Bolu	Bo.	Kırşehir	Krş.
Burdur	Brd.	Kocaeli	Kc.
Bursa	Brs.	Konya	Kn.
Çanakkale	Çkl.	Kütahya	Kü.
Çankırı	Çkr.	Malatya	Ml.
Çorum	Çr.	Manisa	Mn.
Denizli	Dz.	Maraş	Mr.
Diyarbakır	Dy.	Mardin	Md.
Edirne	Ed.	Muğla	Mğ.
Elazığ	El.	Muş	Mş.
Erzincan	Ezc.	Nevşehir	Nş.
Erzurum	Ezm.	Niğde	Nğ.
Eskişehir	Es.	Ordu	Or.

Rize	Rz.	Trabzon	Tr.
Sakarya	Sk.	Tunceli	Tn.
Samsun	Sm.	Urfa	Ur.
Siirt	Sr.	Uşak	Uş.
Sinop	Sn.	Van	Vn.
Sivas	Sv.	Yozgat	Yz.
Tekirdağ	Tk.	Zonguldak	Zn.
Tokat	To.		

I
Giriş

Bu derlemede çocuğun ana rahmine düşme öncesinden başlayarak askere gidişine değin uzanan bir dizi halkbilimsel aşama, uygulama, âdet, inanma, töre ve tören yeralmaktadır. Askere gidiş ilk bakışta çocuklukla ilgili görünmemekle beraber, geleneksel kesimde genellikle evden ayrılma ve aileden kopma askere uğurlanmayla başlar diyebiliriz. Askere gidinceye değin çocuklar şu ya da bu biçimde aileleriyle olan bağlarını çoğu zaman koparamamaktadırlar. Hatta bizim kültürümüzde askerliğini yapmamış kimseye hâlâ çocuk gözüyle bakma, belli bir ölçüde de olsa, etkinliğini ve yaygınlığını sürdürmektedir.

Aynı biçimde, doğum öncesiyle ilgili olarak sergilenen gereç de, bir an için çocukla ilgili görünmeyebilir. Oysa çocuğun ilkin annesinden kültürlendiği düşünülürse, o annenin hangi değerler sisteminde kültürel kişiliğini kazandığı, hangi halk inanmalarından etkilendiği ve çocuk sahibi olmak için hangi umarlar peşinde koştuğu daha da önem kazanmaktadır. Bu nokta aynı zamanda, çocuğu nasıl bir annenin, babanın, çevrenin, kısaca kültürel ortamın yetiştirip kalıpladığını vermesi bakımından da önem kazanmaktadır.

Gereç bölümünde sergilenenlerin tümünün bugün de hâlâ uygulandığını, etkinliğini koruduğunu ve geçerliğini sürdürdüğünü elbetki söyleyemeyiz. Bunların bir bölümü artk geçmiş-

lerde kalan, ancak belleklerde izler taşıyan türden inanma ve uygulamalardır. Ama büyük bir bölümü zaman zaman yaptırıcı, inandırıcı ve umdurucu dokularında gevşemeler olsa bile; yöreden yöreye, aileden aileye, kişiden kişiye kimi ayrımlar göstererek hâlâ canlılıklarını sürdürmekte, ağırlıklarını korumaktadırlar.

Kısırlığı gidermek, çocuk sahibi olmak için başvurulan umarların başlıca üç öbekte toplandığını görüyoruz. Bunlar dinsel-büyüsel nitelikte olanlar, halk sağaltmacılığı alanına girenler ve çağdaş tıpdan beklenen yardımlardır. Dinsel - büyüsel alanda hocalara okunma, muska yazdırma, türbe, yatır, ocak ve ziyaret yerleri ön planı almaktadır. Halk sağaltmacılığı alanına girenlerse daha çok kocakarı ilaçları, rahime ilaç uygulama, buğuya, buhara, kızgın taşa ve kiremite oturma; bele yakı yakma, karnı, kasıkları çektirme; kaplıcalara gitme ve belirli şeyleri yeme içme çevresinde yoğunlaşmaktadır. Kadın analık duygusunu tatma, ailedeki yerini sağlamlaştırma, çocuğuyla bütünleşme ve çevrenin kınayıcı baskısından kurtulmak için sayılamayacak kadar çok umara başvurmakta ve yerli ilaç kullanmakta, hatta bu konuda sağlığını ve yaşamını bile tehlikeye atabilmektedir. Geleneksel kesimde kadının doktora görünmesi hâlâ kolaylık kazanamamıştır. Gerek töresel yasaklamalar, gerek ekonomik bağımlılık, gerekse yol, ulaşım gibi etmenler kadının doktora ulaşmasını engelleyebilmektedir. Bugün namus kavramının cinsellikle eş tutulduğu yerlerde, kadının erkek doktora görünmesi çoğu zaman sorun olmaktadır. Bu bakımdan kadın, evinin ve yakın çevresinin olanakları ve deneyimleriyle sorununu çözmeye çalışmakta, geleneksel yöntem ve uygulamaları sınamakta, bunlardan bir sonuç alamazsa doktora başvurabilmektedir. Nitekim yanıtların sıralanmasında «doktora başvurulur» yanıtı, çoğunlukla geleneksel umarlardan sonra gelmekte-

dir. Kısır erkek için durum aynı görünmemektedir. Alınan yanıtlarda «doktora başvurma» daha çok yer tutmaktadır. Bunda erkeğin ekonomik bağımsızlığı, geleneksel kesimde erkeğin karar organı olması ve kültürümüzde cinsel konularla ilgili olarak erkeğe tanınan özgürlük gibi etmenler rol oynamaktadır. Bununla beraber onlar da zaman zaman geleneksel sağaltmadan; içlerinde doğurtucu, kısırlığı giderici özler ve nitelikler taşıdığına inanılan birtakım yiyecek içecekten yarar ummaktadırlar. Kusuru kendilerinde bulmayıp, durum ve koşullar elverişliyse, ikinci kez evlenmenin yolunu aramak da oldukça yaygın bir çözüm yolu olarak görünmektedir.

Doğurma tutukluğunu bel tutukluğu, kasık sertliğiyle eş tutan halkhekimliği, içerisinde yumuşatıcı, tutukluğu giderici, onarıcı özler taşıdığına inanılan kimi maddeleri, otları ezip döğerek yakı yapıp bele, kasığa sarma yoluyla çocuk sahibi olacağını ummaktadır. Bu amaçla yüzlerce yakı türü geliştirilmiştir. Özellikle ısıtıcı, yumuşatıcı, yakıcı nitelikteki maddelerden ve otlardan elde edilen buğu uygulaması, rahime giden yolu açmak amacını gütmektedir. Üşütmenin ve «soğuklatma» nın da çocuk sahibi olmayı engellediği düşüncesinden çıkılarak kızdırılmış taşlara, kiremitlere oturmak, sıcak kaplıcalara gitmek yolları da sık sık denenmektedir.

Doğacak çocuğun cinsliğini belirlemek amacıyla başvurulan yöntemler, uygulamalar, bunların çevresinde toplanan inanmalar ilk bakışta salt bir merak ve tahmin gibi görünüyorsa da, temelde belli bir isteğin yattığı da açıkça sezilmektedir. Oğlan doğurmak için başvurulan yöntem ve uygulamaların önemli bir bölüğünü dinsel ve büyüsel nitelikte olanlar oluşturmaktadırlar. «Hocanın okuduğu buğday tanesini yutmak», «hep oğlan doğurmuş bir kadınla ekmek mayası değiştirmek», «kırk gün oğlan adı söylemek gibi pratikler bu tutuma örnek olarak gösterilebilir. «Cinsel birleş-

meden sonra sağ yana yatmak ya da sağ yandan kalkmak» çok yaygın bir inanma olarak görülmektedir. İslâm kültüründe «sağ»ın olumlu olarak değerlendirilmesi, tıpkı «sağ ayağı atarak bir işe başlama», «sağ elle dokunma», «meleklerin sağ omuzda oluşu» gibi yorumlanarak sağ yana yatma ya da sağ yandan kalkma kalıp inanışını doğurmuş olsa gerektir. Oğlan çocuğunun tatlı yiyeceklerle eşdeğerde tutulması da, özellikle geleneksel toplumumuzda erkeğe verilen değerin bir başka tipik örneğini vurgulamaktadır. Bu eşdeğerlilik «ye tatlıyı, doğur atlıyı» tekerlemesinde de anlatımını çok güzel bir biçimde bulmuştur. Oğlan doğurma, baba ocağını tüttürmek, adı ve soyu sürdürmek, mirasın, malın dağılmasını önlemek gibi etmenlerden dolayı büyük önem taşımaktadır. Alınan yanıtlarda, yapılan açıklamaların çoğunda kız doğurmak istenmemesi açıkça ortaya konmakla beraber, yine de kız doğurmak isteyenler oğlan doğurmak için uyguladıkları yöntemlerin ve işlemlerin tersini yapmaktadırlar. «Hep kız doğuran biriyle ekmek mayası değiştirilir» örneğinde olduğu gibi, cinsel birleşmeden sonra «kadın soluna yatar ya da solundan kalkar» uygulaması da bu konuda yaygın bir örnek olarak gösterilebilir. Öte yandan «ye ekşiyi, doğur Ayşeyi» tekerlemesi de, tatlı-ekşi karşıtını vurgulaması bakımından çok ilgi çekicidir. «Kız yükü, tuz yükü» sözü de, toplumumuzun geleneksel yapısı içinde kız çocuğunun yerini acı bir biçimde belirlemektedir. Geleneksel kesimde erkek çocuğunun çoğu zaman ana babanın bakımını ve korunmasını üstlenmesi, kızınsa evlenme yoluyla evden ayrılıp gitmesinin de bu değerlendirmede rolü büyüktür. Ayrıca kızı geçerli değerlere göre yetiştirip, adına ve namusuna herhangi bir biçimde leke sürülmeden töreler uyarınca bir an önce evlendirme zorluğu da yukardaki deyimde geleneksel gerçeğini bulmaktadır. «Kızı çok sevmeyiz ki, çareler alalım. Kız elâlemin ocağını tüttürür, bizim ocağımızı oğlan tüttürür. Bizde kız sömürücü, tüketici olarak

görünür» açıklamasını yapan kaynak kişi bu konudaki tutumu açıkça vurgulamaktadır.

Gebe kadının oğlan ya da kız doğuracağına yorulan belirtilerle işlemlerin büyük bir bölümü büyüsel düşüncenin benzetme ilkesinden kaynaklanmakta ve daha çok da kadının gebelik döneminde uğradığı geçici somatik değişimlerle bedeninin, özellikle karın bölgesinin aldığı biçimlerin kalıp benzetmelerini içermektedirler. Doğacak çocuğun oğlan ya da kız olacağını öngören işlemlerde, pratiklerde ve tahminlerde erkek ve kadın cinsliğini simgeleyen biçimsel benzetmeler yaygınlık kazanmaktadır. Bu türden işlemler Türkiye genelinde birbirlerini çeşitleyen, tamamlayan, ama temelde aynı görüşü ve yorumu içeren çok sayıda örneklerden oluşmaktadırlar.

Aşerme ile ilgili adlandırma, niteleme, benzetme ve yakıştırmalar genellikle «aşyerme, yerik, yerük» sözcüklerinin çevresinde çeşitlenmekte; aşerme sözcüğünün değişik yörelerdeki ağız özelliklerini, ses kaymaları sonucu aldıkları biçimleri yansıtmaktadır. Bunların yanı sıra kadının içinde bulunduğu fizyolojik, psikolojik ve toplumsal durumu anıştıran deyim ve sözcüklere de rastlanılmaktadır. Aşerme aşamasında kadını en çok etkileyen halk inanması, kadının yediği içtiğiyle ilgili olanlardır. Özellikle doğacak çocuğun cinsliğini belirleyeceğine inanılan yiyecekler ekşi ve tatlı olmak üzere başlıca iki öbeğe ayrılmaktadır. Ekşi, acılı, biberli türden yiyeceklerin kız olmasına önbelirti sayılmasının ya da bu doğrultuda yorumlanmasının temelinde, toplumumuzun erkek ve kız ayrımındaki tutumunun simgesel gerçeği yatmaktadır. Bu nedenle, aşerme aşamasındaki kadına âdeta bir yemesi gerekenlerle yememesi gerekenler listesi sunulmaktadır. Öte yandan, bu inanışa ters düşen, yaygın bir inanış da ekşi tatlı ayrımı gözetilmeksizin, kadının canının çektiğini yemesidir. Bu durum, bu dönemde canının

çektiğini yemeyen ya da yiyemiyen kadının bunun zararını çocuğuna çektireceği inanışında yaygınlık kazanmaktadır.

Gebelik durumuyla ilgili adlandırma ve benzetmelerin, kadının bedeninin aldığı biçimden başlayarak fizyolojik, psikolojik ve toplumsal açılardan değerlendirilmesi gerekiyor. Çünkü bunların içinde «karnı burnunda», «yüklü», «arka eteği uzamış, ön eteği kısalmış» gibi biçimseli vurgulayanların yanı sıra «çatlayasıca», «gene neye dönmüş», «kel» gibi ayıplayıcı ve kınayıcı türden olanlar da yer almaktadır. Kadının gebeliği sırasında baktığı, yediği, içtiği ve yaptıklarıyla doğuracağı çocuk arasında kurulacağına inanılan gizemsel ilişkiler sonucu birtakım uygulamalar ya da kaçınmalar da yaygınlık kazanmıştır. Bu durum, kuşkusuz anne ile karnındaki çocuk arasında gizemsel bir ilişkinin, hatta bir yazgı bağının varsayılmasından kaynaklanmaktadır. Bu konudaki gizli endişe ve korku, yalnızca, doğacak çocuğun istenmeyen insana, hayvana ya da nesneye benzemesi gibi biçimseli değil, aynı zamanda huy gibi, yapı gibi öze ilişkin olanı da kapsamaktadır. Özellikle çocuğun anne karnında ilk kıpırdadığı zaman, dış etkinin en tehlikeli ve yoğun olduğu zaman diye kabul edilmektedir. Bu sırada anne kime bakarsa, doğuracağı çocuğun ona benzeyeceği inanışı oldukça yaygındır. Böylece, annenin gebelik döneminde çocuğunun güzel, çirkin gibi biçimsel olanla iyi huylu, inatçı vb. temel yapıyı ilgilendiren özellikleri kazanmasında âdeta bir geçirgen rolü oynadığına inanılmaktadır. Aynı durum gebe kadının yedikleriyle de sıkı sıkıya ilişkili görünmekte, böylece kadın neredeyse yemesi gerekli olanlarla, yememesi gerekli olanları içeren listelerle karşı karşıya bırakılmaktadır.

Doğumu kolaylaştırma amacına yönelik uygulamalar ve inanmalar başlıca iki öbekte toplanmaktadır: Akılcı olanlarla, akıldışı olanlar. Doktora, ebeye başvurma, doğum öncesi sık sık

yürüyüş yapma, temizlik kurallarına uyma gibi yaygın, akılcı uygulamaların yanı sıra, örneğin doğum sırasında «kilitli kapıları, dolapları açma», «örgülü saçları çözme», «dilenciye sabun verme», «silah atma, sıkıları boşaltma» gibi büyünün «analoji» ilkesi alanına giren çok sayıda uygulama geliştirilmiştir. Öte yandan, doğum sırasında çocuğun rahimden sökülüp gelmesi için kadını sallamak, baş aşağı çevirmek, kollarından tutup sallamak gibi sağlığı tehlikeye atıcı nitelikteki uygulamalara ve işlemlere de rastlanılmaktadır.

Nasıl gebe kadının baktığı kimselerin, hayvanların, nesnelerin, yediği içtiği şeylerin doğacak çocuğu olumlu ya da olumsuz yönden etkileyeceği tasarımı ve inancı yaygınsa, çocukla göbek bağı ve «eş»i ya da «sonu» (plasenta) arasında da aynı inanç bağlantısı kurulmaktadır. Bu bakımdan, doğumdan sonra çocuğun göbek bağı ve eşi gelişigüzel bir yere atılmaz, çoğu zaman belirli bir yere saklanır ya da gömülür. Örneğin, çocuk «evcil» olsun, «dışarıcı» olmasın diye göbek bağı dolabın, sandığın içine konur; aynı biçimde «malcı» olsun diye ahıra; «akıllı», «okumuş», «alim», «öğretmen», «istikbali parlak» olsun diye okulun bahçesine, duvarına; «dindar», «hafız», «hoca», «namazcı», «sofu», «imanlı», «müftü», «müezzin», «eli yazılı, dili Kur'anlı» olsun diye cami avlusuna ya da duvarına gömülür, saklanır. Bu inanışın doğurduğu saklama ve gömme işlemlerinde kız çocukların göbek bağları genellikle «evine bağlı», «ev kadını», «evcimen», «ev kızı» olsun ya da «gözü dışarda olmasın», «gezenti» olmasın diye ev çevresine gömülür ve saklanırken, oğlan çocuklarınınki okul, cami, ahır gibi yerlere konmaktadır. Bu da geleneksel kesimde kızın ve oğlanın yerinin neresi olması gerektiğini belirleyen bir tutumu açıklaması bakımından ilginçtir. Temizlik kurallarının dışında «eş»in çocukla olan yazgı birliği üzerindeki inanış da yaygındır. Bu da birtakım işlemleri ya

da kaçınmaları beraberinde getirmektedir. «Eş»e de «çocuk gözüyle bakılması», «onun da çocuktan sayılması», «ona birşey olursa çocuğa da olur» endişesi «eş» ile ilgili işlemlerin temelinde yatan tasarımları ve inanışları dile getirmektedirler. Nitekim «eş»in temiz bir beze sarılarak ayak altından uzak bir yere gömülmesi, saklanması, suya atılması gibi işlemlerde kaynak kişiler «kedi, köpek yemesin», «kokuşmasın» ya da «biz büyüklerimizden böyle gördük» gibi açıklamaların dışında «dirilmesin», «kırklı üstüne basmasın», «kedi köpek yiyip de çocuk itcanlı olmasın», «gözü dışarda kalmasın», «uğursuzluk getirmesin», «rızkını başka yerde arasın», «nasibi su gibi bol olsun» türünden açıklama ve yorumlamalarla ona âdeta çocuğun özdeşi gözüyle baktıklarını belli etmektedirler.

Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten bir simge olduğu için, halkımızca ad çevresinde birçok inanış, uygulama, tasarım, töre ve tören geliştirilmiştir. Bu bakımdan çocuğa daha adı verilirken bir dizi önceliğe, hatta kurala önem verilmeye çalışılır. Kaymalar, sapmalar olmakla beraber, gelenekselliğin etkisini gösterdiği yerlerde ad koyma genellikle aşağıdaki biçimde olmaktadır: Bir hoca çağrılır, hoca olmazsa bu görevi ailenin yaşlı üyesi üstlenir; hoca çocuğu kucağına alır, yönünü kıbleye çevirir; çocuğun kulağına ezan okur; daha çok sağ kulağı olmak üzere adı üç kez söylenir. Ad koyma sırasında mevlit okunduğu, kurban kesildiği ve yemek verildiği de olmaktadır. Çocuğa ad seçme hakkı genellikle erkeğin babası, annesi, kadının babası, baba, kadının annesi, anne sırasını izlemektedir. Burada da, söz konusu edilen kesimde, kadının hakkı ve yeri dikkati çekmektedir.

Birtakım adlar vardır ki, onların gerek sözcük anlamları, gerekse daha önce o adı taşıyanların kişiliklerinden giderek kut-

sal sayılmaları nedeniyle «yaşatıcı» oldukları inancı yaygınlık kazanmıştır. Özellikle «çocuğu durmayan» ya da çabucak ölen kimselerin bir umar olarak sarıldıkları bu adların yaygın olanları bilindiği gibi Yaşar, Duran, Dursun, Kaya, Satı ve Satılmış'dır. Son iki ad, «çocuğu satma» pratiği sonucu konan adlardır. Yatırları, ocakları ziyaret sonucu dünyaya getirilen çocuklara konan adları da bu katagoriye sokabiliriz. Oldukça sık görülen uygulamalardan biri de çocuğun adını başka bir adla değiştirmektir. Çocuk sık sık hastalanırsa ya da ailenin başına beklenmedik şeyler gelirse, bunun nedeni çoğu kez çocuğa konan adda aranmakta ve çocuğun adı değiştirilmektedir. «Adı yaramadı», «adı ağır geldi», «adını taşıyamıyor», «adı uğursuzluk getirdi» gibi gerekçelerle ad değiştirmelerde kurban kesildiği, mevlit okutturulduğu, pilav pişirilip dağıtıldığı, dul bir kadına bir öğün yemek verildiği de olmaktadır. Çocuk genel adının dışında bebe, çağa, enik, kızan, sâbi, uşak, velet gibi yaygın olanların yanı sıra çok yerel olanlar da görülmektedir. Takma adları oluşturan benzetme, yakıştırma ve nitelemelerle somatik özelliklere ilişkin adlandırmalarda çocuğun usluluğu, yaramazlığı, bir özürü; bir ayrımı vb. onu küçültme, aşağılama, alaya alma nedenleri olduğu gibi, aynı zamanda bir sevgi, bir şirinlik belirtisi olarak da kullanılmaktadır. Bunlar, özellikle çocuklara öfkelenildiğinde ya da çocuklar sevildiğinde söylenilmektedir. Bu türden adlandırmalar, benzetmeler ve yakıştırmalar sadece küçükler için değil, büyükler için de kullanılmaktadır. Takma adlar genel adı altında toplayabileceğimiz bu yakıştırma, benzetme ve nitelemelerin kullanımları kentlere bakarak köylerde çok daha yaygındır. Çocukların kimi organları, tükürük, salya, çiş vb. çıkardıkları ve yararlandıkları araç-gereçlerle ilgili adlandırmalar da zengin bir tablo içermektedir. Örneğin beşik adı yirmiye yakın değişik sözcükle ya da benzetmeyle anlatılabilmektedir. Gerçi bunların bir bölüğü aynı sözcüğün ağız

özelliklerini yansıtmaktadır; ancak bir bölüğü de eşanlamlı sözcükler olarak kullanılmaktadır.

Çocukla ilgili bir dizi âdet vardır ki, bunların çoğuna küçük çapta da olsa bir tören ve kutlama eşlik eder. Bunlar çocuk görme, ağaç dikme, diş hediği, saç kesme, yaş günü, sünnet, beşik kertme, askere uğurlama gibi âdetlerdir. Çocuk görme âdeti hem yeni anneyi kutlama, hem de komşuluk, akrabalık ilişkilerinin yeniden pekiştirilmesi, canlandırılması amacını gütmektedir. Bu görevin yerine getirilmesi «çocuk görme» genel adının dışında zengin bir çeşitlilik göstermekte, halkımızın belirli bir konuyla ilgili olarak ürettiği sözcükleri sergilemektedir. Saptayabildiğimiz kırkı aşkın adlandırma ile yerine getirilen bu âdet çeşitli armağanlarla ve kalıp sözlerle de zenginleştirilmektedir. Doğum yapan kadına ve çocuğuna annesi, babası, kocası, akraba ve komşuların bir armağan sunması töre gereğidir. Armağanların türünü ve ağırlığını, anneye olan yakınlık ve ilişki derecesiyle armağan sahibinin maddi durumu belirlemektedir. Genellikle doğumun ilk günlerinden başlayarak yılına kadar süren «yoklama»lar sırasında anneye armağan verilirken gerek anne, gerekse çocuk için birtakım kalıp sözler de söylenir. Bu sözler, geleneksel kesimin nasıl bir çocuk istediğini, çocuktan neler beklendiğini, onun yazgı ve gelecek anlayışını ele vermesi bakımından ilginç izler ve vurgulamalar taşımaktadır.

Çocukla ilgili ilginç bir âdet de, onun için ya da onun adına ağaç dikmedir. Eskiden oldukça sık görülen, bugünse seyrek rastlanılan, kaynağını da kuşkusuz yaşam ağacı tasarımından alan bu âdetin kaynak kişilerce öne sürülen gerekçe, açıklama ve yorumlamalarını aşağıdaki gibi toplayabiliriz: Ağacın büyümesi ve gelişmesiyle çocuğun büyüyüp gelişmesi arasında simgesel bir koşutluk kurmak. Nitekim «çocukla birlikte büyüsün, çocuk da onun gibi boy atıp, serpilsin»; «selvi gibi boylu poslu

olsun»; «ağaç dallandıkça, çocuk da büyüsün»; «ağaç gibi dallansın, budaklansın, kök salsın»; «ağaç yeşerdikçe, çocuk da yeşersin»; «çocuk da ağaç gibi dik ve uzun boylu büyüsün» türünden kaynak kişi açıklamaları ve inanmaları bu gizemsel koşutluğu ve yazgı birliği tasarımını çok açık bir biçimde dile getirmektedir. Bu âdetin bir başka amacı da çocuğun yaşının uzun olması, ona uğur ve bereket getirmesi isteğine yöneliktir. Öyle ki «ömrü uzun olsun», «ağaç gibi meyve versin», «ilerde rızkı bol olsun», «uğurlu, kademli olsun» diye, ağaç dikildiği bile belirtilmektedir. Bu âdetin yukardakilerden ayrı bir yanı da maddi alanla ilgilidir. «Çocuk evlenince kavağı kesip, evinde kullansın»; «çocuğa maddi yardım olsun»; «çocuğa çeyiz parası (kızsa), evlenme parası, okuma parası (erkekse) olsun»; «ilerde eline sermaye olsun» gibi açıklamaları âdetin bu gerçekçi yanıyla ilgili olarak gösterebiliriz. Ayrıca ağaç dikme âdeti «çocuğun uğurunu anlamak», «uzun yaşayıp yaşayamayacağını tahmin etmek», «hayırlı evlât olup olmayacağını öğrenmek» gibi geleceğe dönük merakları da bir ölçüde giderme amacını gütmektedir. Çocukla onun adına dikilen ağaç arasında bir yazgı bağı tasarımlandığı için, ağacın tutmaması, yeşermemesi, kuruması, kesilmesi gibi durumlar iyi karşılanmamakta; çocuğun bundan şu ya da bu biçimde herhangi bir zarar göreceğine, olumsuz yönden etkileneceğine inanılmaktadır. Örneğin: «Bu ağaç kesilir yahut kurursa, çocuk ölür» diyen kaynak kişi, bu yazgı birliğinin en uç noktasını açıkça belirtmektedir. Böyle bir âdetin canlandırılması ve her doğan çocuk için bir ağaç dikmenin köklü bir gelenek haline getirilmesi —elbet ki, çocukla yazgı birliği çizgisi dışında—, hatta bunun yasal yoldan bir yaptırıma kavuşturulması çorak ülkemizin yeniden yeşermesi için önemli ve anlamlı bir girişim olur kanısındayız.

«Çocuğun dişleri kolay ve çabuk çıksın»; «çocuğun dişleri daha sağlam olsun»; «dişleri hedik gibi bitsin» diye ve «ilk dişin çıkışını kutlamak», «çocuğun rızkını artırmak», «çabuk büyümesini, gelişmesini sağlamak» için yerine getirilen diş buğdayı âdeti, Batı Anadolu'nun dışında yurdumuzun öteki bölgelerinde oldukça yaygındır. Bu âdetin bilinmediği ya da yerine getirilmediği yerlerde, genellikle çocuğun dişinin çıktığını ilk görenin çocuğa bir gömlek dikmesi ya da hediye alması âdeti vardır. Diş buğdayı âdetinin bilindiği yerlerdeyse, buğday kaynatmanın yanı sıra çocuğa gömlek dikme, armağan alma gibi eklemelerde yapılmaktadır.

Bugün artık yaygınlığını yitirmiş olan ve daha çok eski biçimiyle anımsanan saç kesme âdeti'nin belirgin öğeleri çocuğun adaklı olması, kesilen saçın para karşılığı tartılması, bu paranın yoksul birine verilmesidir. Adak dışında, yani saçı bir tür kurban motifi olarak kullanmanın dışında, çocuk ilk kez berbere götürüldüğünde, saçı kesme karşılığı berbere dolgun bir ücret verilmekte, kesilen saçdan bir parçası da alınarak anı olarak saklanmaktadır.

Çocuğun yaş gününü kutlama, Türkiye geneli gözönünde bulundurulduğunda sadece Batı etkisine açık ailelerde ve kentlerde yaygınlaşma eğilimini göstermektedir. Büyük çoğunluk, özellikle geleneksel kesim bu âdeti benimsemediği gibi, kimi uzak yerler böyle bir âdetin varlığından bile habersizdir.

Dede Korkut masallarında da adı geçen beşik kertme âdeti bugün de bilinmekte, eski etkinliğini ve uygulama gücünü yitirmekle beraber, daha çok köylerimizde yerine getirilmektedir. Beşik kertme âdetinin temelinde malın mülkün yabancıya gitmemesi, iki alle arasındaki sevgi ve dostluk bağının pekiştirilmesi, bu bağın bir hısımlığa dönüşmesi, varolan akrabalık bağlarının

sürmesi gibi gerekçeler yatmaktadır. Beşik kertme yoluyla çocukları henüz küçükken sözleme ve nişanlamalar daha çok akrabalar (hala, teyze, dayı, amca çocukları), biribirlerini çok seven aileler, aralarında iyi anlaşanlar, zengin aileler, komşular, dostlar, arkadaşlar, çocukları aynı günde ya da kısa aralıkla doğanlar arasında yapılmaktadır. Beşik kertme'nin en yaygın ve geçerli biçimi karşılıklı sözleşme ve söze bağlama yoluyla olmaktadır. Bu sözleşme ve söze bağlama sırasında kalıplaşmış bir tören yapılmamakla beraber kızın ailesine hediye verildiği, kıza takı takıldığı, şerbet içildiği, hoca çağrıldığı ve beşiklere çentik, kertik açıldığı da âdetin içinde yer alan uygulama ve gereklerden sayılmaktadır. Beşik kertme yoluyla sözleri kesilen, nişanlanan çocukların ilerde, isteklerinin dışında kararlaştırılmış bu nişandan cayma gerekçelerini ve nedenlerini de şöyle sıralayabiliriz: Çocuklar büyüyünce biribirlerini istemez ve beğenmezlerse; kız ya da oğlan başka birini severse; iki aile arasında kavga ve geçimsizlik çıkarsa; ailelerin gelir farkları, ekonomik durumları değişirse; ailelerden biri başka bir yere göçerse; nişanlıların öğrenim durumları farklı olursa; adaylardan birinin sağlık durumu bozulursa, önemli bir hastalığa yakalanırsa ya da sakatlık geçirirse sözden ve nişandan cayılabilir. Bu cayma olağan karşılanıp pek üzerinde durulmadığı gibi, kimi durumlarda araya düşmanlık girdiği, tepkiyle karşılandığı, dedikodulara yol açtığı, hoş karşılanmadığı, hatta seyrek de olsa yaralama ve cinayetlere kadar vardırıldığı da olmaktadır.

Ülkemizde çocukla ilgili köklü geleneklerden birisi, hatta en başta geleni sünnet uygulamasıdır. Öyle ki, hiç bir ana baba, çocuğunu, yaptırımı bu denli güçlü olan geleneğin dışında bırakmak istemez. Çünkü toplumun bu konudaki tutumu tartışmaya meydan vermeyecek kadar açık ve kesindir. Sünnetle ilgili uygulama, töre ve törenler gereç bölümünde yeterince

sergilendiğinden, biz burada bir iki noktayı, özellikle de kirvelik kurumuyla ilgili kimi tutumları ve davranışları belirtmekle yetineceğiz.

Özellikle Batı Anadolu'nun kimi yerlerinde tek çocuk sünnet edilirken, yanına bir çocuğun daha katılmasına özen gösterilmektedir. Bu da genellikle yoksul bir çocuk olmaktadır. Böyle bir çocuk bulunmazsa, bir horoz kesilerek kurban edilmektedir. Ayrıca çocuğu tekli yaşlarda sünnet ettirmek de üzerinde durulan noktalardan biridir. Giderek önemini yitirmekle beraber, kimi yerlerde çocuk attan, araçtan inmeden önce çocuğa dedesi, babası, dayısı, amcası ya da bir başka yakınınca taşınmaz mal ve eşya bağışlanması âdeti de sünnet töresinin içinde yer almaktadır.

Sünnetle ilgili törelerin önemlilerinden biri de kirveliktir. Sünnet işlemi ve düğünü sırasında çocuğa, çocuğun anne, baba ve kardeşlerine armağanlar alan; sünnet giderlerinin ya tümünü ya da bir bölümünü karşılayan; kesilme sırasında çocuğu tutan; kesilme sonrasında çocuğun yanında kalan ve çocuğu sık sık yoklayan kimseye yaygın adıyla kirve denmektedir. Kirvelik töresinin etkin olduğu yerlerde kirve, çocuğun «yarı babası», «ikinci babası», «baba vekili», «amcası», «dayısı», «akrabası», «aile yakını», «dünya ve ahret dostu» sayılır. Ayrıca kirve bu yakınlığın gerekli kıldığı görev ve sorumlulukları üstlendiği gibi, çiğnenmemesi gerekli kurallara da özen göstererek, töre'nin belirlediği çerçeve içinde kalmaya çalışır. Yine töre'nin etkin olduğu yerlerde kirvenin çocuk üzerinde «aileden biriymişcesine söz hakkı», «babası gibi hakkı» ve «manevi hakkı» vardır. Çocuk da kirvesine karşı babası, amcası, dayısı gibi davranır, kusur ve saygısızlık göstermemeye çalışır. Töre'nin etkin olduğu yerlerde çocuk, kirvesinin kızıyla «akraba», «hısım», «kardeş» sayıldığından evlenemez.

Askere uğurlamayla ilgili olarak kaynak kişilerin açıkladıkları daha çok eskiden yapılanları kapsamaktadır. Şimdilerde bu uğurlama dramatik yanını yitirmiş görünmektedir. Uğurlama sırasında uğurlananın ardından su dökme, yağ dökme, ayna tutma gibi uygulamalar gidenin yolunun açık olmasını, işlerinin iyi gitmesini, çabuk gidip, çabuk dönmesini amaçlamaktadır. Yine askere gidene ekmek, simit, dürüm ısırtırılması ve bu parçanın saklanması; gidenin kısmetinin «rızkı»nın evinde bulunduğunu simgelemekte; onun, dönüp yine evine gelmesi isteğini içermektedir.

Çocuğun zihinsel ve ruhsal özelliklerini, mizacını etkileyeceğine yorulan belirtiler içerisinde belirli somatik özelliklerin yanı sıra, belirli ay ve günlerde doğma, belirli hareketler ve yiyecekler dikkati çekmektedir. Ancak bu konuda belirgin bir sınır ayrımı göze çarpmamaktadır. Çünkü halk inancı kimi zaman olumluya belirti saydığını, olumsuza da belirti sayabilmektedir.

Kırk baskınına ve nazara uğramayla ilgili inanç halkımız arasında çok yaygındır. Bu nedenle daha çocuk doğar doğmaz, çocuğu kırk baskınından ve nazardan korumak için, bir sürü dinsel ve büyüsel içerikli önlemler alınmakta; zararlı dış etkilere yetişkinlerden daha açık olduğuna inanılan bebeler, çarpıcı ve öldürücü sayılan kırk baskınından ve nazardan uzak tutulmaya çalışılmaktadır. Halk inanmaları kırk baskınına ve nazara uğramış çocukları sağaltmak için de çok sayıda ve türde yöntem ve uygulama geliştirmiştir. Bunlar aynı temel gerekçeden ve ilkeden kaynaklanarak türlenmekte, geniş bir uygulama alanı bulmaktadırlar.

Yürümede, konuşmada, uyumada güçlük çeken, zamanı geldiği halde bu yeteneklerini kullanamayan çocuklarla çok ağlayan, çok yaramaz olan çocukların özürlerinin giderilmesi için

başvurulan yolların, alınan önlemlerin büyük bir bölümü dinsel-büyüsel alanla halk sağaltmacılığı kapsamına girmektedirler. Hocalardan, yatırlardan, ocaklardan, muskalardan, dinsel ve büyüsel nitelikli uygulamalardan yarar umulurken, akla yatkın ve çağdaş tıbbın da kabul ettiği kimi önlemelere ve yollara da başvurulmaktadır. Örneğin uyumayan ya da geç uyuyan çocuklara ıhlamur içirilmesi, şekerli yoğurt yedirilmesi, ayran içirilmesi türünden olanları burada belirtebiliriz. Öte yandan çocuğun gereksinimlerinin karşılanması, altının temizlenmesi, karnının doyurulması, hergün aynı saatta uyutulmaya çalışılması, doktora götürülmesi gibi akılcı yolları da yukardakilerine ekleyebiliriz. Ancak geleneksel kesimin bu konudaki genel tutumu, örneğin «çocuğun uykusunu çağırmak» ya da «uyku muskası yazdırmak» gibi akıl dışı umarlardan hâlâ yararlanma çizgisini de sürdürebilmektedir.

Çocuğun aile içindeki eğitimi ve bu eğitim için başvurulan yollar büyük çapta gelenekselliğin ağırlığını taşımaktadır. Gerçi eğitme konusuyla ilgili yanıtlarda ve açıklamalarda çağdaş çocuk eğitimi düzeyine yaklaşan bir tutum ve davranış da göze çarpmaktadır; ancak gelenekselin, hâlen uygulananın yanında yer alan bu tavır, belli ki ideal olana, doğru olana ulaşma isteğini yansıtmakta; anadan babadan kalma eğitim anlayışının aşılması zor barajına takılmaktadır. Kaynak kişilerin yüzde doksanından aşkını, çocuğun daha küçükken dinsel eğitim almasından yanadır. Ailelerin bu konudaki tavrı açık ve kesindir. Çocuğa verilmek istenen dinsel eğitimin genel çizgisini İslâmiyetin temel bilgileriyle uygulamaya yönelik zorunlu yanları oluşturmaktadır. Aynı biçimde, çocuğun küçük yaşta cinsel eğitim alması, cinsel konularda aydınlatılması da «ayıp» engelini aşamamaktadır. Gerçi bu konuda da ilerici düşünen kaynak kişilere rastlanılmaktadır, ama büyük çoğunluk cinsel eğitimin sı-

rası geldiğinde çevreden öğrenileceği, kendilerinin de öyle öğrendikleri gibi gelişigüzel bir tutumu dile getirmektedirler. Çocuğu, aile içinde eğitmenin, «adam etme»nin yolu, kimi sağduyulu kaynak kişilerin dışında, genellikle cezalandırma ve korkutmadan geçmektedir. Bu tutum elbet kı, çocukların girişimini ve yeteneklerini engelleyici; benliğini daraltıcı; çevresiyle kuracağı sağlıklı ilişkileri kısıtlayıcı; onlara yumuşak huylu olmanın ötesinde başeğdirici ve edilgen bir kişilik yapısı kazandıracak nitelikte bir tutumdur. Böyle bir yapısal çizgide yetiştirilen ve yaşama hazırlanan çocuğun temel kişilik özellikleri de ilerde değişime pek elverişli olamamaktadır. Bugün, kendisine kazandırılan değerlerle yeni değerler arasında bocalayan çocukların açmazlarının bu tür bir aile eğitiminden büyük ölçüde kaynaklandığı da bilinmektedir. Buna karşılık kimi ailelerin de çocuklarını, doğru ve yararlı saydığımız birtakım geleneksel değerlerimizden yoksun olarak yetiştirmeleri; onlara bizden olmayan kimi değer yargılarını aşılamaya çalışmaları da bu konudaki başka bir yanlış tutumu yansıtmaktadır.

Gerçte çocuk oyunlarıyla ilgili kesimde yaygın ve yöresel oyunların örneklerinin yanı sıra, yurdumuzun dört bir yanında oynanan oyunların adları verilmiş; bu konuda araştırma ve inceleme yapacaklara küçük de olsa bir kaynak sunma amacı güdülmüştür. Çünkü bu konu başlı başına bir araştırma ve inceleme alanıdır ve bizim amacımızın dışına taşmaktadır.

Aynı biçimde atasözleri, özdeyişler, sevgi ve okşamaya ilişkin kalıp sözler, kargışlar ve bilmecelerden de çocukla ilgili olanların örnekleriyle yetinilmiştir. Bunlar da ötekiler gibi doğrudan kaynak kişilerden elde edilenlerdir ve öyle sanıyoruz ki, bir bölüğü şimdiye değin bu alanda yapılan yayımların içinde yer almamışlardır.

Yukardakilere bakarak ninni ve ağıtlardan daha çok örnek verilmiştir. Ninnilerde halk yazınında kullanılan dörtlükler bulunduğu gibi, kimi türkü sözleri de ninni olarak söylenmektedir. Kimi ninnilerde bunların söz dizini, yapıları ve uyakları yanlış kullanılmakta, bozulmaktadır. Gereç bölümünde de görüleceği gibi ağıtların çoğu dört dizeden oluşmaktadır. Bunların bir bölüğü ölüm acısını yoğun ve çarpıcı bir duyarlıkla dile getirirken, bir bölüğü de o an, doğaçlama bir yakınış olarak dikkati çekmektedir. Örneğin «ne çabuk usandın bizden de ölen ebene, dedene gittin...» gibi. Ağıtların önemli bir bölüğü dört dizeli uyaklı ağıtlardır. Ancak zaman zaman uyaklarda zorlamalar, bozulmalar görülmektedir. Ağıtların kimileri ölenin durumuna uydurulmak için biraz değiştirilen manilerden, türkülerden alındığını açığa vurmaktadır.

Sevincinden çok acısını dışa vurmaya eğilimli halkımızda ölümden sonra ağıt yakma geleneği yaygındır. Hatta kimi yerlerde bu amaçla meslekten ağıtçılar tutulduğu bile bilinmektedir. Ancak çocuğunu yitiren ananın acısı kendi yürek közünden alevlenmekte, kendi öz anlatımıyla dile getirilmektedir. Bununla beraber bu doğal davranışa izin vermeyen bir tutuma, ölen çocuğun ardından ağıt yakarak ağlayıp sızlamayı ayıp sayan bir karşı koyuşa da rastlanılmaktadır. Örneğin : «Bizim buralarda çocuğu ölen gelinler ağlayıp haykırmazlar kl, bir de ağıt söylesinler. Onlar büyüklerinden ar edinir (utanır), gözyaşlarını içlerine dökerler» diyor bir kaynak kişi. Aynı biçimde bir başka kaynak kişi de «Çocuklara ağlamak ayıp sayılır. Bilhassa kayınpederi ve kayınvalidesi olan gelin, çocuğunun ardından katlyyen ağlamaz» demektedir. «Anne ve baba ölen çocuğa arkasından ağlamamalıdır; eğer ağlarsa, mahşerde çocuklarını göremezler, çocukları su içinde kalır» görüşü de bir başka örnektir. «Ağıt yakılmaz, çok günahtır. Ağlamayacağın bile... Öte

dünyada sana şefaatçi olur ölen çocuğun...» görüşü de bu tutumda dinsel baskının ağırlığını dile getirmektedir.

Masallarla ilgili sorularda kaynak kişiler daha çok parmak çocuk, kurtla keçi yavruları, ayağına diken batan horoz, kırmızı şapkalı kız vb. masallar çevresinde dolanmışlar, bunların çeşitlemelerinden örnekler vermişlerdir. Dikkati çeken bir nokta da, artık «masal anaları»nın yitip gittikleri, onların yerini masal kitaplarının, plakların, radyo ve televizyonun aldığıdır. Yine de örnek olarak verilen ondört masalın içinde birkaç tane özgününe rastlanılabileceğini umut ediyoruz.

KAYNAKÇA

Okuyucu, Giriş'te değinilen konularla ilgili daha ayrıntılı bilgi için aşağıda verilen kaynakçadan yararlanabilir.

Acıpayamlı, Orhan — Türkiye'de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü, AÜEF yayınları, Erzurum 1961.

Acıpayamlı, Orhan — «Anadolu'da Nazarla İlgili Bazı Âdet ve İnanmalar», DTCF., Cilt: XX., Sayı: 1-2, Ankara 1962.

Acıpayamlı, Orhan — «Türkiye'de Yürümeyen Çocukları Yürütme Gelenekleri», I.UTFSB., MFAD yayınları, Ankara 1974.

Arsunar, Ferruh : Türk Çocuk Oyunlarından Örnekler, Maarif Basımevi, İstanbul 1955.

Balaman, A. Rıza — «Verimli'de Askere Uğurlama Töreni» TFAD, Sayı: 273, İstanbul 1972, s. 6280-6282

Başgöz, İlhan — «İnsan Adları ve Toplum», TD., Sayı: 294, Ankara 1976, s. 164-170.

Başar, Zeki — Erzurum'da Tıbbî ve Mistik Folklor Araştırmaları, AÜTF yayınları, Ankara 1972.

Boratav, Pertev Naili — 100 Soru'da Türk Folkloru, Gerçek Yayınları, İstanbul 1973.

Erk, Zümrüt — «Anadolu'da Kırklama», I. UTFKB., VI. Cilt, MFAD yayınları, Ankara 1976, s. 101-109.

Köymen, N. — Çocuk Hastalıklarında Folklor, Batıl İnanç, İlkel Tedavi, İzmir 1970.

Kudat, Ayşe — Kırvelik, Ankara 1974.

Musahipzade, Celal — Eski İstanbul Yaşayışı, İstanbul 1946.

Örnek, Sedat Veyis — Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki, DTCF. yayınları, Ankara 1966.

Örnek, Sedat Veyis — «Türk Folklorunda Ad Seçme ve Koyma», BÜHY 1975, İstanbul 1975, s. 101-112.

Örnek, Sedat Veyis — Türk Halkbilimi, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1977.

Öztürk, Orhan — Sünnetin Psikolojik Etkileri Üzerine Bir Araştırma, (Basılmamış Doçentlik Tezi), HÜTF, Ankara 1964.

Öztürk, Orhan — «Toplumsal Çocuk Yetiştirme Tarzları ve Kişilik Gelişmesi», Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2'den ayrı basım, Ankara 1965.

Öztürk, Orhan — «Anadolu Toplumunda Özerklik ve Girişme Duygularının Kısıtlanışı», V. Milli Nöropsikiyatri Kongresi Tutanakları'ndan Ayrı Baskı, baskı tarihi ve yayın yeri yok.

Öztürk, Orhan, Tekeşin, Fehmi — «Geleneksel Türk Toplumunda Göz Değmesi İnancının Psiko-Dinamiği», V. Milli Nöro-Psikiyatri Kongresi Tutanakları'ndan Ayrı baskı, tarihi ve yayın yeri yok.

Türkdoğan, Orhan — Doğu Anadolu'da Sağlık-Hastalık Sisteminin Toplumsal Araştırması, AÜİF yayınları, Erzurum 1972.

Türkdoğan, Orhan — «Türklerde Kirvelik ve Sünnet Geleneği», TK., Sayı: 225, Ankara 1973.

Ülkütaşır, M. Şakir — «Türkiye Türklerinde Ad Verme İle İlgili Gelenek ve İnançlar», I. UTFKB., Cilt: IV., MFAD yayınları, Ankara 1976, s. 369-384.

Yörükoğlu, Atalay — Çocuk Ruh Sağlığı, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1978.

II
Gereç

I. DOĞUM ÖNCESİ

A. KADININ KISIRLIĞINI GİDERMEK İÇİN BAŞVURULAN UMARLAR

1. Dinsel - Büyüsel Niteliktekiler

Hocaya okutulur, muska yazdırılır.

(Ada., Darıpınar K./Ada., İmamoğlu K./Ada., Dağıstan K./Ceyhan/Ada., Ama., Merzifon/Ama., Yuva K./Kırıkkale/Ank., Borçka/Ar., Bozdoğan/Ay., Ba., Bayırköy K./Bil., Düzce/Bo., Dy., Dz., Süleoğlu K./Ed., Ezm., Sağlık K./Görele/Gr., Uluborlu/Isp., Bademli B./Ödemiş/İz., Gömeç K./Ky., Mucur/Krş., Sille B./Kn., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Mr., Milas/Mğ., Yerkesik B./Mğ., Göynük K./Nş., Bor/Ng., Bağlama K./Ng., Şenyurt K./Perşembe/Or., İncidere K./Yomra/Tr., Aydınlık K./Tn., Ur.)

Açıklayıcı Örnekler:

Örnek 1

«Hoca muska yazar. Kadın muskayı boynuna takar. Bu muska doğuma kadar kadının boynunda kalma-

lıdır. Muskanın yazıldığı akşam, kadının cinsel birleşmede bulunması tembih edilir.»

(KK.: Hatice A., 65, Uluborlu/Isp.)

Örnek 2

«Yerli hocalar okur üflerler. Ayrıca küçük kağıtlara kuvvetli dualar, tılsımlar yazarak muska yaparlar. Bu kağıtları bükerek küçük küçük hap haline getirirler ve kadına yuttururlar.»

(KK.: Şefika A., 74, Bozdoğan/Ay.)

Örnek : 3

«Kısır kadın hocaya gider, yıldıznamesine baktırır, muska yaptırır.»

(KK.: Fatma Y., 43, Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

Örnek 4

«Hocalara muska yaptırarak dokuz ay okuturlar. Eğer çocuk olursa, olduktan sonra muskayı yeniletirler.»

(KK.: Leman B., 60, Milas/Mğ.)

Yatırlara, ziyaretlere, türbelere, tekkelere gidilir.

(Ada., Ceyhan/Ada., Dağıstan K./Ceyhan/Ada., Sandıklı/Af., Af., Bolvadin/Af., Kâhta/Adı., Yeşilören K./Ama., Gümüşhacıköy/Ama., Beypazarı/Ank., Polatlı/Ank., Yuva K./Kırıkkale/Ank., Ant., Korkuteli/Ant., Gebiz B./Serik/Ant., Borçka/Ar., Ay., Ba., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Bayır K./Bil., Kabaçalı K./Kığı/Bn., Bo., Göynük/Bo., Brs., Gürsu/Brs., Tumarlı K./Çkr., Çkl., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Dz., Dere K./Acıpayam/Dz., Dy., Ed., Uzunköprü/Ed., El., Dallıca K./El., Keban/El., Ezc., Ezm., Es., Mihalıççık/Es., Gr., Şebinkarahisar/Gr., Isp., Uluborlu/Isp., Bekiralan K./İç.

İç., Tarsus/İç., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., İz., Ödemiş/İz., Pınarbaşı/Ky., Gömeç K./Ky., Mr., Üngüt K./Mr., Milas/Mğ., Yaşyer K./Milas/Mğ., Göynük K./Nş., Avanos/Nş., Özkonak B./Avanos/Nş., Şenyurt K./Perşembe/Or., Sm., Şarkışla/Sv., Deligazi K./Sv., To., Zile/To., Karayaka B./Erbaa/To., Erkilet K./Turhal/To., Pülümür/Tn., Aydınlık K./Tn., Tülmen K./Ur., Ur., Banaz/Uş., Vn., Gürpınar/Vn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn., Tuzlacık K./Sorgun/Yz., Zn., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Çocuk sahibi olmak için ziyaret edilen kimi türbeler, tekkeler, yatırlar :

«Eshab-ı Kehf» (İç.), «Çırpılı Dede» (Ba.), «Deve Dede» (Bo.), «Cahide Sultan» (Çkl.), «Ünzüle Ebe» (Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.), «Seyyit Battal» (Es.), «Efendi Sultan» (Uluborlu/Isp.), «Susuz Dede» (İz.), «Liğer Dede» (İz.), «Hacı Bektaş» (Nş.), «Karatürbe» (Şenyurt K./Perşembe/Or.), «Melikgazi» (Niksar/To.), «Bunbaba (Erbaa/To.)» «Ahmedi Turan» (Sv.), «Şıh Müslüm» (Suruç/Ur.), «İmam Bakır» (Harran B./Ur.)

Kimi büyüsel özlü işlemler yapılır.

Kırk aileden kumaş parçası alınıp, elbise dikilir, pamuktan bir bebek hazırlanarak bu elbise giydirilir ve üzerine tuz serpilir.

(Borçka/Ar.)

Dedenin başındaki ağaca, içinde bebek bulunan bir beşik yapılıp asılır.

(Milas/Mğ.)

Tekke'nin yanındaki içi toprakla dolu küpden çıkacak böcek kısır kadına habersizce yutturulur.

(Dere K./Acıpayam/Dz.)

Doğum yapmış kadının yeni doğan çocuğunun «son» unun üzerine, son soğuyuncaya kadar oturulur.

(Maşukiye K./Kc.)

Yaldız ile kırklanılır.

(Ant.)

Meyvesi olmayan ağaca taş kıstırılır.

(Dere K./Acıpayam/Dz.)

Delik bir taşın altından geçilir.

(Keban/El.)

Miras zincirinin altından geçilir.

(Çimenli K./Tr.)

Mora dikeni altından geçilir.

(Çimenli K./Tr.)

Kısır kadın diken altından geçirilir.

(Akçaabat/Tr.)

Henüz doğum yapmış bir kadının sonu üzerine kısır kadın çıplak olarak oturtulur, daha sonra da kocasıyla yatar.

(Ödemiş/İz.)

41 nikahlıdan hiç konuşmadan mum toplar, dört yol ağzında anasının ilk kızı olan birisi bu mumları eritir, çocuğu olmayanın başına dökülür.

(İncidere K./Yomra/Tr.)

«Tığga»sı kesilir.

(Zile/To.)

Açıklayıcı Örnekler:

Örnek 1

«Hacca giden yakınlarına kuşak gibi birşey verirler. Hac yolcuları bu kuşağı hac ziyareti boyunca türbelerin üstüne bağlayıp dönüşlerinde getirirler ve çocuğu olmayan kadınların bellerine bağlarlar.»

(KK.: Emine U., 57, Brs.)

Örnek 2

«Efendi Sultan yatırının başına gelen çocuksuz kadın, türbenin bir tarafına bir erkek kuşağı ile bağlanır. Hariçten gelen bir erkek bu kuşağı çözer. Kadın o akşam cinsi münasebette bulunursa mutlak çocuğa kalır. Bu işlemler için birtakım şartlar vardır. Kadın ve erkek mutlaka abdestli olacaktır ve yatırın başında Allah rızası için iki rekat namaz kılınıp duası yatıra adanacaktır. Hepsinden önemlisi, bu işlemlerin tam bir itikatla yapılması mutlak surette lazımdır.»

(K.K.: Hatice A., 65, Uluborlu/Isp.)

Örnek 3

«Çocuğu olmayan kadının her iki taraf akrabaları birleşerek Uluborlu Senirkent yolu üzerindeki «Oğullu Kavak»a giderler. Orada bulunan erkeklerin kuşakları biribirine bağlanır. Ve yanlarında götürdükleri kurban kesilir. Et kazanda pişmekte, kadın da kavakta bağlı durmaktadır. Yoldan geçmekte olan ilk erkek yolcu çağrılarak besmele ile kadının bağlı olduğu kuşak çözdürülür, yolcuya da etten yedirilir. Kesilen kurbanın erkek olması lazımdır. Kadın çö-

züldükten sonra yemek yenir, ancak kadın bu yemekten yiyemez. İşte bu işe 'oğullu kavağa bağlamak' denir.»

(KK.: Hatice A., 65, Uluborlu/Isp.)

Örnek 4

«Kadını yatırırlar; kollarından, belinden ve bacaklarından bağlayarak birkaç kadın iplerden tutarak aşağı yukarı yayık gibi sallarlar.»

(D.: Mukaddes Ç., Kavakyolu K./Ezc.)

Örnek

«Ünzüle Ebe yatırından pamuktan yapılmış iplik alınarak bele bağlanır. Bu iplik doğuma kadar belden çıkarılmaz.»

(KK.: Hanife S., 55, Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

2. Halk Sağaltmacılığı Alanına Girenler:

Kocakarı ilaçları kullanılır, yerli ebelere başvurulur.

(Ada., Dağıstan K./Ada., Adı., Kâhta/Adı., Çubuk/Ank., Beypazarı/Ank., Büğüdüz K./Ank., Gebiz B./Serik/Ant., Ulukent K./Arhavi/Ar., Brs., Gürsu/Brs., Hacıhamza B./Çr., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Dy., Ezm., Ezc., Kaymazyaylası K./Es., Gr., Şebinkarahisar/Gr., Uluborlu/Isp., İç., Silifke/İç., Mağara K./İç., İz., Tire/İz., Ödemiş/İz., Pınarbaşı/Ky., Gömeç K./Ky. Krk., Mucur/Krş., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Göynük K./Nş., Mr., Üngüt K./Mr., Şarkışla/Sv., Deligazi K./Sv., Malkara/Tk., To., Zile/To., Tr., Akçaabat/Tr., Çimenli K./Tr., Tn., Pülümür/Tn., Aydınlık K./Tn., Ur., Tülmen K./Ur., Kılcan K./Uş., Banaz/Uş., Vn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn., Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Açıklayıcı Örnekler :

Örnek : 1

«Bir çıkı yaptırılır bu işi bilene. Çıkı dediğim rakı, nöbet şekeri ve yedi çeşit baharattan yapılmış bir ilaçtır. Kadın bu ilacı tutunur. Bazı kadınlar bu ilacı kullandıktan sonra çocuk sahabı olmuşlardır.»

(K.K.: Güllü İ., 41, Şarkışla/Sv.)

Örnek : 2

«Kısırlığa iyi gelen ilaçlar vardır. Benim bir tanıdığım da kullanmıştı. Baharattan, kıyılmış etten, maydonozdan, sütten yapılmıştı. Hepsi bir arada pişirilmişti.»

(KK.: Şeker T., 45, Zile/To.)

Örnek : 3

«Leylek yemi denilen dikenli bir otu merhem gibi ezip kadının karnının altına koyarlar.»

(KK.: Kibar Ö., 43, Aydınlık K./Tn.)

Örnek : 4

«Ara ilacı kullanır kadınlar. Yani evde yapılan ilaçlar. Bunları da ara yahut «aralık ebesi» dediğimiz yerli ebeler, çok bilmiş kadınlar yapar.»

(KK.: Melahat O., 37, Silifke/İç.)

Rahime, hazneye yerli ilaçlar uygulanır.

(Ceyhan/Ada., Dağıstan K./Ceyhan/Ada., Kahta/Adı., Af., Sandıklı/Af., Suluova/Ama., Korkuteli/Ant., Ba., Bandırma/Ba., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Gölpazarı/Bil., Bayır K./Bil., Düzce/Bo., Göynük/Bo., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Es., Kaymazyaylası K./Es., Gaz.,

Gm., Bekiralan K./İç., Isp., Ödemiş/İz., Krk., Krş., Avanos/Nş., Kn., Sille B./Kn., Yarma B./Kn., Milas/Mğ., Nğ., Rz., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Bafra/Sm., Tk., Ormanlı K./İnecik/Tk., Kılcan K./Uş., Bartın/Zn.)

Açıklayıcı Örnekler:

Örnek 1

«Rahim açmak için, kesme şeker üstüne gliserin yağı damlatılıp rahim yolu ağzına konur.»

(KK.: Ayşe E., 45, Sandıklı/Af.)

Örnek 2

«Baharat çıkın yapılıp rahime konur.»

(KK.: Huriye Ç., 43, Suluova/Ama.)

Örnek 3

«Zencefil, beyaz soğan, kimyon karışımı temiz bir tülbende konur, çıkın yapılır, zeytin yağına batırılır, hazneye konur.»

(KK.: Duriye B., 70, Korkuteli/Ant.)

Örnek 4

«Bir parça pamuk üzerine bolca rakı dökülüp, pamuk kilota yerleştirilir. Bu pamuk üşütmeyi alır, yumurtalıkları çalıştırır.»

(KK.: Kadriye T., 55, Bandırma/Ba.)

Örnek 5

«Çamaşır sodası ile zeytinyağı karıştırılıp merhem yapılır, temiz bir beze sarılarak rahme konulur.»

(KK.: Rukiye A. 35, Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)

Örnek 6

«Gliserin ceviz kadar pamuğa konur, hazneye konulduğu zaman çocuk olur.»

(KK.: Latife E., 38, Gaz.)

Örnek 7

«Yeni doğan çocuğun vücudundaki yoğa türlü baharat karıştırılarak rahime konur.»

(KK.: Zehra A., 53, Es.)

Örnek 8

«Bir pamuğun üzerine bir miktar gülyağı dökülür. Bu pamuk rahime konulur. Ayaklar yüksek bir yere dikilerek yarım saat yatılır. Bu işlem pamuğa rakı dökülerek de yapılır.»

(KK.: Ayşe K., 55, Ödemiş/İz.)

Örnek 9

«Balık yağı ile maydanoz kavrulur, ılıkken rahime konur, arka üstü yatılır.»

(KK.: Saadet Z., 41, Rz.)

Buğuya, kızgın kiremite, taşa oturtulur.

(Ceyhan/Ada., Darıpınar K./Ada., Hamur/Ağ., Ama., Suluova/Ama., Beypazarı/Ank., Korkuteli/Ant., Nazilli/Ay., Bayat/Çr., İskilip/Çr., Dere K./Acıpayam/Dz., Dy., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Ed., Uzunköprü/Ed., Süleoğlu K./Ed., El., Dallıca K./El., Es., Kavakyolu/Ezc., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Gaz., Kilis/Gaz., Şebinkarahisar/Gr., Gm., Bayburt/Gm., Salyoz K./Kelkit/Gm., İç., Silifke/İç., Mağara K./İç., Büyükhalkalı K./İst., Ardahan/Krs., Ks., Krk., Krş., Ş-

turoğlu K./Mucur/Krş., Kc., Kn., Ml., Milas/Mğ., Yerkesik B./Mğ., Bor/Nğ., Bağlama K./Nğ., Akkuş/Or., Ayancık/Sn., Şenyurt K./Perşembe/Or., Rz., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Sv., Şarkışla/Sv., To., Zile/To., Tk., Malkara/Tk., Akçaabat/Tr., Tr., Hozat/Tn., Vn., Yz., Zn.)

Açıklayıcı Örnekler:

Örnek 1

«Bir adam boyunda kazılan çukurun içine ateş yakılır. Daha önce toplanan ebegümeci, ceviz yaprağı, ısırgan otu ve başka otlar sıcak suda haşlandıktan sonra, inek pisliğiyle birlikte bu çukurun içine konur. Kısır kadın ya da erkek çukur içinde bir iki saat bekletilir.»

(KK.: Asiye H., 67, İskilip/Çr.)

Örnek 2

«Çeşitli otlar kazanda kaynatılır. Bu biraz soğuduktan sonra kadın içine girip, üstünü iyice örter ve sıcak su veya çay içer. Buna 'doğana girme' denir. Doğan'dan çıktıktan sonra da yatar dinlenir.»

(KK.: Saadet A., 45, Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Örnek : 3

«Dereotuna benzeyen ve anason gibi kokan rezene otu suda iyice kaynatıldıktan sonra, buğusuna oturulur.»

(KK.: Fatma A., 39, Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Örnek 4

«Kömür mangalı yakılıp ateşine balık yağı dökülür. Kadın mangalın sıcağına cömelir.»

(KK.: Saadet Z., 41, Rz.)

Örnek 5

«Taş iyice kızdırıldıktan sonra üzerine zeytinyağı dökülerek lazımlığın içine konur. Çıkan buğunun üstüne kısır kadın oturur.

(KK.: Rabiye T., 70, Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)

Örnek 6

«Kokulu yayla ardıcı iyice kaynatılır, buğusuna kadın oturur.»

(KK.: Elif S., 55, Darıpınar K./Ada.)

Örnek 7

«Türlü otlarla hayvan gübresi bir kazan içine konarak kaynatılır. Su ılık duruma gelince kadın buğuyu tutunur.»

(KK.: Hatice Ç., 40, Gümüşhacıköy/Ama.)

Örnek 8

«Bir kilo sütle kestane ve maydanoz kaynatılıp, kadın buharına oturtulur.»

(KK.: Hatice Ş., 60, Süleoğlu K./Ed.)

Örnek 9

«Çocuğu olmayan kadın bir hafta süreyle sıcak tuğla üzerine konan helva üzerine oturtulur.»

(KK.: Saadet S., 40, Bayburt/Gm.)

Örnek 10

«Kırmızı biber ocakta pişirilir, acısını ve buğusunu duyacak şekilde üstüne oturulur.»

(KK.: Günnihal T., 22, Yerkesik B./Mğ.)

Örnek 11

«Çocuğu olmayan kadın sıcak kül üzerine oturtulup, üstü yorganlarla sarıp sarmalanır.»

(KK.: Ayşe Z., 55, Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Örnek 12

«Sultan otu, lahana, pırasa ve ebegümeci bir arada kaynatılarak, buğusuna oturulur.»

(KK.: Ferdane E., 70, Malkara/Tk.)

Örnek 13

«Bir insanın girebileceği büyüklükteki kazanda çiçekler kaynatılır. Kısır kadın ilkin kazânın buharına oturur. Su ılıyınca kazanın içine girer.»

(KK.: Güllü U., 39, Şarkışla/Sv.)

Buğusu yapılan otlar, nesneler:

Arpa, ayçiçeği, balık yağı, ceviz yaprağı, çam sakızı, dut, ebegümeci, ısırgan otu, kabak, karabiber, katran, kekik, kestane, kırmızı biber, koyun pisliği, lahana, maydanoz, pancar, papatya, pırasa, saman, sarmısak, sıcak kül, sirke, «son» (plasenta), süt, tavuk pisliği, türlü otlar, yumurta, zeytinyağı.

Bele yakı yakılır, sarılır.

(Sandıklı/Af., Ba., Gümüşhacıköy/Ama., Merzifon/Ama., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Düzce/Bo., Kaymazyaylası K./Es., Kavakyolu K./Ezc., Sılbıs K./Ezc., Şebinkarahisar/Gr., Bayburt/Gm., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Kulu/Kn., Korkut K./Mş., Göynük K./Avanos/Nş., Rz., Sm., Sv., Şarkışla/ Sv., Deligazi K./Sv., To., Kılcan K./Uş., Tn., Vn., Yz., Zn.)

Açıklayıcı Örnekler :

Örnek 1

«Sarımsak, kara biber, katran, tavşan yağı ve kuru üzüm karıştırılıp ezilerek bir tülbente konur. Bu tülbent bele sarılır.»

(KK. : Hatice D., 60, Bayat/Çr.)

Örnek 2

«Karasakız, demirci külü ve zeytin çekirdeğinden dövülerek ve karıştırılarak yapılan macun bel üzerine sürülür.»

(KK.: Güllü P., 76, Sılbıs K./Ezc.)

Örnek : 3

«Haşlanmış soğan kirli yüne sarılarak bir çıkın yapılır, üç gün müddetle kadının beline konur.»

(D.: Mukaddes Ç., Kavakyolu K./Ezc.)

Örnek 4

«İğneyle delinmiş mukavva kağıdının üstüne ince dövülmüş çam sakızı ekip, rakı serpilir. Bu yakı bele vurulur.»

(KK. : Sıdıka Y., 48, Kaymazyaylası K./Es.)

Örnek 5

«Yumurtayla kireci karıştırıp meydana gelen hamur kıvamındaki maddeyi bele sürüp, yüzü koyun bir saat yatılır.»

(KK.: Hurîye Ç., 43, Suluova/Ama.)

Örnek 6

«Kertenkele öldürülüp baharatla karıştırılarak dövülür ve hamurdan bir çıkın halinde kadının beline sarılır.»

(KK.: Fatma E., 68, Bo.)

Örnek 7

«Sıcak su banyolarında kadının beline kireç vurulur.»

(KK.: Pakize T., 45, Şebinkarahisar/Gr.)

Örnek 8

«Karasakızdan yapılmış yakı üç gün müddetle kadının beline vurulur.»

(KK.: Saadet S., 40, Bayburt/Gm.)

Karın, kasık, bel çektirilir.

(Ada., Ceyhan/Ada., Sandıklı/Af., Gümüşhacıköy/Ama., Borçka/Ar., Nazilli/Ay., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Düzce/Bo., Göynük/Bo., Brd., Susuz K./Bucak/Brd., Bayat/Çr., İç., Kaymazyaylası K./Es., Bayburt/Gm., Bademli B./Ödemiş/İz., Vize/Krk., Kulu/Kn., Yaşyer K./Milas/Mğ., Özkonak B./Avanos/Nş., Nğ., Bağlama K./Nğ., Sm., Bafra/Sm., Sv., Şarkışla/Sv., Şenyurt K./Perşembe/Or., Tr., Tavuklar K./Hozat/Tn., Vn., Gürpınar/Vn., Tuzlacık K./Sorgun/Yz., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Kasıklar yukarıya doğru çekilir. Bir kişi kasıkları tutarken, bir başkası da büyük bir sargıyla bütün karın kısmını sarar. Karın ve kasıklar bir gece boyunca sargılı durur. Ertesi günü sargılar çözülür.»

(KK.: Sadiye A., 48, Gölpazarı/Bil.)

Örnek 2

«Kadın ayaklarından tutularak kaldırılır ve birden yere bırakılır.»

(KK.: Hatice D., 60, Bayat/Çr.)

Örnek 3

«Yerli ebelere kısır kadınların karınları çeke çeke sardırılır. Bu iş birkaç defa tekrar edilir.»

(KK.: Tenzile B., 55, Susuz K./Bucak/Brd.)

Örnek : 4

«Eğer kadının çocuğu 'soğuklama' dan olmuyorsa karnı çektirilir, sardırılır.»

(KK.: Fatma Y., 43, Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

Örnek 5

«Şehir hamamlarında natırlara bel çektirilir.»

(KK.: Nazife B., 32, Bağlama K./Nğ.)

Bele çömlek, havan çekilir.

(Nazilli/Ay., Ba., Düzce/Bo., Biga/Çkl., Lapseki/Çkl., Ed., Kaymazyaylası K./Es., İz., Ödemiş/İz., Krk., Vize/Krk., Pelhivanköy B./Krk., Ks., Kc., Krş., Şatur-

oğlu K./Mucur/Krş., Maşukiye K./Kc., Güneşler K./Sk., Sv., Şarkışla/Sv., Deligazi K./Sv., Rz., Malkara/Tk., To., Ur., Tülmen K./Ur., Uş., Kılcan K./Uş., Zn.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Çömleğin içine alkole batırılmış pamuk konur. Pamuğu yakar yakmaz çömleği kadının beline kapatırız. Buna 'çömlek kapama' deriz.»

(KK.: Sıdıka K., 55, Ur.)

Örnek 2

«Küçük bir çömleğin içinde ispirtoya batırılmış bir parça pamuk yakılır. Pamuk sönmek üzereyken çömlek belin üstüne kapatılır. Bu iş üç defa tekrarlanır. Buna 'çömlek tutma' denir.»

(KK.: Ayşe N., 50, Lapseki/Çkl.)

Örnek 3

«Kadın sırtüstü yatar. Bakır havanın içinde alkole batırılmış pamuk yakılır. Sıcak olan bu havan bele kapatılır. Bu kapatma işlemi aynı gün beş defa tekrarlanır. Bu arada kasıkları çekilir, karnı bir bezle sıkıca sarılır. Daha sonra kadın kocasıyla yatar.»

(KK.: Ayşe K., 55, Ödemiş/İz.)

Ilıcalara, kaplıcalara, hamamlara gidilir.

(Gümüşhacıköy/Ama., Ay., Bo., Düzce/Bo., Alpagut K./Bo., Brs., Biga/Çkl., Tumarlar K./Çkr., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Dy., El., Dallıca K./El., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Kilis/Gaz., Gr., Sağlık K./Görele/Gr., Keçiborlu/Isp., İst., İz., Pınarbaşı/Ky., Kn., Sille B./

Kn., Yarma B./Kn., Milas/Mğ., Avanos/Nş., Pazar/Rz., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Bafra/Sm., Güneşler K./Sk., Sv., Şarkışla/Sv., Malkara/Tk., To., Zile/To., Tr., Pülümür/Tn., Banaz/Uş.)

Belli şeyler yenilir, içilir.

Yenilenler :

Hacca gidenlerin getirdikleri Hazreti Muhammedin buğdayından yutulur.
(Brs.)

Hicaz'dan getirilen et yenilir.
(İmamoğlu K./Ada.)

Kâbe'den getirilen buğday çiğ olarak yutulur.
(Çkl.)

«Yeberik» adlı ziyaret yerinden alınan toprak yenilir.
(Ur.)

Kurumuş dereotu bal ile dövüldükten sonra yenilir.
(Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Balla karıştırılmış baharattan hergün bir kaşık yutulur.
(Suluova/Ama.)

Balla keten tohumu kavrularak yenir.
(Deligazi K./Sv.)

Okutulmuş yemek yenir.
(Yaşyer K./Milas/Mğ.)

Çekirge böceği yenilir.
(Kulu/Kn., Bor/Nğ.)

İçilenler

Böğürtlen kökü kaynatılıp içilir.
(Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Ebegümeci kaynatılıp suyu içilir.
(Ama., Bafra/Sm.)

Sarı şebboy çiçeği kaynatılıp suyu içilir.
(Sm.)

Kır otları çay gibi kaynatılır, bir gece yıldızlara karşı bekletilir, sabahına içilir.
(Pehlivanköy B./Krk.)

Soğan, helvican ve karanfil kaynatılıp suyu içilir.
(Kavakyolu K./Ezc.)

Türlü otlar kaynatılıp suyu içilir.
(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Rakı ve kinin karıştırılıp içilir.
(Sm.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Önceleri dedeler vardı. Tekkeden buğday getirir de verirlerdi. Onlardan bir tane içenin çocuğu olurdu. Osmanlı geldikten sonra hiç biri kalmadı.»
(KK.: Selma Y., 75, Saskara K./Hanak/Kr.)

Örnek 2

«Çocuğu olmayan kadın bahar ayında yedi çeşit haşlanmış sıcak pancar içinde göbeğe kadar otur-

tulur. Ağzı, burnu açıkta kalacak şekilde bütün vücudu yorgan gibi kalın bir şeyle örtülür. Daha sonra tarçın, karanfil, havlican, zencefil, karabiber, zerde içi gibi baharatlar biraz çayla kaynatıldıktan sonra sıcak sıcak içirilir çocuğu olmayan kadına. Bir saat sonra buradan alınarak yatağa yatırılır. Üşütülmemeye dikkat edilir. Bu olay üç gün tekrar edilir. Bunun akabinde üç günde kaynatılmış bayat samana oturtulur. Aradan bir ay geçer, ikinci ay kadın hamile kalır.»

(KK.: Didare T., 70, Mş.)

Örnek 3

«Biz eskiden çeşitli otları kaynatıp göbeğe kadar onun içinde oturturduk. Sık, sık şerbet içirirdik kısır kadına, çıkardıktan sonra da 'zom' larını (kasıklarını) kaldırır, üşütmemesine çalışırdık. Allah verirse çocuğu olur, olmazsa kocası üstüne evlenirdi. Çünkü o zaman şimdiki doktorlar, ilaçlar yoktu.»

(KK.: Hayriye A., 70, Korkut K./Mş.)

3. Tıbbi Sağaltma Alanına Girenler

Doktora, ebeye, hastahaneye başvurulur.

(İmamoğlu K./Ada., Adı., Büğüdüz K./Ank., Yuva K./Kırıkkale/Ank., Ant., Ulukent K./Arhavi/Ar., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Nazilli/Ay., Bo., Alpagut K./Bo., Düzce/Bo., Brd., Çkl., Biga/Çkl., Lapseki/Çkl., Hacıhamza B./Çr., Tumarlı K./Çkr., Dy., El., Ed., Uzunköprü/Ed., Es., Gr., Şebinkarahisar/Gr., Sağlık K./Görele/Gr., Keçiborlu/Isp., İst, Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., İç., Silifke/İç., Mağara K./İç., Gömeç K./Ky., Mucur/Krş., Kc., Gölcük/Kc., Üngüt K./Mr., Bor/

Nğ., Özkonak B./Avanos/Nş., Akkuş/Or., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Pazar/Rz., Güneşler K./Sk., Malkara/Tk., Ormanlı K./İnecik/Tk., Zile/To., Tr., Banaz/Uş., Zn.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Bizim çocuğu olmayanlarımız şimdilerde doktora gidiyorlar. Lâkin büyüklerimizin, atalarımızın öğütlerini de boş bellemeyiz.»

(KK.: Nezahat U., 45, Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Örnek 2

«Gidilirse kadın doktora gidilir. Erkek doktora gitmek günah sayılır, ayıp sayılır.»

(KK.: Fatma T., 70, Bekiralan K./İç.)

Örnek 3

«Şimdi köydeki resmi ebelere muayene ettiriyoruz çocuğu olmayanları... Onların verdikleri ilaçları alırız.»

(KK.: Seher Ç., 50, Üngüt K./Mr.)

Örnek 4

«Şimdi fen ilerledi. Doktora giderler, ameliyat filan olurlar. Ne bileyim işte, herşey antikalaştı.»

(KK.: Huriye N., 42, Bor/Nğ.)

Örnek 5

«İlk önce doktor kontrolu altında doktorun vereceği tavsiyelere göre hareket eder. Eğer faydası olmazsa

sıcak su banyolarına giderek tedavi olmaya çalışır.»
(KK.: Fatma K., 50, Sk.)

Örnek 6

«Şimdi doktorlara daha çok gidiliyor.»
(KK.: Sabahat Ö., 41, Banaz/Uş.)

B. ERKEĞİN KISIRLIĞINI ÖNLEMEK İÇİN BAŞVURULAN UMARLAR

Hocaya gidilir.

(Ad., Ay., Bozdoğan/Ay., Ba., Düzce/Bo., Sılbıs K./Ezc., Sağlık K./Görele/Gr., Uluborlu/Isp., Şenyurt K./Perşembe/Or., Göynük K./Nş., Vn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

Ziyaretlere yatırlara gidilir.

(Ank., Ay., Bozdoğan/Ay., Kabaçalı K./Kiğı/Bn., Dallıca K./El., Kavakyolu K./Ezc., Isp., İç., Göynük K./Nş., Zile/To., Aydınlık K./Tn., Pülümür/Tn., Vn.)

Kocakarı ilaçları kullanılır.

(Ank., Şebinkarahisar/Gr., Karaağaç/Isp., Uluborlu/Isp., Zile/To.)

Kaplıcalara, içmelere gidilir.

(Ay., Borçka/Ar., Düzce/Bo., Bağlama K./Nğ., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Sk., Pülümür/Tn., Vn.)

Hamama gidilir.

(Ay., Biga/Çkl., Kn., Kılcan K./Uş., Gürpınar/Vn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

Yakı yaptırılır.

(Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Bele zift çektirilir.

(Krş.)

Buğuya tutulur.

(Vn.)

1. Yenilenler, içilenler ·

Koç yumurtası yenilir.

(Sille B./Kn., Krş., Krk., Bafra/Sm., Tr., Çimenli K./Tr.)

Bolca yağ ve bal yenilir.

(Yenice K./Bozdoğan/Ay., Zn.)

Baharlı şeyler, yağlı tohumlar yenilir.

(Kilis/Gaz.)

Fındık, fıstık, ceviz, badem yenilir.

(Yenice K./Bozdoğan/Ay., Ödemiş/İz., Bafra/Sm., Tr.)

Bolca maydanoz yenilir.

(To.)

Pırasa, lahana yenilir.

(Krk.)

Hacdan getirilen kutsal buğday yenilir.

(Brs.)

Tavşan yağı yutulur.

(Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Yumurtanın akı 49 gün içilir.

(Akkuş/Or.)

Keçi boynuzu yenilir.

(Kilis/Gaz., Mn.)

Böğürtlen kökünün suyu içilir.

(Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Havuç tohumu kaynatılıp suyu içilir.

(Ödemiş/İz.)

Paça, kemik suyu içilir.

(Tr.)

Yumurta içilir.

(Kavakyolu K./Ezc.)

Bolca süt içilir.

(Kavakyolu K./Ezc.)

2. Tıbbî Sağaltma Alanına Girenler ve Başka Tutumlar

Doktora gidilir.

(yaygın)

Tıbbî sağaltmadan yararlanılır.

(yaygın)

Umarı yoktur diye birşey yapılmaz.

(Darıpınar K./Ada., Merzifon/Ama., Susuz K./Brd., Gölcüğez K./Ezm., Kaymazyaylası K./Es., Gm., Krk., Ml., Korkut K./Mş., Deligazi K./Sv., Güneşler K./Sk., Ur.)

Özür üstlenilmez, başka bir kadınla evlenilir.

(yaygın)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Üç gün süreyle hamam yapılır. Hamamda iyice terledikten sonra sırttaki bazı damarlar ovdurulur.»
(KK. Selma G., 60, Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

Örnek 2

«Arpa kaynatıp, çıkan buğu erkek üstüne tutulur.»
(KK.: Zarife Ç., 50, Vn.)

Örnek 3

«Anadan erliği olmayanın olmuyor. Başka kadınla da olmayınca Allahtandır deyip elini koynuna koyuyor.»
(KK.: Selma Y., 75, Saskara K./Ardahan/Krs.)

Örnek 4

«Heç beşe... Kadına gabahat bulur. Doktora da gidemez, oturur aşağıya...»
(KK.: Ayşe Z., 55, Salyoz K./Kelkit/Gm.)

C. ÇOCUĞUN CİNSLİĞİNİ BELİRLEMEK İÇİN BAŞVURULAN YÖNTEMLER, UYGULAMALAR, İNANMALAR

1. Oğlan Doğurmak İçin

a. Dinsel Büyüsel Niteliktekiler

Hocaya başvurulur.

(İmamoğlu K./Ada., Ank., Düzce/Bo., Kavakyolu K./Ezc., Silifke/İç., Bor/Nğ., Bağlama K./Nğ., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Akçaabat/Tr., Çimenli K./Tr.)

Muska yazdırılır.

(Dağıstan K./Ceyhan/Ada., Kavakyolu K./Ezc., Şenyurt K./Perşembe/Or., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Akçaabat/Tr., Çimenli K./Tr., Vn., Gürpınar/Vn., Zn.)

Yatırlara, ziyaretlere gidilir.

(Bo., Dy., Dallıca K./El., Gr., Bayburt/Gr., Hatunsuyu K./Ml., Üngüt K./Mr., Milas/Mğ., To., Aydınlık K./Tn., Tülmen K./Ur., Aşağıkaymaz K./Vn.)

Adak adanır.

(Dağıstan K./Ceyhan/Ada., Ank., Göynük/Bo., Bo., Brs., Dz., Süleoğlu K./Ed., Keban/El., Kilis/Gaz., Bayburt/Gm., İç., Keçiborlu/Isp., Hatunsuyu K./Ml., Mr., Üngüt K./Mr., Milas/Mğ., Güneşler K./Sk., Çimenli K./Tr., Tülmen K./Ur., Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Kırk gün duası okutulur.

(Gr.)

Dua edilir.

(Bozdoğan/Ay., Mucur/Krş., Barbuzu/Ml., Uş.)

Bir aylık hamile iken Kur'andan belli bir ayet okunur.

(Borçka/Ar.)

Enamdan kırk gün süreyle dua okunur.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Kadının karnına Muhammed ismi yazılır.

(Tr.)

Bir kağıda Ahmet, Mehmet, Muhammed yazılıp suyun içine atılır. Oğlan isteyen kadın gün doğmadan iki rekât namaz kılıp bu kağıdı yutar.

(Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Bir kağıda kırk Ahmet, bir Muhammed yazılıp, kadına yutturulur.

(Krş.)

İçinde Muhammed adı yazılı bir tastan gebe kadın kırk gün süreyle su içer.

(Tr.)

Kırkbir peygamber adı bir kağıda yazılıp dövülür, suya konur, bu su kırk gün içinde içilir.

(Akçaabat/Tr.)

Kırk peygamber adını suya okuyup, bu suyu kırk gün içinde hamile kadına içirirler.

(Çimenli K./Tr.)

Birden çok oğlan doğurmuş kadının uçkuruyla kendi uçkuru değiştirilir.

(Darıpınar K./Ada.)

Çok oğlan doğurmuş bir kadının kuşağı belde taşınır.

(İç.)

Kadının kuşağı kâbeye giden birine verilir; tavaf ettirildikten sonra belde taşınır.

(İç.)

Bir kuşak üstüne okunup, bu kuşak gebe kadının beline bağlanır.

(Sılbıs K./Ezc.)

Son doğan kızın adı «Yeter» konulur.

(Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Son doğan kıza «Döne» adı konur.

(Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Son doğan kıza «Döndü» adı konur.
(Bayat/Çr., Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Son doğan kıza «Rabiye» adı konur.
(Çimenli K./Tr.)

Kadın kırk gün oğlan adı söyler.
(Ama.)

Bir alıç ağacına taş atılarak «Kızı boşladım, oğlana başladım» denilir.
(Mağara K./İç.)

Cins meyve veren bir ağaç üç kez taşlanır ve «Ağacı taşladım, oğlana başladım» tekerlemesi söylenir.
(Susuz K./Bucak/Brd.)

Bolca tatlı yenilir.
(Ama., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., El., Salihli/Mn., Akkuş/Or.)

«Hazeri elma» yazdırılıp yenilir.
(El.)

Üç cuma, kadın kocası uyurken habersizce ayağını öper.
(İç.)

Küçük bir oğlan çocuğunun ağzından lokması alınarak yenilir.
(Vn.)

Kadının evlendiği gün kucağına oğlan çocuğu verilir.
(Özkonak B./Avanos/Nş., Bağlama K./Nğ.)

Gelinin yatağına, gelinin ilk yatacağı gece, gelin yatmadan önce oğlan çocuğu yatırılıp, yuvarlatılır.
(Uluborlu/Isp., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Özkonak B./Avanos/Nş., To., Ur.)

Hamile kadın oğlana baktırılır.
(Üngüt K./Mr.)

«Yılancı Hüseyin»e gidilip, siyah ve canlı bir yılanın üzerinden atlanır.
(Mr.)

Kadının yatağının altına bıçak konur.
(Ks.)

Kadın doğuracağı çocuğun eşyalarını mavi yapar.
(El., Dallıca K./El.)

Daha önce doğurduğu çocuğun «eşi»'nin içini dışına çevirerek, eşi toprağa gömer.
(Kabaçalı K./Kığı/Bn., Şenyurt K./ Perşembe/Or.)

Oğlan çocuğu çok olan bir aileden, bir çocuk çok az para karşılığı satın alınır. (Simgesel olarak)
(Ezm.)

b. Cinsel Birleşmeyle İlgili Olanlar

Birleşmeden sonra kadın sağ yanına dönerek yatar; sağ yanından kalkar.

(Ada., Yeşilören K./Ama., Suluova/Ama., Bandırma/Ba., Susuz K./Bucak/Brd., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Dy., Es., El., Kavakyolu K./Ezc., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Keçiborlu/Isp., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., İç., Ks., Kc., Kulu/Kn., Kn., Krk., Nğ., Bağlama K./Nğ., Rz., Pazar/Rz., Sv., Ormanlı K./İnecik/Tk., Zile/To., Akcaabat/Tr., Ur., Uş.)

Sürekli kız doğuran kadın birleşmeden sonra, her zamankinin tersi tarafa yatar.
(Bademler B./Ödemiş/İz.)

Birleşmeden önce, belden aşağısı soğuk su ile yıkanır.

(Bartın/Zn.)

Ayın belli günlerinde oğlan olacağına inanılır; birleşme için o günler seçilir.

(Ada.)

Ay hali geçtikten bir hafta onbeş gün sonra birleşme yapılır.

(Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)

Birleşme, erkeğin çok istediği zamana rastgetirilir.

(Merzifon/Ama.)

c. Başka Tutumlar

Allahın bileceği iştir, ne yapılsa boştur.

(yaygın)

Oğlan doğuncaya kadar doğum yapar.

(yaygın)

Hiçbir umara baş vurulmaz.

(Ulukent K./Arhavi/Ar., Bayırköy K./Bil., Alpagut K./Bo., Şebinkarahisar/Gr., Gm., İst., Pınarbaşı/Ky., Vize/Krk., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Barbuzu/Ml., Mn., Salihli/Mn., Özkonak B./Avanos/Nş., Ayancık/Sn., Tk., Tr.)

Açıklayıcı Örnekler :

Örnek : 1

«Oğlan doğurmak, kız doğurmak insan elinde olsaydı, kimse istemediği halde kız veya oğlan doğurmazdı.»

(KK.: Hayriye E., 60, Ayancık/Sn.)

Örnek 2

«... Anam, onu Allah bilir, ama bir elmayı bir guşağın üstüne okutup gebe kadının beline bağlarlarsa oğlan olacak deyiyler.»

(KK. Güllü P., 76, Sılbıs K./Ezc.)

Örnek 3

«Oğlan da, kız da Allah'ın vergisidir. Bunun için bir şey yapılmaz. Yalnız şöyle bir inancımız vardır: Eğer birleşme kişinin (erkeğin) çok istekli olduğu bir ana rastgelirse çocuk oğlan olur.»

(KK.: Hasibe K., 60, Ama.)

2. Kız Doğurmak İçin

a. Dinsel, Büyüsel Nitelliktekiler:

Allahın bileceği bir iştir.

(çok yaygın)

Hocaya başvurulur.

(İmamoğlu K./Ada., Düzce/Bo., Bor/Ng., Şenyurt K./Perşembe/Or., Zn.)

Muska yazdırılır.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Gürpınar/Vn.)

Adak adanır.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Göynük/Bo., Bo., Brs., Dz., Süleoğlu K./Ed., Bayburt/Gm., Salihli/Mn., Milas/Mğ., Güneşler K./Slk., Erkilet K./Turhal/To.)

Yatır ve ziyaretlere gidilir.

(Bo., Ezm., Gr., Gürpınar/Vn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

Allah'a dua edip kız çocuğu istenir.
(Kilis/Gaz., Kaymazyaylası K./Es., Uş.)

Gebeliğin ilk sırasında, kadının kocası, Kur'andan belli bir duayı, karısının karnına basarak okur ve «kız» ister.
(Ezm.)

Hac'dan getirilen kurban eti ve buğday yenir.
(Süleoğlu K./Ed.)

Kadın kendi eliyle yaptığı bir saçlı bebekle ziyaretlere gider.
(Vn.)

Kızı çok olan kadının uçkuruyla kendi uçkurunu değiştirir.
(Darıpınar K./Ada.)

Yalnız kız doğuran biriyle ekmek mayası değiştirilir.
(Kn.)

Kızı çok olan ailelerden kız çocuğu satın alır. (Sembolik olarak)
(Ezm.)

Çocuğu karnında canlanan kadın, kız çocuğuna bakar.
(Borçka/Ar.)

Hamileliğin kırkıncı ve ellinci günlerinde kadın, kocasının ayakkabısından kırk kez su içer.
(Korkuteli/Ant.)

Kadın, küçük bir kız çocuğunun ağzından lokma kapar.
(Vn.)

Bolca yeşil sebze yer.

(Yeşilören K./Ama.)

Ekşi yer

(Ama., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., El., Akkuş/Or.)

Devamlı oğlu olan kadın doğurduğu oğlanın eşini ters çevirir, eşi suya salar.

(Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Daha önce yaptığı doğumdaki çocuk eşinin içini dışına çevirip, toprağa gömer.

(Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

Bir alıç ağacına taş atarak «oğlanı boşladım, kıza başladım» der.

(Mağara K./İç.)

Gebe kadın ormanda ağaçlara taş atarak «armudu taşladım, kıza başladım» der.

(Salihli/Mn.)

b. Cinsel Birleşmeyle İlgili Olanlar:

Birleşmeden sonra kadın sol yanına yatar ya da sol yanından kalkar.

(yaygın)

Birleşmeye önce kadın başlar.

(Es.)

Birleşme kadının istekli bir zamanına rastlatılır.

(Merzifon/Ama.)

c. Başka Tutumlar

Kız doğuruncaya kadar doğum yapılır.

(Bayır K./Bil., Ks., Mucur/Krş., Kulu/Kn., Mğ., Bafra/Sm., Tr., Zn.)

Hiç bir umara başvurulmaz.

(Ulukent K./Arhavi/Ar., Bayır K./Bil., Alpağut K./Bo., Lapseki/Çkl., Ed., Uzunköprü/Ed., Dallıca K./El., Silbıs K./El., Gaz., Şebinkarahisar/Gr., Gm., Salyoz K./Kelkit/Gm., Isp., İst., İz., Pınarbaşı/Ky., Vize/Krk., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Tavşanlı/Kü., Ml., Mn., Mş., Özkonak B./Avanos/Nş., Ayancık/Sn., Tr.)

Kızlar makbul olmadığı için bir şey yapılmaz.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba., El., Bekiralan K./İç., Kulu/Kn., Mucur/Krş., Ml., Barbuzu/Ml., Mr., Üngüt K./Mr., Çamlıtepe/Pazar/Rz., To., Pülümür/Tn., Aydınlık K./Tn., Ur., Tülmen K./Ur.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Biz kızı sevmeyiz. Olursa olur, yoksa aramayız.»
(KK.: Hacer Ş., 55, Mr.)

Örnek 2

«Biz pek kız evladı sevmek.»
(KK.: Seher Ç., 50, Üngüt K./Mr.)

Örnek 3

«Kız da neymiş... Oğlan çocuk daha iyi.»
(KK.: Elif E., 60, Mr.)

Örnek 4

«Kız çocuğun peşine kimse düşmez.»
(KK.: Saime K., 64, To.)

Örnek 5

«Kızı çok sevmeyiz ki doğurmak için çareler alalım. Kız elâlemin ocağını tüttürür, bizim ocağımızı oğlan çocuğu tüttürür. Bizde kız tüketici, sömürücü olarak görülür.»

(KK.: Saadet E., 43, Pülümür/Tn.)

Örnek 6

«Hiç kimse kız istemez. Çünkü kızlar belalıdır, yani korunmaya ihtiyaç duyarlar, az iş yapabilen kişilerdir.»

(KK.: Kibar Ö., 43, Aydınlık K./Tn.)

Örnek 7

«Vallaha bizim buralarda kız çocuğuna rağbet yoktur. Hiç bir kadın nedense kız doğurmak istemez. Çoğu erkek olmadığı için kansını boşamıştır.»

(KK.: Güzel Ç., 41, Keban/El.)

Örnek 8

«Bizim burada kızı pek isteyen olmaz. Gene de beyle buluşunca sola yattınmı kız olur.»

(KK.: Sevim B., 33, Dy.)

Ç ÇOCUĞUN CİNSLİĞİNE YORULAN BELİRTİLER İŞLEMLER

1. Gebe Kadının Oğlan Doğuracağına Yorulan Belirtiler

Karnı sivri olursa,
(çok yaygın)

Güzelleşirse,
(yaygın)

Çocuk karnın sağında (sağ boşluğunda) olursa,

(Ceyhan/Ada., Merzifon/Ama., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Bandırma/Ba., Alpagut K./Bo., Bayat/Çr., Dallıca K./El.; Silifke/İç., Bekiralan K./İç., Krş., Kn., Salihli/Mn., Göynük K./Nş., Nğ., Rz., Güneşler K./Sk., Sv., To., Karakaya B./Erbaa/To., Aydınlık K./Tn., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Sağ taraf sol tarafa bakarak daha ağır olursa,

(Gr.)

Sağ taraf kımıldarsa; çocuk sağ tarfta canlanırsa,

(Es., Mağara K./İç., Ks., Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Çocuk anne karnında çabuk kıpırdarsa, oynarsa,

(Yenice K./Bozdoğan/Ay., Bn., El., Yaşyer K./Milas/Mğ.)

Kırk günlük gebe iken çocuk karnında kıpırdıyorsa,

(Bandırma/Ba., Kaymazyaylası K./Es.)

Çocuk karnında erken oynarsa,

(El., Dallıca K./El., Ml., Hatunsuyu K./Ml., Pazar/Rz.)

Göbeğinden aşağısı siyah olursa,

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Göbeği yukarı bakarsa,

(Kâhta/Adı.)

Doğum sancısı çekerken devamlı olarak dik durursa,

(Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

Ağrı çeken kadının yüzü güleçse,

(Dy.)

Doğum ağrısı belden tutarsa,

(Nş., To., Karakaya B./Erbaa/To., Tr., İncidere K./ Yomra/Tr., Vn.)

Doğum gecikirse, dokuz aydan çok sürerse,

(Ama., Merzifon/Ama., Bayır K./Bil., El., Silifke/İç., Ml., Güneşler K./Sk., Ormanlı K./İnecik/Tk., Tülmen K./Ur.)

Yüzü açık renk olursa,

(Dereköy/Acıpayam/Dz., Kılcan K./Uş.),

Yüzü duru ve lekesizse,

(Keçiborlu/Isp.)

Yüzü beyazlanırsa (çaparlanırsa),

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Yüzü parlak olursa,

(Gölpazarı/Bil.)

Yüzü çillenirse,

(Gümüşhacıköy/Ama.).

Yüzüne sis gelirse,

(Deligazi K./Sv.)

Yüzüne leke düşerse,

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Maşukiye K./Kc.)

Yüzü siyahımsı leke yaparsa,

(Ed.)

Dudakları kalınlaşırsa,

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Üst dudağı şişip büyürse,

(Milas/Mğ.)

Burnu incelirse,

(Biga/Çkl.).

Burnu kaşınırsa,

(Zile/To.)

Göğüslerinin ucu siyah olursa,

(Gümüşhacıköy/Ama., Ank., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Maşukiye K./Kc., Yerkesik B./Mğ., Ayancık/Sn.)

Meme uçları mor olursa,

(Kavakyolu K./Ezc., Ks.)

Kaşı, gözü ütük olursa,

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Kaşının, gözünün tüyleri dökülürse,

(Uş.)

Kalçası genişlemezse,

(Darıpınar K./Ada., Suluova/Ama., Göynük/Bo., Biga/ Çkl., Hacıhamza B./Çr., Keçiborlu/Isp., Ks., Mr., Bağlama K./Nğ., Bartın/Zn.)

Teni çok koyulaşırsa,

(Ay.)

Tatlıya karşı aşırı düşkünlüğü olursa,

(Gölpazarı/Bil., Hacıhamza B./Çr., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Isp., İz., Vize/Krk., Tavşanlı/Kü., Milas/Mğ., Yerkesik B./Mğ., Mş., Özkonak B./Avanos/Nş., Erkilet K./Turhal/To., Pülümür/Tn., Ur., Banaz/Uş.)

Ağır yürürse,

(Saskara/Hanak/Kr.)

2. Gebe Kadının Kız Doğuracağına Yorulan Belirtiler

Kalçası genişlerse,

(yaygın)

Kalçası büyürse,

(yaygın).

Karnı yaygın olursa,

(Yuva K./Kırıkkale/Ank., Ceyhan/Ada., Borçka/Ar., Göynük/Bo., Dereköy/Acıpayam/Dz., Dallıca K./El., Silbıs K./Ezc., Ezm., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Mr., Krk., Üngüt K./Mr., Sm., Sv., Şarkışla/Sv.)

Karnı yuvarlak olursa,

(Gümüşhacıköy/Ama., Ay., Biga/Çkl., Dz., Ezc., Keçiborlu/Isp., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Gömeç K./Ky., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Gölcük/Kc., Salihli/Mn., Güneşler K./Sk., Deligazi K./Sv., Banaz/Uş.)

Karnı basık olursa,

(Kaymazyaylası K./Es., Şaturoğlu K./Mucur/Krş.)

Karnı yayvanlaşırsa,

(Sağlık K./Görele/Gr., Gm., Bademli B./Ödemiş/İz., Ml., Rz., Bafra/Sm., Akçaabat/Tr.)

Karnı geniş yayımlı olursa,

(Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Karnı yayık olursa,

(Kulu/Kn., Sille B./Kn., Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Karnı yassı olursa,

(Es., Göynük K./Nş)

Çirkinleşirse,

(Çubuk/Ank., Ba., Merzifon/Ama., Dallıca K./El., Gaz., Kilis/Gaz., Karağaç/Isp., İç., Pınarbaşı/Ky., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Kc., Mr., Milas/Mğ., Şarkışla/

Sv., Deligazi K./Sv., Tk., Zile/To.. Aydınlık K./Tn., Ur., Bartın/Zn.)

Güzelleşirse,

(Suluova/Ama., Yuva K./Kırıkkale/Ank., Borçka/Ar., Bo., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Şenyurt K./Perşembe/Or., Bafra/Sm.)

Ekşiye karşı aşırı düşkünlüğü olursa,

(Gölpazarı/Bil., Bo., Hacıhamza B./Çr., El., Isp., Uluborlu/Isp., İst., İz., Vize/Krk., Tavşanlı/Kü., Milas/Mğ., Yerkesik B./Mğ., Mş., Özkonak K./Turhal/To., Pülümür/Tn., Banaz/Uş.)

Çocuk, karnın solunda (sol) boşluğunda) olursa,

(Ceyhan/Ada., Merzifon/Ama., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Alpagut K./Bo., Bayat/Çr., Silifke/İç., Bekiralan/K./İç., Kn., Rz., Güneşler K./Sk., Sv., To., Karakaya B./Erbaa/To., Aydınlık K./Tn., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Sol taraf kımıldarsa; çocuk sol tarafta «canlanırsa»,

(Es., Mağara K./İç., Ks.)

Sol taraf, sağ tarafa bakarak daha ağır olursa,

(Gr.)

Çocuk, anne karnında geç kıpırdarsa, oynarsa,

(Yenice K./Bozdoğan/Ay., Brs., Dallıca K./El., Kaymazyaylası K./Es., Hatunsuyu K./Ml., Yaşyer K./Milas/Mğ.)

Saçı ve kaşı-kirpiği dökülürse,

(Merzifon/Ama., Suluova/Ama., Ba., Gm., Gümüşhacıköy/Ama., Maşukiye K./Kc., Tavşanlı/Kü.)

Kadının yüzü sisli olursa,

(Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Yüzü çok lekeli olursa,

(Biga/Çkl., El., Şebinkarahisar/Gr., Sağlık K./Görele/Gr., Gm., Bayburt/Gm., Keçiborlu/Isp., Ml., Yerkesik B./Mğ., Tk., Malkara/Tk., Ur.)

Yüzünde çiller olursa,

(Dallıca K./El., Gm., Keçiborlu/Isp.)

Ayakları şişerse,

(Borçka/Ar.)

Göbeği aşağı bakarsa,

(Kâhta/Adı., İç.)

Yan böğürleri boş olursa,

(Gebiz B./Serik/Ant.)

Kalçaları arkaya doğru çıkık olursa,

(Gümüşhacıköy/Ama.)

Annenin göğsü sağıldığında, tabana süt otururşa,

(Yeşilören K./Ama.)

Meme uçları kırmızı olursa,

(Kavakyolu K./Ezc.)

Meme uçları çok kara olursa,

(Şebinkarahisar/Gr.)

Meme uçları pembeleşirse,

(Yerkesik B./Mğ.)

Göğüs ucu kahverengi olursa,

(Ank.)

Meme uçları siyah olursa,

(Ks., To.)

Alt dudağı şişip büyürse,

(Milas/Mğ.)

Ağzı, burnu şişer, büyürse,

(Gaz., Kilis/Gaz.)

Yüzü kırmızı olursa,

(Kılcan K./Uş.)

Yüzü «çığıtlı» olursa,

(Gebiz B./Serik/Ant.)

Teni çok açık olursa,

(Ay.)

Doğum gecikmezse,

(Ama., Merzifon/Ama., Ay., El.)

Sık sık uykusu gelirse, yerinden kalkmak istemezse,

(Adı., Mş.)

Canı çok ağır olursa,

(Gaz., Ur.)

Hızlı yürürse,

(Saskara/Hanak/Kr.)

Aşırı derecede aşererse,

(Gm.)

Ağrı çeken kadının yüzü yıkıksa,

(Dy.)

Doğum ağrısı kasıktan tutarsa,

(Nş., Karakaya B./Erbaa/To., Tr., Vn.)

Doğum sancısı çekerken, devamlı olarak öne doğru eğik olursa,

(Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

3. Gebe Kadının İkiz Doğuracağına Yorulan Belirtiler :

Sırtüstü yatınca karın görünüşte ikiye ayrılır gibi olursa; ikl şak olursa; çizgl halinde ikiye ayrılırsa; iki yana yayılırsa,

(çok yaygın)

Karnı çok büyük olursa,

(yaygın)

Karnı heybelenip, biri bir yana, öbürü öbür yana düşerse,

(Barbuzu/Ml., Hatunsuyu K./Ml., Pülümür/Tn., Vn.)

Oturunca karnı yere değerse,

(Hacıhamza B./Çr.)

Karnı çatallanırsa,

(Şebinkarahisar/Gr., Nğ.)

Üçüncü ya da dördüncü ayda ağırlığı çok olursa,

(Bayır K./Bil.)

Ayakta durduğu zaman ayaklarını göremezse,

(Sılbıs K./Ezc.)

Oturduğu zaman elleri ayak uçlarına ulaşamazsa,

(Gümüşhacıköy/Ama.)

Ayakları şişerse,

(Hacıhamza B./Çr., Uş., Tn)

Paytak yürürse,

(Es.)

Çocuk karnın ikl yanında oynarsa,

(Süleoğlu K./Ed., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Karnın iki tarafında hareket olursa, karnın iki tarafı seğirirse,

(Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

Fazla rahatsızlık duyarsa,

(Borçka/Ar., Pazar/Rz., Tk., Malkara/ Tk., Tr.)

Çok yemek yerse,

(Yuva K./Kırıkkale/Ank.)

Çocuğun kalp atışları çift olursa,

(Ama., Salihli/Mn., Banaz/Uş.)

Soyunda ikiz doğuran varsa,

(Bo., İz., Kc., Ayancık/Sn., Tk., Zile/To., Tr.,)

Örnek Açıklama :

«İkiz çocuklar karında oynamazlar. Karın büyük olur. Gebe karı oturduğu vakit karnı ikiye ayrılır. Çocuğun biri bir tarafa diğeri bir tarafa gider. Göbeğin üstünde de yukardan aşağıya bir boşluk olur. Bu boşluk bir çizgi gibidir. Ondan da anlarız ki bu çocuk ikizdir.»

(KK.: Hasibe K., 60, Ama.)

I. Doğacak Çocuğun Oğlan Olacağını Düşündüren İşlemler :

Gebe kadından gizlice bir yana makas, bir yana bıçak yerleştirilir. Kadın bıçağın üzerine otururşa,

(Keçiborlu/Isp., Uluborlu/Isp., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., İz., Ödemiş/İz., Ks., Krk., Sm., Bafra/Sm., Sv., Akçaabat/Tr., Ur., Banaz/Uş.)

Çocuğun zıbın ya da başka bir çamaşırı dikilirken kesilen parçalardan bir bölümü dışarı atılır. Sokaktan ilk geçen erkek olursa,

(İz., Krk.)

Çocuğun ilk giyimi kesilirken gebe kadın bundan bir parçayı başına alarak kapıda bekler; kapıdan ilk geçen kimse erkekse,

(Kn.)

Çocuk ana karnında canlandıktan sonra göynek (gömlek) yakası açılırken içeriye ilk giren erkekse,

(Mağara K./İç., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Paça pişerken kelle yere vurulur, kırılan yerlerde püskül az olur ya da hiç olmazsa,

(Dallıca K./El., Karayaka B./Erbaa/To., Aydınlık K./Tn.)

Pişmiş kelle ikiye ayrılır, içi kuru (etsiz) çıkarsa,

(Kn.)

Saf ve berrak su ile dolu bir kâsenin ortasına hamile kadının sütünden bir kaç damla sağılır, süt suda dağılmazsa,

(Gr., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., Kn., Aydınlık K./Tn., Banaz/Uş.)

Gebe kadının başına gizlice tuz ekilir ve kadının hareketleri dikkatle izlenir. Gebe kadın elini burnuna götürürse,

(Uluborlu/Isp., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., Tavşanlı/Kü., Tk., Banaz/Uş.)

Gebe kadının başına tuz ekilir ve hareketleri gözlenir, kadın elini dudağına götürürse (bıyık işareti),

(Ur.)

Küçük bir çocuğa gebe kadının «bardak mı» yoksa «çömlek mi» olacağı sorulur, cevap «bardak» olursa,
(Ödemiş/İz.)

Küçük çocuklara sorulur, «oğlan» derlerse,
(Dallıca K./El.)

Pişmiş yumurta iplikle ortasından bölünür; yumurtanın ortası delik çıkmazsa,
(Dallıca K./El.)

Gebe kadın yere oturtulur, ayaklarını düz uzatır, iki ayağını bir birinin üstüne getirebilirse,
(Keban/El.)

Gebe kadının koynundan aşağıya kahve çekirdeği atılır; çekirdek yere düştüğünde tümsek yeri üste gelirse,
(Krk., Kn.)

Nişan alyansı saç teline takılarak gebe kadının karnı üzerine sarkıtılır; yüzük düz sallanırsa,
(İst.)

Gebe kadın, gebeliği sırasında bir yerde iğne bulursa,
(Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

5 Doğacak Çocuğun Kız Olacağını Düşündüren İşlemler :

Gebe kadından gizlice bir yana makas, bir yana bıçak konur. Kadın makasın üzerine otururşa,
(Geçiborlu/Isp., Uluborlu/Isp., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., İz., Ödemiş/İz., Ks., Krk., Sm., Bafra/Sm., Sv., Tk., Akçabaat/Tr., Ur., Banaz/Uş.)

Gebe kadın bilmeyerek makasın üzerine otururso,

(El.)

Küçük bir çocuğa gebe kadının «bardak mı» yoksa «çömlek mi» olacağı sorulur, cevap «çömlek» olursa,

(Ödemiş/İz.)

Küçük çocuklara sorulur, cevap «kız» olursa,

(Dallıca K./El.)

Gebe kadının koynundan aşağı kahve çekirdeği atılır; çekirdek yere düştüğünde yarık yeri üste gelirse,

(Krk., Kn.)

Paça pişerken kelle yere vurulur, kırılan yerlerde püskül çok olursa,

(Dallıca K./El., Karayaka B./Erbaa/To., Aydınlık K./Tn.)

Pişmiş kelle ikiye ayrılır; içi etli çıkarsa,

(Kn.)

Saf ve berrak su ile dolu bir kâsenin ortasına gebe kadının sütünden bir kaç damla sağılır. Süt suda dağılırsa,

(Gr., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., Kn., Aydınlık K./Tn., Banaz/Uş.)

Çocuk ona karnında canlandıktan sonra göynek (gömlek) yakası açılırken içeriye ilk giren kızsa,

(Mağara K./İç.)

Çocuğun ilk giyimi kesilirken gebe kadın bundan bir parçayı başına alarak kapıda bekler; kapıdan ilk geçen kimse kadınsa,

(Kn.)

Çocuğun zıbını ya da başka bir çamaşırı dikilirken kesilen parçalardan bir bölümü dışarı atılır; sokaktan ilk geçen kadınsa,

(İz., Krk.)

Doğacak çocuğa gömlek biçilirken, odaya giren kızsa,

(Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Gebe kadının başına gizlice tuz ekilir ve kadının hareketleri dikkatle izlenir; kadın elini ağzına götürürse,

(Uluborlu/Isp., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., Tavşanlı/Kü., Tk., Banaz/Uş.)

Gebe kadının başına tuz ekilir ve hareketleri gözlenir; kadın elini bileğine götürürse, (bilezik işareti)

(Ur.)

Gebe kadının saçına gizlice tuz serpilir; bundan sonra kadın saçını ellerse,

(İç., Tavşanlı/Kü.)

Gebe kadın yere oturtulur; ayaklarını düz uzatır; iki ayağını biribirinin üstüne getiremezse,

(Keban/El.)

Gebe kadın gebeliği sırasında bir yerde boncuk bulursa;

(Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Pişmiş yumurta iplikle ortasından ikiye bölünür; ortası delik çıkarsa,

(Dallıca K./El.)

Nişan alyansı saç teline takılarak gebe kadının karnı üzerine sarkıtılır; yüzük değirmiler çizerek sallanırsa,

(İst.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek : 1

«Aslında Allahtan başka kim bilir ki? Sırlı küp...»

(KK.: Zeliha B., 60, Yarma B./Kn.)

Örnek 2

«Kelle açma âdeti vardır. Kelle pişirildikten sonra ağzı ayrılarak bakılır. Eğer dilin iki yanında etler varsa buna saç denir ve çocuğun kız olacağı söylenir, şayet et yoksa saçı yok, oğlan olacak denir.»

(KK.: Emine U., 53, Karayaka B./Erbaa/To.)

Örnek 3

«Gebe kadın çirkinleşir, saçı ve kaşı dökülürse, kız çâası (çocuğu) olacak denir. Çünkü kızlar güzel olur, onun için anasından saç alır, kaş alır.»

(KK.: Hasibe Ö., 60, Ama.)

Örnek 4

«Ye tatlıyı, doğur atlıyı».

(yaygın)

Örnek 5

«Ye ekşiyi, doğur Ayşeyi».

(yaygın)

«Kız yükü, tuz yükü».
(KK.: Sıdıka K., 55, Ur.)

D. AŞERME

1. Aşerme İle İlgili Adlandırma, Niteleme, Benzetme ve Yakıştırmalar:

Abayı şişirmiş
(Milas/Mğ.)

Ağ seçen
(Pazar/Rz.)

Ağzı kel, aş erdi
(Gebiz B./Serik/Ant.)

Ağzının tadı yok
(Saskara K./Hanak/Kr.)

Ağzı tatsız
(Salihli/Mn., Banaz/Uş.)

Ayak toplayan
(Uluborlu/Isp.)

Aşçalan
(Brs.)

Aşçalıyor
(Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Es.)

Aşeren
(yaygın)

Aş erginliği

(Kaymazyaylası K./Es.)

Aşeri

(Mr.)

Aşerik

(Malkara/Tk.)

Aşeriy

(Gaz.)

Aşeriyor

(Ada., Suluova/Ama., Ant., Biga/Çkl., Lapseki/Çkl., Dz., Isp., Barbuzu Ml.., Hatunsuyu K./Ml., Vize/Krk., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., Salihli/Mn., Akkuş/ Or., Sm., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Aşermiş

(Ed.)

Aşiren

(Tumarlı K./Çkr.)

Aşürriy

(Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Aşveren

(Ankt., Ba.)

Aş veriyor

(Suluova/Ama., Yeşilören K./Ama.)

Aşyeren

(Merzifon/Ama., Brd., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Ks., Yerkesik B./Mğ., Uluborlu/Isp.)

Aşyeriyor

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Gm., Bayburt/Gm., Karaağaç/Isp., Sv., Erkilet K./Turhal/To., Gürpınar/Vn.)

Aşyermek

(Bayat/Çr.)

Aşyeriy

(El.)

Aşyeriyen

(Deligazi K./Sv.)

Aşyeten

(İç.)

Aş yürüyen

(Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

Baklayı yutmuş

(Milas/Mğ.)

Başı bozuk

(Bor/Nğ.)

Başı bulanık

(Bor/Nğ.)

Başı döngün

(Silifke/İç.)

Başı dönüyor

(Akkuş/Or.)

Başı kel

(Darıpınar K./Ada., Bekiralan K./İç.)

Bebeli

(Şebinkarahisar/Gr.)

Bizim gelin mutfağa giremiyor
(Gölcük K./Maşukiye/Kc.)

Boylu
(Es.)

Bozgun
(Susuzköy K./Bucak/Brd.)

Çalığı var
(Gölpazarı/Bil.)

Çalık çalma
(Göynük/Bo.)

Çocuğa kalmış
(Ml.)

Çocuk hastası
(Pülümür/Tn.)

Çocuk kursağına düşmüş
(Ed.)

Erginliği var
(İç.)

Fenalığı varmış
(Ed.)

Fenalık duyuyor
(Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Gebe
(Çubuk/Ank., Brs., Ezm., Akçaabat/Tr., Zile/To., Tr., Kılcan K./Uş., Vn.)

Gönlü kötü; göğnü kötü; gönü kötü; gönül kötülüğü

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., İmamoğlu K./Ada., Suluova/Ama., Gümüşhacıköy/Ama., Büğüdüz K./Ank., İskilip/Çr., Bayat/Çr., Gömeç K./Ky., Mucur/Krş., Üngüt K./Mr., Deligazl K./Sv., To., Zile/To.)

Göynü geçi

(Mr.).

Gumanlı

(Krş.)

Günü geçmiş

(Güneşler K./Sk.)

Hamile

(Brs., Çkl., Es., Keçiborlu/Isp., Sille B./Kn., Mağara K./İç., Yaşyer K./Milas/Mğ., Tk., Zile/To., Akçaabat/Tr., Kılcan K./Uş.)

Hamur üretiyor

(Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)

Hastalık yapıyor

(Kâhta/Adı.)

Kedi marazı bulmuş

(Milas/Mğ.)

Kelle

(Uluborlu/Isp.)

Küpe sıçan düşmüş

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Nebirani

(Korkut K./Mş.)

Nevranî

(Kabaçalı K./Kiğı/Ba.)

Nevriyan kadın

(Aydınlık K./Tn.)

Orta kata kiracı girmiş

(Es.)

Ölmez hastalık

(Mn.)

Sepet örüyor

(Milas/Mğ.)

Uşağa kalmış

(Şarkışla/Sv.)

Üzeri yüklü

(Yomra B./Kn.)

Üzerli

(Mağara K./İç.)

Yavru çalkıyor

(Uş.)

Yergin

(Ant., Korkuteli/Ant., Gebiz B./Serik/Ant., Susuzköy K./Bucak/Brd., Krş.)

Yerginliği var

(Dereköy K./Acıpayam/Dz.)

Yerik

(Adı., Pülümür/Tn.)

Yerikleyen

(Vn.)

Yerikli

(Ml. Hatunsuyu K./Ml., Gömeç K./Ky., Ur., Şenyurt K./Perşembe/Or., Avanos/Nş., Özkonak B./Nş., Bağlama K./Nğ., Sm.)

Yeriklik

(Ank.)

Yerikleme

(Dy., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Yerikli kadın

(El., Dallıca K./El., Ezc.)

Yerikliyor

(Ezm., Mş., Sv.)

Yerik yeren

(Gümüşhacıköy/Ama., Ks.)

Yerik yeriyor

(Nğ., Bor/Nğ., Akkuş/Or., Deligazi K./Sv., Ur., Tülmen K./Ur.)

Yerüklü

(Sılbıs K./Ezc., Gr., Şebinkarahisar/Gr., Sağlık K./Görele/Gr., To., Karayaka B./Erbaa/To.)

Yerük yekii

(Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Yerük yerme

(Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Yerük yerüyen

(Kavakyolu K./Ezc.)

Yolcusu var

(Yarma B./Kn.)

Yörük yeren

(Devrekâni/Ks.)

Yüklü

(Kılcan K./Uş., Vn.)

Yumurta çalkeyo

(Sandıklı/Af.)

Yumurta çalkalıyor

(Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Devrekâni/Ks.)

2. Aşeren Kadının Yemesi, İçmesi Gerekenler

Canının çektiği herşey

(çok yaygın)

Et

(Ed., El., Dallıca K./El., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Gr., Saskara K./Hanak/Kr., Ml., Şarkışla/Sv., Pülümür/Tn., Vn., Bayat/Çrm.)

Tatlı

(Dy., Şebinkarahisar/Gr., Ks., Krk., Şarkışla/Sv., Erkilet K./Turhal/To., Uş., Gürpınar/Vn., Ank., Gebiz B./Serik/Ant.)

Meyve

(Es., Gr., Şebinkarahisar Gr., Gm., Beklralan K./İç., Hatunsuyu K./Ml., Avanos/Nş., Tk., Erkilet K./Turhal/To., Suluova/Ama., Bandırma/Ba.)

Yoğurt

(Es., Milas/Mğ., Şarkışla/Sv., Vn.)

Yumurta

(Ed., El., Dallıca K./El., Gr., Milas/Mğ., Şarkışla/Sv.)

Kalsiyumlu yiyecekler
(Es., Biga/Çkl.)

Sebze,
(Ml., Bağlama K./Nğ.)

Süt
(Ed., El., Dallıca K./El., Şebinkarahisar/Gr., Ml., Milas/Mğ., Şarkışla/Sv., Vn.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Aşeren kadın ne bulursa yemeli... İster iyi olsun, ister kötü, az da olsa tadına bakmalıdır. Aşeren kadın her gördüğünü yemediği takdirde, çocuk şaşı olur, kulağı eğri olur, boynu bükük olur. Bunun için kadın herşeyi rahatlıkla yiyebilir.»
(KK.: Elif U, 48, Aydınlık K./Tn.)

Örnek

«Aşyeren kadınların kiminde albumin dirler bir hastalık vardır. Bu kadınlar acılı, biberli, ekşili, sirkeli şeyler yimemeli... Çünkülüm acılı, biberli, ekşili aş yerlerse hastalıkları daha da çoğalır; karnındakine zarar verir. Kadın albuminli olsun, olmasın guvvet verici, içini açıcı (ferahlık verici) aş yememelidir ki meydana getireceği çocukta tosun gibi olsun.»
(KK.: Hasibe K., 60, Merzifon/Ama.)

Örnek 3

«Ben ilk çocuğumda 'Kileman' denilen bir çeşit baharatı o kadar çok yemiştim ki, bir gün bundan evde kalmayınca onun yerine tuğla yediğimi hatırlarım.

Benim annem bana hamile iken sabun yediğini söyledi. Şimdikiler mikrop diye böyle bir şeye hiç teşebbüs etmezler... Ama işte bir şey olmamışız. Hatta yeni gençlerden daha sağlamız biz...»

(KK.: Sadiye A., 48, Gölpazarı/Bil.)

3. Aşeren Kadının Yememesi, İçmemesi Gerekenler:

Acılı, ekşili, baharatlı yiyecekler

(Ada., Ceyhan/Ada., İmamoğlu K./Ada., Gebiz B./Serik/Ant., Merzifon/Ama., Suluova/Ama., Borçka/Ar., Ulukent K./Arhavi/Ar., Bozdoğan/Ay., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Ba., Gölpazarı/Bil.)

Sakatat

(Ml., Krş., Bağlama K./Nğ., Sandıklı/Af., Korkuteli/Ant., Bayır K./Bil.)

Fazla yağlı yiyecekler

(Dy.)

Karbonhidratlı yiyecekler

(Ant.)

Fasulye ve gaz yapıcı yiyecekler

(Bayburt/Gm., Ceyhan/Ada., Suluova/Ama.)

Tavşan eti

(Süleoğlu K./Ed., Keçiborlu/Isp., Krş., Mucur/Krş., Korkuteli/Ant.)

Balık

(Süleoğlu K./Ed., Bayır K./Bil.)

Ayva

(Süleoğlu K./Ed.)

Sakız
(Süleoğlu K./Ed.)

İçki, sigara
(Ant.)

E. GEBELİK

1. Gebelikle İlgili Adlandırma, Niteleme, Benzetme ve Yakıştırmalar :

Ağır
(Dallıca K./El., Kc., Sm., Karayaka B./Erbaa/To.)

Ağır ayak
(Dallıca K./El., Kc., Sm., Karayaka B./Erbaa/To.)

Akşamlık sabahlık (son aylarında)
(Gölpazarı/Bil.)

Arka eteği uzamış, ön eteği kısalmış
(Uluborlu/Isp.)

Ayağı ağır
(Gümüşhacıköy/Ama., Bayırköy K./Bil., Hatunsuyu K./Ml., Mucur/Krş., Vn.)

Ayağı ağırlı
(Merzifon/Ama.)

Aylı günlü
(Krş.)

Bakla yemez
(Mn.)

Bizaru
(Korkut K./Mş.)

Boylu
(Bo., Göynük/Bo., Bekiralan K./İç.)

Boyunda çocuk var
(Ank.)

Boyu yüklü
(Sille B./Kn.)

Çatlayasıca
(Kulu/Kn.)

Çocuklu
(Mş., Korkut K./Mş.)

Doğum yapacak
(Bafra/Sm.)

Doğurgacı
(Susuz K./Bucak/Brd.)

Doğurgaç
(Gebiz B./Serik/Ant.)

Doğurucu
(Dereköy/Acıpayam/Dz., Bağlama K./Ng.)

Dolu
(Ed.)

Digani
(Pülümür/Tn.)

Gebe
(çok yaygın)

Gene neye dönmüş
(Kulu/Kn.)

Göbeği burnuna değecek
(Kulu/Kn.)

Gözleri ışıldar
(Ks.)

Gunnacı
(Darıpınar K./Ada.)

Guzlacı
(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Ml., Barbuzu/Ml.)

Gümanlı
(Gm., Pülümür/Tn.)

Gümannı
(Dallıca K./El., Bayburt/Gm.)

Gümenli
(Saskara K./Hanak/Kr., Sv., Zile/To.)

Hamile
(çok yaygın)

İki canlı
(yaygın)

Karnı burnunda
(Ödemiş/İz., Vn., Gölpazarı/Bil)

Karnı dolu
(Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Şarkışla/Sv.)

Kel
(Mağara K./İç.)

Koynu dolu

(Barbuzu/Ml., Deligazi K./Sv.)

Mayalı

(Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)

Orta kata kiracı gelmiş

(Yeşilören K./Ama., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Orta katı kiraya vermiş

(Tr.)

Üzerli

(Bekiralan K./İç.)

Üzeri yüklü

(Gebiz B./Serik/Ant., Yarma B./Kn., Deligazi K./Sv.)

Üstü yüklü

(Mucur/Krş., Göynük K./Nş., Şarkışla/Sv.)

Yüklü

(çok yaygın)

Yolcusu var

(Yarma B./Kn.)

Zimet kadın

(Borçka/Ar.)

2. Gebe Kadının Baktığı, Yediği ve Yaptıklarıyla Çocuğu Arasında Kurulan İlişkiler

a. Baktıklarıyla :

Çocuk karnında ilk oynadığı zaman kadın ilkin kime ya da neye bakarsa, çocuk ona benzer.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Adı., Suluova/Ama., Ant., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Ba., Alpagut K./Bo., Lapse-

kl/Çkl., El., Keban/El., Dallıca K./El., Ezm., Gm., İç., Saskara K./Kr., Devrekâni/Ks., Gömeç K./Ky., Vize/Krk., Mucur/Krş, Tavşanlı/Kü., Milas/Mğ., Rz., Sv., Deligazi K./Sv.)

Güzel kimselere ya da güzel şeylere bakarsa çocuğu güzel olur.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Sandıklı/Af., Ama., Merzifon/Ama., Gebiz B./Serik/Ant., Ba., Bo., Brd., Biga/Çkl., Ed., Gr., Ödemiş/İz., Milas/Mğ., Zile/To.)

Çirkin kimselere ya da çirkin şeylere bakarsa çocuğu çirkin olur.

(İmamoğlu K./Ada., Sandıklı/Af., Ama., Suluova/Ama., Korkuteli/Ant., Gebiz B./Serik/Ant., Susuz K./Bucak/Brd., Biga/Çkl., Ed., Ezm., Gaz., Ödemiş/İz., Gömeç K./Ky., Mucur/Krş., Zile/To.)

Cenazeye, cesede bakarsa çocuğun yüzü renksiz, soluk ya da sarı olur.

(Borçka/Ar. Bozdoğan/Ay., Bayır K./Bil., Vize/Krk., Şenyurt K./Perşembe/Or., Pazar/Rz., Çimenli K./Tr.)

Aynaya çok bakarsa çocuğu kendine benzer.

(Ay., Ceyhan/Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Bademli B./Ödemiş/İz., Gömeç K./Ky., Mucur/Krş.)

Ayvaya bakarsa, çocuğun yanakları gamzeli olur.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Ay.)

Ayıya bakarsa, çocuğu kıllı olur.

(Ank., Uzunköprü/Ed., Kaplıkaya K./Harput/El., Dallıca K./El., Es., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., İç., İz., Vize/Krk., Mucur/Krş., Tavşanlı/Kü., Barbuzu/Ml., Malkara/Tk., Tülmen K./Ur., Bartın/Zn.)

Tavşana bakarsa çocuğunun dudağı kesik, yarık, yırtık olur.

(Ada., Ceyhan/Ada., Kâhta/Adı., Brd., Dereköy K./ Acıpayam/Dz., Dy., Sm.)

Deveye bakarsa, çocuğunun dudağı «yirik» (yarık) olur.

(Sandıklı/Af., Ba.)

Köpeğe bakarsa çocuğunun huyu kötü olur.

(Sandıklı/Af.)

Fareye bakarsa, çocuğu tüylü olur.

(Borçka/Ar.)

Yılana bakarsa, çocuğu ayağa kalkıp gezemez.

(Borçka/Ar.)

Yılana bakarsa, çocuğu dilsiz olur.

(Gömeç K./Ky.)

Yılana bakarsa, çocuğunun dili dışarda olur.

(Mucur/Krş.)

Yılana bakarsa, çocuğu çok soğuk kanlı olur.

(Dallıca K./El.)

Gökyüzüne bakarsa, çocuğun gözleri mavi olur.

(Bo., Brs., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Salyoz K./Kelkit/Gm., Maşukiye K./Kc.)

Yeni doğmuş aya bakarsa, çocuğu güzel olur.

(Dallıca K./El., Gr., Kn., Banaz/Uş., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Yıldızlara bakarsa çocuğun gözleri çakır olur.

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Yangına ve büyük ateşe bakarsa ya da yangın olayını yaşarsa çocuğun vücudunda küçük çıbanlar çıkar.

(Brs.)

Değirmen çevirir, yayık yayarsa çocuğunun başı dönük olur.

(Şenyurt K./Perşemba/Or.)

Sakız çiğnerse çocuğu boklu olur.

(Korkuteli/Ant., Gömeç K./Ky.).

Sakız çiğnerse, çocuk «burgu» olur.

(Dy.)

Sakız çiğnerse çocuk geveze olur.

(Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

b. Yedikleriyle :

Tavşan yiyen gebe kadının çocuğunun dudağı «yirik» olur.

(yaygın)

Tavşan yerse, çocuğu korkak olur.

(Ay.)

Tavşan yerse, çocuğu gözleri açık uyur.

(Nazilli/Ay.)

Balık yerse, çocuğu balık ağızlı olur.

(Ay., Nazilli/Ay., Bozdoğan/Ay., Ba., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Kabaçalı K./Kığı/Bn., Brd., Tavşanlı/Kü., Sm., To., Zile/To., Aydınlık K./Tn.)

Balık yerse çocuk kemiksiz olur.

(Göynük/Bo., Hacıhamza B./Çr., Dereköy K./Acıpayam/Dz., Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Balık yerse çocuk sümüklü, salyalı olur.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Keklik eti yerse, çocuğu güzel olur.

(Dallıca K./El., Zile/To., Banaz/Uş., Kılcan K./Uş.)

Keçi eti yerse, çocuk kıpırdak olur.

(Bozdoğan/Ay.)

Keçi severse, çocuğu inatcı olur.

(Ada., İz., Üngüt K./Mr.)

Kelle, paça yerse çocuğu sümüklü olur.

(Yenice K./Bozdoğan/Ay., Ba., Bandırma/Ba., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Dereköy K./Acıpayam/Dz., Uluborlu/Isp., İz., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Mucur/Krş., Nğ., Ur.)

İşkembe yerse, çocuğunun başı tüysüz olur.

(Korkuteli/Ant.)

Tavuk eti yerse, çocuğunun göğsü çıkıntılı olur.

(Gr., Aydınlık K./Tn.)

Yumurta yerse, çocuğunun yüzü oval olur.

(Bayat/Çr.)

«Güvem» yerse, çocuğu «güvem gözlü» olur.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Yoğurt yerse, çocuğu beyaz olur.

(Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)

Ayva yerse çocuğunun yanakları gamzeli olur.

(Yeşilören K./Ama., Bozdoğan/Ay., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Alpagut K./Bo., Bo., Çkl., El., Es., Ezm., Uluborlu/Isp., Bademli B./Ödemiş/İz., Devrekâni/Ks.,

Tavşanlı/Kü., Hatunsuyu/Ml., Sv., Tk., Malkara/Tk., Uş., Bartın/Zn.)

Bütün karabiber yutarsa, çocuğu benli olur.

(Sandıklı/Af., Yeşilören K./Ama., Bozdoğan/Ay., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Kaplıkaya K./Harput/El., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Uluborlu/Isp., Tavşanlı/Kü., Milas/Mğ., Deligazi K./Sv., Uş.)

Elma yerse, çocuğu elma yanaklı olur.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Kaplıkaya K./Harput/El., Gr.)

Çokca üzüm yerse, çocuğun gözleri üzüm gibi olur.

(Ank., Kaplıkaya K./Harput/El.)

Nar yerse, çocuğun dişleri nar tanelerine benzer.

(Gebiz B./Serik/Ant., Gr., Nğ.)

Şeftali yerse, çocuğun yanakları tüylü olur.

(Gr., Sağlık K./Görele/Gr.)

Zeytin yerse, çocuğu güzel gözlü olur.

(Şebinkarahisar/Gr., Vn., Bartın/Zn.)

Zeytin yerse, çocuğun vücudunun herhangi bir yerinde zeytin büyüklüğünde bir leke olur.

(Düzce/Bo.)

«Yemlik» yerse, çocuğunun saçı uzun ve gür olur.

(Şebinkarahisar/Gr.)

«Kuş yenliği» şeyler yerse, çocuğunun vücudunun kimi yerlerinde küçük çukurlar olur.

(Suluova/Ama., Ank.)

Ekşi ve acılı şeyler yerse, çocuğu gazlı olur.

(Suluova/Ama.)

c. Yaptıklarıyla :

Ciğer yer de, elini yıkamadan bir yanına dokunursa, çocuğunun orasında leke, ben ya da iz olur.

(yaygın)

Gizli ve saklı birşeyi aldıktan ya da yedikten sonra, elini bir yerine sürer ya da değdirir ise çocuğunun orasında leke, ben ya da iz olur.

(Es., Gömeç K./Ky., Krş., Gölcük/Kc., Ma., Yaşyer K./Milas/Mğ., Tk.)

Başkalarının evinde saklı bir şeyi alıp yerse, çocuğu hırsız olur.

(Gebiz B./Serik/Ant., Es., Kaymazyaylası K./Es., Uluborlu/Isp., Krk., Tavşanlı/Kü., Ayancık/Sn., Şenyurt K./Perşembe/Or., Güneşler K./Sk.)

Herhangi bir evden birşey çalıp da, bir yerine sürerse, çocuğun orasında leke olur.

(Biga/Çkl., Es.)

Tekkeye, ziyarete ya da yatıra gidip, elini bedeninin bir yerine sürerse, çocuğunun orasında bir işaret ya da bir leke olur. (Tekke nışanı)

(Ama., El., Sılbıs K./Ezc., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Mş., Zile/To.)

Yediği meyvenin lekesiyle kirlenen elini vücudunun bir yerine sürerse, çocuğunun o bölgesi lekeli olur.

(Ada., Silifke/İç., Göynük K./Nş.)

Kara dut yer, sonra da eliyle vücudunun belli bir yerine dokunursa, çocuğun orasında leke olur.

(Kulu/Kn., Göynük K./Nş.)

Çocuğunun neresinde ben olmasını istiyorsa orasına karabiber değdirir.

(Ba., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Kahve içip, eliyle herhangi bir yerine dokunursa, çocuğun orasında leke olur.

(Kulu/Kn.)

Gül koklarsa, çocuğun yüzü gül gibi kırmızı olur.

(Ank., Bo., Brd., Çkl., İz., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Hatunsuyu K./Ml., Ma., Akkuş/Or.)

Göğsüne iğ koyarsa, çocuğun yanakları gamzeli olur.

(Borçka/Ar.)

Hıdrellez günü kapı kilitleyip açarsa, çocuğunun ağzı «dilik» olur.

(Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Hıdrellez günü sandık kapağı açan gebe kadının çocuğunun dudağı yarık olur.

(Sağlık K./Görele/Gr.)

Hıdrelez günü el değirmeni çeviren kadının çocuğunun gözü şaşı olur.

(Sağlık K./Görele/Gr.)

Sakatlara gülerse, çocuğu sakat doğabilir.

(Borçka/Ar., Ba., Bandırma/Ba., Bo., Bademli B./Ödemiş/İz., Yarma B./Kn., Özkonak B./Avanos/Nş., Vn.)

Kocasını çok severse çocuk babasına benzer.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Erkek karısını çok severse, çocuk anneye benzer.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Çok üzüntülü ise, çocuğu hırçın olur.

(Es., Kc., Gölcük/Kc., Kulu/Kn., Tk., Ur.)

Korkak bir kimse gebe kadını doğuma götürür ise ya da doğum için ebe çağırırsa, doğan çocuk korkak olur.

(Kn.)

Gebeliği sırasında el işine düşkünse, çocuğu da düşkün olur.

(Dereköy K./Acıpayam/Dz.)

Dişini çektirirse, çocuğu geri zekalı ya da deli olabilir.

(Suluova/Ama.)

Salıncağa binerse, çocuğunun gözü şaşı olur.

(Yenice K./Bozdoğan/Ay., Yerkesik B./Ml.)

Eşek anırırken kulaklarını tıkamazsa, çocuğunun kulakları uzun olur.

(Borçka/Ar.)

Gebeliği sırasında çok sinirli olursa, çocuğu da sinirli olur.

(Ay., Milas/Mğ., Göynük K./Nş., Bağlama K./Nğ.)

Bilmeksizin altında kurbağa bulunan bir taşın üstüne otururşa, çocuğu patlak gözlü olur.

(Ulukent K./Arhavi/Ar.)

Katıra binerse çocuğu inatçı olur.

(Dallıca K./El.)

Örnek 1

«Karnında çocuk oynadığında kadın neye baksa çocuğun ona benzeyeceğine inanırlar. Kazara köpeğe, öküze bakarım diye gebe kadın dünyada etrafına bakmaz. Bizim köyde sinema yok ama, olsa gebe kadını kıyamette oraya götürmezler, çocuğu sinemadakilere benzer diye.»

(KK.: Selma Y., 75, Saskara K./Hanak/Kr.)

Örnek : 2

«Eskiden dışarda ayı oynatılırken gebe kadınlar içeri kaçardı. Eskiden çocuğumuz güzel olsun diye güzel bebek resimlerini duvarlara asardık.»

(KK.: Saime K., 57, To.)

Örnek 3

«Anlatıldığına göre, hamile bir kadın, ben bu söylentilere inanmam diyerek sokaktan geçen maymunlara bakmış. Kadının çocuğu maymuna benzer bir yaratık olarak doğmuş; sonunda kadın da çocuğu da ölmüş. Fakat şimdi bunlara inanan kişi çok az.»

(KK.: Saime Y., 75, Ceyhan/Ada.)

Örnek : 4

«Sinemada veya günlük hayatta, mesela hayvanat bahçesinde gebe kadın hayvanlara bakmamalıdır. Baktığı takdirde çocuk ona çeker denir.»

(KK.: Hatice Ç., 40, Gümüşhacıköy/Ama.)

Örnek 5

«Gebe kadın, kötü, çirkin şeylere bakarsa, çocuğu onlara benzer. Bunlar umumiyetle yaşamazlar. Meselâ: Yeni hamile bir kadın milli bayramda yapılan geçit töreninde, taştan yapılmış cüceye baktı. Çocuğu aynı oldu.»

(KK.: Duriye B., 70, Korkuteli/Ant.)

Örnek 6

«Gebe kadının yediği içtiği şeylerin çocukta iz bırakacağına inanılır. Meselâ: Zeytin yiyen kadının çocuğunun herhangi bir yerinde zeytin büyüklüğünde bir leke olur. Ciğer yiyen kadının çocuğunda da, vücudunun herhangi bir yerinde ciğer gibi kırmızılık olur. Ayrıca baktığı hayvanlar ve gördüğü kimseler çocuğun güzelliğini etkiler. Bunun için kadın, güzel çocuklara çocuk resimlerine bakar.»

(KK.: Sacide K., 38, Düzce/Bo.)

Örnek 7

«... Ezeli zamanda hamile bir kadın hasta ziyaretine gitmiş. Hasta birşey için dışarı çıkmış. Kadının canı orada duran portakalı çekmiş. Alıp yese belli olacak. Ne yapsın? Toplu iğne ile kabuğunu delip, suyunu emmiş. Aradan zaman geçmiş, çocuk doğup büyümüş. O zaman tulumla su taşırlarmış. Çocuk devamlı olarak su taşıyanların tulumlarını delermiş. Babasına şikâyet etmişler. O da hocaya danışmış; 'benim oğlanın eli neden uz (hırsız, yaramaz anla-

mına) o u diyerek.' Hoca, haram yemiştir demiş. Adam benim kendimden şüphem yok, demiş. Karına sor demişler. Kadın söylemiş haram yediğini. Sonra o hasta kadını bulup helallaşmasını salık vermişler. Helallaştıktan sonra çocuk bu huyundan vazgeçmiş.»

(KK.: Esma A., 60, Güneşler K./Sk.)

Örnek 8

«... Teyzemin kızı, sahibinin izni olmadan bir yerden yaprak alıp dolma yapmış. Bu sırada da elini kolunun üstüne koymuş. Şimdi çocuğunun kolunda yaprak izi var.

«... Babamın sol kalçasında portakal biçiminde bir et var. Bunun nedenini babaannem şöyle açıkladı: 'Bir gün portakal bahçesinden geçerken portakal almıştım. Onu belimde tutmuşum.' Bu nedenle oğlumun kalçasında o işaret var.»

(KK.: Emine A., 46, Mn.)

Örnek 9

«... Anne hamile iken iyi beslenirse, çocuğun sıhhatli olmasını ve fizik yapısının da düzgün olmasını sağlar.» dedikten sonra şunları ekliyor soruyla ilgili açıklamasına. 'Yine gebe kadın özenerek bir şeye bakarsa doğacak çocuk da ona benzer veya onda görülen özellikler çocukta da belirir.' Kendi öz yaşantısına ilişkin olarak şu tipik olayı açıklıyor: 'Ben hamile iken hastahaneye muayeneye gittim, orada daha yeni mezun olmuş bir erkek doktor vardı. Ben farkında olmadan 'aman şu karnımdaki şunun gibi

olsa' dedim, 'zaten hiç erkek çocuğum da olmuyor.' Neyse doğum yaptım, kız oldu. Kızım liseye geldi ve bitirdi. Şimdi kızım doktorun kopyesi oldu. Kalem tutuşuna varana kadar tıpkısının aynı. Tabii ki Allahın işine karışılmaz.»

(KK.: Hacer P., 42, Yuva K./Kırıkkale/Ank.)

F. DÜŞÜĞÜ ÖNLEME

Ağır eşya kaldırmaz.

(çok yaygın)

Doktora gider.

(yaygın)

Hocaya başvurur, muska yazdırır.

(yaygın)

Ziyaretlere, tekkelere, ocaklara, yatırlara gider.

(yaygın)

Beline yakı vurdurur.

(yaygın)

Ağır iş yapmaz.

(yaygın)

Uzun süre sırt üstü yatar.

(yaygın)

Dinlenir.

(Merzifon/Ama., Suluova/Ama., Ay., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Düzce/Bo., Bo., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Dy., Ed., Keban/El., Dallıca K./El., Ezc., Ezm., İç., Kulu/Kn., Salihli/Mn., Banaz/Uş.)

Hocaya başvurup kilit kilitletilir; ayı günü belli olduğu mu kilit açtırılır.

(Gölcüğez K./Hasankale Ezm., Salyoz K./Kelkit/Gm., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Pınarbaşı/Ky., Mş., Korkut K./Mş., Ayancık/Sn., Deligazi K./Sv., Çimenli K./Tr., Akçaabat/Tr., Vn.)

Hocaya başvurup «Ümmi Sübyan» yazdırır.

(Kn., Pınarbaşı/Ky.)

Yükseğe uzanmaz.

(Ks., Üngüt K./Mr.)

Karnı bağlatılır.

(Borçka/Ar., Ba., Bayburt/Gm., Pehlivanköy B./Krk., Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Kasıklarını kaldırtır.

(Düzce/Bo.)

Beline kuşak bağlatır.

(Sılbıs K./Ezc., Milas/Mğ.)

Beline berk olsun diye cibar (sakız) yapıştırır.

(Adı., Dallıca K./El., Mr.)

Beline çingene sakızı vurulur.

(Kâht/Adı.)

Belini sarar.

(Ada., Bozdoğan/Ay., Gölpazarı/Bil., Ks.)

Belini çektirir.

(Ezm., Pehlivanköy B./Krk., Özkonak B./Avanos/Nş., Pazar/Rz., Bafra/Sm., Tr.)

Rahmini yukarı çektirir.

(Ezm.)

Gebeliği sırasında cinsel ilişkide bulunmaz.

(Bozdoğan/Ay., Hatunsuyu K./Ml., Salihli/Mn., Şenyurt K./Perşembe/Or., Ormanlı K./İnecik/Tk., Zile/To., Tülmen K./Ur., Bartın/Zn.)

Gebeliği sırasında sık cinsel birleşmede bulunmaz.

(Gebiz B./Serik/Ant., Düzce/Bo., Dy., Es., Bafra/Sm., Tk., Banaz/Uş.)

Bir iki yıl çocuk yapmaz.

(Korkuteli/Ant.)

Tutkal içer.

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Kavakyolu K./Ezc., Gm., Mağara K./İç., Bor/Ng.)

Nişasta içer

(Uluborlu/Isp.)

Nişasta ile yumurtanın akını çalkalayıp içer.

(Bozdoğan/Ay.)

Nişasta ile ekşi karışımını içer.

(Susuz K./Bucak/Brd.)

Ekşi içer.

(Adı.)

«Çekem» otunu kara üzümle birlikte yer.

(Suluova/Ama.)

Has sakızı dövüp içer.

(Bozdoğan/Ay.)

Örnek 1

«Kadın sık sık çocuk düşürürse beli «berk» olur diye «cibar» (sakız) yapıştırılır. Cibardan şifa bulmazsa iğne yapılır, iğne de umar olmazsa ekşi içirilir.»
(KK.: Ayşe Y., 55, Adı.)

Örnek 2

«Limon kabuğu şapla kaynatılıp mumlu kibritle kadının rahmine konur. »
(KK.: Hüsniye E., 47, Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Örnek 3

«Nişastayı, kiraz ve erik ağacında olan sakızla birlikte ezerek hafif sıvı hale getirilip, kadına içirirler.»
(KK.: Elif S., 55, Darıpınar K./Ada.)

Örnek 4

«Bele zeytin yağı sürüp, elle belin etleri tutularak yukarı doğru çekip bırakılır. Bu işlem bir süre tekrar edilir.»
(KK.: Hayriye Ş., 45, Ezm.)

Örnek 5

«Birinin iplik çıkrığından alınan bir parça iplik, doğum gününe kadar kadının beline bağlanır.»
(KK.: Emine U., 57, Brs.)

Örnek : 6

«Çocuğu düşenler düşüğü önlemek için hocaya giderler. Hoca bir kilit okuyarak kadının beline bağlar, anahtarını da kadına verir. (Doğum zamanına kadar

kilidin kapalı olması nedeniyle çocuğun düşmeyeceğine inanılır.) Doğum sancıları başlayınca kilit açılır ve çocuk dünyaya gelir.»

(KK.: Naime Ç., 40, Pınarbaşı/Ky.)

Örnek 7

«Yılan, kurbağayı yakaladığı zaman, henüz kurbağa sağken, yılan onu yutmadan yılan öldürülür; ağzından kurbağa alınarak öldürülür ve kurutulur. Gebe kadın kurutulmuş kurbağayı bir torbaya koyarak boynuna asar.»

(KK.: Belkiz S., 37, Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

III

Doğumu Kolaylaştırma

Sık sık yürüyüş yapar.

(çok yaygın)

Sık sık banyo yapar.

(yaygın)

Fazla kilo almamaya dikkat eder.

(yaygın)

Doktor ya da ebenin yardımı sağlanır.

(yaygın)

«Fadime Ana» otu denilen ot suya konup, o su kadına içirilir.

(yaygın)

«Meryem Ana» otunun suyu içirilir.

(yaygın)

Zeytin yağı içirilir.

(Hacıhamza B./Çr., İskilip/Çr., Şenyurt K./Perşembe/Or., Pazar/Rz., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Karayaka B./Erbaa/To., Uş.)

Kocasının ayakkabısı içine su konur, bu su içirilir.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Gebiz B./Serik/Ant., Karaağaç/Isp., Hatunsuyu K./Ml., Bor/Ng., Ormanlı K./İnecik/Tk.)

Kocasının avucundan su içirilir.

(Uluborlu/Isp., Devrekâni/Ks., Hatunsuyu K./Ml.)

Hicaz taşından ya da dua taşından su içirilir.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Suluova/Ama., Uluborlu/Isp.)

Kolay doğum yapan kadınların avucundan su içirilir.

(Gebiz B./Serik/Ant., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Uluborlu/Isp.)

Zemzem içirilir.

(İç.)

Hocaya yazdırılan tabağın içindeki sudan içirilir.

(Ank.).

Şeker şerbeti içirilir.

(Bor/Ng)

Tereyağı ve pekmez içirilir.

(Hatunsuyu K./Ml.)

Ağzına eritilmiş tereyağı dökülür.

(Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Yağlı ekmek yedirilir.

(Uş.).

Elma, portakal okutulup yedirilir.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Ağzına mide bulandırıcı şey verilir.

(İç.)

Cinsel organına zeytin yağı sürülür.

(Pazar/Rz.)

Yorgan, çarşaf ya da kilim içine yatırılıp, sallanır.

(Nazilli/Ay., Ba., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Süleoğlu K./Ed., Kaplıkaya K./Harput/El., Gm., Salyoz K./Kelkit/Gm., Mağara K./İç., Pehlivanköy B./Krk., Kulu/Kn., Ml., Pazar/Rz., Sa., To.)

Kollarından tutulup silkelenir.

(Ba., Kabaçalı K./Kiğı/Bn., Kulu/Kn., Yaşyer K./Milas/Mğ., Deligazi K./Sv., Aydınlık K./Tn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

İpe asılarak sallanır.

(Bayır K./Bil.)

Başaşağı sarkıtılır.

(Süleoğlu K./Ed.)

Eşikten atlatılır

(Bor/Ng.)

Sırtı ovulur

(Nazilli/Ay.)

Sancılar başlayınca kadın at arabasına bindirilip, araba hızlıca sürülür.

(Kaymazyayla K./Es., Nş.)

Hocaya okutulmuş eşarp, doğuracak kadının beline bağlanır (buna «tezleme» denir).

(Karayakta B./Erbaa/To.)

Dilencilere sabun verilir.

(Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

Elbisesinin içine sabun konulur.

(Nazilli/Ay.)

Silah atılıp, sıkılar (kurşun, saçma) boşaltılır.

(Gebiz B./Serik/Ant., Karayaka B./Erbaa/To.)

Eline oklava verilerek dolaştırılır.
(İç.)

Saç örgüleri çözülür.
(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Korkut K./Mş.)

Evdeki kilitli şeyler (kapı, sandık, dolap) açılır.
(Nazilli/Ay.)

Başı üstünde iki tuğla parçası kırılır.
(Korkut K./Mş.)

Kolay doğum yapanlar sırtını sıvazlarlar.
(Suluova/Ama., Sv.)

Kocasını, üzerinden üç kez atlatırlar.
(İç.)

Doğum sırasında içeriye kısır kadın alınmaz.
(İç.)

«Namahrem» kimselere görünmez.
(Silbıs K./Ezc., Dallıca K./El., Ezc., Ezm.)

Annesi yanında bulundurulmaz.
(Uluborlu/Isp., Bor/Ng.)

Merdivenden iner, çıkar.
(Bayır K./Bil., Ezm., Devrekâni/Ks., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Bağlama K./Ng., Sk.)

Akar sudan atlatılır.
(İç.)

Sancılar başladığında sağ bacağına muska bağlanır.
(Dallıca K./El.)

Elbisesinin altından, eteğinden tavuklara, kuşlara yem yedirilir.

(Yenice K./Bozdoğan/Ay., Hacıhamza B./Çr., Dallıca K./El.)

Kocası başucunda ezan okur.

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Yarma B./Kn.)

Türbe, yatır ve ziyaretlerden yardım umulur.

(Ank., Saskara K./Hanak/Kr.)

Kadın, okutulur, üfletilir.

(Ba.)

IV
Doğum Sonrası

A. ÇOCUĞUN GÖBEK BAĞI İLE İLGİLİ İŞLEMLER

Caminin köşesine, caminin avlusuna, caminin duvarına, caminin bahçesine gömülür, atılır, saklanır, konur.

(çok yaygın)

Kur'anın arasına konur.

(Göynük/Bo., Kaymazyaylası K./Es., Devrekâni/Ks., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Bartın/Zn., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Kur'an kursunun yapıldığı yerin avlusuna gömülür.

(Borçka/Ar.)

Okulunun köşesine, bahçesine, avlusuna, duvarına saklanır, gömülür.

(yaygın)

Evinin köşesine, avlusuna, duvarına, bahçesine, eşiğinin altına konur, saklanır, gömülür.

(yaygın)

Dolabın, sandığın içine konur.

(yaygın)

Yastığının içine konur.

(Dy., Uzunköprü/Ed., İç., Vize/Krk., Hatunsuyu K./Ml., Mş., Korkut K./Mş., Şarkışla/Sv., Ur.)

Ahıra gömülür.

(Suluova/Ama., Özkonak B./Avanos/Nş., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Aydınlık K./Tn., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Beşiğine bağlanır, beşiğinin altına konur.

(Büğüdüz K./Ank., İskilip/Çr., Şebinkarahisar/Gr., Sağlık K./Görele/Gr., Sa., To., Erkilet K./Turhal/To.)

Süpürge altına konur, süpürgeye bağlanır.

(Dereköy K./Çivril/Dz.)

Çarşının bir köşesine gömülür.

(Sandıklı/Af., Vn.)

Un çuvalının yanına atarlar.

(Kulu/Kn.)

Dikiş makinesinin gözüne konur.

(Bo., Yerkesik B./Mğ.)

Sabana, pulluğa bağlanır.

(Kaymazyaylası K./Es., Mağara K./İç., Krk.)

Gül dibine gömülür.

(Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Tarlaya gömülür.

(Yerkesik B./Mğ.)

Evin eşinin altına konur.

(Ank.)

Kedi, köpek yemesin diye gömülür.

(Merzifon/Ama., Bayat/Çr.)

Rutubetli bir yere gömülür.

(Kabaçalı K./Bn.)

Ocak başına gömülür.

(Suluova/Ama., Kavakyolu K./Ezc., Özkonak B./Avanos/Nş., Uş.)

Ulu bir ağacın dibine gömülür.

(Gebiz B./Serik/Ant., Tumarlı K./Çkr.)

Yatağının, şiltesinin altına konur.

(Ks., Devrekâni/Ks.)

Halı altına konur.

(Ank.)

Baca içine asılır.

(Süleoğlu K./Ed.)

Çuvalın bağına bağlanır.

(Mağara K./İç.)

Evin orta direğinin dibine bağlanır.

(Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Göbeği muska yapıp çocuğun boynuna asarlar.

(Ayancık/Sn.)

Yastık kılıfının altına kırk gün atılır.

(El., Dallıca K./El.)

Suya atılır.

(Vn.)

Rastgele atılır.

(Nğ.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Göbek sokağa atılırsa, çocuk evden uzak sokakçı ve sokak çocuğu durumuna düşer.

Ayrıca bir kaç kardeşin göbeği bir araya bağlanırsa onların birbirlerine bağlı olacağına inanılır.»
(KK.: Emine U., 57, Brs.)

Örnek 2

«Göbek dışarı atılır ve bunu bir köpek yer ise çocuğun kavgacı, geçimsiz olacağına inanılır.»
(KK.: Hatice A., 65, Uluborlu/Isp.)

Örnek 3

«Göbek rutubetli bir yere gömülür. Göbek rutubetle ne kadar şişerse, çocuk o kadar gürbüz olur.»
(KK.: Belkiz S., 37, Kabaçalı K./Bn.)

Örnek 4

«Göbek temiz bir beze sarılır ve çocuğun başının altına bırakılır. Yirmi gün başının altında saklanır. Sonra bir yumurta kırılıp, akı alınır. Yumurtanın kabuğu ile kırk kabuk su alınır ve kırk tane taş sayılır. Bütün bunlarla çocuğun kırkı çıkarılır, hepsini bir yere gömerler.»
(KK.: Huriye N., 42, Bor/Ng.)

B. ÇOCUĞUN «EŞİ» İLE İLGİLİ İŞLEMLER

Toprağa gömülür.
(yaygın)

Kapı eşiğinin dibine gömülür.
(Krş., Mucur/Krş., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Göynük K./Nş., Özkonak B./Avanos/Nş., Şarkışla/Sv., Deligazi K./Sv., Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Kapı ardına gömülür.

(Maşukiye K./Kc.)

Kıyılarak gömülür.

(Kaymazyaylası K./Es.)

Aşılı meyve ağacının dibine gömülür.

(Akkuş/Or., Şenyurt K./Perşembe/Or., Bafra/Sm., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Gübrenin içine gömülür.

(Hacıhamza B./Çr.)

Bahçe, bağ içine gömülür.

(Suluova/Ama., Nazilli/Ay.)

Saman mereğinin dibine gömülür.

(Kavakyolu K../Ezc.)

Saksı içerisi eşilerek, içine gömülür.

(Avanos/Nş.)

Ahıra gömülür.

(Şarkışla/Sv.)

Ahırın tavanındaki bir oyuğa konur.

(Dallıca K./El.)

Çömlek içinde dış kapının üstüne asılır.

(Nş.)

İkinci doğumdaki çocuğun kız olması isteniyorsa dişi köpeğe, erkek olması isteniyorsa erkek köpeğe atılır.

(Bo.)

Suya bırakılır, atılır.

(Adı., Ceyhan/Ada., Dy., Es., Bayburt/Gm., Uluborlu/Isp., Bor/Ng., Tülmen K./Ur.)

Yüksek bir yere asılır.
(Ml.)
Tuvalete atılır.
(Gölcük/Kc.)
Evin içine konur.
(Kahta/Adı.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Eş düştükten sonra alınır. Çocuk yıkanıp çıkarıldıktan sonra, alınan eş temizce yıkanıp, bir beze sarılır. Toprakta derince bir çukur açılır; beze sarılı eş bu çukura konur ve üzeri kapatılır.»
(KK.: Hatice K., 45, Ml.)

Örnek 2

«İyice temizlenip beyaz bir beze konarak ayak altı olmayan bir yere —biz kapı arkasına gömerdik— gömülür. Çünkü öbür dünyada mahşer günü insanlardan evvel 'eşleri' kalkacak.»
(KK.: Sabriye G., 57, Maşukiye K./Kc.)

Örnek : 3

«Meyva ağacı dibine derin olarak gömersin, elma, armut aşlamaya alışkın olacak, ağaca çıkacak diye. Eş, derin olarak gömülür ki, köpek yemesin diye; yerse, uşak köpek gibi gezer, yeri durağı belli olmaz.»
(KK.: Hatice B., 69, Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Örnek 4

«Toprağa gömülürmüş. (Bir beyaz beze sarılıp gömülür) ona da çocuk gözüyle bakılırmış.»
(KK.: Hanife S., 55, Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

V

Adla ilgili Âdetler, İnanmalar, Uygulamalar, Yerel Adlandırmalar - Nitelemeler, Benzetmeler, Yakıştırmalar

A. ADLA İLGİLİ ÂDETLER, İNANMALAR, UYGULAMALAR

1. Yaşatıcı Nitelik Taşıdığına İnanılan Adlar :

Allahverdi
Armağan
Bâki
Bâkiye
Bektaş
Daşdan
Durak
Duran
(yaygın)
Durcan
Durdu
(yaygın)
Durgül
Durhan

Durhanlye
Durhasan
Durkadın
Durmuş
(yaygın)
Dursan
Dursel
Dursev
Dursun
(yaygın)
Dursune
(yaygın)
Gürelsin
Hayat
Hediye
Kaya
(yaygın)
Köksal
Maşallah
Murat
Ömür
Ömrüye
Satı
(yaygın)
Satılmış
(yaygın)
Şahverdi
Tanrıverdi
Taştan

Temel
Umut
Üresin
Yadigar
Yaşagül
Yaşar
(yaygın)
Yaşare
Yaşarey
Yaşariye
Yaşarkaya

Örnek

«Babamın halası beş doğum yapmış. Dünyaya getirdiği çocukların hepsi de bir yaşına gelmeden ölmüşler. Altıncı çocuğu oğlan olmuş, adını Duran koymuşlar. Bunun da hayatından endişe edildiğinden, yaşaması için kim ne derse, kim ne yol gösterdi ise o yapılmış. Duran'a yedi yıl banyo yaptırılmamış, öyle ki her yanı kirden kerme bağlamış, sadece yüzü soğuk su veya sabunlu bir bezle silinmiş. Evinde Mehmet ismi olan yedi evden parça bez toplanarak çocuğa gömlek ve yorgan yapılmış; yedi evden gümüş parçası toplanarak bilezik yapılmış, çocuğun annesinin sağ el bileğine takılmış. Çocuk uyumadan önce babaannesi tarafından her zaman okunmuş. Şimdi Duran otuz beş yaşındadır ve de doktordur.»
(KK.: Ayşe, T., 46, Avanos/Ns.)

2. Aylarla, Mevsimlerle, Belirli Günlerle İlgili Adlar

Arif
Arife

Aynur
Bahar
Bahariye
Bayram
Bayramiye
Cuma
Cumali
Cumaziye
Cümhur
Ekim

(seyrek)

Gülbahar
Güzün
Hızır
Hilâl
İlkay
İsmail
İlyas
Kadir
Kadriye
Kasım
Kurban
Kurtuluş
Mevlüt
Mevlide
Nevruz
Miraç
Nisan
Oruç
Ramazan
Recep

Regaip
Salı
(seyrek)
Sefer
Seher
Sonay
Şaban
Zafer

3. Yatırlarla İlgili Adlar :

«Ahmet Turan»
(Sv.)
«Düzgün»
(Tn.)
«Hıdır»
(El.)
«Ökkeş»
(Gaz., Ur.)
«Şehmuz»
(Dy.)
«Veysel»
(Tn.)

4. Çocuğun Adını Değiştirme Gerekçeleri

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«1971 yılında böyle bir ad değiştirme olayı olmuştur. Çocuk doğduktan sonra beş altı ay geçtiği halde ço-

cuğun vücut kemikleri gelişmediği için bunun çocuğun isminden ileri geldiğine inanılmış ve adı uğursuzluk getirdi diye değiştirilmiştir. Sonradan çocuğun vücudu gelişmiştir.»

(KK.: Mükrüme Ö., 44, Kaplıkaya K./Harput/El.)

Örnek 2

«İsmi Nur olan bir kız çocuğunun üzerine devamlı felâket gelmesi yüzünden ismi Nurgül olarak değiştirildi.»

(KK.: Hatice Ö., 45, Uzunköprü/Ed.)

Örnek 3

«Uğursuzluk getirdiğinden değil de, adının manâsı kötü diye değiştirilmişti. Nalân, ağlayan, inleyen manâsına gelir. Bu yüzden çocuğun ismini değiştirmişlerdi.»

(KK.: Kadriye T., 55, Bandırma/Ba.)

Örnek 4

«Mesela Aynur, Nurdan gibi ağır isimleri çocuk kaldıramazmış, yani iflah olmazmış inancına dayanarak isim değiştiriliyor.»

(D.: Mukaddes Ç., 22, Kavakyolu K./Ezc.)

Örnek 5

«Halamın kızının ismi Nazende idi. Kaynanası uğursuz diye Mesude koydu.»

(KK.: Melek A., 46, Hat.)

Örnek 6

«Kardeşimin başına gelmişti... Saniye adını koymuşlardı kardeşime. Bu isim ona ağır gelince, değiştirip Samiye yaptılar.»

(KK.: Sabriye G., 57, Maşukiye K./Kc.)

Örnek 7

«Köyde bir çocuğa Metin adı verdiler. Sonra çocuğun babası ölünce onun adını koydular. Çocuk akciğer ameliyatı oldu. Altı yaşında adını yeniden Metin yaptılar.»

(KK.: Meliha B., 40, Kulu/Kn.)

Örnek 8

«Bir kızın adını Serap koymuşlar. Çocuk zayıf, çelimsiz olduğu için bu isim ona yaramadı diye değiştirdiler.»

(KK.: Münevver A., 68, Kü.)

Örnek 9

«Bir çocuğun ismi Rüveyda idi. Ailede bir huzursuzluk ve çocukta bir gerileme oldu. Çocuğun bu ismini değiştirerek Şule koydular.»

(KK.: Hatice K., 45, Ml.)

Örnek 10

«Gelinimin oğlunun adı uğursuz gelmişti, değiştirdik, ama geç olduğu için fayda etmedi. Öteki torunlarıma o adı bir daha koymadık.»

(KK.: İnce A., 50, Akçadağ/Ml.)

Örnek 11

«Bir yakınımızın kızının adı Güler iken, sık sık hastalandığı için, değiştirip Dürlye koydular.»

(KK.: Fürüzan Ö., 45, Milas/Mİ.)

Örnek 12

«Bir komşumuz yeni doğan kız çocuğuna Birsen adını verdi. Birkaç ay sonra evin erkeği öldü. Hocalar çocuğun adının uğursuz olduğunu söylediler. Bu sebeple kız çocuğunun adı değiştirildi.»

(KK.: Mükerrem Ç., 34, Camidağı K./Rz.)

Örnek 13

«Bir akrabamın çocuklarının ismini hep Halil İbrahim koydular. Çocuklar yaşamadı. Bu defa üçüncü çocuğun ismini değiştirdiler. Çocuk şimdi yaşamaktadır.»

(KK.: Fikriye H., 45, Sv.)

Örnek 14

«Sinirli, hırçın olan küçük torunumun adı Birsen. Herhalde ismini kaldıramıyor da ondan. Başka bir adla değiştireceğiz.»

(KK.: Rahime Ç., 50, Sv.)

Örnek 15

«Köyde bir çocuğun adı Uğur'du. Doğduktan bir hafta sonra babası öldü. Adı uğursuzluk getirdi diye değiştirip Yadigâr koydular.»

(KK.: Aniş D., 65, Deligazi K./Sv.)

Örnek 16

«Benim bacımın kızı Hatice küçükken o kadar kötü, o kadar çirkindi ki, yüzüne bakılmazdı. Hastalıktan da hiç kurtulmazdı. Yüzü gözü de çıbandan görünmezdi. Ne şehirler, ne ziyaretler dolaştı annesi, saymakla bitmez. Muskalar da yazdırdı. Hiç biri de fayda etmedi. Ölsün diye beklemeye başladık. Kızın adı Firdevs idi. Uzak köyden bir yaşlı kadın dedi ki, adını değiştirip Hatice koyun, çok iyi olur. Biz de Hatice koyduk. Essahtan da iyileşti, gül gibi kız oldu.»

(KK.: Rabiye T., 70, Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)

Örnek 17

«Çocuğun adı Kenan'dı. Devamlı hastalanırdı. Bir gün annesi rüyasında bir dede görmüş ve dede ona eğer çocuğunun ismini Hacı Ali koyarsanız çocuk iyileşir demiş. Ondan sonra çocuğu Hacı Ali diye çağırdılar. Çocuk gerçekten de hastalıktan kurtuldu. Şimdi otuz yaşında iş güç sahibi...»

(KK.: Emine G., 65, Tr.)

Örnek 18

«Geçenlerde komşunun bir kızı oldu. Beni çağırdılar, dediler ki: Biz bu kızın adını Gülnur koyduk, ama hastalanıverdi. Anlaşılan adı iyi gelmedi. Adını değiştirip Gülseren koyduk, çocuk iyileşti.»

(KK.: Saadet E., 43, Pülümür/Sr.)

Örnek 19

«Gavur adları konursa çocuğa uğursuzluk getirir. Ayrıca ahirette onlarla haşrolur. Böyle bir olay hatırlıyorum. Çocuğunun ismi Cengiz olan bir kadın,

Cengiz Han'ın çok müslüman öldürmesinden dolayı bu ismi değiştirdi.»

(KK.: Şeker T., 45, Zile/To.)

Örnek 20

«... Somiglin uşağına emmisinin adını koydulardı. Uşak çok yelliydi. Adını Durak diye değiştirdiler.»

(KK.: Hatice B., 69, Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Örnek 21

«Çocuğuma dedesinin adı olan Emin ismini koymuştuk. Nedense çocuğa yaramadı; çocuk günden güne zayıfladı, hastalandı. Baktık olmayacak, çocuğun adını Zeki yaptık.»

(KK.: Hayriye E., 65, Ayancık/Sn.)

Örnek 22

«Ölü bir büyüğün adını koyarız da çocuk ölürse, uğur gelmedi diye daha koymayız veya büyük sağ ise, adını da çocuğa koyanda çocuk ölürse, uğur gelmedi deriz.»

(KK.: Hacer Ş., 55, Mr.)

Örnek 23

«Ölmüş adamların ismini komazlar ki ölür diye... Çocuğu hasta ise ad ona yaramadı diye değiştirirler... Benim kardeşimin adı Feramus idi, beğenmedik Zeki koyduk.»

(KK.: Ayşe Z., 55, Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Örnek 24

«Birisinin çocuğunun adı amcasıyla aynıymış. Amca ölmüş, çocuk ölecek hale gelince çocuğun adını de-

ğiştirmişler; çocuk yaşamış.»

(KK.: Hacer Ç., 60, Bolvadin/Af.)

Örnek 25

«Benim bir oğlum olmuştu. Altı yıl önce... Ona amcası Hasan'ın adını koyduk, fakat kısa bir zaman sonra amcası öldü. Çocuk da bir türlü büyüyemedi Bu isim uğursuz geldi diye değiştirdik çocuğun adını Kâzım koyduk.»

(KK.: Sacide K., 38, Düzce/Bo.)

Örnek 26

«Bundan bir yıl önce komşunun çocuklarına ölmüş iki kişinin adı verilmiş. Fakat çocuklar ölmüş. Üçüncüye de aynı isim verilmiş, bu çocuk da hastalanmış. O sırada yaşlı birisi gelerek çocuğun adını değiştirin demiş, kurban kesmelerini söylemiş. Söylenenler yapılınca çocuk birkaç gün içinde iyileşmiş.»

(KK.: Nevin G., 35, Dere K./Acıpayam/Dz.)

Örnek 27

«Kardeşimin yeni doğan çocuğuna ölen babamın ismi olan Mustafa ismini verdik. Çocuk çok sık hastalanıyor, huysuzluk yapıyor, bir türlü düzelemiyordu. Kardeşim, çocuğa babamın ismi yaramadı, çocuk ismini sevmedi dedi ve Mustafa'nın başına kendi ismi olan Ahmet'i ekledi; çocuk Ahmet Mustafa oldu. Bir ayı atlatınca çocuğun düzeldiğini, gürbüzleştiğini ifade etti. Ahmet Mustafa şimdi 14 yaşında.»

(KK.: Seyithanım A., 33, Çubuk/Ank.)

Örnek 28

«Babanın ölmesi, yangın gibi evde büyük bir felaket olursa... Çocuğun adı uğursuz geldi denir. Hocaya gidilir, baktırılır, yeni bir isim konur. Çocuk bilinmeyen bir hastalığa yakalanır iyi olmazsa, yine adı değiştirilir.»

(KK.: Cemile K., 69, İç.)

Örnek 29

«Bir komşunun çocuğu çok zayıftı. Hiç ilerlemiyordu. Hocaya sordular. İsmini Zühal koyun dedi. İsmi değiştikten sonra çocuk iyileşti. Ama bunlar fasa fiso şeyler.»

(KK.: Esma A., 80, Güneşler K./Sk.)

Örnek 30

«Yakınlarımızdan birinin adı Seher idi. 27 yaşından sonra adını değiştirerek Deniz koydu. Sebebi de devamlı hastalanması ve hastalığının sebebinin bilinmemesiydi. Nitekim ismi değiştikten sonra hastalığı geçti, şişmanlamaya başladı.»

(KK.: Adile U., 47, Alaşehir/Mn.)

Örnek 31

«Bizim mahallede bir adam oğlunun adını Muhammed koyduydu. Hacca gidip, geri geldiğinde, oğlunun adını değiştirip Mehmet koydu. Orada demişlerki: Oğlunun adını ne diye Muhammed koydun? Muhammed adını vermez. Çocuktur, yaramazlık yapar biri kötü söz söyler, günah olur.»

(KK.: Fatma Y., 60, Bozlanbaç K./Çekerek/Yz.)

Örnek 32

«Ben, Veysel Karani Hazretlerinin adını koyup da çocuğun o adı taşıyamoyıp öldüğünü duydum. Büyük şıha sormuşlar, o da, o adı niye koydunuz, çocuğa gelmez demiş.»

(KK.: Fatma B., 70, Çr.)

Örnek 33

«Bir yolculuk sırasında arabanın içindeki yolculardan biri Reyhan adındaki kızımın adını değiştirmemi istedi. Galiba Reyhan'ın kokusu ağır olduğu için. Değiştirsemiydim diye hâlâ düşünürüm.»

(KK.: Nazmi K., 34, To.)

Örnek 34

«Bir ismin çocuğa yaramadığı anlaşılırsa, fırında yapılan iki pideye iki isim konur. Pidelerden hangisi kabarır, güzel pişerse o isim çocuğa verilir.»

(KK.: Melek M., 55, Hazinedar K./Devrekani/Ks.)

Örnek 35

«Çocuk zayıf, cılız olur. Adı iyi gelmedi derler. Üç tane aynı boyda pırasa kesilir. Bunlara akşamdan isim konur. Sabahleyin hangisi daha çok büyürse, o isim çocuğa verilir.»

(KK.: Lutfiye K., 55, Bartın/Zn.; Ömür K., 45, Akpınar K./Bartın/Zn.; Müyesser A., 52, Zn.)

Örnek 36

«Çocuğun adının yaramadığına inanılırsa, suya üç tane bıçak atılır. Bu bıçaklara da birer ad verilir. Bıçaklardan en az paslanana verilen ad çocuğa konur.»

(KK.: Fatime A., 27, Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

5. «Çocuk Satma» Âdetinin Bilindiği Yerler

(Ceyhan/Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Adı., Af., Sandıklı/Af., Ama., Merzifon/Ama., Suluova/Ama., Çubuk/Ank., Yeşilören K./Ama., Ank., Korkuteli/Ant., Bandırma/Ba., Düzce/Bo., Tumarlı K./Çkr., Kurşunlu/Çkr., Çr., İskilip/Çr., Kaplıkaya K./Harput/El., Sılbıs K./Ezc., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Gaz., Çakallı K./Kilis/Gaz., Şebinkarahisar/Gr., Gm., Salyoz K./Kelkit/Gm., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., İz., Ardahan/Kr., Sarıkamış/Kr., İç., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Ml., Barbuzu B./Ml., Mn., Salihli/Mn., Üngüt K./Mr., Milas/Mğ., Göynük K./Nş., Özkonak B./Avanos/Nş., Ayancık/Sn., Pazar/Rz., Camidağı K./Rz., Sk., Sm., Bafra/Sm., Pervari/Sr.,Sn., Sv., Şarkışla/Sv., To., Zile/To., Karayaka B./Erbaa/To., Erkilet K./Turhal/To., Tr., Çimenli K./Tr., Akçaabat/Tr., İncidere K./Yomra/Tr., Aydınlık K./Tn., Uş., Banaz/Uş., Kılcan K./Uş., Gürpınar/Vn., Aşağıkaymaz K./Vn., Zn., Akpınar K./Bartın/Zn., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

6. Satılma Âdeti

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Çocuk, çocukları yaşayan birine para karşılığında satılır. Ayrıca çocuk, satılan kadının eteklerinin altından sokulup, yakasından çıkarılır. Böylece çocuk satılmış olur.»

(KK.: Latife E., 38, Gaz.)

Örnek 2

«Çocuğu yaşamayan kadınlar yeni doğan çocuklarını satarlar. Çocuk tartılır. Pahası biçilir. Yakın ak-

rabalardan birisi bu parayı verip çocuğu satın alır. Çocuk annesinin yanında kalır. Yalnız yedi yaşına kadar her masrafını çocuğu satın alan kişi çeker.»

(KK.: Hidayet T., 47, Yerkesik B./Mğ.)

Örnek 3

«Eğer bir annenin çocuğu yaşamıyorsa, annenin yeni doğan çocuğunu doğduğu zaman bir başkası satın alırsa, yaşayacağına inanılır. Bu kimse, çocuk için bir lira, elli kuruş verir, benim oldu der.»

(KK.: Güllü P., 76, Silbıs K./Ezc.)

Örnek 4

«Kadının doğurdukları yaşamıyorsa, daha önce anlaştığı bir aileye, bilhassa hiç çocuğu ölmemiş bir aileye çocuğunu doğar doğmaz satar. Bunun kötü ruhları kandırmak için: 'Ben bu çocuğu sattım, benim değil, almayın elimden' diye düşünür.»

(KK.: Cemile K., 69., İç.)

Örnek 5

«Benim emücemin uşağu durmadıydı da, yine yüklüyken kardaşumun korusu iki buçuk liraya satın aldıydı doğacak çocuğu. Ve de oni sahiplendi, böylece uşak şimdi yaşay.»

(KK.: Halise A., 54, İncidere K./Yomra/Tr.)

Örnek 6

«Çocuğu yaşamayan kadınların yaptığı bir iştir bu... Bir başkasına da, yatıra da, evliyaya da satar. Götürürsün çocuğu, kime satacaksan dersin, ne veriyorsun diye sorarsın. O da aldım, kabul ettim der, çıkarır bir şeyler verir. Mesela para verir, buzağı ve-

rir, buğday verir. Böylece çocuğu sahibi güya satmış, alan da almış olur.»

(KK.: Nezahat U., 45, Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Örnek 7

«Eğer çocuk durmayıp ölüyorsa, anası mezarlığa götürülür, satılır. Satarken de:

— Ne satıyorsun?

— Bu kadının çocuğu durmuyor, onu satıyorum.

— Sat gitsin, sat gitsin

diyerek dualar edilir.»

(KK.: Melek M., 55, Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Örnek 8

«Çocuğu yaşamayanlar yeni çocukları dünyaya gelmeden herhangi bir yatıra veya ziyarete adak ettim, sattım, eğer yaşarsa oraya kurban verdim diyerek çocuğunu sattığını beyan eder. Çocuk doğunca o yatıra götürülür; orada birkaç gün kalarak kurban kesilir, dilekler dilenir, sonra da izin alınarak geri gelinilir. Çocuk büyüyünce yatırın veya ziyaretin malı olduğu söylenir.»

(KK.: Güle K., 40, Sarıkamış/Kr.)

Örnek 9

«Hamile kadının boynuna atın koşumu geçirilerek bir yatıra götürülür, oraya mum yakılır ve satılırmış. Anneyi sattıktan sonra doğan çocuğa Satı (kız) veya Satılmış (erkek) adları konurmuş.»

(KK.: Yeter G., 35, Göynük K./Ns.)

Örnek 10

«Daha önce doğan çocuklar ölmüşse, yeni doğan çocuğun da öleceğinden korkulduğu için, bu çocuk başkalarına satılır. Fakat yine annesi, babası büyütür. Çocuk için yedi tane kurban kesilir. Çocuğa da kızsa Satı, oğlansa Satılmış adı konur.»

(KK.: Saime A., 38, Bozdoğan/Ay.)

Örnek 11

«Yatıra giden annenin boynuna yular takılır. Benim bir ineğim var, alır mısın denilir. O da (?) alıyorum der. Yatırın etrafını üç defa dolanıp, yuları taşa bağlayıp gelirler. Bu âdet çocuğu durmayanlara yapılır.»

(KK.: Şerife Y., 59, Erkilet K./Turhal/To.)

Örnek 12

«Çocuk anası karnındayken yatırlara giderek satılır. Ananın boynundan ip bağlanarak üç kere türbenin çevresinde dolandırılır. Dolandırılırken de:

Kulunu kuluna satmaya geldik
Ardına döl katmıya geldik denilir.

Doğumdan sonra çocuğa satılan yatırın adı ya da Satı, Satılmış adları verilir. Ayrıca bu yatırlara gidilerek kurban kesilir.»

(KK.: Asiye H., 67, İskilip/Çr.)

B. YEREL ADLANDIRMALAR, NİTELEMELER, BENZETMELER, YAKIŞTIRMALAR

1. «Çocuk» Genel Adının Dışındakiler

Bala

(Karakuyu K./Polatlı/Ank., Yerviran K./Sivrihisar/Es., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz.)

Bebe

(Ada., Ceyhan/Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Af., Bolvadin/Af., Hamur/Ağ., Suluova/Ama., Gümüşhacıköy/Ama., Çubuk/Ank., Ant., Borçka/Ar., Bozdoğan/Ay., Bandırma/Ba, Değirmenlikız K./Brs., Biga/Çkl., Kurşunlu/Çkr., Çr., Dz., Es., Kaymazyaylası K./Es., Şebinkarahisar/Gr., Keçiborlu/Isp., Eminönü/İst., İç., İz., Bademler B./Ödemiş/İz., Vize/Krk., Mucur/Krş., Şatıroğlu K./Mucur/Krş., Karaman/Kn., Kn., Ml., Mn., Salihli/Mn., Nş.; Ayancık/Sn. Şenyurt K./Perşembe/Or.; Pervari/Sr., Zile/To., Erkilet K./Turhal/To., Tn., Vn., Gürpınar/Vn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn., Yz.)

Bebek

(Ada., Kâhta/Adı., Af., Beypazarı/Ank., Gölpazarı/Bil., Bo., Brs., Çkl., İslılip/Çr., Hacıhamza B./Çr., Dereköy/Acıpayam/Dz., Dy., Kavakyolu K./Ezc., Gm., Isp., İç., Ödemiş/İz., Tire/İz., Ks., Devrekâni/Ks., Gömeç K./Ky., Ml., Bor/Ng., Üngüt K./Mr., Yerkesik B./Mğ., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., To., Tr., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz.)

Bilik

(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Dada

(Ba., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Tavşanlı/Kü.)

Dal

(Çubuk/Ank.)

Devşek

(Dz., Çakallı K./Kilis/Gaz., Bademler B./Ödemiş/İz., Ks., Ml., Ayancık/Sn., Şenyurt K./Perşembe/Or., Sv., Tülmen K./Ur., Gürpınar/Vn.)

Doman

(Karaçalı K./Kiğı/Bn.)

Döl

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Çakallı K./Kilis/Gaz., Hat., Antakya/Hat., Avanos/Nş., Mr., Üngüt K./Mr., Akkuş/Or.)

Çö

(Merzifon/Ama.)

Çöğ

(Yeşilören K./Ama., Çr.)

Çoğa

(Adı., Kâhta/Adı., Af., Suluova/Ama., Dz., El., Keban/El., Dallıca K./El., Kaplıkaya K./Harput/El., Ezm., Hat., Uluborlu/Isp., Sille/Kn., Ml., Barbuzu B./Ml., Hatunsuyu K./Ml., Akçadağ/Ml., Sm., Deligazi K./Sv., To., Zile/To., Karayaka B./Erbaa/To., Erkilet K./Turhal/To., Tn., Hozat/Tn., Tavuklar K./Hozat/Tn.)

Çocuk

(hemen her yerde)

Ebçi

(Ulukent K./Arhavi/Ar.)

Ekti

(Ay.)

Encek

(Ceyhan/Ada.)

Enek

(Pelit K./Burhaniye/Ba.)

Enik

(Ceyhan/Ada., Adı., Dazkırı/Af., Af., Bolvadin/Af., Ay., Ba., Brd., Tefenni/Brd., Değirmenlikuz K./Brs., Kurşunlu/Çkr., Dereköy/Acıpayam/Dz., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Keban/El., Ezm., Gölcüğez K./Hasan-

kale/Ezm., Es., Kaymazyaylası K./Es., Hat., Keçiborlu/Isp., İç., Ödemiş/İz., Ks., Krk., Mucur/Krş., Kc., Sille/Kn., Simav/Kü., Ml., Hatunsuyu K./Ml., Sv., Tavuklar K./Hozat/Tn., Tülümen K./Ur., Uş.)

Evlat

(Yenice K./Bozdoğan/Ay., Biga/Çkl.)

Geven

(Tire/İz.)

Göbel

(Çr., Bayat/Çr., İskilip/Çr., Ks., Aksaray/Nğ., Ayancık/Sn.)

Hardal

(Tire/İz.)

Kada

(Köle K./Eleşkirt/Ağ.)

Kele

(Çr.)

Kıran

(Brd., Çakallı K./Kilis/Gaz., Yz.)

Kızan

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Hamur/Ağ., Ama., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Değirmenlikız K./Brs., Sarayköy/Dz., Ed., Süleoğlu K./Ed., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., Krk., Vize/Krk., Pehlivanköy B./Krk., Mucur/Krş., Akkuş/Or., Mğ., Tk., Ormanlı K./İnecik/Tk.)

Koşkar

(Karakuyu K./Polatlı/Ank.)

Körpe

(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Karaman/Kn., Bor/Nğ.)

Kulan

(Ulukent K./Arhavi/Ar.)

Kurban

(Deligazi K./Sv.)

Kuzu

(Tire/İz., Sille/Kn.)

Küçük

(Lapseki/Çkl.)

Masum

(Yenice K./Bozdoğan/Ay., Bademli B./Ödemiş/İz.)

Melalke

(Devrekâni/Ks.)

Moza

(Pelit K./Burhaniye/Ba.)

Nani

(Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Oğlak

(Uş.)

Paşa

(Salyoz K./Kelkit/Gm., Kn., Mn.)

Sele-sepet

(Tire/İz.)

Sabi

(Ceyhan/Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Köle K./Eleşkirt/Ağ., Merzifon/Ama., Ank., Ay., Bozdoğan/Ay., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Gölpazarı/Bil., Çr., Bayat/Çr., Hacıhamza B./Çr., Sarayköy/Dz., Dereköy/Acıpayamı/Dz., Dallıca K./El., Ezc., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.,

Es., Kaymazyaylası K./Es., Şebinkarahisar/Gr.,Bademli B./Ödemiş/İz., Ks., Devrekâni/Ks., Değiş K./Karaman/Kn., Kü., Mİ., Hatunsuyu K.Mİ., Salihli/Mn., Özkonak B./Avanos/Nş., Akkuş/Or., Mr., Midyat/Mr., Üngüt K./Mr., Mğ., Yerkesik B./Mğ., Rz., Pazar/Rz., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Güneşler K./Sk., Ordu K./Sn., Sv., Zile/To., Karayaka B./Erbaa/To., Erkilet K./Turhal/To., Çimenli K./Tr., Hozat/Tn., Banaz/Uş., Gürpınar/Vn., Yz., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz., Tuzlacık K./Sorgun/Yz., Bartın/Zn.)

Sübyan

(Ada., Suluova/Ama., Gümüşhacıköy/Ama., Kü., Yz.)

Sıpa

(Af., Şebinkarahisar/Gr., Avanos/Nş., Sv.)

Teccal

(Adı.)

Tıfıl

(Midyat/Mr.)

Ufaklık

(Lapseki/Çkl., Ödemiş/İz., Aydınlık K./Tn.)

Ulan

(Ulukent K./Arhavi/Ar., Şebinkarahisar/Gm.)

Uşak

(Ada., Ceyhan/Ada., Adı., Af., Hamur/Ağ., Ulukent K./Arhavi/Ar., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Ba., Gölpazarı/Bil., Düzce/Bo., Alpagut K./Bo., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Kurşunlu/Çkr., Çr., Sarayköy/Dz., Dereköy/Acıpayam/Dz., Dy., Keban/El., Dallıca K./El., Ezc., Sılbıs K./Ezc., Ezm., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Es., Gaz., Kilis/Gaz., Çakallı K./Kilis/Gaz., Şebinkarahisar/Gr., Gm., Bayburt/Gm., İskenderun/Hat., Bey-

köyü/Karaağaç/Isp., Bekiralan K./İç., Mağara K./İç., Tire/İz., Saskara K./Hanak/Kr., Şaturoğlu K./Mucur/ Krş., Karaman/Kn., Ml., Barbuzu B./Ml., Hatunsuyu K./Ml., Ayancık/Sn., Şenyurt K./Perşembe/Or., Mş., Korkut K./Mş., Rz., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Camidağı K./Rz., Sv., Deligazi K./Sv., Erkilet K./Turhal/To., Tr., Çimenli K./Tr., Akçaabat/Tr., İncidere K./Tr., Tülmen K./Ur., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn., Yz., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz., Bartın/Zn., Akpınar K./Bartın/Zn., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Velet

(Ada., Ceyhan/Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Adı., Bolvadin/Af., Gümüşhacıköy/Ama., Ank., Borçka/ Ar., Ay., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Bandırma/ Ba., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Düzce/Bo., Alpagut K./ Bo., Tefenni/Brd., Gürsu/Brs., Biga/Çkl., Yiğitler B./ Bayramiç/Çkl., Kurşunlu/Çkr., Bayat/Çr., İskilip/Çr., Derekôy/Acıpayam/Dz., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Süleoğlu K./Ed., Kaymazaylası K./Es., Çakallı K./Kilis/Gaz., Şebinkarahisar/Gr., İskenderun/Hat., Keçiborlu/Isp., Ödemiş/İz., Tire/İz., Ks., Krk., Pehlivanköy B./Krk., Kc., Kulu/Kn., Kü., Ml., Mn., Nş., Bor/Ng., Akkuş/Or., Midyat/Mr., Pazar/Rz., Pervari/Sr., Ordu K./Sn., Şarkışla/Sv., To., Karayaka B./Erbaa/To., İncedere K./Tr., Tavuklar K./Hozat/Tn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn., Yz.)

Yavru

(Ant., Biga/Çkl., Hacıhamza B./Çr., Deligazi K./Sv., Erkilet K./Turhal/To., Uş.)

Yavşak

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Ödemiş/İz.)

Yavuncak

(Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

Yetim
(Bademler B./Ödemiş/İz.)

Zori
(Karaçalı K./Kiğı/Bn.)

2. Somatik Özelliklerle İlgili Adlandırma, Niteleme, Benzetme ve Yakıştırmalar

a) Ağız

Açık ağız
Ayran ağız
Balık ağız
Bostan ağız
Çarık ağız
Debik ağız
(Yaşyer K./Milas/Mğ.)

Dığan (tava) ağız.
(Ay., Yaşyer K./Milas/Mğ.)

Faraş ağız.
(yagın)

Fındık ağız
Germeç ağız
(Sağlık K./Görele/Gr.)

Harman ağız
Hokka ağız
Kemçük ağız
(Sv., Şebinkarahisar/Gm.)

Kapçık ağız
Kermah ağız
(Kavakyolu K./Ezc.)

Kişmiş (küçük) ağız
Koca ağız
(yaygın)

Kulaç ağız
Kuş ağız
Mühür ağız
Ördek ağız
Pabuç ağız
Safran ağız
Süzme ağız
Tavşan ağız
Terlik ağız
Torba ağız
Yayık ağız
(yaygın)

Yüksük ağız.

b) **Baş :**

Al baş, altın baş, davul baş, çifte baş, kel baş, kelço, keloş, kır baş, koca baş.

c) **Burun**

Çakal burun, çuvaldız burun, dolma burun, domates burun, eğme burun, fes burun, fındık burun, gaga burun, gagak burun, havuç burun, hurma burun, ka-

bak burun, kanca burun, karga burun, kemer burun, kerpiç burun.
Kımık (kısa) burun.
(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Kot (geniş) burun.
(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Köfte burun, kumuk burun, lastik burun, martı burun, muşta burun, nohut burun, patates burun.
Patlıcan burun.
(yaygın)

Temek burun.
(Dikiz K./Mihalıççık/Es.)

Tığ burun, tokmak burun, tola burun, top burun, topuz burun.
Yapalak burun.
(Suluova/Ama.)

Yayık burun
Yayvan burun.
(yaygın)

Yınk burun.

ç) Boy (kısa) :

Bodur
(yaygın)

Boy fukarası
(yaygın)

Bücür
(yaygın)

Cüce
(yaygın)

Dibek
(Merzifon/Ama.)

Gücük, güdek
(Merzifon/Ama.)

Güdük
(yaygın)

Koşkar
(Karakuyu K./Polatlı/Ank.)

Tıbır
(Yaverviran K./Sivrihisar/Es.)

Yercücesi
(yaygın)

Yerden bitme
(yaygın)

d) Boy (uzun) :

Deve.
Deve cülüğü.
(Tarsus/İç.)

Direk, fasulye sırığı, fidan, filiz, kaval, selvi boylu, sırık.
Uzunduruk.
(Pelit K./Burhaniye/Ba., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)

e) Diş

Dişlek
Kazma diş
Seyrek diş
Sırtlan diş
Yıtık diş.

f) Göz

Alaşman göz
(Şebinkarahisar/Gr.)

Badem göz, bici göz, birbuçuk göz, borani (mavi) göz, böcük göz, ceylan göz, cülcül göz.
Çakır (yeşil, mavi) göz.
(yaygın)

Çıngır (mavi) göz
Dablan göz.
(Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

Dana göz
Debelek göz.
(Keçiborlu/Isp.)

Gök göz.
(yaygın)

Hölbe göz
Kara göz.
(yaygın)

Kesp (mavi) göz.
(Kabaçalı K./Kığı/Bn.)

Kır göz
Koca göz.
(yaygın)

Kurbağa göz
Lokma göz
Maviş.
(yaygın)

Patlak göz.
(yaygın)

Serçe göz
Sündürük göz.
(Şebinkarahisar/Gm.)

Sürmeli göz.
(yaygın)

Şelek (şaşı) göz.
(Gebiz B./Serik/Ant.)

Üzüm göz
Yer göz
Yılleş (şaşı) göz.
(Salihli/Mn.)

g) Kafa

Armut kafa
Cıbıl kafa
Çatal kafa
Çift kafa
Dibek kafa
Kabak kafa.
(yaygın)

Kazan kafa.
(yaygın)

Kaz kafa.
(yaygın)

Keçel kafa
Koca kafa.
(yaygın)

Kuru kafa
Külek kafa
Sepet kafa
Şimşir kafa.

ğ) Kaş

Ala kaş, çatık kaş, güdük kaş, hilâl kaş, kalem kaş, kara kaş, kıllı kaş, sarı kaş, urgan kaş.

h) Kulak

Cart (iri) kulak.
(Dallıca K./El.)

Çemçe kulak
Çömçe (kepçe) kulak.
(Kilis/Gaz.)

Kalbur kulak
Kalkan kulak
Kaşık kulak
Kepçe kulak
Kırtık (küçük) kulak.
(Gm.)

Tava kulak
Tavşan kulak
Yaba kulak
Yaprak kulak
Yapri kulak
(Kurşunlu/Çkr.)

Yelken kulak.

ı) Renk :

Boz oğlan, çapar, kara biber, karaca, kara fellah, kara kız, kara oğlan, kara turp, saramuk, sarı çıyan, sarı kedi, soluk benlz.

i) Saç

Altın saç
Bejik (sarı) saç.
(Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

İpek saç, kekilli, kınalı (kızıl saçlı), perçemli, pırasa saç.

j) Şişmanlık

Bıngıl
Debbe
Deboş
Etll.
(Uluborlu/Isp.)

Güdlüm.
(Kavakyolu K./Ezc.)

Küpül
(Şebinkarahisar/Gm.)

Patama
(Gümüşhacıköy/Ama.)

Patala
(Gr.)

Şiş göbek
Şişko
(yaygın)

Şişkola
Taloş
(Sandıklı/Af.)

Tombak
Tombik
(yaygın)

Tombiş
(yaygın)

Topuşka
Tosalak
Tosun
(yaygın)

Tosuncuk
Tuluk
Yağ tulumu
(yaygın)

Yumak

k) **Yüz-Surat :**

Ablak surat, değirmi yüz, ekşi hamur surat, kete yüz, mekir surat, tilki surat.

l) **Zayıflık**

Arık
Aydaş.
(Çkl. yöresi)

Bişirgeç
(Sandıklı/Af.)

Canlı cenaze
(yaygın)

Cansız
Cılız
(yaygın)

Cilloz
(Kavakyolu K./Ezc.)

Cücük
Çalı
Çarşı pidesi
(Sandıklı/Af.)

Çebiş (keçi)
Çepo
(Dallıca K./El.)

Diren
(Gürsu/Brs.)

Gede
(Uluborlu/Isp.)

Gircenik
(Kavakyolu K./Ezc.)

Hışır
Kadit
Kuru
Kürdan
(yaygın)

Sıska
(yaygın)

Sinek
Sivrisinek
Tek bağırsak
Teneşir yosması
(Gm.)

Tırmık

3. Çocuğun Kimi Organlarıyla İlgili Olanlar

a) Ayak :

Babik
(Lapseki/Çkl.)

Edik
(Erkilet K./Turhal/To.)

İncik
(Süleoğlu K./Ed.)

Papi

(Dallıca K./El., Krk., Uzunköprü/Ed.)

Papo

(Mş.)

Pati

(Süleoğlu K../Ed.., Tk.)

Patle

(Ml.)

Popi

(Ko.)

Sonradan çıkma

(Milas/Mğ.)

Tekl

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

b) **Cinsel Organ (kız çocuğu) :**

Ayıp yer

(Hamur/Ağ.)

Apuk

(Suluova/Ama.)

Bıdda

(Uluborlu/Isp.)

Bıddış

(Gaz.)

Billur

(Bor/Nğ.)

Çatara

(Çimenli K./Tr.)

Çatal

(Çamıltepe K./Pazar/Rz.)

Çatlak

(Ezm.)

Çıkın

(Krk.)

Çıttık

(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Çirkin meret

(Ank.)

Dudu

(Kurşunlu/Çkr., Yerkesik B./Mğ., Tk., Akçaabat/Tr.)

Duduş

(Ödemiş/İz.)

Elmas

(Malkara/Tk., Sandıklı/Af., Susuz K./Bucak/Brd., Es., Kü.)

Fındık

(Vize/Krk., Bayat/Çr.)

Fıstık

(Merzifon/Ama., Ant., Krk.)

Gutluk

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Kase

(Bor/Ng.)

Kestane

(Ordu K./Sn,. Çimenli K./Tr.)

Kuku,

(Ko., Tk., Krk., Vize/Krk.)

Kuşyuvası

(Kurşunlu/Çkr.)

Kutu

(Af., Ceyhan/Ada., Sandıklı/Af., Merzifon/Ama., Gümüşhacıköy/Ama., Korkuteli/Ant., Ba., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Bayır K./Bil., Alpagut K./Bo., Değirmenlikız K./Brs., Kurşunlu/Çkr., Çr., Şebinkarahisar/Gr., Krk., Hat., Kü., Mn., Avanos/Nş., Zile/To., Uş., Ordu K./Sn.)

Kutuk

(Ödemiş/İz.)

Küpe

(Sandıklı/Af.)

Makas

(Zile/To.)

Mamuk

(Merzifon/Ama., Bafra/Sm.)

Maşa

(Çimenli K./Tr.)

Mıncık

(Bor/Ng.)

Minno

(Dallıca K./El.)

Nonuk

(Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Nunuş

(Suluova/Ama.)

Pambuk

(Korkuteli/Ant.)

Pamuk

(Salyoz K./Kelkit/Gm., Ordu K./Sn., Ama., Bafra/Sm.)

Papcuk

(Ordu K./Sn.)

Pabuk

(Gümüşhacıköy/Ama., Merzifon/Ama.)

Pembe

(Devrekâni/Ks., Tk., Bartın/Zn.)

Pıtış

(Dağıstanlı K./Clyhan/Ada., Nğ., Ur., Tülmen K./Ur.)

Pıttık

(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Gm.)

Puo

(Pazar/Rz.)

Pupuş

(Kaymazyaylası K./Es.)

Sümbül

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Şetik

(Ödemiş/İz.)

Tutuş

(Ezm.)

Yemiş

(Yerkesik B./Mğ.)

c) Cinsel Organ (oğlan çocuğu)

Armut

(Zile/To.)

Bambi

(Tk.)

Bamya

(Ba., Mn., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., Ödemiş/İz.)

Biber

(Suluova/Ama.)

Bibi

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Brs., Değirmenlikız K./Brs., Es., Kaymazyaylası K./Es., Bademli B./Ödemiş/İz., Mn., Nğ., Tk.)

Bilik

(Dy.)

Billo

(El., Ur.)

Bulik

(Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

Bülük

(Ant., Gebiz B./Serik/Ant., Uluborlu/Isp., Bekiralan K./İç., Banaz/Uş.)

Büllük

(Ada., Ceyhan/Ada., Bayat/Çr., Dallıca/El., Hat., İç., Simav/Kü., Nğ., Bor/Nğ.)

Ceviz

(Kavakyolu K./Ezc., Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Cucul

(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)

Cukkul

(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Culuk

(Ardahan-Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Cücü

(Hat.)

Çevik

(Kilis/Gaz.)

Çop

(Merzifon/Ama.)

Çubuk

(Vn.)

Çük

(Ceyhan/Ada., Merzifon/Ama., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Alpagut K./Bo., Brs., Değirmenlikız K./Brs., Kurşunlu/Çkr., Dallıca K./El., Kaplıkaya K./Harput/El., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Gaz., Sağlık K./Görele/Gr., İskenderun/Hat., Uluborlu/Isp., Ödemiş/İz., Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr., Krk., Vize/Krk., Mn., Milas/Mğ., Yerkesik B./Mğ., Nğ., Akkuş/Or., Camidağı K./Rz., Bafra/Sm., Sv., Şarkışla/Sv., Deligazi K./Sv., Tk., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz., Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Dımbıl

(Akkuş/Or.)

Dut

(To., Çimenli K./Kr., Ezm., Şebinkarahisar/Gr., Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Gogol

(Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Gümüş

(Bademli B./Ödemiş/İz.)

Hamsi

(Çimenli K./Tr.)

Hanım çivisi

(Süleoğlu K./Ed.)

Hengülü hüngülü

(Bor/Nğ.)

İğde

(Krk.)

Kamış

(Milas/Mğ.)

Karga

(Bayırköy/Bil., Es.)

Kukku

(Kavakyolu K./Ezc.)

Kuku

(Ba., Gölcük/Ko.)

Kuş

(Es.)

Küpe

(Gümüşhacıköy/Ama., Çr., Uluborlu/Isp., Bademli B./Ödemiş/İz., Devrekâni/Ks., Ks., Çimenli K./Tr.)

Lili

(Gm., Gölcük/Ko.)

Lolo

(Keban/El., Dallıca K./El., Mi., Akçadağ/Ml.)

Loloş

(Aydınlık K./Tn.)

Lülü

(Ceyhan/Ada.)

Masura

(Zile/To.)

Memeli

(Ezm.)

Mınnıg

(Kaplıkaya K./Harput/El.)

Mimbar

(Kavakyolu K./Ezc.)

Mum

(Bafra/Sm.)

Pipi

(yaygın)

Pıpıl

(Ezc., Pazar/Rz., Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)

Pupa

(Malkara/Tk.)

Pupu

(Malkara/Tk.)

Sümbül

(Gümüşhacıköy/Ama., Suluova/Ama., Akkuş/Or., To.)

Takım

(Vize/Krk.)

Üzüm

(Devrekâni/Ks.)

ç) El

Dodi

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Mamık

(Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Tat

(Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)

Tetik

(Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr., Aydınlık K./Tn., Pülümür/Tn., Sılbıs K./Ezc.)

Teto

(Dallıca K./El., Kaplıkaya K./Harput/El., Korkut K./Mş., Mş.)

Tette

(Ml.)

Yumuklar

(Ko., Krk.)

d) Karın

Böbuş

(Susuz K./Bucak/Brd., Korkuteli/Ant.)

Dübeş

(Kn.)

Dümbek

(Tavşanlı/Kü.)

Göbüş

(Akpınar K./Bartın/Zn., Karayaka K./Erbaa/To., Suluova/Ama., To., Zile/To.)

Göden

(Es.)

Gömbe

(Uluborlu/Isp.)

Hoppik

(Tülmen K./Ur.)

Küllük

(Hat.)

Part

(Aydınlık K./Tn., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Dallıca K./El., Kaplıkaya K./Harput/El., Keban/El., Tavuklar K./Hozat/Tn.)

Parpi

(Büyükhalkalı K../Bakırköy/İst.)

Partlk

(Pülümür/Tn.)

Pipiş

(Gümüşhacıköy/Ama.)

Tumbak

(Değirmenlikız K./Brs., Ormanlı K./İnecik/Tk.)

Ürek

(Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

e) **Popo :**

Büzük

(Ba., Gölpazarı/Bil., Brs., Uzunköprü/Ed.)

Cücük

(Sırataşlar K./Ur.)

Fısfıs delıği

(Kavakyolu K./Ezc.)

Fltoş

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Göt

(çok yaygın)

Kıç

(çok yaygın)

Kın

(Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

Kokon

(Ardahan-Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Lol

(Aydınlık K./Tn.)

Oturak

(Korkuteli/Ant., Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Senepe

(Kavakyolu K./Ezc.)

Sepet

(Gölpazarı/Bil., Mn.)

Sıfra

(Dy.)

Toto

(Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Ba., Krk., Tavşanlı/Kü.)

Töti

(Ezm.)

4. Çocuğun Çıkardıklarıyla İlgili Olanlar

a) Çiş-İdrar :

Akıddırma

(Tefenni/Brd.)

Akıtma

(Değiş K./Karaman/Kn.)

Bibiş

(Ceyhan/Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Cıldır

(Zile/To.)

Coco

(Dallıca K./El., Ml., Kaplıkaya K./Harput/El.)

Col

(Kavakyolu K./Ezc.)

Colcol

(Sılbıs K./Ezc.)

Cul

(Ezm., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Çiş

(hemen her yerde)

Çöğdürme

(Saskara K./Hanak/Kr.)

Çöydürme

(Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Eeeh

(yaygın)

İşek

(Kahta/Adı., Akçadağ/Ml., Dallıca K./El., Keban/El., Dy., Kavakyolu K./Ezc., Mr., Şenyurt K./Perşembe/Or., Tavuklar K./Hozat/Tn., Vn.)

Küçük

(yaygın)

Küçük abdest

(yaygın)

Lulu

(Körkut K./Mş.)

Mize

(Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

Piş

(Ba.)

Pişi

(Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Sadır

(Şebinkarahisar/Gr.)

Sidik

(hemen her yerde)

Siyek

(Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

b) Kaka

Bırt

(Gm.)

Büyük

(yaygın)

Büyük abdest

(yaygın)

Eee

(yaygın)

Ehi

(Kavakyolu K./Ezc.)

Eeesi

(Ant., Bozdoğan/Ay., Ba.,. Gölpazarı/Bil., Biga/Çkl.)

Fıs

(Gaz.)

Gogo

(Ama.)

Gi

(Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

c) Kusmuk

Gosyon

(oldukça yaygın)

Goy

(oldukça yaygın)

Gusuk

(Gaz.)

Kargan

(Ardahan-Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Kasyan

(yaygın)

Kasiyen

(Bo.)

Kay

(yaygın)

Kusak

(Ml., Ödemiş/İz.)

Kusmuk

(yaygın)

İstifar

(Bayat/Çr., Kaplıkaya K./Harput/El.)

İstifra

(oldukça yaygın)

Kusuk

(Bademli B./Ödemiş/İz., Bozdoğan/Ay., Brd., İz., Süleoğlu K./Ed.)

Soğurt

(Gölcağiz K./Hasankale/Ezm.)

Vırtış

(Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

Yüreği dönme

(Saskara K./Hanak/Kr.)

ç) Salya

Alü

(Kabaçalı K./Kiğı/Bn)

Salpak

(Bozdoğan/Ay.)

Salya

(yaygın)

Sel

(Darıpınar K./Ada.)

Sogurt

(Ezm.)

Şafrit

(Çimenli K./Tr.)

Şellek

(Karayaka B./Erbaa/To.)

Şepirik

(Şebinkarahisar/Gr.)

Şogurt

(Bayburt/Gm., Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr., Kavakyolu K./Ezc.)

Şorik

(Akçadağ/Ml., Dalhca K./El., Keban/El., Kaplıkaya K./Harput/El., Şarkışla/Sv.)

Şoyonk

(Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)

Şörük

(Erkilet K./Turhal/To., Tülmen K./Ur., Ur.)

5. Çocuğun Kullandığı, Yararlandığı Araç-Gereçle İlgili Olanlar

a) Ayakkabı

Papa

(Mn., Ödemiş/İz., Sm., Yiğitler B./Lapseki/Çkl.)

Papalik

(Mş.)

Papba

(Banaz/Uş.)

Pape

(Ml.)

Papı

(Ama., Ur.)

Papi

(Bandırma/Ba., İskilip/Çr., Ko., Vize/Krk.)

Papık

(Merzifon/Ama.)

Papik

(Dallıca K./El., El., Gümüşhacıköy/Ama.)

Pappa

(Af., Sandıklı/Af., Değirmenlikız K./Brs., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Susuz K./Bucak/Brd.)

Papo

(Kaplıkaya K./Harput/El.)

Popol

(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Pappı

(Tülmen K./Ur.)

Papu

(Bulanık/Mş.)

Popu

(Korkuteli/Ant.)

Papul

(Korkut K./Mş.)

Pati

(Ba.)

Patik

(hemen her yerde)

Patili

(Geyhan/Ada.)

Pattik

(Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

b) Başlık

Börk

(Erkilet K./Turhal/To., Suluova/Ama., Sv., Şarkışla/Sv., To.)

Gugul

(Gm., Çimenli K./Tr., İncidere K./Yomra/Tr., Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Iraçkın

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Kapşon

(Ezm., Gürsu B./Brs., Ks.)

Karlık

(Ezm.)

Kavuk

(Sağlık K./Görele/Gr.)

Kep

(Ulukent/Arhavi/Ar.)

Kukul

(Bayburt/Gm.)

Kukuleta

(Brs., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Vize/Krk.)

Kula

(Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

Kulah

(Dy.)

Külah

(Ada., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., İskenderun/Hat., Kaplıkaya K./Harput/El., Kurşunlu/Çkr.)

Küllâh

(Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Kullik

(Kavakyolu K./Ezc.)

Örek

(Hat.)

Papak

(Barbuzu B./Ml., Çırakman K./Sm., Ml.)

Paşak

(Uzunköprü/Ed.)

Takik

(Ceyhan/Ada.)

Takiye

(Borçka/Ar.)

Takka

(Bayat/Çr., Değiş K./Karaman/Kn., Gümüşhacıköy/Ama., Kılcan K./Uş., Kızılcasöğüt K./Acıpayam/Dz., Kurşunlu/Çkr., Ödemiş/İz., Tefenni/Brd., Yz.)

Takke

(Brs., Büyükhallkalı K./Bakırköy/İst., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Ceyhan/Ada., Değirmenlikız K./Brs., Dereköy K./Acıpayam/Dz., Keçiborlu/Isp., Kü., Ks., Mn., Ödemiş/İz., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Süleoğlu K./Ed., Sv., Uluborlu/Isp., Vize/Krk., Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

Takya

(Çr., Silifke/İç.)

Takye

(Bayat/Çr.)

Tata

(Büyükhallkalı K./Bakırköy/İst., Sm., Süleoğlu K./Ed.)

Tayka

(Ama.)

Tekke

(Alpagut K./Bo., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Kavakyolu K./Ezc.)

Tellik

(Darıpınar K./Ada., Gebiz B./Serik/Ant.)

Terlik

(Adı., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Dereköy K./Acıpayam/Dz., Sv., Şarkışla/Sv., Üngüt K./Mr.)

c) Beşik

Akvan

(Borçka/Ar.)

Beleme

(Ks.)

Helanık

(Tavuklar K./Hozat/Tn.)

Hellincak

(Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Höllüngeç

(Darıpınar K./Ada.)

Ilıncak

(Karayaka B./Erbaa/To., Keban/El., Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Ilıngaç

(Zile/To., Çr., Göynük B./Nş., Gümüşhacıköy/Ama., İskilip/Çr., Sm., Yeşilören K./Ama., Yz.)

İlincağ

(Dallıca K./El., El.)

İlincah

(Kavakyolu K./Ezc., Sılbıs K./Ezc.)

Kesik

(Dereköy K./Acıpayam/Dz.)

Landik

(Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

Leyli beşik

(Dy.)

Nenni

(Ml.)

Sallancak

(Vize/Krk.)

Sallangaç

(İç., Tefenni/Brd., Kılcan K./Uş.)

Sallıngaç

(Üngüt/Mr.)

Sancak

(Af., Sandıklı/Af., Bolvadin/Af., Alpagut K./Bo., Gürsu/Brs., Es.)

Sangaç

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Salıncak

(Ama., Ba., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Dy., Merzifon/Ama., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Süleoğlu K./Ed.)

Salangel

(Aydınlık K./Tn.)

Salıngeç

(Ada., Ceyhan/Ada., Ant., Büğüdüz K./Ank., Dallıca K./El., Gümüşhacıköy/Ama., Mağara K./İç., Kızılcasöğüt K./Acıpayam/Dz.)

Sergen

(Ama.)

Tekke

(Kaymazyaylası K./Es.)

Tıngır

(Zile/To.)

Tekne

(Değirmenlikız K./Brs.)

ç) Emzik

Bizik

(Darıpınar K./Ada.)

Bal memesi

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Boş meme

(Ceyhan/Ada.)

Cicik

(Çr., Hozat/Tn., Sv., To.)

Emcik

(Dy.)

Emicek

(Kaymazyaylası K./Es.)

Kotoşi

(Camidağı K./Rz.)

Meme

(Ada., Ceyhan/Ada.)

Memek

(Üngüt K./Mr.)

Sorgeç

(Dereköy K./Acıpayam/Dz.)

Sorgu

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Sorguç

(Yaşyer K./Milas/Mğ.)

Sormuk

(Avanos/Nş., Büğüdüz K./Ank., Kü., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Göynük/Nş., Ank., Sv.)

Sovmeç

(Korkuteli/Ant.)

Tedo

(El.)

Yalancı meme

(Akçadağ/Ml., Ant., Bor/Ng., El., Erkilet K./Turhal/To., Milas/Mğ., Ml., Salihli/Mn., Ng., Sv., To.)

d) Giysi

Asbap

(Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Cici

(Ama., Çırakman K./Sm., Es., Kaymazyaylası K./Es., Ks., Ödemiş/İz., Süleoğlu K./Ed., Tk.)

Cicisi

(Brs., Gümüşhacıköy/Ama., Merzifon/Ama.)

Esvap

(Alpagut K./Bo., Adı.)

Fistan

(Ada., Ceyhan/Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Bayburt/Gm., Bozdoğan/Ay., Dereköy K./Açıpayam/Dz., Gölpazarı/Bil., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Merzifon/Ama., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Sılbıs K./Ezc., Silifke/İç.)

Minton

(Gölpazarı/Bil., Borçka/Ar.)

Sırt

(Darıpınar K./Ada.)

Tulum

(yaygın)

Urba

(Gölpazarı/Bil., Süleoğlu K./Ed.)

Zıbın

(Af., Bademli B./Ödemiş/İz., Bozdoğan/Ay., Gebiz B./Serik/Ant., İç., Keban/El., Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr., Tavşanlı Kü., Tefenni/Brd., Uluborlu/Isp., Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

Zuban

(Ur.)

Zubun

(İskenderun/Hat., Gaz., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

e) Kundak

Bağırdak

(Karayaka B./Erbaa/To., Gümüşhacıköy/Ama.)

Belek

(Ada., Ceyhan/Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr., Ayancık/Sn., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., Darıpınar K./Ada., Gaz., Kavakyolu K./Ezc., Keban/El., Mağara K./İç., Ml., Mucur/Krş., Salihli/Mn., Silifke/İç., Sm., Tuzlacık K./ Sorgun/Yz., Vn., Yaşyer K./Milas/Mğ.)

Belenti

(Gümüşhacıköy/Ama.)

Boğ

(Sandıklı/Af.)

Dolama

(Ordu K./Sn.)

Çoğıt

(Darıpınar K./Ada.)

Çığım bezi

(Avanos/Nş.)

Çıkı

(Akpınar K./Bartın/Zn.)

Foşko

(Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Kundak

(yaygın)

Örek

(Dallıca K./El.)

Sargı

(Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Sargu
(Bayburt/Gm.)

Söbelek
(Şarkışla/Sv.)

f) **Oturak :**

Avroz
(Ed.)

Cüt
(Ardahan, Sarıkamış ve köyleri/Kr.)

Çocuk oturacağı
(Bademli B./Ödemiş/İz.)

Çömlek
(Keçiborlu/Isp.)

Daar
(Hat.)

Dağar
(Çimenli K./Tr.)

Dahdah
(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Dattâ
(Kaymazyaylası K./Es.)

Gecelik
(Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Havrız
(Uluborlu/Isp.)

Havruz

(Akkuş/Or., Ba., Bafra/Sm., Bozdoğan/Ay., Brd., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn., Sağlık K./Görele/Gr., Gr., Ordu K./Sn., Kılcan K./Uş., Ödemiş/İz., Sv., Şarkışla/Sv., Tavşanlı/Kü., Ur., Tülmen K./Ur., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Yz.)

Havruzluk

(Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Havuz

(Gaz.)

Hevrüz

(Devrekâni/Ks.)

Hovruz

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Lazımlık

(yaygın)

Nünye

(İskenderun/Hat.)

Ördek

(oldukça yaygın)

Sibek

(oldukça yaygın)

Silbeş

(Yaşyer K./Mğ.)

Silbiç

(Sille B./Kn.)

Silbinç

(Susuz K./Bucak/Brd.)

Silbınç

(Tefenni/Brd.)

Şilbiç

(Korkuteli/Ant.)

Tağar

(Gm.)

Tufa

(Sandıklı/Af.)

VI

Çocuk görme, ağaç dikme, diş hediği (Buğdayı), saç kesme, yaş günü, sünnet, beşik kertme, askere uğurlama

A. ÇOCUK GÖRME

1. Çocuk Görme'nin Öteki Adları:

Bebe Görmesi,
(Ormanlı K./İnecik/Tk.)

Bebek bakmak,
(Sarayköy/Dz., Uzunköprü/Ed., Banaz/Uş.)

Bebek görme,
(Ba., Bayat/Çr., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Bebek kutlama,
(Ödemiş/İz.)

Beşik görme,
(Merzifon/Ama.)

Çocuk bakmak,
(Bademli B./Ödemiş/İz.)

Çocuk beneği,
(Uluborlu/Isp.)

Çocuk görme,

(Nazilli/Ay., Düzce/Bo., Çr., Bayat/Çr., İskilip/Çr., Hacıhamza B./Çr., Dereköy/Acıpayam/Dz., El., Kavakyolu K./Ezc., Kaymazyaylası K./Es., Sağlık K./Görele/Gr., Gm., Ayışığı K./Yayladağı/Hat., İz., Silifke/İç., Bektaşlan K./İç., Mağara K./İç., Pınarbaşı/Ky Gömeç K./Ky., Vize/Krk., Pehlivanköy B./Krk., Krş., Mucur/Krş., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Kc., Gölcük/Kc., Maşukiye K./Kc., Değiş K./Karaman/Kn., Simav/Kü., Ml., Barbuzu B./Ml., Hatunsuyu K./Ml., Akçadağ/Ml., Midyat/Md., Bulanık/Mş., Nş., Akkuş/Or., Şenyurt K./Perşembe/Or., Rz., Pazar/Rz., Pervari/Sr., Sn., Tk., To., Zile/To., Karayaka B./Erbaa/To., Akçaabat/Tr., Tn., Vn., Gürpınar/Vn., Yz., Bartın/Zn., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Çocuk kademi,

(Milas/Mğ., Yaşyer K./Milas/Mğ.)

Çocuk kutlama,

(İst., Ödemiş/İz., Bademli B./Ödemiş/İz., Tavşanlı/Kü.)

Çocuk yaşı,

(Yerkesik B./Mğ.)

Çocuk yoklama,

(Merzifon/Ama., Anık., İç., Kn.)

Dığasken görme,

(Kaplıkaya K./Harput/El.)

Doğdu görmeye gitme,

(Adı.)

Doğduya gitme,

(Sandıklı/Af., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Ur., Tülmen K./Ur.)

Doğguça gitme,

(Bozdoğan/Ay.)

Doğguluğa gitme,

(Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

Doğum görme,

(Kâhta/Adı., Teğmen K./Adı., Ba., Kaplıkaya K./Harput/El.)

Doğum tebriği,

(Dz.)

Doğuya gitme,

(Bolvadin/Af., Gebiz B./Serik/Ant., Ba., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Brd., Isp., Karaağaç/Isp., Kü., Deligazi K./Sv.)

Geçmiş olsuna gitme,

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Görme,

(Sille B./Kn.)

Gözaydına gitme,

(Ağ., Brs., Şebinkarahisar/Gr., Kü., Bağlama K./Ng., Akkuş/Or., Güneşler K./Sk.)

Gözaydınlanma,

(Büyükbalkalı K./Bakırköy/İst.)

Kadının üstüne gitme,

(Pülümür/Tn.)

Körpe görümü,

(Keban/El.)

Lohusa bakma,

(Keçiborlu/Isp., İncidere K./Yomra/Tr.)

Lohsa bellemek,

(Mr.)

Loğsa bakmak,

(Gr., Salyoz K./Kelkit/Gm., Akkuş/Or.)

Lohusa görme,

(Dy., Ezc., Es., Gm., Bayburt/Gm., Devrekâni/Ks., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Mr., Ayancık/Sn., Ordu K./Sn., Sv., Şarkışla/Sv., Deligazi K./Sv., To., Zile/To., Tr., Çimenli K./Tr., Akçaabat/Tr.)

Lohusa görümü,

(Keban/El.)

Lohusa yoklatma,

(Sv.)

Lohusaya gitme,

(Af., Büğüdüz K./Ank., Ant., Gölpazarı/Bil., Bo., Göynük/Bo., Ed., Süleoğlu K./Ed., Mn., Salihli/Mn., Karayaka B./Erbaa/To.)

Lohusa ziyareti,

(Gürsu/Brs., Çkl., Lâpseki/Çkl., İç., Kulu/Kn., Bafra/Sm.)

Mübarek olsuna gitme,

(Değirmenli K./Brs., Yarma B./Kn.)

Nefse belleme,

(Gaz., Kilis/Gaz., Çakallı K./Kilis/Gaz., Üngüt K./Mr.)

Ninin bakmaya gitme,

(Susuz K./Bucak/Brd.)

Nohusa görme,

(Sılbıs K./Ezc., Kaplıkaya K./Harput/El., Ezm.)

Oğul yaşı,

(Uş., Banaz/Uş., Kılcan K./Uş.)

Serdayin.
(Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

Töre,
(Sm.)

Uğrak,
(Vn.)

Uşak görme,
(Kurşunlu/Çkr.)

Uzun ömüre gitme,
(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Yoklama,
(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Bor/Ng.)

Zestan görmek,
(Mş., Korkut K./Mş.)

2. Anneyi Kutlama Zamanları

Doğum yapan anne ile çocuğunu ziyaret etmenin, yoklamanın geçerli zamanları yandaki zaman dilimlerini izlemektedir: «Kırkı içinde, kırkı çıkana kadar», «ilk üç günü içinde», «doğar doğmaz», «ilk haftasında», «on gün içinde», «kırkından sonra» ve «yılı içinde».

3. Çocuk Görme Sırasında Çocuk İçin Söylenen Kalıp Sözler:

«Adı ile bir yaşasın», «adını biz verdik, yaşını Allah versin», «ak bahtların olsun», «ak sakallı olsun», «akıllı kemalli olasın», «Allah ağrı acı göstermesin», «Allah akıl, fikir versin», «Allah analı, babalı büyütsün», «Allah analı babalı etsin», Allah bağışlasın»,

«Allah binalı etsin», «Allah dört başı tekmil etsin», «Allah elem keder vermesin», «Allah kademli etsin», «Allah onu ölmezler defterine yazsın», «Allah uzun ömür versin», «Allah vatana, millete bağışlasın», «analı, babalı büyütsün», «anamı babamı başından eksik etmesin», «anasıyla babasıyla uzun ömürlü olsun», «başı devletli olsun», «ben seni gördüm, sen de çok iyi günler göresin», «ben seni gördüm, sen de iyilik gör», «binası bek olsun», «binası sağlam olsun», «büyük adam olasın», «büyüsün adam olsun», «büyüsün gelin olsun», «devlet hayrını görsün», «devlete millete hayırlı olsun», «dört başı mamur olsun», «dört gözden ayırmasın», «dört gözle büyüsün», «elin ayağın düzgün olsun», «gelinliğini görürüz inşallah», «gözümüz değmez inşallah», «günün uzun olsun», «hayırlı evlât olasın», «hayırlı ve salih olasın», «iyi günler göresin», «kazasız belâsız büyüyesin», «kırkbir buçuk kere maşallah», «kıymetin bol olsun», «köklü binalı olasın», «maşallah», «nasipli, kısmetli olsun», «oğul, yaşın kutlu olsun», «ömrün çok ola», «ömürlü olsun», «ömrü uzun, düğünü güzün olsun», «ömrü uzun, rızkı bol olsun», «ömrüyle yaşasın», «saçın ağarsın», «şansın bol olsun», «sünnetliğini de görürüz inşallah», «uğurlu, kademli olsun», «uğuru yarasın», «uykum senin olsun», «uzun ömürlü olasın», «üstü ekmekli, yüzü hayırlı olsun», «yaşı uzun olsun», «yaşıyla yaşasın».

4. **Çocuk Görme Sırasında Anne İçin Söylenen Kalıp Sözler:**

«Ağzının tadıyla büyütesin», «Allah başa kadar versin», «Allah dört göz arasından ayırmasın», «Allah

kurtardı, Allah sana bıraksın», «Allah yatağını dolu kaldırsın», «anneliğin mübarek olsun», «ayağı evinize uğur getirsin», «döşeğin hafif olsun», «döşeğin hayırlı olsun», «döşeğin yelincek ola» (Hastalığın uzun sürmesin anlamına), «ekmeğini yemek, gömleğini giymek nasip etsin», «elin ayağın kavuştu çok şükür», «fazlalığın analı babalı büyüsün», «geçmiş olsun», «gözün aydın olsun», «güle güle büyütesin», «hayırlı olsun», «iyi günler göresin», «mübarek olsun», «mürüvvetini göresin», «siz sizi soğuktan koruyun», «sütün bol olsun», «şükürler olsun», «yatağın dolu kalkasın», «ziyadeniz analı babalı büyüsün».

5. **Çocuk İçin Armağanlar :**

Altın
(yaygın)
Altın nazarlık
(yaygın)
Ayakkabı
Başlık
Bebe takımı
(yaygın)
Beşibiryerde
(yaygın)
Beşik takımı
Battaniye
Boncuk
(yaygın)
Bornoz
Çorap

Fort-bebe (port-bebe)
Hazır elbise
Hesap cüzdanı
İç çamaşırı
(yaygın)
Kazak
Kırk gömleği
Kundaklık
Küpe
Mama kapları
Maşallah
(yaygın)
Mendil
Nazarlık
(yaygın)
Oyuncak
(yaygın)
Önlük
Para
Patik
Pijama
Sarı lira
Tulum
(yaygın)
Tülbent
Zıbın

6. Anne İçin Armağanlar (Süs ve kullanım için)

Altın
(yaygın)

Bardak
Basma
Bilezik
Buzağı
Çanak
Elbiselik
(yaygın)
Eşarp
Fanilâ
Gecelik
Havlu
(yaygın)
Kolonya
(yaygın)
Kuzu
Örtü
Pazen
Tabak
Tas
Tava
Terlik
Yazma
(yaygın)
Yemeni.

7. Anneye Götürülen Yiyecek ve İçecekler (İlk günlerinde akrabaları, komşuları ve yakınlarınca götürülenler)

Börek, bulamaç, büskivi, çorba, hamursuz, haside (un, yağ ve şeker karışımı bir tür yiyecek), helva,

kaz dolması, kek, kesme şeker, kete, kurabiye, makarna, muhallebi, nişasta, pasta, paluze, pekmez, pelte, peynirli çörek, pirinç çorbası, süt, sütlâç, tahinli çörek, tavuk kızartması, toz şeker, un, yağlı ekmek, yoğurt, yumurta.

Açıklayıcı Örnekler

Örnek : 1

«Çocuk görmeye ilk gününden yaşına girinceye kadar gidilir. Kırklı kadın ötekinin kırkı çıkıncaya kadar gidemez. Ziyarete gelmiş ay halindeki kadınlar çocuğa bakamazlar. Fazla ziynet takmış olanlar, ziynetini çıkarmadan odaya alınmaz. Bu arada eve dışarıdan tuz ve un alınmaz. Çocuğa altın takılır, bankada hesap açtırılır, çocuk eşyaları götürülür (iç, dış çamaşırları, başlıklar, nazarlık gibi). Eve de yiyecek, baklava, çeşitli tatlılar götürülür. Anneye yakınları hediye verirler. Büyük anne, büyük baba altın bilezik yaparlar. Kızın annesi karyola, yatak takımı hazırlar, torununa da altın veya bilezik takar. Biz çocuk görmeye 'bebek bakmak' veya 'oğul yaşı' deriz. Anneye 'Bebeğin yaşı uzun olsun', 'Hayırlı, ömürlü olsun, düğünü güzün olsun' denir. Çocuğa da 'ben seni gördüm, sen iyilik, varlık, sağlık gör' denir.»

(KK.: Sabahat Ö., 41, Banaz/Uş.)

Örnek 2

«Çocuk doğduktan birkaç gün sonra, çocuk görmeye gidilir. Bu ziyaret uzun süre devam eder. Konu komşu giderler hep. Çocuğa takım, çamaşır, şapka, patik, battaniye gibi şeyler götürülür. Yakınları altın takarlar. Bunun dışında hali vakti pek iyi olmayan aile-

ler evlerinde bulunan şeyleri götürürler. Üzüm, ayva, elma, bulgur, yemek, nar, mercimek gibi şeyler. Para da götürülür. Bu meyvalar, yemekler anne içindir. Çocuk görmeye gidenler 'lohusaya gidiyoruz' derler. Evdekilere 'gözünüz aydın', 'Allah analı babalı büyütsün, size de gününü göstersin' denir.»

(KK.: Emine U., 53, Karayaka B./Erbaa/To.)

Örnek 3

«Ne zaman elin düşerse, o zaman gidersin. Burası şehir değilki belli bir günü olsun. Köyde işin bitecek ki, gezmeğe de, çocuk görmeye de vakit bulasın. Şor (bez) götürülür, giyecek götürülür, taze tereyağı, yumurta, pirinç götürülür. Gidince çocuğun üzerine boncuk, nazarlık gibi şeyler takılır. Öyle adı madı yoktur. Çocuğu görmeye konu komşu beraber gider ve giderken de filânca uşak yapmış, görmeye gidelim diye birbirlerini seslerler. Anneye gözün aydın, evin ocağın şenlendi. Eh, bir enişte sahibi oldun (eğer çocuk kızsa). Allah tez büyütsün. Ocağın şenlenecek, Allah bağışlasın denir (eğer çocuk oğlansa). Çocuğa da maşallah, maşallah, Allah nazarlardan saklasın. Allah anasına babasına bağışlasın, denir.»

(KK.: Rabiye T., 70, Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)

B. AĞAÇ DİKME

1. Çeşitli Amaçlarla Ağaç Dikme Âdetinin Görüldüğü ve Bilindiği Yerler

(Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., İmamoğlu K./Ada., Adı., Köle K./Eleşkirt/Ağ., Çubuk/Ank., An., Ant.,

Borçka/Ar., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Ba., Kabaçalı K./Kiğı/Bn., Gölpazarı/Bil., Bayır K./Bil., Düzce/Bo., Göynük/Bo., Tefenni/Brd., Dereköy K./Acıpayam/Dz., Silbıs K./Ezc., Ezm., Gölcüğez K./Hasanlıale/Ezm., Es., Bayburt/Gm., Salyoz K./Kelkit/Gm., Hat.. Ardahan/Kr., Sarıkamış/Kr., İç., Silifke/İç., Karaman/Kn., Ml., Mn., Salihli/Mn., Üngüt K./Mr., Bağlama K./Nğ., Ayancık/Sn., Şenyurt K./Perşembe/Or., Rz., Sk., Sm., Bafra/Sm., Pervari/Sr., Sn., Ordu K./Sn., Sv., Şarkışla/Sv., Deligazi K./Sv., Malkara/Tk., To., Hozat/Tn., Aydınlık K./Tn., Tülmen K./Ur., Vn., Gürpınar/Vn., Aşağıkaymaz K /Gürpınar/Vn., Tuzlacık K./Sorgun/Yz., Bartın/Zn.)

2. Çocuk Adına Dikilen Ağaçlara Verilen Adlar

Anduç

(İç.)

Boy ağacı

(Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Filiz

(Af.)

Hayat ağacı

(Ayancık/Sn.)

Hediye ağacı

(Sn.)

İsim ağacı

(Akkuş/Or.)

Ömür ağacı

(Uzunköprü/Ed.)

Yaş ağacı
(Ada.)

Yaşıt
(Sm.)

Kimi zamanda dikilen ağaca ya da ağaçlara çocuğun adı veriliyor. Örneğin «Ali'nin kavaklığı», «Hasan'ın elması», «Ayşe'nin dutu» gibi.

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Ağacın büyüyüp geliştiği nispette çocuğun da büyüyüp sıhhatli olacağına ve yaşayacağına inanılır. Bu ağacın kurumasından çocuk adına endişe edilir. Ağaç kuruyunca çocuğun hastalanacağına veya öleceğine inanılır.»

(KK.: Hayriye E., 65, Ayancık/Sn.)

Örnek 2

«Dikilen ağaç rüzgârdan, yelden kırılırsa çocuğun başına bir kaza geleceğine inanılır. Eğer ağaç kurursa, çocuğa bir şey olacak diye korkulur.»

(KK.: Aniş D., 65, Deligazi K./Sv.)

Örnek 3

«Uşak ağaç gibi yeşersin, filizlensin, gürbüz olsun diye ağaç dikilir. Adına da 'boy ağacı' denir. Ağaç kesilir veya kurursa uşağın ömrü uzun sürmez veya parlak olmaz. Bazıları bir iş yapacakları zaman ağacın kuru yahut yeşil olmasına bakarlar.»

(KK.: Hatice B., 69, Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Örnek 4

«Bazı yörelerde ağaç dikme âdeti vardır. Meselâ çocuk doğduğu gün tarlaya veya bahçeye ağaç dikilir. Tutarsa veya iyi yetişirse çocuğun nasibinin bol, şanslı olacağı inancına varılır. Çocuğun yaşı ile ağacın yaşı aynı olduğu için yetişmesi, boyları da aynı olur. Bu âdet hemen hemen kalkmıştır denebilir. Ayrıca çocuğun yaşaması için de ağaca veya doğduğu yere çivi çakılır. Bu dikilen ağaçla çocuğun kaderi arasında bağlantı vardır. Ağaç kurursa çocuğun nasibinin kıt, hayatının zorluklar içinde geçeceği, genç yaşta kaza veya ona benzer bir şekilde öleceği inancı vardır. Bu ağacın dallanması, yeşermesi, çocuğun nasibinin bol, şansının açık olacağı şeklinde tabir edilir.»
(KK.: Mehmet K., 50, Ardahan/Kr.)

Örnek 5

«Bu ağaç kesilir yahut kurursa çocuk ölür.»
(D.: Mukaddes Ç., Kavakyolu K./Ezc.)

Örnek 6

«Andıç (çocuk için dikilen ağaç) kesilmez. Andıç kurursa, o çocuğun şanssız, uğursuz olacağına yorumlanır. Andıç meyve verirse, en büyük hisse çocuğa verilir.»
(KK.: Cemile K., 69, İç.)

C. DİŞ HEDİĞİ

1.. Diş Hediği'nin (buğdayının) Öteki Adları

Buğday dirlimesi
(Dereköy K./Acıpayam/Dz.)

Dirgit dökme

(Isp.)

Dişaşı

(Brd., Tefenni/Brd., Çr.)

Diş börtmesi

(Silifke/İç., Mağara K./İç.)

Diş bulguru

(Çubuk/Ank., Ank., Büğüdüz K./Ank., Ba., Susuz K./Bucak/Brd., Kurşunlu/Çkr., Tumarlı K./Çkr., Ço., Dereköy K./Acıpayam/Dz., Krş., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Kr., Kulu/Kn., Karaman/Kn., Simav/Kü., Göynük K./Nş., Avanos/Nş., Bor/Ng., Bağlama K./Ng., Uş., Banaz/Uş., Kılcan K./Uş.)

Diş dilgiti

(Ant., Korkuteli/Ant.)

Diş dirgiti

(Çaykenarı K./Korkuteli/Ant., Gebiz B./Serik/Ant.)

Dişedi

(Ank.)

Dişemiş

(Değiş K./Karaman/Kn.)

Diş günü

(Malkara/Tk.)

Dişlik

(Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)

Diş göllesi

(Bolvadin/Af., Beypazarı/Ank., Uluborlu/Isp.)

Diş hediği

(Ada., Ceyhan/Ada., Adı., Ağ., Köle K./Eleşkirt/Ağ., Ama., Suluova/Ama., Yuva K./Kırıkkale/Ank., Kabaçalı K./Kiğı/Bn., Bayat/Çr., İskilip/Çr., Dz., Dy., El., Keban/El., Dallıca K./El., Kaplıkaya K./Harput/El., Sılbıs K./Ezc., Kavakyolu K./Ezc., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Mihalıççık/Es., Gaz., Kilis/Gaz., Çakallı K./Kilis/Gaz., Şebinkarahisar/Gr., Gm., Salyoz K./Kelkit/Gm., Hat., İskenderun/Hat., Ayışığı K./Yayladağ/Hat., Sarıkamış/Kr., Ardahan/Kr., Saskara K./Hanak/Kr., Çıldır/Kr., İç., Pınarbaşı/Ky., Kn., Karaman/Kn., Ml., Akçadağ/Ml., Barbuzu B./Ml., Mr., Üngüt K./Mr., Midyat/Md., Bulanık/Mş., Korkut K./Mş., Özkonak B./Avanos/Nş., Sm., Bafra/Sm., Pervari/Sr., Sv., Şarkışla/Sv., Deligazi K./Sv., To., Zile/To. ,Karayaka B./Erbaa/To., Erkilet K./Turhal/To., Tn., Pülümür/Tn., Aydınlık K./Tn., Ur., Tülmen K./Ur., Yz., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz., Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Diş mısırı

(Kaymazyaylası K./Es.)

Diş tohumu

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Duzlama

(Sandıklı/Af.)

Gölle pişirme

(Af.)

Hedik dişi

(Vn., Gürpınar/Vn., Aşağıkaymaz K./Vn.)

Kolyo

(Ar.)

Örnek 1

«Bizim burada 'diş hediği' deriz buna ve de çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılır. Buğday, nohut, mısır karıştırılarak kaynatılır. Çocuk evin ortasına oturtulur. Komşular çağırılır. Çocuğun önüne makas, ayna, Kur'an, kalem, altın konur. Bunların her birinin ayrı ayrı anlamı vardır. Meselâ çocuk makası alırsa terzi, aynayı alırsa berber, Kur'anı alırsa hoca, kalemi alırsa okuyup adam olacağına inanılır. Çocuğa bu saydıklarımdan bir tanesi aldırtılır, başından aşağı da bir tabak hedik dökülür. Hedik, gelenler tarafından hazırlanır ve hep beraber yenilir. Gelen boş gelmez, ufak da olsa çocuğa bir hediye getirilir.

Diş buğdayını kimi böyle yapar, yani evine misafir çağırarak, kimi de tabak tabak komşulara dağıtır. Komşular da tabağın içine para, çorap, mendil, oyuncak gibi hediyeler koyarlar...»

(KK.: Mükerrem Ö., 40, Ceyhan/Ada.)

Örnek 2

«Biz buna 'diş hediği' deriz. Çocuğun ilk çıkan dişini gören bir gömlek biçer ve diker. Ocağa diş hediği konur. Bu buğdayın en iyi cinsten ve kurt yememiş olmasına dikkat edilir. Çocuğun dişleri irî çıkmasın diye içine nohut konmaz. Pişen hediğin bir kısmı çocuğun üzerine örtülen beyaz bir bezin üstüne dökülür, taneler kapışılarak yenilir. Geri kalan kısmı da

tabaklara konarak komşulara dağıtılır. Tabakların üstü ceviz, şeker ve kuş üzümüyle süslenir. Komşular tabağı boş göndermez, içine uygun bir hediye koyarlar».

(KK.: Huriye Ç., 43, Suluova/Ama.)

Örnek 3

«Bu âdetin mahalli adı 'diş hediği' dir. Çocuğun di şinin çıktığını gören aile buğdayı sıcak suda iyice haşlar, bunun üstüne üzüm ve leblebi koyar. Kimi yörelerde hedik herkese dağıtılır, kimi yörelerde ise hısım ve akrabalara dağıtılır. Hediği alan evler hedik kabının boş verilmemesi için kabın içine para, mendil, çorap, eşarp koyarlar. Çocuğun kaç dişi çıkmışsa, o kadar buğday tanesi yutturulur. Bu âdetten maksat çocuğun dişlerinin ölünceye kadar sağlam kalmasıdır.»

(KK.: İmmühan A., 55, Sarıkamış/Kr.)

Örnek 4

«Dış buğdayı çocuğun ilk dişi çıktığında yapılır. İlk dişin çıktığını gören kimse çocuğun gömleğini yırtar, çocuğa yeni bir gömlek diker. Bunun üzerine çocuğun ailesi 'hedik' kaynatır. Hedik buğday, mısır, nohut fasulye haşlamasıdır. Üstüne şeker, ceviz ve fıstık konulur gelenlerle beraber yenilir. Ayrıca akrabalara ve komşulara da dağıtılır. Onlar da tabağa para koyup, gönderirler.»

(KK.: Nazmiye K., 50, Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Örnek 5

«Çocuğun ilk dişi çıktığında yapılır. Bir kalburun üstü kurdelelerle süslenir. Kalburun içine makas, kitap, bilezik vb. konur. Misafir çağırılır. Cuma günü öğle selası okunurken çocuk bu kalbura oturtulur. İyi dileklerle ve zılgıtla çocuğun başına hedik dökülür. Dişleri sağlam olan birisi çocuğun başından ağzı ile hedikten alır. Bu alınan hedik bir ipe saplanarak çocuğun bir tutam saçına bağlanır. Böylece çocuğun dişlerinin sağlam olacağı düşünülür.»

(KK.: Valıfa D., 67, Kilis/Gaz.)

Örnek 6

«Tanıdıklar ve akrabalar çağırılır, hedik (buğday) kaynatılır. Bir kalbura Kur'an, ayna, makas, kitap, altın gibi çeşitli eşyalar konur. Çocuk kalburun içine oturtulur. Cuma selası okunurken başına hedik dökülür. Dişi sağlam olan biri ağzına hedik alır, o hedikler ipliğe saplanır ve çocuğun dişi sağlam olsun diye omuz başına iğnelenir.»

(KK.: Melek A., 46, İskenderun/Hat.)

Örnek 7

«Çocuğun dişinin ilk çıktığını gören kimse bir iç gömleği yapar çocuğa mutlaka... Anne diş bulguru pişirir. İstediklerini davet eder. Sofraya 'döküntü' (çerez) düzer, bulguru koyar; en ortasına da çocuğu oturtur. Başından avuçla bulgur atılır, 'gelen dişleri kolay, ömrü uzun olsun' denir. Mumlar yakılır. Gelenler vaziyetlerine göre hediye getirirler.»

(KK.: Şükran T., 41, Kn.)

Ç. SAÇ KESME

Saç Kesme Âdetinin Bilindiği Yerler:

(Ada., Ceyhan/Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Adı., Af., Ağ., Köle K./Eleşkirt/Ağ., Yeşilören K./Ama., Borçka/Ar., Ulukent K./Arhavi/Ar., Nazilli/Ay., Bozdoğan/Ay., Ba., Brs., Brd., Çr., Bayat/Çr., İskilip/Çr., Saraykoy/Dz., Dereköy K./Acıpayam/Dz., El., Ezc., Ezm., Kaymazyaylası K./Es., Bayburt/Gm., Hat., Ayışığı K./Yayladağ/Hat., Keçiborlu/Isp., İz., Bademli B./Ödemiş/İz., İç., Vize/Krk., Krş., Kc., Akçadağ/Ml., Ml., Mn., Salihli/Mn., Üngüt K./Mr., Midyat/Md., Yaşyer K./Milas/Mğ., Bulanık/Mş., Korkut K./Mş., Mş., Nş., Şenyurt K./Perşembe/Or., Bafra/Sm., Sn., To., Akçaabat/Tr., Tn., Tavuklar K./Hozat/Tn., Pülümür/Tn., Aydınlık K./Tn., Ur., Vn., Aşağıkaymaz K./Vn., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz., Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Çocuğa bir sebeple saç uzatma adanmışsa, yılı gelince, hangi ziyarete adanmışsa oraya gidilir. Bunun için iki üç gün önce akraba, eş, dost davet edilir. Kurban alınır. Ziyaretten önce kaç kurban adanmışsa, kurbanlar kesilir. Kurban kanından çocuğun alnına bir parça sürülür, kurban üstünden atlatılır. Sonra berber çocuğun saçını keser. Ana, baba ve yakınları berbere bahşiş verirler. Orada yenilir, içilir. Artan et fakir fukaraya dağıtılır.»

(KK.: Cemile K., 69, İç.)

Örnek 2

«Çocuk bir yaşına geldiği zaman saçı kesilir. Kesilen saç terazinin bir kefesine konur. Diğer kefeye

de mali duruma göre bozuk para konur. Kefeler aynı seviyeye geldiği zaman saclar alınır ve saklanır. Para ise fakirlere dağıtılır.»

(KK.: Melâhat Ö., 40, Bayburt/Gm.)

Örnek 3

«Çocuğu yaşamayanlar yedi yaşına kadar çocuğun saçını kesmezler. Çocuk yedi yaşını bitirirken kimisi bir kurban, kimisi yedi kurban olarak ya evinde akraba ve komşularını çağırarak veya ziyarete götürerek saçı da kurbanı da keser. Normal olarak çocuk bir yaşına geldimiydi ufak bir eğlence ile saçı kesilir.»

(KK.: Hatice A., 37, Tn.)

D. YAŞ GÜNÜ

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Biz ele (öyle) birşey bilmeyek. Uşağın hangi gün doğduğunu bile unuturuk. Yaş günü de neymiş ki?...»

(KK.: Saadet A., 45, Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Örnek 2

«Yaş günü yeni icat oldu. Gavur icadı işte...»

(KK.: Hacer Ş., 55, Mr.)

Örnek 3

«Önceleri böyle birşey yapılmaz, gavur âdeti denirdi. Şimdi yavaş yavaş yaş günü de yapılıyor.»

(KK.: Hürmüz D., 70, Gr.)

Örnek 4

«Yaş günü yeni âdet, gavurların çıkardığı şey, cahallar yapıyorlar, biz yapmadık.»
(KK.: Seher C., 50, Üngüt K./Mr.)

Örnek 5

«Köyde yaş günü ne arar. Zavallı anaiar bebelerinin ne zaman doğduklarını bile bilmezler. Hem zaten ondan daha mühim işlerimiz var. Öyle ıvır zıvırla uğraşacak vaktimiz yok bizim. Ne eskiden yapardık, ne de şimdi. Yaş günü maş günü bilmeyiz.»
(KK.: Makbule Ö., 65, Aydınlık K./Tn.)

Örnek 6

«Büyük şehirlerde oluyor, ama biz yapmıyoruz. Yeni gelen kaymakam geçen gün oğlunun yaş gününü yaptı. Yani biz yerliler daha yapmıyoruz.»
(KK.: Saadet E., 43, Pülümür/Tn.)

E. BEŞİK KERTME

Beşik Kertme'nin Öteki Adları :

Bagırdaktan (*) sözlü,
(İsabeyli K./Nazilli/Ay.)

Beş kertme,
(Ağ.)

(*) Çocuğu beşiğe yatırdıktan sonra üzerine bağlamak için kullanılan sargının adı.

Beşik kertme-beşik kertmesi,

(Ada., Ceyhan/Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Adı., Af., Eleşkirt/Ağ., Ama., Merzifon/Ama., Suluova/Ama., Yeşilören K./Ama., Çubuk/Ank., Yuva K./Kırıkkale/Ank., Büğüdüz K./Ank., Ant., Çaykenarı K./Korkuteli/Ant., Korkuteli/Ant., Gebiz B./Serik/Ant., Ba., Kabaçalı K./Kığı/Bn., Düzce/Bo., Alpagut K./Bo., Brd., Kurşunlu/Çkr., Tumarlı K./Çkr., Çr., İskilip/Çr., Dereköy K./Acıpayam/Dz., Sarayköy/Dz., Dy., El., Keban/El., Dallıca K./El., Kaplıkaya K./Harput/El., Ezc., Sılbıs K./Ezc., Kavakyolu K./Ezc., Ezm., Gaz., Kilis/Gaz., Çakallı K./Kilis/Gaz., Gr., Şebinkarahisar/Gr., Gm., Bayburt/Gm., Salyoz K./Kelkit/Gm., Hat., İskenderun/Hat., Antakya/Hat., Isp., Karaağaç/Isp., Uluborlu/Isp., İç., Bekiralan K./İç., Tarsus/İç., Sarıkamış/Kr., Ardahan/Kr., Saskara K./Hanak/Kr., Çıldır/Kr., Pınarbaşı/Ky., Gömeç K./Ky., Krş., Mucur/Krş., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Maşukiye K./Kc., Sille B./Kn., Yarma B./Kn., Kn., Kulu/Kn., Karaman/Kn., Karabıyık K./Sarayönü/Kn., Kü., Ml., Hatunsuyu K./Ml., Mr., Üngüt K./Mr., Bulanık/Mş., Mş., Nş., Göynük B./Nş., Avanos/Nş., Aksaray/Ng., Ng., Bor/Ng., Ayancık/Sn., Şenyurt K./Perşembe/Or., Akkuş/Or., Rz., Pazar/Rz., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Camidağı K./Rz., Güneşler K./Sk., Sm., Ordu K./Sn., Sv., Şarkışla/Sv., Deligazi K./Sv., Tk., To., Zile/To., Tr., Çimenli K./Tr., Akçaabat/Tr., İncidere K./Yomra/Tr., Tn., Hozat/Tn., Tavuklar K./Hozat/Tn., Ur., Banaz/Uş., Yz., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Beşik kertl,

(Barbuzu/Ml., Aydınlık K./Tn.)

Beşik kertiği,

(Bolvadin/Af., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Tavşanlı/Kü., Uş.)

Beşik kertisi.

(Bafra/Sm., Sn., Bartın/Zn., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Beşik kertleme,

(Akçadağ/Ml., Pülümür/Tn.)

Beşik nişanı,

(Hamur/Ağ., Ama., Ay., Nazilli/Ay., Bozdoğan/Ay.' İsabeyli K./Nazilli/Ay., Toygar K./Nazilli/Ay., Bandırma/Ba., Bil., Brs., Biga/Çkl., Lâpseki/Çkl., Dz., Kaplıkaya K./Harput/El., Hat., İst.., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., Ödemiş/İz., Tire/İz., Ks., Devrekâni/Ks., Vize/Krk., Şavşat/Ar., Simav/Kü., Alaşehir/Mn., Mn., Salihli/Mn., Yaşyer K./Milas/Mğ., Yerkesik B./Mğ.. İncir K./Fethiye/Mğ., Ayancık/Sn., Karayaka B./Erbaa/To., Banaz/Uş., Vn., Gürpınar/Vn.)

Beşikten nişanlama,

(Midyat/Md.)

Beşik kesme,

(Bağlama K./Nğ., Tülmen/K./Ur.)

Beşik sözü,

(Kâhta/Adı., Borçka/Ar., Ezm., İncir K./Fethiye/Mğ.)

Beşik yavuklusu,

(Mn., İncir K./Fethiye/Mğ.)

Kertme,

(Karakuyu K./Polatlı/Ank., Bo.)

Kertük,

(Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Nıkır,

(Sırataşlar K./Ur.)

Sözlü,

(İmamoğlu K./Ada., Avanos/Nş., Tavuklar K./Hozat/Tn., Kılcan K./Uş.)

Vaadetme,

(Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Beni de beşik kertmesi yapmışlar. Şimdi de evliyim işte.»

(KK.: Remziye B., 38, Çubuk/Ank.)

Örnek 2

«Bizim bağın altında tombul gelin Cemile ile Ali beşik kertme usulüyle evlenmişler. Ama öyle de hoş geçiniyorlar ki...»

(KK. Güllü P., 76, Sılbıs K./Ezc.)

Örnek 3

«Tanıdığımız bir ailenin çocuğu beşik kertmesi yoluyla evlendi. Kız üç, oğlan beş yaşında idi. Elbiseler dikildi, yüzükler takıldı; bayağı bir nişan gibi oldu, böylece birbirleriyle nişanlanmış oldular.. Şimdi oğlan doktor, kız enstitü mezunu. Birisi kız, birisi erkek olmak üzere iki çocukları var.»

(KK. Lâtife E., 38, Gaz.)

Örnek 4

«İlkin çocuğun amcası evlendi. Beşikteki çocuğu da gelinin küçük kardeşine beşik kertmesi yaptılar. Altın da taktılardı o zaman. Şimdi onların kocaman çocukları var.»

(KK.: Fadime B., 70, Çr.)

Beşik Kertme Yoluyla Yapılan Nişanlanmanın Biçimini Açıklayan Örnekler :

Örnek : 1

«Çocuklar doğunca anneler karşılıklı olarak birbirlerinin çocuğuna altın takarlar ve sözleşirler.»

(KK.: Ayşe Ö., 44, Tavşanlı/Kü.)

Örnek 2

«Çocukların beşiklerine üç tane işaret konur ve kıza hediyeler götürülür, takılar takılır.»

(KK.: İnce A., 50, Akçadağ/Ml.)

Örnek : 3

«Hoca gelir, yarım nikâh kıyar. Çocuğun kulağına okuyup üfler.»

(KK.: Sevim B., 33, Dy.)

Örnek : 4

«Oğlan çocuğu tarafı kıza bir yüzük veya yarım altın getirir. Kız çocuğu büyüyüp evleneceği zamana kadar yılda bir iki defa mutlaka karşı taraf kıza hediye götürüp sordurur. Büyüyünce de düğün yapılır.»

(KK.: Naime Y., 60, Mş.)

Örnek 5

«Beşiklere kurdele veya kolon bağlanır; aile büyükleri söz keser, nişan yaparlar. Kurdele kesilir. Kur'an okunur. Beşik kertmesi bazen beşik düzümü sırasına getirilir. Beşik kertmesi olacak uşakların iki yaşını geçmemiş olmaları gerekir.»

(KK.: Hatice B., 69, Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Örnek : 6

«Aynı günde doğan kız ve erkek çocuğu olan iki akbaba veya akraba bunları birbirine sözlerler ve beşiklerini kerterler. Büyüyünce de bunları everirler.»

(KK.: Hatice B., 59, Karaman/Kn.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek : 1

«Birbirini seven iki aile veya hısım yeni doğan çocukları arasında sevgilerini kuvvetlendirmek için çocuklarını bu yolla nişanlarlar.»

(KK.: Hacer Ş., 55, Mr.)

Örnek : 2

«Birbirleriyle çok samimi olan iki aile ilerde de dost kalabilmek, hatta akroba olabilmek için çocuklarını doğar doğmaz biribirleriyle nişanlarlar.»

(KK.: Saime Y., 75., Ceyhan/Ada.)

Örnek 3

«Biribirini çok seven ve birbiriyle iyi anlaşan iki aile bu sevginin ve dostluğun ilerde de devam etmesi için çocuklarını küçük yaşta nişanlarlar. Nişanın ya-

pıldığı gün kapı bıçakla kesilir, bir yarık meydana gelir ve böylece iki çocuk nişanlanmış olur. Büyüyüpte evlendikleri zaman kapıya açılan yarık kapatılır.»

(KK.: Fatma A., 70, Darıpınar/Ada.)

Beşik Kertmeden Cayma Nedenlerini Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Çocuklar büyüyüpte biribirlerini istemezlerse, aile arasındaki dostluk zamanla bozulursa, sözden cayılır. Sözden cayılması iyi karşılanmaz. Hele sözü bozan da kızın ailesi ise hiç iyi karşılanmaz.»

(KK.: Hatice S., 55, Dallıca K./El.)

Örnek : 2

«Bizim burada cayma oldu. Hem de bu sene ayrıldılar. Oğlan Nazilli'de oturuyor ve İlköğretmen Okulu'nda okuyordu, kız ise köyde oturuyor ve okumuyordu. Böyle olunca oğlan 'ben o kızla evlenmem' deyip, annesini sıkıştırmış. Küçük yaşta aralarında yapılmış nişan böylece bozuldu.»

(KK.: Makbule D., 40, Toygar K./Nazilli/Ay.)

Örnek 3

«Beşik kertmesinden sonradan cayılma olur elbette. Cayılmanın en büyük sebebi kız ve oğlanın biriblrini sevmemesi veya bir başkasına gönül bağlamaları, iki ailenin herhangi bir sebeple aralarının bozulması neticesinde vukubulur. Hadiseye ve keyfiyete göre ya bir taraf ayıplanır veya makul bir sebeple normal karşılanır.»

(KK.: Sabri E., 52, Midyat/Md.)

Örnek 4

«Bilhassa son zamanlarda çok oluyor. Cayılmada oğlanın ya da kızın rolü oluyor. Birinden biri istemiyor. Ailelerin de caydığı oluyor. Araları açılınca cayıyorlar. Ama daha çok oğlan ve kız tarafından bozuluyor. Cayılma pek iyi karşılanmaz, fakat kötü bir şekilde de yorumlanmaz.»

(KK.: Dursun P., 45, Ceyhan/Ada.)

Örnek 5

«Kız güzel olmaz, oğlan beğenmez. Yahut kız oğlanı beğenmez. Ailesi oğluna veya kızına söz geçiremez. Bakarsın oğlan okumaz, kızın ailesi bu işten cayar.»

(KK.: Hatice Ç., 40, Gümüşhacıköy/Ama.)

Örnek 6

«Sözde kalmış olan bu nişan sonradan unutulur gider. Kız da oğlan da başkalarıyla evlenirler.»

(KK.: Nuriye C., 67, Kilis/Gaz.)

F. SÜNNET

1. Sünnet Yaşı

Ülkemizde yedi, onbir ve oniki yaşları sünnet için en yaygın yaşlardır. Sünnet için son yaş sınırı da onbeş olarak görünmektedir. Bununla beraber çok seyrek olarak şu ya da bu nedenle yaş sınırının dışına çıkanlar da olmaktadır. Örneğin «doğduktan yedi gün sonra»

(Gaz.)

«Birkaç ay sonra»
(Kilis/Gaz.)

«Kırkının içinde»
(Mr., Üngüt K./Mr.)

gibi kaynak kişi açıklamaları vardır. Bu denli erken sünnetten amaçlanan çocuğun korkmasını önlemektir.

2. Çocuğun Psikolojik Bakımdan Sünnete Hazırlanışı

Çocuğa, kesilme işleminden önce, yakınları ve kırvesi tarafından sünnet yoluyla «artık erkek olacağı», «erkeklerin korkmaması gerektiği», «böylece daha çabuk büyüyeceği», «boyunun uzayacağı», «acımıyacağı», «dinin gereği olduğu», «horoz kesebileceği», «temizleneceği», «birşey yapılmayıp, sadece pipisine boncuk takılacağı», «çok parası olacağı», «çok hediye alacağı» gibi telkinlerde bulunularak, avutulmaya, korkusu yatıştırılmaya ve giderilmeye çalışılır.

3. Sünnet Giyimi :

Üzeri «maşallah» lı kırmızı, mavi ya da beyaz renkli kep; beyaz ya da mavi gömlek; gömlek üzerine çaprazlama atılmış kırmızı kalın kurdele; kimi zaman genellikle beyaz renkli takım «sünnetlik» giysi; omuzda kırmızı ya da mavi renkte pelerin.

4. Sünnet Hamamı Âdetinin Bilindiği ve Uygulandığı Yerler

(Ağ., Ama., Merzifon/Ama., Suluova/Ama., Gümüşhacıköy/Ama., Yeşilören K./Ama., Anlc., Ant., Korkuteli/

Ant., Ay., Ba., Kabaçalı K./Kiğı/Bn., Brs., Gürsu/Brs., Lâpseki/Çkl., Dy.,Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Sılbıs K./ Ezc., Kavakyolu K./Ezc., Şebinkarahisar/Gr., Gm., Karaağaç/Isp., Keçiborlu/Isp., Büyükhalkalı K./Bakırköy/ İst., Ks., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Kn., Tavşanlı/ Kü., Ml., Hatunsuyu K./Ml., Akçadağ/Ml., Midyat/Md., Sn., Ordu K./Sn., Sv., Deligazi K./Sv., To., Zile/To., Erkilet K./Turhal/To., Tr, Akçaabat/Tr., Tn., Hozat/Tn., Tavuklar K./Hozat/Tn., Pülümür/Tn., Ur., Tülmen K./ Ur., Uş., Banaz/Uş., Vn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/ Vn., Yz., Zn.)

5. Çocuğa Kına Yakma ve Kına Gecesi Düzenleme Âdetinin Bilindiği ve Uygulandığı Yerler :

(Adı., Af., Korkuteli/Ant., Nazilli/Ay., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Pelit K./Burhaniye/Ba., Brs., Çkl., Lâpseki/ Çkl., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Dz., Süleoğlu K./Ed., Keban/El., Dallıca K./El., Kaplıkaya K./Harput/El., Kaymazyaylası K./Es., Mihalıççık/Es., Hat., Antakya/ Hat., Karaağaç/Isp., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., İz., Bayındır/İz., Kü., Simav/Kü., Barbuzu B./Ml., Mn., Salihli/Mn., İskenderun/Hat., Pervari/Sr., Tk.)

6. Çocuğun Bindirildiği Araçlar ve Hayvanlar

Fayton
(yaygın)

Taksi
(yaygın)

Kamyon
Araba
Traktör
Motorsiklet

At

(yaygın)

Deve

7. **Sünnet Edilirken Çocuğun Üstüne Örtü Örtme Âdetinin Bilindiği Yerler**

(Ada., Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Borçka/Ar., Dy., Pervari/Sr., Sırataşlar K./Ur.)

8. **Sünnet Öncesi, Sırası ve Sonrasındaki Dinsel Nitelikli İşlemler**

Çocuğu camiye götürme, yatırları ziyaret, mevlid okutma, tekbir getirme, ilâhi okuma.

9. **Sünnet Sırasında Çocuğa Söylenen Kimi Kalıp Sözler:**

«Oldu da bitti maşallah.»

(yaygın)

«Kuşa bak, kuşa.»

(yaygın)

«Boncuk takılacak», «yumurtanın sarısı, gitti pipinin yanısı».

(Yuva K./Kırıkkale/Ank.)

«Herrek herrek, berbere yağlı çörek»

(Bolvadin/Af.)

10. **Çocuğa ve Ailesine Kesilme İşleminden Sonra Söylenen Kalıp Sözler**

«Geçmiş olsun», «hayırlı, uğurlu olsun», «artık erkek oldun», «gâvurluktan kurtuldun», «artık müslü-

man oldun», «büyüdün, adam oldun», «Allah daha büyük mürüvetini göstersin», «Allah damatlığına erdirsin», «darısı güveyliğine», «Allah büyük düğününü de göstersin», «darısı askerliğine», «demeğiniz mübarek olsun.»

11. Sünnet Düğününde Çalınan Çalgılar :

Davul, zurna, tef, dümbelek, cümbüş, klârnet, keman.

12. Çocuğa Sünnetten Önce Bağışlanan Önemli Malların Adları :

Sünnet bağışlaması,

(Bozdoğan/Ay., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Bil., Bandırma/Ba., Tefenni/Brd., Brs., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Kü., Tavşanlı/Kü., Salihli/Mn.)

Kan diyeti,

(Ba.)

13. Çocuğa ve Eve Sunulan Armağanlar

Maşallah

(yaygın)

Altın

(yaygın)

Oyuncak

(yaygın)

Para

(yaygın)

Takım elbiselik

(yaygın)

Gömlek, iç çamaşırı, mendil, terlik, ayakkabı, dolma kalem, bisiklet, tabanca, kitap, banka hesap cüzdanı, çiçek, kolonya, at, inek, öküz, düve, koyun, kuzu, erkeç, tarla, halı, kilim, kap-kacak, bakır eşya, battaniye, yorgan, havlu.

Çocuğun Yatacağı Odanın Hazırlayışıyla İlgili Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Beyaz çarşaflı, kırmızı veya mavi ipekli yorganlar serilir. Oda süslenir. Odanın duvarlarına kilim, halı ve çarşaflar asılır. Belli biryere nazarlık takılır. Etrafa minderler, yastıklar konur.»

(KK.: Mehmet K., 50, Asbuğa K./Sarıkamış/Kr.)

Örnek 2

«Çocuğun odası ve karyolası renkli krepon kâğıtlarıyla, değişik biçimler verilen kumaşlarla, renkli lâmbalarla, körüklerle, kurdelalarla, fenerlerle, altınlarla ve annenin yaptığı değişik işlerle süslenir.»

(KK.: Hacer P., 42, Yuva K./Kırıkkale/Ank.)

Örnek 3

«Odanın bir köşesine karyola kurulur. Karyolanın kapladığı duvarların üzeri halı ile kaplanır. Evin tavanına da kenarları saçaklı bir örtü gerilir. Halıların üzerinde eski yazmalardan yapılmış kurbağalar, mendiller, balonlar asılır. Karyolanın kenarlarından tavana ipler gerilerek bağlanır. Bu iplerin üzerine parlak kumaşlar takılır, boğum boğum kurdelelerle bağlanır. Sonra her boğumun üzerine plâstik çiçek yerleştirilir. Yine bu kumaşların üzerinden renkli am-

puller bağlı olan kordonlar uzatılır. Böylelikle karyola ışıklandırılmış olur. Yatak çarşafı beyaz ve dantelli olur.. Yorganın üzeri ise işlidir. Bu yatak hazırlama işini çoğunlukla genç kızlar yapar.»

(KK.: Hayriye Y., 32, Merzifon/Ama.)

Örnek 4

«... Bir ay evvel yatak odası takımı işletilir. Oda takımı işletilir. Oda hazırlanmaya başlar. İsteyen paşkir ve çevre asar. Çocuğu korkudan kurtarmak için, terziye gidip takkesinden patiğine kadar sünnet elbisesi hazırlatılır. Bastırılan davetiyeler dağıtılır. Vaziyetine göre pilav dökersin, yoksa pilavsız da yapılır. Pilav dökmeyen hısım akrabasına üç dört sofra yemek verir. Sünnetten üç dört gün evvel sünnet hamamı yapılır; kadınlar arasında eğlenilir. İki üç gün evvelden sünnetçi ve taksiler, faytonlar tembihlenir. Çocuğu gezdiren arabaya hediye olarak peşkir verilir. Fotoğrafçı tembih edilir.

Sünnet Cuma günü öğle ezanından evvel yapılır. Çocuk sabah uyandırılıp, sünnet elbiseleri giydirilerek hazırlanır. Davetliler gelip yer, içer, eğlenirler. Kapının önünde sabahtan akşama kadar davul zurna dövülür. İsteyen köçek de getirtir. İçki de içilir.

Çocuk kesilmeden evvel arabalara arkadaşlarıyla bindirilip gezdirilir. Evvel Mevlâna'ya oradan Meram'a gidilir, istasyon yoluyla da eve dönülür.

Sünnet yapılırken çocuğun odasına yalnız kan hısımları gelir. Evvela, sağ tarafa baba, sol tarafa anne otururak çocukla fotoğraf çektirilir.

Sünnetçi gelir. Dayısı, amcası veya yakın akbaptan birisi çocuğu tutarak Peygamber Efendimizin sünnetini yerine getirirler. Bu arada odada bulunanlar sünnetçiye, baba da çocuğu tutana saçılırlar (para ve hediye verirler). Tabiiki çocuğa da hediyeler verilir.

Sünnetin olduğu akşam akranları çocuğun odasında halka şeker oyunu oynar, onu oyalarlar. Kadınlar teyple, pikapla veya minnoş (kadın çalgıcı) tutarak eğlenirler. İsteyen sünnetten bir gece evvel de eğlenti yapar.

(KK.: Şükran T., 38, Kn.)

Sünnet Düğünüyle İlgili

Açıklayıcı Örnekler:

Örnek : 1

«Çocuk giydirilir, yatağı hazırlanır. Konu komşu, eş dost düğüne davet edilir. Çocuk arkadaşlarıyla birlikte, davulla ya ata ya da arabaya bindirilerek dolaştırılır. Erkek davetliler bi rtarafta, kadınlar bir tarafta eğlenirler. Yemekler yenir, fakir fukaranın karnı doyurulur. Sonra çocuk yanında başka bir çocukla sünnet edilir. Bizde bir inanç vardır, çocuk tek olarak sünnet edilmez. Muhakkak yanına fakir bir başka çocuk bulunur, birlikte sünnet edilir. Bu çocuğun bütün masrafı sünnet yapan ev sahibine aittir. Sünnet olduktan sonra davetliler çocuklara para, altın takar yahutta hediye verir.

Bazıları da mevlid okutur, yemek yedirir. Eğer sünnet yapan anne, baba çocuğunun yanına sünnet ola-

cak başka bir çocuk bulamazsa, kurban keser, etini dağıtır.»

(KK.: Nevin G., 40, Dere K./Acıpayam/Dz.)

Örnek : 2

«... Sünnet düğününden önce davetiyeler hazırlanır. Hısım, akraba ve tanışlara davetiyeler gönderilir. Sünnet düğünü yapan aile düğün hazırlıklarını yapar. Düğünde gerekli şeyler alınır. Düğünde misafirlerin kalacakları yer, çocukların ve gençlerin eğlenecekleri yerleri, aşhane hazırlanır.

Düğün ekseriya Cuma günü başlar. Pazar günü sona erer.

Düğün başladığı günden itibaren misafirler gelmeye başlar. Düğünün son gününe kadar misafirler gelmesine devam eder.

Düğün çalgılı olursa daha güzel olur. Üç gün üç gece eğlence yapılır. Eğlenceye bütün köy halkı katılır. Kız erkek ayrımı yoktur. Gençler oynarken kadınlar ve kızlar seyrederler.

Düğünün son günü sünnetçi gelinceye kadar sürer. Sünnetçi gelince çocuklar arabalara binerler. Öndeki arabaya sünnet olacak çocuklar binerler.. Arkadaki arabalara da köyün çocukları binerler, aralarında da çalgıcılar vardır. Çocuklar, çalgıcılarla beraber şarkı, türkü söyleyerek köyü dolanırlar.

Çocuklar köyü dolanırken ev halkı da bütün köylüyü sünnet duasına davet eder. Sünnet duasından önce bütün köy halkına yemek verilir. Çocukları sünnet etmeden önce işetirler. Adamlar hep birlikte

tekbir getirirler. Sonra da çocuklar sünnet edilirler. Hoca sünnet duası okur. Dua bittikten sonra, çocuklara bahşiş verilir. Cemaat dağılır. Düğün bitmiştir. Yarım saat sonra sünnetçi çocukları muayene eder, sonra da memleketine döner.»

(KK.: Şükrü Ö., 55, Yaverviran K./Sivrihisar/Es.)

Örnek : 3

«Bir bahçede ya da bir salonda caz takımı tutularak eğlence olur. Bu gecede çocuğun eline kına yakılır. Yakınları da bu kınadan alırlar. Kınaya madeni para atarlar; bu âdet çocuğun kuvvetli olacağına işarettir. Bazı aileler küçük bir çalgı ya da pikapla bu eğlenceyi yaparlar. Ertesi sabah önceden tutulmuş olan aşçılar yemekleri hazırlarlar. Çocuk giydirilir, çocuğun arkadaşları taksilere, faytonlara bindirilir, davulcular da tutup bindirilir, şehrin caddelerinde gezerler. Çocuklar hep beraber 'ya, ya, ya, şa, şa, şa, sünnet çocuğu çok yaşa' diye bağırarak gezerler. Bu arada erkek davetliler evde toplanırlar. mevlüt okunur. Lokumlar şerbetler dağıtılır. Çocuk geri döndüğünde, attan inmeden önce babadan ya da dededen para ya da mal ister, söz almadan attan inmez.

Mevlütten sonra çocuk odaya alınır. Hoca ve davetliler tekbir getirirler. Sünnetçi çocuğu sünnet eder. Davetlilere yemek verilir (bazı ailelerde yemeği bir lokantada filan verir.) Yemekten sonra davetliler çocuğa para takarlar, aileyi tebrik ederek ayrılırlar. Sonradan tebriğe gelen hanımlar da hediyeler getirirler.»

(KK.: Makbule B., 41, Salihli/Mn.)

Örnek 4

«Yemekli sünnet düğününde kurban kesilir, mevlit okutulur, kurbanın etiyle yemek yapılır, keşkek döğülür. İçkili olanda evdekilere içki sofrası hazırlanır. Çocuk akranlarıyla birlikte gezdirilir, davul zurna çalınır, resim çektirilir. Davullu köçekli olunca üç gün davul çalınır. Birinci gün davul çalarken dibek döğülür, çocuğun eline dibek tokmağı verilir, atla mahallede gezdirilir. İkinci gün kurban keserken yine davul çalınır. Üçüncü gün, sünnet günüdür, o gün mahallede gezilir. Sünnet evinde üç gün bayrak asılır; böylece sünnet evinin neresi olduğu anlaşılır.

Ayrıca belediye hoparlöründen filancanın oğlunun sünnet düğünü var, bütün Kurşunlu halkı sünnete davetlidir diye anons edilir. Şimdi davetiye bastırılıyor, fakat okuyucu da gönderilir.

Gelen konuklar da gönüllerince hediyelerini getirirler.»

(KK.: Meryem S., 58, Kurşunlu/Çkr.)

Örnek 5

«Burada sünnet gezici sünnetçilere yaptırılır. Bu sünnetçiler köye ilkbaharda gelirler. Kapının önünde, davul, zurna çalınır. Gösteriler yaparlar: Yumurta atarlar, başlarının üzerinde yorgan ve sini çevirirler. Daha sonra biri içeri girip, çocuğu sünnet eder. O sırada sünnet şekerleri dağıtılır; çocuklara da şeker kapıştırılır.»

(KK.: Refika G., 55, Gömeç K./Ky.)

«... Sünnetçi köye gelince muhtar tellal bağırtır ki, sünnetçi geldi diye... Anası uşağını yıkar, hazırlar. Sünnetçi de kapı kapı dolaşarak uşakları sünnet eder. Çocuğa öyle süslü giyim miyim yaptırılmaz. Çocuk sünnet olurken sünnetçiyle gezen köyün imamı çocuğa ilahi okur. Biz sünnet hamamı filan bilmeyiz. Ama köyde muhtar bağırınca anası çocuğunu sünnete hazırlarken yıkar.»

(KK.: Ayşe Z., 56, Salyoz K./Kelkit/Gm.)

14. Kırvelik Töresinin Bilindiği ve Uygulandığı Yerler

(Ada., Ceyhan/Ada., İmamoğlu/Ada., Adı., Kâhta/Adı., Bolvadin/Af., Ağ., Hamur/Ağ., Köle K./Eleşkirt/Ağ., Ama., Merzifon/Ama., Suluova/Ama., Çubuk/Ank., Polatlı/Ank., Gümüşhacıköy/Ama., Borçka/Ar., Kabaçalı K./Kığı/Bn., Çr., Dy., El., Keban/El., Dallıca K./El., Ezc., Sılbıs K./Ezc., Kavakyolu K./Hasankale/Ezm., Kilis/Gaz., Şebinkarahisar/Gr., sağlık K./Görele/Gr., Bayburt/Gm., Salyoz K./Kelkit/Gm., Hat., Ayışığı K./Yayladağ/Hat., İç., Silifke/İç., Bekiralan K./İç., Mağara K./İç., Tarsus/İç., Sarıkamış/Kr., Ardahan/Kr., Saskara K./Honak/Kr., Çıldır/Kr., Pınarbaşı/Ky., Krk., Vize/Krk., Karabıyık K./Sarayönü/Kn., Ml., Hatunsuyu K./Ml., Akçadağ/Ml., Barbuzu B./Ml., Mr., Üngüt K./Mr., Midyat/Md., Övündük K./İskenderun/Hat., Mş., Korkut K./Mş., Bulanık/Mş., Nş., Avanos/Nş., Rz., Sm., Pervari/Sr., Sn., Ordu K./Sn., Sv., Şarkışla/Sv., Deligazi K./Sv., Tk., To., Zile/To., Karayaka B./Erbaa/To., Erkilet K./Turhal/To., Tr., Akçaabat/Tr., Tn., Hozat/Tn., Tavuklar K./Hozat/Tn., PPülümür/Tn., Aydınlık K./Tn., Ur., Tülmen K./Ur., Sırataşlar K./Ur., Vn., Gürpınar/Vn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz.)

15. Kirvenin Öteki Adları

Kirif
Kiriv
Kirva
Kivra
Sünnet babası
(Ks.)
Sünnet kardaşı
(Şenyurt K./Perşembe/Or.)
Sağdıç
(Akçaabat/Tr.)

Kirvenin Görevleri, Hakları ve Sorumluluklarıyla İlgili Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Sünnet olacak çocuğu sünnet olurken kucağında tutmak; sünnet olacak çocuğu fayton veya taksi ile gezdirip, hamama götürmek, çocuğa hediyeler almak.»
(KK.: Fikriye H., 44, Sv.)

Örnek 2

«Kirvenin görevi, çocuğun sünneti sırasında masraf yapar; çocuğu kucağında tutar. Çocuk büyüyüp evleninceye kadar, hatta evlendikten sonra da her zaman güvenilir bir dost, bir amca veya dayı gibi hürmet görür. Çocuk ona saygılı davranır, nerdeyse sözünden çıkmaz; nasihatlarını dinler. Kirve gerektiğinde çocuğu azarlar, dayak bile atar da, çocuğun sesi çıkmaz. Kirvenin çocuk üzerindeki hakkı ana

babasınınki gibidir âdeta. Çocuk, kirvesinin kızıyla gerekirse evlenebilir.»

(KK.: Sabri E., 52, Midyat/Md.)

Örnek : 3

«Kirvalık olduktan sonra iki aile akraba olurlar; biribirlerinden kız alıp vermezler. İki aile de birlbirinin koruyucusudur. Çünkü kivraluk sünnetten gelir. Sünnet peygamber döşeğidir. Bir evin erkeği bir yere gitse o evi korumak kivranın vazifesidir. Gidip o evin salonunda yapılan yatakta yatar. Sünnet masraflarının hepsini kivra yapar.»

(KK.: Selma Y., 75, Saskara K./Honak/Kr.)

Örnek 4

«Kirve daha çok babanın yakın arkadaşları arasından seçilir. Sünnette çocuğa hediyeler alır, masraf yapar; düğünde oynayanlara para yapıştırır. İkinci gün 'yoklamalık' tepsiyle gönderilen yiyecek, tatlı, meyve gönderir; kendisi de gelir, beraber yenir yoklamalık. Çocuk iyi oluncaya kadar hergün çocuğu yoklar. Çocuk büyüdüğü zaman onu dayı, amca gibi kollar. Askere giderken kirvenin eli öpülür; kız istendiğinde kirve de götürülür. Eve akraba gibi teklifsiz girip çıkar.»

(KK.: Cemile K., 69, İç.)

G. ASKERE UĞURLAMA

Askere Gidenler İçin Yapılan Başlıca Şeyler :

Hediye verilir; harçlık verilir; ardından su dökülür; ardından ayna tutulur; helallaşılır; asker torbası diki-

lir; arkarabalarla birlikte yemek yenilir; akranlarıyla birlikte eğlenilir ve yemek yenilir; ardından ağlanır; davul zurna çalınır; yün çorap verilir; duruma göre tören düzenlenir; yiyecek hazırlanır; çörek yapılır (bu çöreğin yarısı delikanlıya ısırtılır, öteki yarısı dönünceye kadar saklanır); peksimet yapılır (bu peksimitin bir parçası delikanlıya yedirilir, arta kalanı dönene kadar saklanır); ardından yağ dökülür; kurban kesilir; ilahi okunur; adak adanır, helva yapılır; öğütler verilir.

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Kaput bezinden torba dikilir, içine yün çorap, havlu, fanila konur. Ayrıca dürüm dürülür, pestil mestil, üzüm, ceviz konur. Yakın akrabalar çorap, mendil getirirler. Harçlık yapsın diye para verilir. Hava çalınır, helalleşilir, ağlaşılır, gider işte...»

(KK.: Huriye N., 45, Bor/Ng.)

Örnek 2

«Kaput bezinden torba dikilirdi, yumurtalı ekmek yapılırdı. Yakın akrabaları çocuğu harçlıklardı. Anası, bacısı ardından ağlardı. Bir de üç delikli ekmek yapıp, bir yere asılırdı da oğlan askerden dönene kadar bekletilirdi.»

(KK.: Emine B., 65, Özkonak B./Avanos/Ns.)

Örnek 3

«Bavulu, torbası hazırlanır. Asker adayı akrabalarını, komşularını dolaşır, 'allahısmarladık' der. Kendisini yolcu etmek için hısım, akraba toplanır. Yolluk geti-

rirler. Durumu iyi değilse ,cebine para konur. 'Külünçe' denen yöresel çörekten verilir yanına. Bu çörekten bir parça yedirilir, kalanı yüksek bir yere saklanır, dönüşünde bitirsin diye. Askerin gönderdiği mektuplar, mektup zarfları asla yırtılıp atılmaz. Dönüşünde bu kâğıtlar yakılır, üzerinde sahanda yumurta pişirilir, tezkere alıp dönen delikanlıya yedirilir.»

(KK.: Sıdıka K.., 55, Ur.)

Örnek 4

«Askere giden delikanlılar için çanta dikip, içine çerez, sakız, iğne, iplik koyarlar. Ayrıca şeytan aldatmasın diye mum ve otcam (çörekotu) da koyarlar. Delikanlının ardından un atarlar. Rüzgâr unu getirirse gelecek, getirmez, arkasına yapışırsa gelmeyecek denir. Askere gideni anmak için kirli gömleğini yıkamazlar, dönene kadar kapının arka kısmına ayna asarlar. Bir de dürüm ısırttırırlar, aşağıdaki sözleri söylerler

«Git oğlum güle güle
Askere gideni ölür mü sandın
Çekilen bayrağı düğün mü sandın
Hadi git oğlum güle güle»

(KK.: Elif S., 55, Darıpınar K./Ada.)

Örnek 5

«Giderken sağ ayağıyla toprağa bastırılır, oradan biraz toprak alınır. Bir mendile koyup, evin önünde tavana asarız toprağı. Giderken ardından su dökeriz. Dualar ederiz.»

(KK. Fatma A., 38, Çırakman K./Sm.)

Örnek 6

«Köyde büyük bir şenlik düzenlenir. Askere gidecek uşağın evine bayrak asılır. Davul zurna çalınır oyunlar oynanır, yemekler yenir. Böylece bir hafta devam eder. Askere gidecek uşağı köyün halkı atlarla yola koyarlar.»

(KK.: Ayşe Z., 55, Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Örnek : 7

«Askere gidecek delikanlı bütün emsal arkadaşlarını davet eder. Mutlaka koyun veya hindi kesilir. O kurrada yirmi asker varsa, her delikanlının evinde toplu halde yemek yerler. Başkaları da davet verebilir. Geçirirken bütün köy halkı uğurlamaya çıkar. Bayram yerine benzer ortalık. Eskiden herkes hediye verirdi, şimdi el öpene parasını vererek yolcu edilir. Önce imam dua eder, sonra herkes 'sizi vatana gönderiyoruz, arslanlar' diyerek sağlıcakla gidip gelmeleri için dua edip uğurlarlar. Nişanlısı neyi varsa giden delikanlının, kız arkasından mani düzer:

«Deveci deve çeker
Elinde kelle şeker
Yarim gitti gelmedi
Askerde erzak çeker»

(KK.: Meryem K., 46, Karabıyık K./Sarayönü/Kn.)

Örnek 8

«Gitmeden bir gün önce kına gecesi yapılarak şenlik düzenlenir. Yolluklar verilerek uğurlanır.»

(D. Şerafettin A., 23, Pervari/Sr.)

Örnek 9

«Askere gidecek delikanlı, ayrılmasından bir gün önce mahalle arkadaşlarına ziyafet verir. Davullu zurnalı olur bu ziyafet. Adına 'asker kınası' denir. Delikanlı akrabalarına, komşularına 'allahaısmarladık'a uğrar. Herkes haline vaktine göre para veya hediye verir. Delikanlı uğurlanırken yine davul, zurna bütün yol boyunca çalar arkadaşları oynar. Evinden çıkarken askere gidecek çocuğa bir simit ısırtılır, simit evin kapısının iç kısmına asılır. Delikanlı dönünceye kadar simit orada kalır. Delikanlı döndükten sonra, simit ıslatılıp kuşlara atılır.»

(KK.: Cemile K., 69, İç.)

Örnek 10

«Delikanlıya ekmek arasına tuz konarak bir parça yedirilir, artanı bir köşede saklanır. Çocuk dönende, artan ekmek bir hayvana yedirilir.»

(KK.: İnce A., 50, Akçadağ/Ml.)

Örnek 11

«Amerikan veya kaput bezinden bir torba dikilir. Bu torba mesut, sağlıklı bir kimseye biçtirilir. İçine bir kat çamaşır konur. Çocuk evden ayrılırken asker mendili kapının arkasına asılır, gelene kadar mendil orada asılı durur.»

(KK.: Reşadet H., 54, İz.)

Örnek 12

«Kuran okutulur, dua edilir. Bir ibrik su alınır. Bu su iyi kalpli bir kadın tarafından, askere gidenle birlikte yürünerek bitinceye kadar dökülür. Suyun bittiği yer-

den geri döner kadın. 'Haydi yolun açık olsun' denir ve uğurlanır.»

(KK.: Ayşe Y., 38, Gebiz B./Serik/Ant.)

Örnek 13

«Giderken bir simit alınır, askere giden delikanlıya biraz ısırtılır. Issırılan simit, bir torbaya konur, delikanlı askerden dönünceye kadar orada muhafaza edilir. Delikanlı askerden gelince, bu simit ırmağa atılır.»

(KK. Fatma T., 63, Ada.)

Örnek 14

«Bir delikanlı askere gitmeden önce yakınları hediyeler getirirler. Çok yakın akrabalar çocuğa takım iç çamaşırı alırlar. Ayrıca çocuğun ana babasına da hediyeler verilir. Delikanlının arkadaşları bir gün önce evde toplanıp, aralarında eğlenirler. Bu arada çocuğa askerlik hakkında bilgi verilir. Çocuk evden ayrılınca ayna üzerine su dökülür ki, kolayca geri gelsin.»

(KK.: Osman B., 60, Af.)

Örnek 15

«Askerliğin kutsal bir vazife olduğu, dinimizin ve milletimizin korunmasının askere ait olduğu hususunda konuşulur. Askere gidecek olan yakınlarını ziyaret eder, büyüklerin ellerini öper, onların hayır duasını alır. Yakınları da kendisine hediyeler vererek sağ salim gidip gelmesi için dua ederler.»

(KK.: İbrahim K., 47, Brs.)

Örnek 16

«Üstünü başını, parasını düzeriz. 'Götürüm yolu ol' 'Allah işini rast getirsin oğlum' deriz. 'Kâmilli ol, mektubunu ıratma' denir.»

(KK.: Fadime B., 70, Çr.)

Örnek 17

«Yol yemeği yapılır, çerez hazırlanır. Muska, nazarlık yapılıp, içine dualar yazılarak, boynuna asılır.»

(KK.: Hatice S., 55, Dallıca K./El.)

VII

Çocuğun zihinsel ve ruhsal özelliklerini, mizacını etkileyeceğine yorulan belirtiler

A. OLUMLULAR

Akıllı :

(Çok şeker yerse, çok süt içerse, çok et yerse, çok yumurta yerse, pekmez yerse, kahve içerse; anne memesini çok emerse, parmağını emerse; çok soru sorarsa, çok yaramaz olursa, çok oynarsa, sürekli yere bakarsa, çok hareketli olursa; solak olursa, kalın kaşlı olursa, sümüklü olursa; nisan, mayıs ayında doğmuşsa, aybaşında doğmuşsa).

Zeki

(Kalın kaşlı olursa, mavi gözlü olursa, geniş alınlı olursa, yaramaz ve hareketli olursa).

Çalışkan

(Çok tatlı yerse, kalın kaşlı olursa, solak olursa).

Hayırlı, Uğurlu

(Kadir gecesi doğmuşsa, cuma günü doğmuşsa, bayram günü doğmuşsa, üç aylardan birinde doğmuşsa).

İyi Huylu

(Yazın doğmuşsa, güzün doğmuşsa, cuma günü doğmuşsa).

Şansı bol, kısmetl acık

(Güz bolluğunda doğmuşsa, cuma günü doğmuşsa, ayağı, eli büyük olursa, alnı açık olursa, büyük kafalı olursa, seyrek dişli olursa, başı büyük olursa, ilkbaharda doğarsa).

Cömert

(Elini sürekli açık tutarsa).

B. OLUMSUZLAR

Tembel

(Yazın doğarsa, cuma günü doğarsa, çok acı yerse, çok yoğurt yerse, solaksa, durgunsa).

Aptal, ahmak

(Çok ekmek yerse, çok hamur yerse, acı elma yerse, çok bakla yerse, çok dövülürse).

Arsız, yaramaz

(Kışın doğmuşsa, karakışda (zehmeri)'de doğmuşsa, sefer ayında doğmuşsa, ay sonunda doğmuşsa, çarşamba günü doğmuşsa, cumartesi günü doğmuşsa).

Kötü Huylu

(Solaksa, kalın kaşlıysa, mavi gözlüyse, sarı saçlıysa; çok acı yerse, bıçakla oynarsa, anne sütünü uzun süre emerse; sonbaharda doğmuşsa, kasım ayında doğmuşsa, salı ya da çarşamba günü doğmuşsa).

Uğursuz, hayırsız

(Düz taban olursa, mavi gözlü olursa).

Kısmetl kıt

(Solaksa, cumartesi günü doğmuşsa).

İnat :

(Saçları dikse, kaşları çatıksa).

Cimri

(Elini yumuk tutarsa).

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Kışın doğan çocukla ay sonunda doğan çocuk çok giyecek demektir. Biz buna 'ay eskisi' deriz. Perşembe ve salı günü doğan çocukların sakin ve merhametli olacağına inanırız. Kutsal günde doğan çocuklarda kutsal sayılır. Seher vaktinde doğan çocuklarda iyi sayılır; başı devletli, ayağı uğurlu olurlar.»

(KK.: Hafize A., 38, Ank.)

Örnek

«Gök gözlü olursa çocuk, nazarı değeceği seyrek dişli olursa inat, aksi olacak demektir. Kalın kaşlı olması da cesur olacağına delalet eder. İki kaşı birleşmişse, bu kişi pek iyi sayılmaz. Kaşı gözüne yakın çocuk pek tekin değildir, kazası belası çoktur.»

(KK.: Gülsüm B., 60, Krş.)

VIII

Çoçuğa kırk basması ve nazara değmesi

A. KIRK BASMASI

1. Kırk Basması'na Uğrama Belirtileri

Çocuk ağlar, çok ağlar.

(yaygın)

Zayıflar, «ayâaş» olur.

(yaygın)

Ayakları üstüne basamaz.

(Ama., Kurşunlu/Çkr., Gr., Sarıkamış/Kr., Ardahan/Kr., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Ml., Avanos/Nş., Özkonak B./Avanos/Nş., Göynük K./Nş., Akkuş/Or., Rz., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Pazar/Rz., Güneşler K./Sk., Sn., Sv., Şarkışla/Sv., Malkara/Tk., Tr., İncidere K./Yomra/Tr., To.., Zile/To., Pülümür/Tn.)

İştahdan kesilir, meme emmez, mama yemez.

(Dağıstanlı K./Ada., Brd., Tefenni/Brd., Gürsu/Brs., Dy., El., Sağlık K./Görele/Gr., İskenderun/Hat., Isp., Ist., İz., Ks., Pınarbaşı/Ky., Krk., Mucur/Krş., Krş., Kc., Milas/Mğ., Ormanlı K./İnecik/Tk., Tr., Kılcan K./Uş., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn., Zn.)

Rengi sararır, solar.

(Hamur/Ağ., Bozdoğan/Ay., Tumarlı K./Çkr., Es., Sağlık K./Görele/Gr., İst., Bademli B./Ödemiş/İz., Kn., Mr., Md., Milas/Mğ., Karayaka B./Erbaa/To., Ur., Bartın/Zn.)

Huysuzlanır.

(Af., Sandıklı/Af., Yeşilören K./Ama., Bandırma/Ba., Gm., Sille B./Kn., Bulanık/Mş., Sk., Pervari/Sr., Tn., Aydınlık K./Tn.)

Bağırır.

(Af., Bolvadin/Af., Gümüşhacıköy/Ama., Bayır K./Bil., İç., Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Uyumaz.

(Kâhta/Adı., Ağ., Bandırma/Ba., Tefenni/Brd., Bafra/Sm.)

Vücudunda kırmızı lekeler, yaralar çıkar.

(Ayışığı K./Yayladağ/Hat., Krş., Tavuklar K./Hozat/Tn., Vn., Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Kafası büyür.

(İskilip/Çr., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., İst., Ks., Değiş K./Karaman/Kn.)

Rengi yeşile döner.

(Köle K./Eleşkirt/Ağ., Gömeç K./Ky., Bor/Ng.)

Kusar.

(Bolvadin/Af., Şenyurt K./Perşembe/Or., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Hozat/Tn.)

Ağzı köpürür.

(Suluova/Ama., Gm., Kü.)

Yüzü değişir.

(Ağ., Kü., Pazar/Rz.)

Titrer.

(İmamoğlu K./Ada.)

2. Kırk Basması'ndan Korunmak İçin Alınan Önlemler

Kırklı çocuk yalnız bırakılmamalıdır.

(yaygın)

Kırklı kadınlar, kırklı çocuklar kırk gün süreyle dışarı çıkmamalı, karşılaştırılmamalı ve biribirlyle görüştürülmemelidir.

(yaygın)

Birlbirlyle karşılaşan kadınlar iğne, yüzük, düğme, para değiştirmelidirler.

(yaygın)

Eve taze et, ekmek, un, tuz, basma kumaş girmemelidir.

(yaygın)

Çocuğun üstüne kırmızı örtü örtülmeli, kırmızı kurdela bağlanmalıdır.

(Af., Bolvadin/Af., Ezm., Bekiralan K./İç., Silifke/İç.)

Çocuğun ve annesinin başucuna Kur'an konmalıdır.

(Dağıstanlı K./Ada., Ada., Kâhta/Adı., Suluova/Ama., Yeşilören K./Ama., Çubuk/Ank.)

Çocuğun başucuna ya da yatağının altına soğan, sarmısak yerleştirilmeli, asılmalıdır.

(Ceyhan/Ada., Kâhta/Adı.)

Yastığın, yatağın altına süpürge,

(Ceyhan/Ada., Bolvadin/Af., Ama., Bayburt/Gm.)

Bıçak, makas ve çuvaldız konmalıdır.

(Dağıstanlı K./Ada., Kâhta/Adı., Ama., Çr., Tulman K./Çkr., Dy., Sağlık K./Görele/Gr., Ml., Mucur/Krş., Mğ., Milas/Mğ., Mn., Mr., Mş., Mucur/Krş, Bor/Ng., Ordu K./Sn., Pazar/Rz., Pervari/Sr., Sv., Pülümür/Tn., Ur., Tülmen K./Ur., Yz., Zn., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Evden tuz, ateş, iğne verilmemelidir.

(Ağ., Kabaçalı K./Kığı/Bn.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Çocuk kırk gün yalnız bırakılmaz. Bırakılmak zorunda kalırsa, çocuğun başucuna Kur'an, demir, ekmek ve süpürge konulur.»

(KK.: Hatice D., 40, Uzunköprü/Ed.)

Örnek : 2

«Çocuk odada yalnız bırakılmaz. Anne kırk gün dışarı çıkmaz. Çocuğun bulunduğu odanın üstüne çocuğun annesi ve babası çıkmaz.»

(KK.: Zakire K., 55, Af.)

Örnek 3

«Kadın, bir başka kırklı kadınla karşılaştırılmaz. Kırklı kadın değirmene, fırına gitmez, eşik atlamaz, düğüne gitmez. Eve yabancı kimse kabul edilmez. Kırklı evden ateş verilmez; sabun, kazan, gazyağı verilip alınmaz.»

(KK.: Ayşe T., 47, Af.)

Örnek 4

«Kırk basmasından korunmak için, ziyarete gelen kimse, aynı gün bir başka lohusaya gitmez. Veya ölü evinden, düğün evinden çıkan kimse lohusa ziyaretine gitmez.»

(KK.: Fevziye M., 65, Brs.)

Örnek 5

«Kırk içindeki iki kadın görüştüklerinde ellerine birer iğne alırlar; karşı karşıya gelerek üç defa eğilir, kalkar ve ellerindeki iğneleri birlbirlerinin yakasına takarlar.»

(KK.: Zehra Y., 30, Gr.)

Örnek : 6

«Anne ve çocuk kırk içinde iken başka bir kırklı anne ve çocukla görüştürülmez. Kırkları karışır da ondan...»

(KK.: Müşerref T., 45, Bo.)

Örnek 7

«Çocuğu kırk basmasından korumak için, mümkün mertebe yanına yabancı kimse alınmaz. Bilhassa âdet durumundaki kadınların çocuğun odasına girmemesine dikkat edilir.»

(KK.: Sabri E., 52, Midyat/Md.)

Örnek 8

«Kırklanmadık, kırkı çıkmadık çocuğun üstüne, yani yanına 'kirli' (ayhalindeki) kadın girmemelidir.»

(KK.: Hayriye Y., 32, Merzifon/Ama.)

Örnek 9

«Eve elbiselik, et, tuz, gibi yeni şeyler gelince, uşağa 'o senu basmadan, sen oni bas' diyerek ayakları yere bastırılır.»

(KK.: Halise A., 54, İncidere K./Yomra/Tr.)

Örnek 10

«Çocuğun üzerine et getirmezler, yeni birşey getirmezler. Top atılırken ayağa kaldırılır. Yeni nikâhlılar çocuğun odasına giremezler.»

(KK.: Emine D., 60, Çimenli K./Tr.)

Örnek 11

«Kırklı çocuk olan eve et ve yeni basma geldiğinde çocuğu basmasın diye çocuğun beşiğini bunlara bastırırlar.. Çocuğun bez sularını dışarı dökmezler ve bezlerini ikindiden sonra dışarda bırakmazlar.»

(KK.: Hürmüz D., 70., Gr.)

Örnek 12

«Kırkı çıkmayan çocuğun yattığı odanın üstüne anne ve babası çıkamaz.»

(KK.: Naime Ç., 40, Pınarbaşı/Ky.)

Örnek 13

«Değirmenden un çekilip geldiği zaman çocuk evden çıkarılır. Yavrulayacak olan kedi eve alınmaz. Yeni doğum yapan kadınların evlerine varılmaz.»

(KK.: Meryem A., 60, Yavruviran K./Sivrihisar/Es.)

Örnek 14

«Çocuğun bulunduğu odaya tabanca, tüfek konulmaz.»

(KK.: Sevim D., 49, Akkuş/Or.)

Örnek 15

«Çocuk kırklı iken evde ölüm olursa, yolculuğa çıkılırsa, kedi veya köpek doğurursa çocuğu kırk basar. Dışardan gelen biri tuzla birlikte krklı'nın evine gelirse, yine kırk basar.»

(KK.: Hafize A., 38, Ank.)

Örnek 16

«Kırklı bir kadın hamamda iken ikinci bir kırklı kadın hamama gelemez. Şayet gelirse hamamcı kadın çıkıncaya kadar, hamamın dışında bekletilir. Biri çıkar, ondan sonra öteki girer.»

(KK.: Zehra G., 66, Uluborlu/Isp.)

Örnek 17

«Çocuğun gömleği üç çamaşır yıkanır, suyu dereye dökülür.»

(KK.: Fatma B., 55, Vize/Krk.)

3. **Kırk Baskını Çocuğa Yapılan İşlemler :**

Yıkanır.

(yaygın)

Ziyaretlere, tekkelere, ocaklara götürülür.

(Ceyhan/Ada., Gümüşhacıköy/Ama., Ank., Büğüdüz K./Ank., Bandırma/Ba., Ezc., Erz., Sağlık K./Görele/Gr., Bekiralan K./İç., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Sv., Tn., Tülmen K./Ur., Ur., Vn.)

Muska yazdırılır.

(Dağıstanlı K./Ada., Af., Suluova/Ama., Sağlık K./Görele/Gr., Nğ., Sn., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Pülümür/Tn., Ur., Vn., Yz., Zn.)

Hocaya okutulur.

(Ada., Ank., Çubuk/Ank., Ezm., Ormanlı K./İnecik/Tk.)

«Aydaş» kaynatılır.

(Ba., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Uluborlu/Isp.)

Değirmene götürülür, suyu ile yıkanır.

(Kâhta/Adı., Köle K./Eleşkirt/Ağ.)

Kerme ile (tezekle) tartılır.

(Sandıklı/Af., Büğüdüz K./Ank.)

Kemikle tartılır.

(Büğüdüz K./Ank., Süleoğlu K./Ed.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Kırk basmışsa bir çocuğu, Hicaz'dan gelen kırk tasıyla yıkar, bu tastan su içiririz.»

(KK.: Sevim B., 33, Dy.)

Örnek 2

«Çocuk, içinde kırk çeşit şey bulunan su ile yıkanır. Meselâ: Leylek kemiği, çakmak taşı, boncuk, yılan kemiği, yüzük, anahtar, çivi, altın, düğme, mavi boncuk, istiridye kabuğu gibi.»

(KK.: Müjgan K., 30, Es.)

Örnek 3

«Çocuğun haricinde ev bile kırklanır. Bir bardağın içine kırk taş konur, üstüne de su... Bu su evin etrafına serpilir.»

(KK.: Hanife T., 63, Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Örnek 4

«Kara tavuğun yumurtası alınır, içi boşaltılır, bu kabukla çocuğun başına kırk defa su dökülür.»

(KK.: Sıdıka K., 55, Ur.)

Örnek 5

«Gullanılmamış süpürgelerin üzerine köpek 'eniği' (yavrusu) konur, üzerine elek kapatılır. İçine 41 tane taş konduktan sonra ısıtılmış bir kaptan su alınarak çocuk bu eleğin üzerinde yıkanır. Köpek enliği ölürse, çocuk kırk baskınından kurtulmuş olur.»

(KK.: Şefika A., 74, Bozdoğan/Ay.)

Örnek 6

«Kırk kazıktan yonga toplanıp, değirmen ayağından su getirilir, su kaynatılır, yongalar içine atılır ve kaynamış sudan kırk fincan dolusu dökülerek çocuk yıkanır.»

(KK.: Fatma E., 68, Bo.)

Örnek 7

«Kırk gün tamam olduktan sonra, çocuğun başına elek tutarak üç tas su dökerler. 'Yer, gök şahit olsun, bunun kırkı çıkmıştır' derler.»

(D.: Bâki A., 20, Tavuklar K./Hozat/Tn.)

Örnek 8

«Çocuğun evinin saçağının altından odun parçası alınır. Bu parça yakılır, üstüne su kabı konur; suyun içine de kırk tane demirden anahtar... Çocuk bu su ile yıkanır.»

(KK.: Hayriye Ö., 60, Sn.)

Örnek 9

«Güneş doğmadan değirmenden getirilen su ile çocuk yıkanır. Ayrıca çocuğun gömleği suya atılır.»

(KK.: Asiye K., 60, Şaturoğlu K./Mucur/Krş.)

Örnek 10

«Ölmüş köpeğin kafası kırk bardak suyla yıkanır. Sonra aynı suyla çocuk yıkanır.»

(KK.: Sacide H., 38, Düzce/Bo.)

Örnek 11

«Üç çarşamba çocuk yıkandıktan sonra suyuna balmumu dökülür.»

(KK.: Makbule T., 37, Ağ.)

Örnek 12

«Çocuğun odasına hangi silahla girilmişse, o silah üzerinde yıkanır çocuk.»

(KK.: Sevim D., 49, Akkuş Or.)

Örnek 13

«Çocuk mezar taşıyla, delikli taşla ,çamurla, çırayla ayrı ayrı tartılır.»

(KK.: Melek M., 55, Hazinedar K./Devrikeâni/Ks.)

Örnek 14

«Kırk baskınına uğramış çocuk terazinin bir kefesine konur, öteki kefesine de tezek konarak tartılır. Bu tezek rutubetli bir yere konur; tezek orada şiştikçe çocuk ta gürbüzleşir.»

(KK.: Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

Örnek 15

«Kemre (tezek) ile tartılır kırk baskını çocuk. Tosbağa (kaplumbağa) üstünde yıkanır. Eğer kaplumbağa ölürse, çocuğun kırk baskını olduğu anlaşılır. Çocuk deve kemiğinin altından geçirilir.»

(KK.: Ayşe E., 45, Sandıklı/Af.)

Örnek 16

«Kerme ile tartarlar çocuğu. Bu kermeyi sulak yere koyarlar. Kerme kabardıkça çocuk da sağlamlaşır. Bundan başka balmumu eritir, teşinin (iğ) baş tarafındaki deliğinden suya akıtırız. Neyin, kimin kırkı basmışsa onun resmi suya çıkar. O suyla çocuk çimdirilir (yıkanır). Bir de kimin çocuğunu kırk basmışsa, o çocuğun babasının çiş yaptığı yerden bir taş alıp, o taşın konduğu suyla çocuk çimdirilir.»

(KK.: Saadet A., 45, Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Örnek 17

«Bu durumdaki çocuklar mezarlığa götürülür, mezar üzerine yatırılır. Sonra bir başkası çocuğu mezar üzerinden kaldırır.»

(KK.: Emine U., 57, Brs.)

Örnek 18

«Çocuk musalla taşına konulur. Bir müddet sonra çocuğu oraya koyan değil de bir başkası alır.»

(KK.: Zehra A., 53, Es.)

Örnek 19

«Şüpheler neyin veya kimin üzerinde toplanıyorsa, çocuk onun üzerine bastırılır. Böylece çocuk onu basmış olur.»

(KK.: Sevgi K., 40, Tr.)

1. Nazara Uğrama Belirtileri

Çocuk sık sık ya da sürekli olarak ağlar.

(yaygın)

Sık sık esner.

(yaygın)

Ateşlenir.

(yaygın)

Huysuzlanır.

(Hamur/Ağ., Ank., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Pelit K./Burhaniye/Ba., Bil., Göynük/Bo., Alpagut K./Bo., Brs., Gm., Gr., Silifke/İç., Keçiborlu/Isp., İst., İz., Hazinedâr K./Devrekâni/Ks., Krk., Kn., Tavşanlı/Kü., Özkonak B./Avanos/Nş., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Camidağ K./Rz., Sk., Güneşler K./Sk., Şarkışla/Sv., Tk., Tr., Karayaka B./Erbaa/To., Tn., Uş., Banaz/Uş., Zn., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Uyumaz.

(Bolvadin/Af., Ağ., Merzifon/Ama., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Bo., Diközü K./Mihalıççık/Es., Salyoz K./Kelkit/Gm., Gr., Hat., Ks., Devrekâni/Ks., Pınarbaşı/Ky., Krk., Krş., Ml., Mn., Şenyurt K./Perşembe/Or., Rz., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Camidağı K./Rz., Tr.)

Mırarır.

(Sandıklı/Af., Saraykôy/Dz., Ezm., Çakallı K./Gaz., Sağlık K./Görele/Gr., Uluborlu/Isp., Sarıkamış/Kr., Maşukiye K./Kc., Simav/Kü., Sv., Vn., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Bağırır.

(Adı., Ank., Af., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Ba., Bayır K./Bil., Kn., Karaman/Kn., Ereğli/Kn., Bağlama K./Nğ., Bor/Nğ., Uş., Vn.)

Rengi solar, sararır.

(Ceyhan/Ada., İmamoğlu K./Ada., Bolvadin/Af., Hamur/Ağ., Köle K./Eleşkirt/Ağ., El., Kilis/Gaz., Hat., Pınarbaşı/Ky./Mucur/Krş., Kn., Ml., Mr., Mş., Bulanık/Muş., Nş., Ormanlı K./İnecik/Tk., Tülmen K./Ur., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz.)

Birdenbire hastalanır.

(Ada., İsabeyli K./Nazilli/Ay., Kabaçalı K./Kiğı/Bn., Kurşunlu/Çkr., Şebinkarahisar/Gr., Gömeç K./Ky., Gölcük/Kc., Kn., Karaman/Kn. ,Kü., Pazar/Rz., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Zayıflar.

(İmamoğlu K.Ada., Yeşilören K./Ama., Ank., Dursunbey/Ba., Ks., Pınarbaşı/Ky., Korkut K./Mş., Zile/To., Tn., Aydınlık K./Tn., Tülmen K./Ur.)

Kusar.

(Kâhta/Adı., Çubuk/Ank., Ba., Pehlibanköy B./Krk., Kc., Milas/Mğ., Gürpınar/Vn.)

Sık sık gerinir.

(Gümüşhacıköy/Ama., Bozdoğan/Ay., Ks., Mğ., Bor/Nğ., Sv., Yz.)

Kirpikleri tortop olur.

(Bandırma/Ba., Sarnıç K./Dursunbey/Ba., Brs., Isp., Salihli/Mn., Milas/Mğ., Banaz/Uş., Yz., Zn.)

Gözleri sulanır.

(Bozdoğan/Ay., Çkl., El., Krk., Bafra/Sm., Zile/To., Ur.)

Gözleri çapaklanır.

(Bozdoğan/Ay., Dz., Dere K./Acıpayam/Dz.)

İshal olur.

(Af., Bekiralan K./İç., Sk., Aydınlık K./Tn.)

Gözleri aralık uyur.

(Bandırma/Ba.)

Sancılanır.

(Çubuk/Ank.)

Açıklayıcı Örnekler :

Örnek 1

«Çocuk fazlaca esner, yüzünde durup dururken mor-armalar olur. Ayrıca vücudunda göz göz yaralar olur. Uyurken birden korkuyla uyanır. İşte bunlardan belli olur çocuğa nazar değdiği...»

(KK.: Güllü K., 75, Sarıkamış/Kr.)

Örnek 2

«Biz burada çocuğumuza nazar değdiğini çocuğun esnemesinden, genreşmesinden (gerinmesinden), birdenbire halsizleşmesinden anlarız.»

(KK.: Durdane Ç., 42, Darıpınar K./Ada.)

2. Çocuğu Nazardan Koruma :

Çocuğun omuzuna, görünür yerine, gömleğinin içine mavi boncuk, nazarlık muskası, maşallah takılır.

(yaygın)

Yatağına, yastığına, odasına Kur'an, iğne, makas, bıçak, demir parçası soğan, sarmısak kabuğu, kekik

otu, iğde dalı, tosbağa (kaplumbağa) kemiği, tazı boncuğu (küçük deniz kabuklarının kabuğundan yapılan boncuk), süpürge, ekmek, şap, çörek otu dikilir, asılır, konur.

(yaygın)

Kulağın ardına kara birşey sürülür.

(İmamoğlu K../Ada., Adı., Bayır K./Bil., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Krş., Ml., Pazar/Rz., Bafra/Sm., Sk., Sv., Deligazi K./Sv., To., Karayaka B./Erbaa/To.)

Alnının ortasına kara birşey sürülür.

(Süleoğlu K./Ed., Salyoz K./Kelkit/Gm., Devrekâni/Ks., To.)

Okutulur.

(Polatlı/An., Yuva K./Kırıkkale/Ank., Af., Ay., Bayır K./Bil., Tefeni/Brd., Çkl., Çr., Dz., Dallıca K./El., Gaz., Kilis/Gaz., Uluborlu/Isp., İç., Kn., Mr., Mş., Bor/Nğ., Rz., Sn., Sv., Şarkışla/Sv., Zile/To., To., Tr., Ur., Banaz/Uş., Vn., Gürpınar/Vn., Yz., Bartın/Zn.)

Çocuk nazarı değeceğine inanılan kimselere gösterilmez, onlardan uzak tutulur.

(Sandıklı/Af., Ağ., Suluova/Ama., Es., El., Kilis/Gaz., Gm., Isp., Mağara K./İç., Pınarbaşı/Ky., Kn., Ml., Nş., Rz., Güneşler K./Sk., Sv., Erkilet K./Erbaa/To., Zile/To., To., Tr., Pülümür/Tn., Tn., Ur., Uş., Banaz/Uş., Vn., Yz., Zn.)

Yüzü mavi örtüyle örtülür.

(Bil., Bo., Brs., Çr., Ist., To.)

Tütsü yapılır.

(Bolvadin/Af., Pelit K./Burhaniye/Ba., Göynük/Bo., Gölcük/Kc., Simav/Kü., Ml., Nğ., Sv., To., Tr., Uş., Yz.)

Örnek 1

«Çocuğu nazardan, kem (kötü) gözden korumak için mavi boncuk takılır. Alnının ortasına, kulağının arkasına siyah boya sürülür.»

(KK.: Mükrüme Ö., 44, Kaplıkaya K./Harput/El.)

Örnek 2

«Sarmaşık kökü, yılanın bel kemiği, çörek otu, yedi delikli boncuk çocuk üstünde bulundurulur. Ayrıca çörek otu, şap ve it pisliği çocuğun omuzuna dikilir.»

(KK.: Saadet A., 45, Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Örnek 3

«Gök gözlülerin nazarı çok değer. Nazarı değenin kapısından yonga koparılır, yakılır, dumanı çocuğun üstüne verilir.»

(KK.: Hanife T., 83, Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Örnek 4

«Çocuğa tütsü yapılır. Mangaldaki köz ateşin üzerine biraz tuz, biraz üzerlik otundan atılır. Mangaldan çıkan duman üzerinde gezdirilen çocuğa 'altmış yetmiş, çıkmış gitmiş' denilir.»

(KK.: Macide S., 65, Gölcük/Kc.)

Örnek 5

«Dini bütün bir kadın, eline bir miktar tuz alır, dualar okur, tuzu çocuğun başında vücudunda gezdirir. Bu işlem birkaç defa tekrarlanır. Kadın elindeki tuzun birazını parmağını ıslatarak çocuğun alnına sürer,

arta kalanını da bir bardak suda karıştırdıktan sonra, kapının sağına ve soluna serper.»

(KK.: Hatice K., 45, Mİ.)

Örnek 6

«Ocakta yanan közden bir parça alınıp, içi su dolu bakır tabağın içine atılır. Tabakta yirmişeb kuruş, bir parça ekmek ve iğne vardır. Üç yol ortcsına dökülür bu su. Ocaktan alınan köz bakır tastaki suya atılmadan şöyle denir:

«Dağda geyiğim otlar
Yavrusunu salclar
Gören gözler patlasın
Söyleyen diller çatlasın.»

(KK.: Fatma Y., 43, Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

Örnek : 7

«Çocuğu nazardan, kem (kötü) gözden korumak için urasacı kadın çöküştürür, üç defa başını ovcalar (ovalar), şunları söyler:

«Gören gözler çatlasın
Söyleyen diller patlasın
Ulu ağaç dibinde bulduysan
Köklü taş dibinde bulduysan
El benim elim değil
Benden daha yüksek urasaoların eli,
Fadime anamızın, huri kızlarının,
evliyaların eli.»

(KK.: Elif S., 55, Darıpınar K./Ada.)

«Anne, elini cinsel organına dokundurupta elini çocuğun her yanına sürerse, çocuğa nazar değmez.»

(KK.: Belkıs S., 37, Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

3. Nazara Uğramış Çocuğu Sağaltma İşlemleri, Başvurulan Umarlar

Kurşun dökülür.

(yaygın)

Tütsülenir.

(yaygın)

Hocaya okutturulur.

(yaygın)

Nazarı değenin giyiminden bir parça alınıp yakılır, çocuğa koklatılır,

(İmamoğlu K./Ada., Suluova/Ama., Ank., Bandırma/Ba., Göynük/Bo., Alpagut K./Bo., Susuz K./Bucak/Brd., Uzunköprü/Ed., Ezm., Gaz., Gm., Gr., İç., Kn., Ml., Nğ., Sm., Pervari/Sr., Sv., Şarkışla/Sv., Tk., Zile/To., To., Tn., Ur., Uş., Gürpmar/Vn., Vn., Yz., Zn.)

Üzerlik otundan tütsü yapılır.

(Ada., Ceyhan/Ada., İmamoğlu K./Ada., Adı., Kâhta/Adı., Af., Bolvadin/Af., Sandık/Af., Ağ., Gümüşhacıköy/Ama., Suluova/Ama., Ank., Büğüdüz K./Ank., Göynük/Bo., Br., Kilis/Gaz., Es., Gm .,Gr., İç., Maşukiye K./Kc., Sille B./Kn., Yarma B./Kn., Ml.,. Hatunsuyu K./Ml., Mr., Mş., Mucur/Krş., Mğ., Sv., To., Ur., Uş., Yz.)

Yatıra, türbeye, ocağa götürülür.

(Ank., Kabaçalı K./Kiğı/Bn., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Sarıkamış/Kr., Kn., Sv., Ur., Yz.)

Tuz «çatlatılır», tuz çevrilir.

(Sandıklı/Af., Kâhta/Adı., Brd., Susuz K./Bucak/Brd., Değirmenlikız K./Brs., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Keban/El., Tarsus/İç., Mağara K./İç., Keçiborlu/Isp., Uluborlu/Isp., Ödemiş/İz., Krş., Ml., Alaşehir/Mn., Salihli/Mn., İncir K./Fethiye/Mğ., Ur., Bartın/Zn., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Mum dökülür.

(Bayır K./Bil., Brs., Çr., Tumarlı K./Çkr.)

Çamaşırı değiştirilir.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Sac ayağından geçirilir.

(Kurşunlu/Çkr.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Kurşun dökülür. Bir kalbur hazırlanır, içine dört tane kaşık, bir dilim ekmek, bir tas içinde su konur. Bu şekilde kalbur hazırlanmış olur. Kurşun ayrı bir yerde, bir tavada eritilir. Çocuk oturtulur. Üzerine bir tülbent örtülür. Kalbur çocuğun başı üzerinde tutulur. Tavada eritilen kurşun tasın içindeki suya dökülür. Bu işlem üç kez tekrarlanır. Daha sonra kurşun döken kişi kalburdaki kaşıkları çocuğun başından üç defa atar. Kaşıkların dördü de yere kapalı olarak düşerlerse, çocuk ölür denir. Açık düşerse kaşıklar, nazardan kurtulmuş olur. Bunlar yapılırken üç defa İhlas Suresi, bir defa da Fatiha Suresi okunur. Kalburdaki ekmek köpeğe verilir. Tasdaki su da ocağa serpilip, tas olduğu yerde ters çevrilir.»

(KK.: Hatice Ç., 40, Gümüşhacıköy/Ama.)

Örnek 2

«Kahve, tuz, şeker ve üzerlik adı verilen bir otla birlikte kurşun bir kepçe içinde yakılır, dumanı kem göze, nazara uğramış çocuğa doğru üflenir.»

(KK.: Hacer Ç., 60, Bolvadin/Af.)

Örnek 3

«Katran veya zeytinyağına mavi bez batırır, üzerlik ve soğan kabuğu ile tüttürürüz. Tüttürürken de şöyle deriz:

«Yüzerlik yüzbinerlik
Gitsin nazarlık, gelsin sağlık.

Yüzerliksin hevasın
Her dertlere devasın
Kara taştan elâ gözden âlasın.

Enneşelin, menneşelin
Yeryüzünde kaynaşanın
Bağdat'daki bitli Ayşe'nin
Gözleri patlasın.»

(KK.: Kezban K., 50, Sille B./Kn.)

Örnek 4

«Nazara uğramış çocuğu tütsüleriz. Tütsülerken de:

«Gitsin nazarlık
Gelsin güzellik
Nazarı değen patlasın
Göbeğinden çatlasın»

(KK.: Kezban K., 50, Sille B./Kn.)

Örnek 5

«Nazarı değdiğine inanılan kimselerin isimleri bir kağıda yazılır. Bu kağıt zeytinyağına bastırılıp tütsülenir.»

(KK.: Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Örnek 6

«Çocuğa nazar değiren kişinin bastığı yere çiş yapılır. Bu kişinin bastığı yerden toprak alınır, üzerine su konur, bu su çocuğa serpilir.»

(KK.: Nuriye Ç., 63, Kâhta/Adı.)

Örnek 8

«Yedi komşuya su veya şeker okutularak çocuğa verilir.»

(KK.: Rabia Y., 52, Ezm.)

IX

Geleneksel sağaltma işlemleri

A. YÜRÜMEYEN YA DA GEÇ YÜRÜYEN ÇOCUKLAR

Üç tekerlekli araba ile yürütülür.*

(Ada., Af., Dz., Dere K./Acıpayam/Dz., Dy., El., Es., Hazinadar K./Devrekâni/Ks., Pehlivanköy B./Krk., Yarma B./Kn., Karabıyık K./Sarayönü/Kn., Ml., Akçadağ/Ml., Salihli/Mn., Midyat/Md., İncir K./Fethiye/Mğ., Mş., Bulanık/Mş., Korkut K./Mş., Özkonak B./Avanos/ Nş., Ordu K./Sn., Tn., Pülümür/Tn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

Ayaklarına, diz kapaklarına, eklem yerlerine, bacaklarına yumurta akı sürülür.

(Kâhta/adı., Af., Gümüşhacıköy/Ama., Ank., Ant., Nazilli/ay., Bo., Bandırma/Ba., Pelitköy K./Burhaniye/Ba., El, Ezm., Gölceğiz K./Hasankale/Ezm., Gm., Bayburt/Gm., Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., İç., İz., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Krş., Maşukiye K./Kc., Simav/Kü., Alaşehir/Mn., Mr., Ayancık/Sn., Sm., Sv., Şarkışla/Sv., Deligazi K./Sv., To., Karayaka B./Erbaa/To., Uş., Banaz/Uş., Gürpınar/Vn., Yz.)

(*) Çocuğun yürümesine yardımcı olan aracın yerel adları «Arabacık» (Susuz K./Bucak/Br.), «Çıkırık» (El., Hat., Bulanık/Mş., Bor/Ng., Ordu K./Sm.), «çıyrık» (Dy., Sarıkamış/Kr., Ardahan/Kr., Ml.), «çıkrıncak» (Krş.), «dönecek» (Uzunköprü/Ed.), «gağnıcak» (Özkonak B./Avanos/Nş.), «gıcırdak» (Bayat/Çr.), «hoppala» (Af.; Uzunköprü/Ed., Güz.), «kıcak» (Zile/To.), «kırnel» (Mş., Korkut K./Mş.), «sürcek» (Ulubörlu/Isp.), «sürgü» (Af.), «üç tekerlekli araba» (Köle K./Eleşkirt/Ağ., Tarsus/İç.), «yürüten» (Beypazarı/Ank.).

Bellne yumurta akı sürülür.

(Bademli B./Ödemiş/İz.)

Et dövülen tokmak etli etli dize sürülür.

(Ur.)

Dize bal sürülür.

(Ank.)

Ayak kösteği kesilir.*

(Ceyhan/ada., Ama., Çr., Kavakyolu K./Ezc., Diközü K./Mihalıççık/Es., Gr., Ks., Devrekâni/Ks., Hazinedar K./Sille B./Kn., Tavşanlı/Kü., Yaşyer K./Milas/Mğ., Şenyurt K./Perşembe/Or., Sm., Sn., Sv., Zile/To., Akçaabat/Tr., Ur., Tülmen K./Ur., Uş.)

Çocuğun ayaklarına ip bağlanır, cami önüne götürülür, cuma namazından ilk çıkana bu ip kestirilir.

(Bo., Es., Gr., Sağlık K./Görele/Gr., Gm., Rz., Pazar/Rz., Sk., Sm., Sv., Karayaka B./Erbaa/To., Tr., Çimenli K./Tr., İncidere K./Yomra/Tr., Kılcan K./Uş., Zn., Bartın/Zn.)

Hocaya okutulur.

(Dy., Kaplıkaya K./Harput/El., Gr., Kn., Bafra/Sm., Sv., Akçaabat/Tr., Tn., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Muska yazdırılır.

(Kaplıkaya K./Harput/El., Isp. Ist., Çıldır/Kr., Gömeç K./Ky., Sv., Ormanlı K./İnecik/Tk., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Ziyarete, yatıra, tekkeye götürülür.

(Af., Ama., Suluova/Ama., Gümüşhacıköy/Ama., Yeşilören K./Ama., Çubuk/Ank., Ba., Borçka/Ar., Dy., Sarıkamış/Kr., Ardahan/Kr., Gömeç K./Ky., Krk.,

(*) Köstek kesme işlemi ana çizgileriyle şöyledir : Çocuk cuma günü, cami önüne götürülür; çocuğun ayaklarını birbirine bağlayan ip camiden ilk çıkına kestirilir. Kimi zaman bu işlem üç kez yenilenir.

Kulu/Kn., Değiş K./Karaman/Kn., Kn., Nş., Sm., Bafra/Sm., Sv., Zile/To., Erkilet K./Turhal/To., Tn., Uş., Yz., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz.)

Cuma günü salâ vaktinde salâya karşı sallanır.

(Af., Brs., Tumarlı K./Çkr., Ba., Bandırma/Ba., Sarayköy/Dz., Dere K./Acıpayam/Dz., Keban/El., Ezc., Şebinkarahisar/Gr., Uluborlu/Isp., Ist., İz., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Kc., Tavşanlı/Kü., Mn., Akkuş/Or., To., Ur.)

Cuma günü ezan okunduğunda çocuk iki kişi tarafından camiye doğru sallanır; bu iş yapılırken «salladım salâya, yürüsün gelecek cumaya» denir.

(Tefenni/Br., Es., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Mn., Alaşehir/Mn., İncir K./Fethiye/Mğ., Güneşler K./Sk., Uş., Banaz/Uş., Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Yedi Mehmet adlı evden kurban ayakları toplanır, kaynatılır, suyu ile çocuk yıkanır.

(Mucur/Krş., Sille B./Kn., Kn.)

Yedi Mehmet adlı kişiden aşık kemiği toplanır, suya atılıp kaynatılır, çocuk bu suda yıkanır.

(Sille B./Kn.)

Makinede iki kez çekilmiş kıymadan yapılan köfte yedirilir.

(Tefenni/Br.)

Kemikleri güçleştirici şeyler yedirilir.

(Merzifon/Ama.)

Kaynatılmış kemik suyu içirilir.

(Ulukent K./Arhavi/Ar., Sm.)

Devenin çanından su içirilir.

(Korkuteli/Ant., Ant.)

Fırından çıkarılan sıcak ekmek bele bağlanır.

(Sandıklı/Af.)

Başına yular bağlanır.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Çocuk kalbura oturtulup yedi kapıya götürülür, her ev kalburun içine birşey kor.

(Adı., Kabaçalı K./Kiğı/Bn., Dallıca K./El., Diközü K./Mihalıççık/Es., Gürpınar/Vn., Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

Ceviz yaprağı kaynatılır, suyunda çocuk yıkanır.

(Bo., Gölcük/Kc., Ayancık/Sn.)

Sıcak suya oturtulur.

(Bolvadin/Af.)

Yedi tane demire bastırılır.

(Pazar/Rz.)

Çıplak olarak güneş altında bekletilir.

(Köle/Ağ.)

Sık sık güneş altında oturtulur.

(Gümüşhacıköy/Ama., Biga/Çkl., Bandırma/Ba., Şebinkarahisar/Gr., Kn., Bafra/Sm.)

Kemik toplanır, kemikle tartılır.

(Süleoğlu K./Ed.)

Önünden çocuk yürütülür.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Adım pidesi yapılır, içine para konulur ,bu pide dağıtılır.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Devenin boyun kemiğinden geçirilir.
(İskilip/Çr.)

Ayı üzerine bindirilir.
(Sandıklı/Af.)

«Poçik» kemiği (kuyruk sokumu) çekilir.
(Bn., El.)

Minareye çıkarılır.
(Ezc., Kavakyolu K./Ezc.)

Açıklayıcı Örnekler :

Örnek : 1

«Cuma günü çocuğunun ayağını al iplikle bağlayan anne, çocuğu kucağına alır, cami duvarının dibine oturur; yanına da bir helke (kova) su koyar. Suyun içine bir miktar madeni para atılır. Kösteği (iplik, bağı) kesecek olan ayağına çabuk bir çocuk 'Bismillah!' diyerek caminin çevresini iki kez dolanır. Sonra annenin verdiği bıçakla ipliği kesip, çocuğa da bir tokat atar. Üçüncü dolanım için hızla uzaklaşır. Anne, uzaklaşan çocuğun ardından helkedeki suyu serper. Helkenin içindeki paralar kösteği kesen çocuk tarafından toplanır. Bütün bunlar üç cuma tekrarlanır.»
(KK.: Fikriye H., 45, Sv.)

Örnek 2

«Yağlı ve şekerli bir hamurdan halka şeklinde çörekler yapılır. Bunlar çok ince bir ipe dizilir; çocuğun ayaklarına bağlanır. Komşu çocukları bu ipi kı-

rıp çörekleri kaçırarak yerler. Böylece çocuk çok düşmez ve çabuk yürür. Biz buna 'köstek kırma', 'köstek kesme' deriz.»

(Dursun P., 45, Ceyhan/Ada.)

Örnek 3

«Yürümesi geciken veya sık sık düşen çocuğun annesi, çocuğun ayağına ip bağlar. Caminin çevresini yedi kez dolaşan bir çocuk, elindeki bıçakla çocuğun ayağındaki ipi keser ve yerde duran parayı alıp arkasına bakmadan kaçar.»

(KK.: Kamile Ü., 54, Nazilli/Ay.)

Örnek 4

«Annesinin ilki yürümeyen kardeşini cuma günü Salâ vakti camiye götürür. Camiden ilk çıkan çocuğun ayağındaki bağı keser.»

(KK.: Nazire Y., 90, Kelkit/Gm.)

Örnek 5

«Dengesini kaybeden, sık sık düşen yahut yürümesi geç kalan çocuk 'Köstek Dede'ye götürülür. Çocuğun iki ayağına ip bağlanır. İpi Dede'nin bekçisi keser. Bekçiye bahşiş verilir.»

(KK.: Gülüzar B., 62, Çr.)

Örnek 6

«Çocuğun ayakları yan yana getirilip, kırmızı bir iple bağlanır. Sonra başka bir çocuğa bu ip kestirilir. Bu işlem üç gün üst üste tekrarlanır. Çocuk ipi keserken, çocuğun sahibi de dua eder ve 'bağını kestim, hastalığını, kötülüğünü kestim' der.»

(KK.: Rabiye T., 70, Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)

Örnek 7

«Ayak bileklerine ip bağlanır çocuğun. Ayağına çabuk birinin sırtına bindirilerek üç cuma camiinin çevresinde üç kez dolaştırılır; cuma namazından ilk çıkan kimseye çocuğun ayağındaki ip kestirilir.»

(KK.: Bedia B., Hacılıamza B./Çr.)

Örnek 8

«Üç cuma salâ vakti çocuk sallanır. Sallanırken de:

«Salâdan sestir
Allahdan destur
Allah ayak ver
Demir dayak ver»

denilir. Bu arada iki ayağına bağlanan ip, ayağına çabuk birine kestirilir.»

(KK. Emine H., 81, Çr.)

Örnek 9

«Öz iki kardeş, cuma namazı kılınırken, çocuğu kolundan tutup kıbleye doğru sallarlar. Bu işi üç cuma yaparlar. Çocuğu sallarken de: 'Salladım Salâya, selam söyledim mevlaya, oğlum (kızım) yürüsün gelecek cumaya' denir.»

(KK.: Fevziye M., 65, Brs.)

Örnek 10

«Çocuğun eline oklava verilip, dul bir kadının evinin bacasının çevresinde üç kez dolaştırılır.»

(KK.: Ayşe Y., 55, Adı.)

Örnek 11

«Çocuk bir sepet içine konup yedi mahallede 'ayaklıya ayak ver, iki dayak ver, ver Allahım ver' diyerek dolaştırılır.»

(KK.: Ali S., 60, Ayışığı K./Yayladağ/Hat.)

Örnek 12

«Çocuk bir sepete konur. İçinde Mehmet adlı biri bulunan yeddi evden çocuğun yiyebileceği şeyler toplanır; birazı çocuğa yedirilir, arta kalanı toprağa gömülür.»

(D.: Günnihal T., 22, Yerkesik B./Mğ.)

Örnek 13

«Çocuğun ayak bilekleri biribirine bağlanır; bu bağ, dut ağacı dibinde kesilir. Çocuğu taşıyan annesi ardına bakmadan evine döner çocuğuyla birlikte.»

(KK.: Fatma K., 54, Sağlık K./Görele/Gr.)

B. KONUŞMAYAN YA DA GEÇ KONUŞAN ÇOCUKLAR

Dil bağı kesilir.

(Af., Diközü K./Mihalıççık/Es., Mağara K./İç., Çıldır/Kr., Ks., Devrekâni/Ks., Gömeç K./Ky., Değiş K./Ky., Değiş K./Karaman/Kn., Karaman/Kn., Ml., Alaşehir/Mn., Milas/Mğ., Şenyurt K./Perşembe/Or., Ormanlı K./İnecik/Tk., To., Zile/To., Kılcan K./Uş., Yz.)

Çocuğun «dilaltı», «dilbağı» kesilir.

(Ank., Hacıhamza B./Çr., Saraykõy/Dz., Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz., Ed., Uzunköprü/Ed., Süleoğlu K./Ed., Keban/El., Kavakyolu K./Ezc., Şebinkarahisar/Gr., Hat., Mucur/Mş., Ml., Akçadağ/Ml., Üngüt K./Mr., Nş., Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)

Dil kösteği kesilir.

(Köle K./Eleşkirt/Ağ.)

Dil altındaki «bitik» kestirilir.

(Sandıklı/Af., Yenice K./Bozdoğan/Ay., Uluborlu/Isp.)

Ziyarete, yatıra, tekkeye götürülür.

(Ama., Yeşilören K./Ama., Çubuk/Ank., Bl., Gürsu/Brs., Çr., El., Çakallı K./Kilis/Gaz., Çkl., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Gr., Bayburt/Gm., Pınarbaşı/Ky., Kc., Yarma B./Kn., Karaman/Kn., Akçadağ/Ml., Pazar/Rz., Sv., Erkilet K./Turhal/To., Çimenli K./Tr., Tn., Vn., Bozlanbaç K./Çekerek/Yz., Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Muska yazdırılır.

(Ceyhan/Ada., Ay., Çıldır/Kr., Vize/Krk., Kn., Simav/Kü., Ml., Bağlama K./Nğ., Sv., Zn.)

Hocaya okutulur.

(Ceyhan/Ada., Hamur/Ağ., Merzifon/Ama., Gürsu/Brs., Dere K./Acıpayam/Dz., Dy., Süleoğlu K./Ed., Es., Gr., İç., Çıldır/Kr., Kc., Karabıyık K./Sarayönü/Kn., Sv., Zn.)

Üç cuma, salâdan önce, cami açılmadan caminin anahtarı ile çocuğun ağzı açılır.

(Bl., İskilip/Çr., Dallıca K./El., Gaz., Gm., Sille B./Kn., Karaman/Kn., Mn., Mr., Malkara/Tk.)

Çocuk hayvanların bağlandığı yere bağlanır: «Mal isen mele gel, insan isen dile gel» denir.

(Ardahan/Kr., Sarıkamış/Kr., Akkuş/Or., Ayancık/Sn.)

Ahıra, malların bulunduğu yere bağlanır.

(Borçka/Ar., Sn., Karayaka B./Erbaa/To.)

Cuma günü ahıra götürülür, ineğin yularına bağlanır.

(Ezc., Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Ayın ilk çarşambasında çocuğu gaba (hayvanların ahırdaki bağlıkları) çekerler ve «malısan gaba gel, insanısan dile gel!» derler.

(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Çocuk buzağının yularına bağlanır; «malsan mele, insansan söyle!» denir.

(Bayat/Çr., Kavakyolu K./Ezc.)

Çocuk ahırda mengüre (hayvanların bağlandığı şey) bağlanır, «hayvan isen mele, insan isen söyle!» denir.

(Gm.)

Hamur yoğururken elin batırıldığı su içirilir.

(OrduK./Sn., Sv., Deligazi K./Sv.)

Kara tavadan su içirilir,

(Pelit K./Burhaniye/Ba.)

Konuşkan birinin avcundan su içirilir.

(Çaykenarı K./Korkuteli/Ant.)

Koyunun canından su içirilir.

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Mihalıççık/Es.)

Bülbülün kafesindeki sudan içirilir.

(Krk., Mn., Salihli/Mn.)

Kanaryanın artık suyundan içirilir.

(Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst., Kc., Kn.., Kulu/Kn.)

Çanddan, çıngırakdan su içirilir.

(Devrekâni/Ks., Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Kara eşeğin canından su içirilir.

(Suluova/Ama.)

Kaşıkların durulandığı son sudan içirilir.

(Bl., Bo., Biga/Çkl., Bayındır/ İz., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Camidağı K./Rz., Sm., Bartın/Zn., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Kaşıkla su içirilir.

(Brd.)

Bulaşıkların durulama suyu içirilir.

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Ba., Zn.)

Değirmenden su getirilip içirilir.

(Ank., Ayışığı K./Yayladağ/Hat.)

Kaynayan tencerenin kapağında biriken buhar soğutularak içirilir.

(İç., Ist., Tire/İz.)

Kuşun içtiği sudan içirilir.

(Sm.)

Bir hakimden istenen ekmek çocuğa yedirilir.

(Tefenni/Brd.)

Bir hakimin ağzından lokması alınıp yedirilir.

(Bl., Susuz K./Bucak/Brd.)

Bey lokması elinden kapılarak yedirilir.

(Ur., Gürpınar/Vn.)

Bir avukat ağzından kapılan lokma yedirilir.

(Susuz K./Bucak/Brd.)

Muhtar, kaymakam ya da valinin yemeğinden biraz ekmek alınıp yedirilir.

(Es.)

Paşaya karşı götürülür, paşa elinin tersiyle üç kez çocuğun ağzına vurur.

(Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Hasankale/Ezm.)

Kuzu dili yedirilir.

(Salihli/Mn.)

Kuşun dili yedirilir.

(Bozdoğan/Ay., İz., Camidağı K./Rz.)

Kurban bayramında adları Mehmet olan yedi kişinin kestirdikleri hayvanların dillerinden birer parça yedirilir.

(Af., Bayır K./Bil., Bandırma/Ba., Hacıhamza B./Çr.)

Yedi kurban dilinden birer lokma koparılarak pişirilir, çocuğa yedirilir.

(Brs., Değirmenlikız K./Brs., Lapseki/Çkl., Yaverviran K./Sivrihisar/Es., İç., Tire/İz., Pınarbaşı/Ky., Krş., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Sille B./Kn., Mn., Sk., Sv., Malkara/Tk., İncidere K./Yomra/Tr., Uş.)

Serçe eti yedirilir.

(Ardahan/Kr., Sarıkamış/Kr.)

Kelle pişirilir, dili yedirilir.

(Uluborlu/Isp.)

Yatırlardan alınan «dil ekmeği» yedirilir.

(Dallıca K./El.)

İlk defa yumurtlayan tavuğun yumurtası yedirilir.

(Darıpınar K./Ada., İç.)

Beyin yedirilir.

(Ezc., Ezm.)

Yeni evlenen gelinin ilk gecesi yedirilen baklavanın bir diliminden çocuğa tattırılır.

(Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Eşeğe ters bindirilir.

(To.)

Ağzına kuş sokulur.

(Zn., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Kuşun gagası ağzına sokulur.

(Bartın/Zn.)

Ağzına kuş bağırtılır.

(Zn.)

Ağzında kilit açılır.

(Çimenli K./Tr.)

Sabah ezanında cami anahtarıyla çocuğun ağzı açılır.

(Merzifon/Ama., Ank.)

Kırlangıcın ağzında ıslanan parmak çocuğun ağzına sürülür.

(Pehlivanköy B./Krk.)

Heyecanlandırılır.

(Bolvadin/Af.)

Korkutulur.

(Bolvadin/Af.)

Örnek 1

«Çocuğun söyleme devri yaklaştığında çabuk söylemesi için becerikli ve işgüzar bir kadına ağız açtırılır. Bu kadın çocuğu kucağına alıp, yanındakilere sorar:

«Ne yapıyorsun?
Filancanın ağzını açıyorum.»

Bu soru üç defa tekrarlanır. Kadın aşağıdaki sözleri söyler:

Ağız açtım gül gibi
Konuşsun bülbül gibi
Sözleri açık olsun
Hem kısmeti bol olsun.»

(KK.: Vesile A., 61, Uluborlu/Isp.)

Örnek 2

«Kaşıklı 'Dede' ziyaretine bir kaşık koyup, oradan bir kaşık alırlar. Bu kaşıkla çocuğa su içirilir.»

(KK.: Hanife Ş., 55, Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

Örnek 3

«Cuma salâsında çocuğun önüne ineğin yal küleği getirilir: 'İnsan isen dile gel, hayvansan yeme gel!' denir.»

(KK.: Elif E., 65, Hatunsuyu/Ml., Hatice B., 69 Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Örnek 4

«Ahıra götürülüp bağlanır çocuk. 'Hayvan isen bura dur, insan isen konuş!' denir.»

(KK.: Şerife A., 52, Devrekâni/Ks.)

Örnek 5

«Bir kuş yakalanır; çocuğun dili çıkarılır, bu kuş dil üstünde kesilir, kanı çocuğun diline akıtılır.»

(KK.: Belkıs S., 37, Kiğı/Bn.)

Örnek 6

«Cuma-vakti bir fincan suyun içine bir anahtar üç kez batırılıp çıkarılır. Bu anahtarla çocuğun ağzı kapı açılır gibi üç kez açılır. Fincandaki su çocuğa içirilir.»

(KK.: Münevver A., 68, Kü.)

Örnek 7

«Bunların hiç biri şimdilerde yapılmamaktadır. 'Şimdi çocuklar doktor nezaretinde büyütülmektedir. Bu yıl okula gitmesi gereken bir çocuk çok az konuştuğundan doktor tarafından tedavi edilmektedir.»

(KK.: Emine T., 42, Brs.)

C. UYUMAYAN YA DA GEÇ UYUYAN ÇOCUKLAR

Uyku muskası yazdırılır.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Af., Ank., Büğüdüz K./Ank., Bil., Yiğitler B./Bayramiç/Çkl., Bandırma/Ba., Bayat/Çr., Hacıhamza B./Çr., Dere K./Acıpayam/Dz., Dy., Es., Mihalıççık/Es., Çakallı K./Kilis/Gaz., Gm., Hat., Uluborlu/Isp., İç., Tire/İz., Ödemiş/İz., Arda-

han/Kr., Ks., Krş., Mucur/Krş., Şaturoğlu K./Mucur/Krş., Yarma B./Kn., Kü., Mn.., Alaşehir/Mn., Nş., Göynük K../Nş., Aksaray/Nğ., Rz., Pazar/Rz., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Camidağı K./Rz., Sm., Sv., Deligazi K./Sv., Malkara/Tk., Zile/To., Uş., Kılcan K./Uş., Vn., Gürpınar/Vn., Zn.)

Hocaya okutulur.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada., Merzifon/Ama., Çaykenarlı K./Korkuteli/Ant., Bayat/Çr., İskilip/Çr., Dere K./Acıpayam/Dz., Hat., Mn., Mr., Üngüt K./Mr., Yerkesik Bu./Mğ., İncir K./Fethiye/Mğ., Nş., Özkonak B./Avanos/Nş., Camidağı K./Rz., Sk., Sv., Ormanlı K./İnecik/Tk., İncidere K./Yomra/Tr., Uş., Banaz/Uş., Zn.)

Ziyarete, yatıra, tekkeye götürülür.

(Adı., Ank., Kabaçalı K./Kiğı/Bn., Hat., Sv., Karayaka B./Erbaa/To.)

Yastığın altına uyku böceği konur.

(Ayışığı K./Yayladağ/Hat., Ordu K./Sn., Çimenli K./Tr.)

Yastığının altına yılan havı (kabuğu) ve deve tüyü konur.

(Kavakyolu K./Ezc., Gölcüğez K./Hasankale/Ezm., Gm.)

Ağaçlarda adına «uykucuk» denilen küçük mantarlar vardır, bunlar toplanıp, çocuğun başının altına konur.

(Düzce/Bo.)

Misafir evden ayrılırken «çocuğun uykusunu almadım» der.

(Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Acı yavşan otu kaynatılıp içirilir.
(Ant.)

Adaçayı içirilir.
(Ant.)

Anason kaynatılıp içirilir.
(Ceyhan/Ada., Ant., Nazilli/Ay., Bil.)

Uyku şurubu verilir.
(Ada., Af.)

Kimyon kaynatılıp içirilir.
(Ceyhan/Ada.)

Haşhaş kabuğu kaynatılıp suyu içirilir.
(Ant.)

Rakıya batırılmış pamuk burnuna tutulur.
(Ant.)

Göğsü ile gömleği arasına afyon konulur.
(Peypazarı/Ank.)

Başı ucuna afyon konulur.
(Merzifon/Ama.)

Tirak denilen, nohut büyüklüğündeki ot yedirilir.
(Merzifon/Ama.)

Yoğurt yedirilir.
(Bolvadin/Af.)

Şekere hoşhoş sürülüp ağzına verilir.
(Sandıklı/Af., Af.)

Soğan suyu içirilir.
(Af.)

«palya uşağı» denilen bitki suda ezilerek içirilir.
(Kâhta/Adı.)

Yastığının altına ayı ve deve tüyü konur.
(Ml., Deligazi K./Sv.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Üç cuma kızılırmakdan su getirilir, Kur'anla tartılır. Çocuk bu su ile yıkandıktan sonra su ırmağa dökülür. Bu iş yapılırken hiç konuşulmaz.»
(KK.: Bedia B., 55, Hacıhamza B./Çr.)

Örnek 2

«Gel uykusu gel!... Dağda mısın, taşda mısın, kurtta mısın, kuşda mısın? Gel!... Haydi gel!... denilerek bacadan yahut pencereden yüz örtüsü atılır.»
(KK.: Güllü Ç., 80, Ardahan/Kr.)

Örnek : 3

«Akşam eve gelen misafirlerden elbise parçası alınır. Yahutta misafirlerden birine kundak yaptırılır. Misafir evden çıkarken 'uykusunu verdim' der.»
(KK.: Güllü Ç., Ardahan/Kr.)

Ç. ÇOK AĞLAYAN ÇOCUKLAR

Bobasının* ayakkabısının tersiyle çocuğun ağzına vurulur.
(yaygın)

(*) Baba yerine dayı, amca gibi kimseler de oluyor.

Hocaya okutulur.

(Ank., Toygar K./Nazilli/Ay., Bo., Kurşunlu/Çkr İskilip/Çr., Dz., Diközü K./Mihalıççık/Es., Çakallı K./Kilis/Gaz., Gr., Gm., Ödemiş/İz., Pehlivanköy B./Krk., Yarma B./Kn., Ml., Kılcan K./Uş., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Musko yazdırılır.

(Ama., Gümüşhacıköy/Ama., Ank., Gebiz B./Serik/Ant., Toygar K./Nazilli/Ay., Bo., Gr., Mağara K./İç., Ödemiş/İz., Çıldır/Kr., Karabıyık K./Sarayönü/Kn., Barbuzu B./Ml., Çamlıtepe K./Pazar/Rz., Sm., Akpınar K./Bartın/Zn.)

Ziyarete, yatıra, tekkeye götürülür.

(Suluova/Ama., Yeşilören K./Ama., Tire/İz., Karayaka B./Erbaa/To.)

Kazanın altına kapatılır.

(Çaykenarlı K./Korkuteli/Ant., Nazilli/Ay., Bademli B./Ödemiş/İz., Şenyurt K./Perşembe/Or., Sv., To.)

Yatağının altına eşek tüyü konur.

(Camidağı K./Rz.)

Afyon verilir.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Başı yedi kapıya vurulur.

(Susuz K./Bucak/Brd.)

Dayısının ayakkabısıyla ağzına yedi kez vurulur.

(Bayat/Çr.)

Sığır pisliği yedirilir.

(Darıpınar K./Ada.)

Sıçan pisliği yedirilir.
(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Küçük bir parça koyun pisliği verilir.
(Suluova/Ama.)

Papatya suyu içirilir.
(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Dört yol ağzında, başından aşağı kaşık sepetindeki kaşıklar dökülür.
(Ant.)

Oyalanır.
(Kâhta/Adı.)

Çıra isi yalatılır.
(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Cuma günü ezanla salâ arasında 'ağıdın başını yesin!' denilerek babasının ayakkabısıyla çocuğun ağzına vurulur.»
(KK.: Saime Y., 75, Ceyhan/Ada.)

Örnek 2

«Çocuk cuma günü salâ vakti kıbleye karşı oturtulur. Yaşlı ve okumuş (eski yazı bilen) bir kadın çağırılır. Kadın ayakkabısını çıkarıp çocuğun ağzına vurur.»
(KK.: Fadime B., 70, Çr.)

Örnek 3

«Çarşamba günü kanı karışmadık biri (yakınıyla evli olmayan) ayakkabısının tersiyle çocuğun ağzına vurur.»

(KK.: Mustafa T., 68, Bekiralan K./İç.)

Örnek 4

«Üç kere tabakhaneye gönderilir çocuk. 'Köpeğin azgını salhaneye, çocuğun azgını tabakhaneye' denir.»

(KK.: Sıdıka K., 55, Ur.)

Örnek 5

«Babasının eski papucu üç cuma, kanı karışmamış (akrabasıyla evlenmemiş) bir kadın tarafından günün dolusunda, kümesin ağzında çocuğun ağzına üç defa vurulur.»

(KK.: Dürive B., 70, Korkuteli/Ant.)

Örnek 6

«Çamaşır kazanının altına konan çocuğa babasının ayakkabısıyla vurularak 'sesini kes, ağıdın başına rasgelsin!' denilir.»

(KK.: Emine H., 81, Çr.)

Örnek 7

«Gözyaşları yüzüne sürülerek 'yaşın başını yesin, belân kimseye sürülmesin' denir.»

(KK.: Zeliha T., 58, Keban/El.; Gülsüm B., 60, Krş.: Sıdıka K., 55, Ur.)

«Çocuk sırt üstü yatırılır, karnının üzerine ekmek konur. Bu ekmek bir köpeğe aldırılır.»

(KK.: Mükerrem Ö., 40, Ceyhan/Ada.)

D. ÇOK YARAMAZ ÇOCUKLAR

Hocaya okutulur.

(Af., Brs., Değirmenlikız K./Brs., Biga/Çkl., Şebinkarahisar/Gr., Uluborlu/Isp., İç., Pehlivan K./Krk., Kc., Yaşyer K./Milas/Mğ., Camidağı K./Rz., Çimenli K./Tr., Akçaabat K./Tr., Pülümür/Tn.)

Muska yazdırılır.

(Gebiz B./Serik/Ant., Brs., Keban/El., Dallıca K./El., Kavakyolu K./Ezc., Ezm., Uluborlu/Isp., Pehlivanköy B./Krk., Camidağı K./Tr., Akçaabat/Tr., Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Ziyarete, yatıra, tekkeye götürülür.

(Bolvadin/Af., Ama., Şebinkarahisar/Gr., Uluborlu/Isp., Ml., Ks., Akçadağ/Ml., Sv., Deligazi K./Sv., To., Zile/To., Akçaabat/Tr., Akpınar/K./Bartın/Zn., Tülmen K./Ur.)

Korkutulur.

(yaygın)

Ellerine ısırgan sürülür.

(Borçka/Ar.)

Çamaşırı üç gün süreyle türbeye bırakılır.

(Ks.)

Yüzüne doğru Kur'an üç defa açılıp, kapatılır.

(İç.)

Cumartesi günü sepet altına kapatılır.
(Malkara/Tk.)

Üç çarşamba teknenin altına kapatılır.
(Göynük/Bo.)

Ellerine iğne batırılır.
(Borçka/Ar.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Elvan Çelebi»ye götürüp, oradaki yeşil direğe bağlarlar.»
(KK.: Fadime B., 70, Çr.)

Örnek : 2

«Çocuğun büyükleri ellerine bir dürüm ekmek alırlar, çocuğun boynuna da kem (ottan yapılma ip) atarak yedi yol ayrımına götürürler. İlk geçen yolcuya hiç konuşmadan bu dürümü uzatırlar. Yolcu dürümü alır, kemi keser.»
(KK.: Saadet A., 45, Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)

Örnek 3

«Ya akıllanır ,ya da dellenir (delirir), öylece kalır. Bişey yapılmaz.»
(KK.: Durdane Ç., 42, Darıpınar K./Ada.)

E. HIRILTILI VE HASTALIKLI ÇOCUKLAR

Kesme işlemi yapılır.
(Ceyhan/Ada., Adı., Hamur/Ağ., Gümüşhacıköy/Ama., Gölpazarı/Bil., İskilip/Çr., Kızılcasöğüt K./Çiv-

ril/Dz., Dy., El., Dallıca K./El., Kavakyolu K./Ezc., Ezm., Şebinkarahisar/Gr., Salyoz K./Kelkit/Gm., Hazinedar K./Devrekâni/Ks., Ayancık/Sn., Ordu K./Sm., Sv., Zile/To., Karayaka B./Erbaa/To., Tavuklar K./Hozat/Tn., Pülümür/Tn., Banaz/Uş.)

Açıklayıcı Örnekler

Örnek : 1

«Çocuğu hırlamadan kurtarmak için kesme âdeti vardır. Desturlu birine gidilir. Desturlu kişi: 'Çocuk hırlama olmuş, keseyim mi?' der. Anası babası da 'kes gitsin' derler. Bu konuşma üç defa tekrar edilir. Desturlu adam okuyarak, çocuğun boğazını kesiyormuş gibi yapar.»

(KK.: Mesnet G., 80, Ordu K./Sm.)

Örnek 2

«Hırlayan çocuk kasaba götürülür. Kasap bıçağını çocuğun boğazına sürer. Böylece çocuğun hırıltısı kesilir.»

(KK.: Ayşe Z., 55, Salyoz K./Kelkit/Gm.)

Örnek 3

«Küçük çocuklar çok hırlayınca veya hastalanınca hastalığı ve hırlamayı kesmek için, bir parça bez kesilir. Bu bez dua okunarak çocuğun boynuna bağlanır.»

(KK.: Kâmile K.,35, Gümüşhacıköy/Ama.)

Örnek 4

«Bizim burada hırlavuk (hırlayan) çocukları kasaba götürürler. Kasap çocuğu yatırır, çocuğun üstüne

birşey örterler. Kasap üç defa 'Allahu Ekber!' diyerek bıçağı üç defa çocuğun boynuna sürter. Çocuk sahibi bu iş için kasaba para verir.»

(KK. Ayşe Y., 55, Adı.)

Örnek 5

«On onbeş santim uzunluğunda kırmızı ve beyaz renkli yün bir ip biribirine sarılır. Baba bu ipleri kasaba götürür çocukla beraber. Kasap davarı keserken baba da o ipleri çocuğunun başı üstünde keser. Böylece çocuk artık hırlamaz veya hastalığı geçer.»

(D. Bâki A., Tavuklar K./Hozat/Tn.)

Örnek 6

«Bıçak çocuğun boğazına yalandan sürülür, kesiliyormuş gibi yapılır yahutta çocuğun yanında kağıt kesilir. Burnuna kaymak yağı konup üflenir. Böylece çocuğun hırlamasının kesileceğine inanılır.»

(KK.: Şerife Ş., 38, Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)

Örnek 7

«Hırlayan veya hastalıklı çocuğun iyi olması için, koyun kesilirken çocuk koyunun üstüne yatırılıp kesiliyormuş gibi yapılır. Böylece çocuğun özründen kurtulacağına inanılır.»

(KK.: Hatice Ş., 55, Dallıça K./El.)

Örnek 8

«Buna 'şartlama' deniyor. Gece uyumadan, hırlayan veya başka bir istenmeyen durumu olan çocuk kasaba götürülür; başı et tahtasına konulup, kasap satırı eline alarak: 'Eğer bir daha hırlarsan,

uyumazsan seni keseceğim' der. Bu iş eskiden yapılırmış.»

(KK.: Emine U., 53, Karayaka B./Erbaa/To.)

Örnek 9

«Çocuk hastalıklıysa kasaba götürülür, tartılır ve et fiyatından kilosu hesaplanarak parası ödenir. Bu para yoksullara dağıtılır.»

(KK.: Sabahat Ö., 41, Banaz/Uş.)

F. GELENEKSEL SAĞALTMA İŞLEMLERİNDE BAŞVURULAN KİMİ YATIRLAR

Hırslı Baba
(Ml.)

Leblebi Dede
(Mn.)

Huykesen Ziyareti
(Sv.)

Yürük Şah
(Sv.)

Yürük Dede
(Malkara/Tk.)

Yürü Dede
(Uş.)

Ünzüle Ebe
(Çkl.)

Düzgün Baba
(Tn.)

Çığlık Tekkesi
(Karayaka B./Erbaa/To.)

Ayak Dede
(Ba.)

G. ZAYIF ÇOCUKLAR İÇİN «AYDAŞ KAYNATMA» ÂDETİ

Örnek Açıklama

«Çocuk çok zayıfsa, hastalıklıysa, yani 'aydaş' sa, üç yol çatına (ağzına) bir kara kazan kurarak çocuğu kazanın içine oturturlar. Bu kazan üç taş üzerinde durur. Elinde odunla gelen kişi kazanın başındakilere sorar :

'Ne kaynatıyorsunuz?'

'Aydaş!...'

Kazandan çıkan çocuk 'Ünzüle Ebe'ye götürülür, okutturulur. Çocuk sağ yanına yatırılır, sonra da sol yanına... Yani her iki tarafa da çevrilir. Derken anası çocuğu satın alır. Anne : 'Allaha emanet satın aldım' der. Bunun üzerine çocuk silkinip, düzelir.»
(KK.: Hanife Ş., 55, Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)

X

Erginlik, Eğitim, Cezalandırma, Korkutma

A. ERGİNLİK

1. Erginliğe Erişme Belirtileri

a. Psikolojik Belirtiler :

Durgunlaşma, insandan kaçma, topluluktan kaçma, çekingenleşme, kendine çeki düzen verme, büyümüş gibi davranma, hırçınlaşma, huyunun değişmesi, inatçı olması, çok soru sorması, merakının artması, süslenmesi, karşı cinsle ilgilenmesi...

b. Fizyolojik ve Bedensel Belirtiler

(Kızlarda) kalçalar genişler, göğüsler gelişir, âdet görmeye başlar, tüylenir, sesi değişir, yanakları pembeleşir, güzelleşir; (oğlanlarda) bedeni gelişir, boyu uzar, bıyıkları terler, sakalı çıkar, erkek yüzü kazanır, yüzlerinde ergenlik (sivilce) çıkar, sesi «çatlar», «hörler» kalınlaşır, burnu büyür, burnunun ucundaki kıkırdak ikiye bölünür, tüylenir, cinsel organları gelişir, «şeytan aldatır», külotunda sarı şeyler görünür.

Örnek 1

«Erkek ve kız ergin yaşa gelince otta pamukta durmaz olurlar. Bunlara onbeş delisi denir.»

(KK.: Hasibe K., 60, Merzifon/Ama.)

Örnek 2

«Ağzı yüzü büyür, sesi dangırdar, bıyıkları görünmeye başlar, durduğu yerde duramaz olur. Bazı sabahlar gece şeytan aldattığı için sıcak su ister. İşte bunlardan anlaşılır ergenleştiği...»

(KK.: Güllü K., 75, Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Örnek 3

«Oğlan çocukları rüya görürler. O rüyadan sonra bil ki, artık gelişmiş, erginleşmiştir. Kız da aybaşı olur. İşte vücudun bazı yerleri kabarmaya başlar. Hareketleri de başkalaşır.»

(KK.: Fatma B., 70, Çr.)

Örnek 4

«Çocuk ergen hale geldimi bazı şeyleri artık yapamaz. Fazla söylenip gülmez, utangaç olur. Olur olmaz şeyler için huysuzluk eder. Sabah erkence, milletten gizli yıkanırlar. Sesleri kalınlaşır, sakalları çıkmaya başlar. Bir de derler ki, yeni reşit olmuş, yani buluğa ermiş erkek çocuğun düşüne şeytan güzel bir kadın suretiyle girer ve onun cünup olmasına sebep olur. Kızlar ise 'namazsız', yani aybaşı olurlar ergenleşince. Göğüsleri gelişir, sesleri değişir.»

(KK.: Rabiye T., 70, Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)

2. **Ergin Çocuklara Verilen Öğütler**

a. **Dinsel Nitelikte Olanlar:**

Abdest almaları, boy abdesti almaları, dua öğrenmeleri, namaz kılmaları, temiz olmaları.

b. **Büyükleri ve Akranlarıyla İlgili Olanlar**

Akrabalarıyla iyi geçinmeleri, ana baba sözü dinlemeleri, büyüklerine karşı saygılı olmaları, büyük sözü dinlemeleri, küçükleri sevmeleri, sağı solu rahatsız etmemeleri. (Yukardaki öğütlerden kimileri zaman zaman kesin ve katı yasaklara dönüşebilmektedir).

c. **Töreyle, Aktöreyle ve Kötü Alışkanlıklarla İlgili Olanlar:**

Açık saçık filmler görmemeleri (her iki cinse), açık saçık kitaplar okumamaları (her iki cinse), ağaçlara tırmanmamaları (kızlara), ağır olmaları (kızlara), akıllı uslu olmaları (her iki cinse), aşırı hareketlerde bulunmamaları, başları açık dolaşmamaları (kızlara), büyüklerin yanında konuşup gülüşmemleri (her iki cinse, özellikle kızlara), cinsel ilişkide bulunmamaları (her iki cinse, özellikle kızlara), doğru yoldan ayrılmamaları (her iki cinse), erkeklerle fazla konuşmamaları (kızlara), erkeklerden uzak durmaları (kızlara), çok konuşmamaları (kızlara), çok para harcamamaları (erkeklere), dürüst ve namuslu olmaları, hırsızlık yapmamaları, içki içmemeleri, kavga etmemeleri, kendilerine sahip olmaları (kızlara), kötü alışkanlıklar edinmemeleri, kötü arkadaşlar edinmemeleri,

kötü yerlere gitmemeleri (erkeklere), kötü yola sapmamaları, küfür etmemeleri, kumar oynamamaları (erkeklere), okuyup adam olmaları (erkeklere), sağı solu rahatsız etmemeleri, sigara içmemeleri, sokakta oyun oynamamaları (kızlara), tanımadıklarıyla gezmemeleri, tek başına sokağa çıkmamaları, yalnız bir yere çıkmamaları (kızlara), yörenin âdetlerine uymaları, zanaat sahibi olmaları (erkeklere).

Açıklayıcı Örnekler :

Kızlara :

Örnek 1

«Erkek çocuklarla fazla konuşma, başın önünde gitgel, çok gezme, büyüklerine saygılı ol, ev işlerine dikkat et denir.»

(KK.: Zekiye A., 55, Korkut K./Mş.)

Örnek 2

«Kızlar humayun topudur, üzerinde en ufak birleke götürmez diyerek ağır olmaları söylenir. Ağır ol, okka bas gibi atasözleri söylenir. Sen artık çocukluktan çıktın, kendine yakışır şekilde hareket et denir. Namaz kılıp oruç tutması için öğüt verilir. Fazla gülmenin, fazla eğlencenin daima zararlı olduğu anlatılır.»

(KK.: Fürüzan Ö., 45, Milas/Mğ.)

Örnek 3

«Kocaman kız oldun, elin iş tutsun. Biclklerin (göğüslerin) çıktı. Oturmada, yerini söylemede sözünü

bil. Oraya buraya girip çıkma. Oğlanlarla konuşma, başını ört, sağına soluna bakma, herkesin yüzüne gülme.»

(KK.: Huriye N., 42, Bor/Ng.)

Örnek 4

«Uslu olmaları, herşeye karışmamaları, dedikodu yapmamaları, iki büyük konuşurken arasına girip söz dinlememeleri ve her işe ellerinin yatmaları gerektiği öğütlenir.»

(KK.: Hayriye U., 40, Zile/To.)

Örnek

«Yaramaz yere varma, erkekle uzun konuşma, kendini sakın, herşeye karışma denir.»

(KK.: Fatma B., 70, Çr.)

Oğlanlara

Örnek 1

«Her önüne gelenle konuşma, dereye tepeye inme, dağa bağa gitme, zırt vırt olur olmaz yerlere girip çıkma, ona buna bulaşma derler.»

(KK.: Huriye N., 42, Bor/Ng.)

Örnek 2

«Aykırı işlerde kayıtsız şartsız arkadaşlarına uymaması, her erkeğin bu devreden geçtiğini ve en tabii hal olduğu, hiç bir şeyden korkmaması gerektiğini, ahlâk ve temiz kalmanın müslüman olarak gelenek ve kuralara riayet edilmesi; nefsini körletmek için gayri sıhhi hareketlerde bulunmaması, çirkef, ayak

takımından kimselerle arkadaşlık etmemesi gibi öğütler verilir.»

(KK.: Sabri E., 50, Midyat/Md.)

Örnek 3

«Akıllı, terbiyeli ol, büyüklerine hürmet göster, salih ol, artık büyüdün, kimseyle kavga etme denir.»

(KK.: Zekiye A., 55, Korkut K./Mş.)

Örnek 4

«Şeytan azdırdığı zaman, gusul abdesti alması öğretilir. Eğer yıkanmadan gezerse bastığı yerde ot bitmez, evin beti bereketi kaçar. Kendisiyle çok oynamaması tembih edilir.»

(KK.: Cemile K., 69, İç.)

Örnek 5

«Elinden geldiği kadar kendini koru. Artık büyüdün, kötü yola gitme, arkadaşını iyi seç; geneleve, bara, saza gitme denir.»

(KK.: Sevim B., 33, Dy.)

Örnek 6

«Etrafta gözü olmaması, ağırbaşlı olması, sinirine kapılmaması ve rüya gördükten sonra yıkanması öğütlenir.»

(KK.: Fadime A., 27, Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Örnek 7

«Büyüdün, artık ana baba kadrini bil. Evine barkına mukayyet ol. Komşularına yararlı ol denir.»

(KK.: Süleyman T., 75, Köle K./Eleşkirt/Ağ.)

Örnek 8

«Kahveye varma, içki, cigara içme, vaktini saatini bil, arkadaşını iyi seç, denir.»

(KK.: Fatma B., 70, Çr.)

B. EĞİTME

1. Çocuğun Eğitimiyle İlgili Yaklaşımlar

a. Olumlular

İyilikle, öğüt vererek, tatlı sözlerle, iyi ve kötü kavramları açıklayarak, arkadaş gibi davranılarak, şımartılmayarak, güzellikle, büyükler örnek gösterilerek, gelenekler öğretilerek.

b. Olumsuzlar :

«Cennetten çıkmayla» (dayakla), korkuyla (babası ve büyükleriyle korkutarak), azarlayarak, hapsedilerek, aç bırakarak.

Açıklayıcı Örnekler

Olumlular :

Örnek 1

«Terbiyede dayak olmaz. Dayak hayvana yakışır. Güzellikle terbiye edeceksin.»

(KK.: Şükran T., 38, Kn.)

Örnek 2

«Çocuğa nasihat ederek, her şeyin eğrisini de, doğrusunu da göstererek terbiye etmeli... Her şeyde

kötek vurmak doğru değildir. Önce nasihat edeceksin, ondan sonra laf dinlemezse, çaresiz kalırsan vuracaksın. Ama çocuğu öyle her olur olmaz yerde, başkalarının yanında dövmek, azarlamak doğru değildir. Çocuk utancından mahcup olur.»

(KK.: Rabiye T., 70, Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)

Örnek 3

«Çocuğu ne çok şımartmalı, ne çok azarlamalı. Çok seversen bahtsız, çok söylersen arsız, aç bırakırsan hırsız olur, kavlince terbiye etmeli...»

(KK.: Cemile K., 69, İç.)

Örnek 4

«Çocuğa değer vermeli; kişiliğinin gelişmesi için bu gereklidir. Yapılması istenmeyen hareketler güzelce izah edilmelidir, inadına yapıyorsa üzerine düşmemeli. Sık sık 'döverim', kafanı kırarım gibi sözler söylenmemeli. Her istediğini istediği anda elde etmenin her zaman mümkün olmayacağını bilmelidir.»

(KK.: Müşerref T., 45, Bo.)

Örnek 5

«Önce hoşlukla birşeyi anlatırım. Bundan anlamazsa korkutmakla, dövmekle terbiye ederim. En çok hoşlukla yola getirirrim.»

(KK.: Sevim B., 33, Dy.)

Örnek 6

«Çocuklar güzellikle terbiye edilirse iyi olur. Sopa ile terbiye iyi sonuç vermez. Sopa eşeğe yarar.»

(KK.: Hafize A., 36, Ank.)

Örnek 7

«Çocuk bir kabahat işlerse ya da yanlış harekette bulunduğunda çocuğu iyi sözlerle terbiye etmek gerekir. Terbiye etmek için illâki dövmek şart değildir. Çok dövme arsız eden, az verme hırsız eden derler, çok doğru bir sözdür.»

(KK.: Hacer P., 42, Yuva K./Kırıkkale/Ank.)

Örnek 8

«Çocuk her olur olmazda azarlanmamalıdır. Onlara çocukla büyük adam arası muamele edilmelidir. Arkadaş gibi davranmalıdır. Çünkü çocuk bu çağda kendine problem olan bir çok şeyle karşılaşır. Aşırı derecede sert davranmak çocuğu pısırık, onun her hareketini olumlu karşılamak ise şımarık ve sorumsuz yapar.»

(KK.: Huriye Ç., 43, Suluova/Ama.)

Örnek : 9

«Önce tatlı dille tembih edilir, daha olmazsa korkutmayla, o da olmazsa sopayla hakkından gelinir.»

(KK.: Nevin G., 35, Dereköy K./Acıpayam/Dz.)

Olumsuzlar

Örnek 1

«Dayakla... Başka neynen olur? Çocuk kısmı doğru laftan ağnar mı?»

(KK.: Şerife K., 35, Tumarlı K./Çkr.)

Örnek 2

«Çok az öğüt veririk, hep döveriz, her dediğimizi yaptırırız.»

(KK.: Sabiha T., 40, Üngüt K./Mr.)

Örnek 3

«Önce iyiliğinen söylen, sonra azarlan; yine de dinlemezse kalkıp tepesine iki, üç vurursun; maşayı çekip boynunun köküne indirirsin.»

(KK.: Sıdıka E., 45, Yarma B./Kn.)

Örnek 4

«Burada terbiyeye pek önem vermezler. Doğurur sokağa atarlar, kendi kendine büyür.»

(KK.: Saadet O., 50, Mr.)

2. Dinsel Eğitim

Çocuğun Dinsel Konularda Öğrenmesi, Bilmesi ve Uygulaması Gerekli Olanlar :

İslamın şartlarını, namaz kılmasını, kelime-i şahadet getirmesini, Allahın birliğini, Allahın varlığını, imanın şartlarını, oruç tutmasını, besmele çekmesini, cenneti cehennemi, abdest almasını, belli başlı duaları bilmeyi, Allahtan korkmayı, «amentü»yü, peygambere inanmayı, namaz dualarını, dinin gerektirdiği şeyleri, Fatiha Suresini, bir işe başlarken «Bismillah» demesini, günahı sevabı, meleklere inanmayı, teravih namazını, bayram namazını, namaz vakitlerini, temizlik kurallarını, eski yazı öğrenmesini, haram yememeyi.

Açıklayıcı Örnekler :

Örnek 1

«Hepsinden mühimi dini terbiyedir. Allahı, peygam-

beri, İslamın şartlarını, abdest alma usulünü, namaz kılmayı, dua ve sureleri bilmeli...»

(KK.: Ayşe İ., 55, Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Örnek 2

«Allahın birliği anlatılır. Allahın yap dediği şeyleri yapması, yapma dediği şeyleri de yapmaması lâzım geldiği anlatılır. Bunlara uymazsa yarın ahirette yanacağı anlatılır. Namaz sureleri ezberletilir.»

(KK.: Âlime T., 71, Dereköy/Acıpayam/Dz.)

Örnek 3

«Çocuklar okula gitmeden önce dini terbiye almalıdırlar. Bu yaşta çocuğa Allah, peygamber, günah, sevap, iyilik, islamiyetin şartları basit yolla anlatılmalıdır.»

(KK.: Makbule B., 45, Salihli/Mn.)

Örnek 4

«Namazın şartlarını, gusül tarzını, cenneti, cehennemi, günahı, sevabı ve oruç tutmayı öğrenmelidir.»

(KK.: Sevim B., 33, Dy.)

Örnek 5

«Allahın birliği, namaz kılması, oruç tutması, kötülük yapmaması; yaptığı kötülüklerin öldükten sonra kıyamet gününde hesabını vereceği; mükafat veya cezaya çarptırılacağı, Allahın mükafatının cennet, cezasınınsa cehennem olduğunu öğretmek şarttır.»

(KK.: İbrahim K., 47, Brs.)

Örnek 6

«Derinliklerine girmeden sathi bir din bilgisi verilmelidir.»

(KK.: Hüsniye E., 43, Mn.)

Örnek 7

«Ben dini ders almayı küçük çocuklar için uygun bulmuyorum. Çünkü beni de çocukken okuldan önce hocaya yollamışlardı. Bazı ayetleri ezberlemiştim, fakat manalarını bilmiyordum. Ancak ortaokuldan sonra bu dersler benim için mana ifade etti. Yani din dersini çocukların okuldan önce almalarını faydasız buluyorum. Bu derslerde çocuklara eski yazı yerine insanları sevme, iyilik yapma vs. gibi dinimizin öğütlerini öğretseler daha faydalı olur. Esasen çocuklara günah, cennet, cehennemden çok, Allahın varlığı, doğum kadar ölümün de normal olduğu, Allahın korkulacak değil de sevilecek bir şey olduğunu öğretmeliler.»

(KK.: Fahriye K., 48, Ml.)

3. Cinsel Eğitim

Açıklayıcı Örnekler :

Olumlular :

Örnek 1

«Çocuğa cinsel konularda bilgi verilmelidir. Bunların çocuğa söylenmesi lazımdır.»

(KK.: Hayriye V., 32, Merzifon/Ama.)

Örnek 2

«Verilmelidir... Çünkü erkek çocuklarının 'düş azıtmaları', kız çocuklarının da hastalanmaları bu çağa rastlar. Bu durumların onların cinsiyetleriyle ilgili olduğu, her normal çocuğun başına geleceği bildirilir.»

(KK.: Fadime K., 51, Suluova/Ama.)

Örnek 3

«Çocuğa cinsel konularda geniş bilgi verilmelidir. Cinsel organların adlarının doğrusu söylenmeli... Âdet gören kızların neler bilmesi gerektiği, boy abdestini nasıl alacağı öğretilir. Biz öğretmezsek onlar dışardan yalan yanlış şeyler öğrenirler nasıl olsa.»

(KK.: Meryem S., 53, Kurşunlu/Çkr.)

Örnek :4

«Çocuk eğer bu konularda sorular sorarsa, gizlemeksizin gerekenleri açıkca anlatmak doğru olur.»

(KK.: Müşerref T., 45, Bo.)

Örnek 5

«Hamilelik, doğum, kız erkek ayrımı hakkında bilgiler verilir.»

(KK.: Fatma B., 55, Bo.)

Örnek : 6

«Cinsel organların insanın en nazik bir uzvu olduğunu ve onların temizliğiyle insan hayatında oynadıkları rolü anlatılmalıdır.»

(KK.: Hatice D., 45, Uzunköprü/Ed.)

Örnek 7

«Vücutta ve cinsel organlardaki değişme ve salgıların korkulacak, üzülecek bir şey olmadığı, bunla-

rın normal olduğu, o yaşa gelen her çocuğun aynı şeyleri duyacağı, hissedeceği söylenmelidir. Hiç bir zaman yalan söylenmemelidir.»

(KK.: Nazire G., 55, İz.)

Örnek 8

«Açıklayıcı mahiyette bilgiler verilir. Bu konuda kız ile annesi, oğlanla da babası konuşur. Kızlara, onların belli günleri hakkında bilgiler verilir. Bu çağa geldiğinde erkeklerle oynamaması, koşmaması, yüksek yerlere çıkıp atlamaması tembih edilir.»

(KK.: Behice K., 45, Bo.)

Örnek 9

«Aman oğlum cunup gezme, aman kızım âdetten sonra pis gezme, sık sık yıkan, sonra işin rast gitmez deriz. Yüzüne baktığın kimsenin de işi rast gitmez deriz.»

(KK.: Huriye N., 42, Bor/Nğ.)

Örnek 10

«Kızlara ay halleri öğretilir, âdeti bittikten sonra abdest alınacağı anlatılır. Erkek çocuklarına hamamcı olunca, abdest alacağı öğretilir. Daha fazla şey öğrenmesi iyi değildir. Nasıl olsa zamanla öğretilir.»

(KK.: Sevim B., 33, Dy.)

Örnek 11

«Çocuk nasıl doğduğunu sorduğu zaman yağmur tarafından veya lahananın içinden çıktığı veyahutta leyleğin getirdiğini söylemek doğru olmaz. Münasip bir şekilde nasıl doğduğunu anlatmak doğru olur.»

(KK.: Hatice A., 60, Tire/İz.)

Örnek 12

«Evlenmenin bir tabiat kanunu olduğunu, kendisinin dereden tutulmadığını, annesinden meydana geldiğini bilmelidir.»

(KK.: Melahat O., 37, Silifke/ İç.)

Örnek : 13

«Çocuğun soruları basit ve doğru olarak cevaplandırılmalıdır. Çocuklara seni çaydan tuttum, leylek getirdi gibi sözler söylenmemelidir.»

(KK: Makbule B., 45, Salihli/Mn.)

Olumsuzlar

Örnek 1

«Tövbe, haşa yarabbi! Çocuğun yanında öyle şeylerin adı mı olur? Velâ havle velâ kuvvete!»

(KK.: Şerife K., 35, Tumarlı K./Çkr.)

Örnek 2

«Verilmemeli... Verilirse o çocuktan hayır gelmez.»

(KK.: Ahmet B., 31, Hamur/Ağ.)

Örnek 3

«Çocuğa cinsel konuda hiç bir bilgi verilmez. Çocuk ne gördüyse, ne duyduysa onunla yetinir.»

(KK.: Belkıs S., 37, Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)

Örnek 4

«Bu konu çok ayıp sayılarak konuşulmaz.»

(KK.: Tenzile B., 55, Susuz K./Bucak/Br.)

Örnek 5

«Ne demekmiş o?... Ohoo... O konuları hiç açmayız. Ayıptır öğrenmesi.»

(KK.: Emine K., Değirmenlikız K./Brs.)

Örnek 6

«Böyle şeyler konuşulmaz. Ben utanırım çocuklarımla öyle birşey konuşmaya.»

(KK.: Fehime V., 57, Ezm.)

Örnek 7

«Ben hiç bir çocuğuma böyle şeyleri anlatmadım. Yedi kızım var, dördü de gelindir şimdi.»

(KK.: Hacer P., 42, Yuva K./Kırıkkale/Ank.)

Örnek 8

«Ayıp olur, öğretilmez. Evlendiği gün öğrenir.»

(KK: Dudu B., 55, Kılcan K./Uş.)

Örnek 9

«Çocuğa evleninceye kadar cinsel öğüt verilmez. Çocuğa ancak evlendiği, gerdeğe gireceği gece biri tarafından gerekli şeyler anlatılır.»

(KK.: Selma G., 60, Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

Örnek 10

«Çocuğa küçükten öyle şeylerden bahsedilmez. Sonra merakı artar, öğrendiklerini yapmaya kalkar. O zaten öğrenecek yaşa geldiğinde kendiliğinden öğrenir.»

(KK.: Belgizar K., 55, Yz.)

Örnek 11

«Çocuğun gözü açılır mı hiç? Böyle şey olmaz. Çocuğa böyle şeyler anlatılır mı?

(KK.: Ayşe İ., 60, Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Örnek 12

«Cinsel konularda bilgi verilmez, öyle şeyler ayıp kaçar. Zaman gelince kendi kendine öğrenir. Yalnız delikanlı veya genç kız oldukları zaman nasıl abdest alacakları, hangi hallerde abdest alacakları söylenir. Evlenmeden önce lüzumlu bilgi sağdıçları tarafından söylenir.»

(KK.: Güllü K., 75, Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)

Örnek : 13

«Çocuğa cinsel konuda herhangi birşey öğütlenmez, ayıp karşılanır. Çocuk zamanla kendisi öğrenir bunları. Mesela çocuk sorduğunda, annesinin diz kapağından doğduğu söylenmelidir.»

(KK.: Melek K., 55, Sarıkamış/Kr.)

Örnek 14

«Çocuklar dereden tutulduklarına inandırılır. Anneler babalarla yatmazlar fikri aşılanır.»

(KK.: Hatice B., 50, Karaman/Kn.)

Örnek 15

«Umumiyetle çocuklara cinsel konularda malûmat verilmez. Bu durum daha ziyade ayıp telakki edilir. İcabettiği zaman anneler kız çocuklarına âdet görme hususunda bazı izahatta bulunurlar.»

(KK.: İftar A., 45, Af.)

Örnek 16

«Çocuklara bu hususta bilgi verilmez. Ancak 'ellerini bacaklarının arasına sokma' gibi telkinlerde bulunulur.»

(KK.: Yahya B., 46, Karakuyu K./Polatlı/Ank.)

Örnek 17

«Çocuğa küçük yaştan erkek kız arkadaşlığı yasaklanır, bir arada olamıyacakları öğretilir. Araya devamlı mesafe konur. Ayrıca cinsel konularda çocuk soru sorarsa, bazen kaçamak cevaplar verilir ve yaşının küçük olduğu söylenir. Çocuklara bu konuda fazla bilgi verilmez. Çocuğun bu konudaki bilgisi arkadaşlarından kardeşlerinden duyduklarıdır.»

(KK.: Nadide B., 42, Af.)

Örnek : 18

«Çocuk nasıl doğduğunu sorarsa, küçükken çaydan tuttuk seni, birisi attı biz aldık seni, leylekler getirdi seni filan deriz. Daha sonra da, münasip bir zamanda, anne karnından doğduğu söylenir.»

(KK.: Şadiye İ., 38, Yenice K./Bozdoğan/Ay.)

Örnek 19

«Çocuklara cinsel konularda büyükleri tarafından hiç bir bilgi verilmez. Bazı sorular sorarsa da çocuk, terslenir. Çocuk bu konudaki bilgilerini arkadaşlarından öğrenir, çevresinde görebildiklerinden kopmamaya çalışır.»

(KK.: Yeter G., 32, Göynük K./Avanos/Nş.)

Örnek 20

«Çocuklara cinsel konularda bilgi verilmez, çünkü ayıptır. Fakat, bu ayıp olan şeyler yeri geldiği zaman açıklanır.»

(KK.: Nebahat D., 38, Mucur/Krş.)

Örnek 21

«Eskiden çocuğun ana babası yanında öyle laflar etmesi değil, dinlemesi bile ayıptı. Şimdikiler kitaplardan okuyup, her şeyi öğreniyorlar.»

(KK.: Fadime B., 70, Çr.)

Örnek 22

«Eskiden evleneceği zamana kadar bilmezdi, ayıp sayılırdı. Şimdi zamanı gelince herşeyi öğreniyor.»

(KK.: Fevziye A., 54, Ant.)

C. CEZALANDIRMA

1. Çocuğu Cezalandırma Yolları

Babaya söyleme,

(çok yaygın)

Dayak atma,

(çok yaygın)

Karanlık bir yere, ahıra, kilere, bodruma kapatma,

(yaygın)

Ağzına biber sürme,

(yaygın)

Aç bırakma,

(yaygın)

Ağzına kekik yağı sürme, konuşmama, küsme, gezmeye götürmeme, isteğini yerine getirmeme, ayakta bekletme, sokağa çıkmasına, oynamasına izin vermeme, para vermeme, sevdiği şeyi vermeme, ellerini bağlama, kuyuya baş aşağı sallama.

2. Azarlama, Dövme

Çocuğun Azarlandığı ya da Dövüldüğü Durumlar

Hırsızlık yaparsa, kötü bir şey yaparsa, anaya babaya baş kaldırırsa, ahlâk dışı şeyler yaparsa, yalan söylerse, gece eve geç gelirse, kabahat işlerse, mala zarar verirse, kırıp dökerse, büyüklerin sözünü dinlemezse, büyüklerin sözüne karışırsa, söze karşılık verirse, söz dinlemezse, densizlik yaparsa, izinsiz olarak giderse, küfür ederse, kavga ederse, arkadaşlarıyla geçinemezse, komşu kızına göz dikerse, komşularına kötü davranırsa, erkeklerle konuşursa (kızlar), kızlarla yakın ilişki kurarsa (erkekler), geleneklere uymazsa, yanlışı tekrarlarsa, sınıfta kalırsa, dersini çalışmazsa, sigara içerse, içki içerse, kumar oynarsa...

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Uşaklar bizi kızdırdıkları zaman yakalayabilirsek döveruk.»

(KK.: Halise A., 54, İncidere K./Yomra/Tr.)

Örnek 2

«Gevezelik edince bir zumzuk (tokat) vururuk. Harmana azık götürmezse, davar gütmezse vururuk.»

(KK.: Seher T., 50, Üngüt K./Mr.)

Örnek 3

«Her zaman döverik biz. En ufak bir yaramazlık yapsa da döverik. Anne birine kızdımı hırsını çocuktan alır, vurur zumzuğu (tokatı).»

(KK.: Hacer Ş., 55, Mr.)

Örnek 4

«Ahıra mapus ederiz. Akşam babası geldiğinde suçunu söyler, dövdürürüz.»

(KK.: Kezban S., 40, Büğüdüz K./Ank.)

Ç. KORKUTMA

1. Korkutucu ve Ürkütücü Niteliktekiler:

Alkarısı
Arap
Arap bacı
Bayraklı (derviş)
Cin
(yaygın)
Dev,
(yaygın)
Çarşambalı
Çingene
(çok yaygın)

Çocuk toplayıcı
Deli
Gogo
Gümbür Dede
Heybeli
Horkuç (korkunç)
Hortlak
Karakura
Karanlık
Kartıboz (bir tür canavar)
Öcü
(çok yaygın)
Ölü
Peri
(yaygın)
Taran Baba
Taranböcü
Torbacı
Umacı
(yaygın)
Yamyam.

2. Kimi Meslek Sahipleriyle :

Asker
Bacacı
Bekçi
Dilenci
Doktor
Elekci
Eskici

Jandarma
Hırsız
İğneci
(çok yaygın)

Muhtar
Polis
Satıcı
Sünnetçi
(yaygın)

3. Hayvanlarla :

Ayı, akrep, böcek, canavar, çakal, fare, hav hav (köpek), horoz, kedi, kurt, maymun, yılan.

4. Dinsel Kavramlarla

Allah (Allahın çarpacağı, Allahın taş edeceği vb.), cehennem, öte dünya, zebani.

5. Araç-Gereç ve Ev Eşyasıyla :

Ateş, bıçak, iğne, kara çorap, kara yastık, kibrit, makas, masa, merdiven, loğ taşı (toprak damları düzeltmek için kullanılan yuvarlak taş), peynir tulumu, süpürge, şemsiye.

6. Bunlardan Başka Yollarla :

Ağza biber sürmekle,
(yaygın)

Ağza kekik yağı sürmekle
Babayla

Bağlamakla
Büyüklerle
Cezalandırmakla
Dayakla
(yaygın)

Evden atmakla, gezmeye götürmemekle, hapsedilmekle, hastalıkla, herhangi bir hakkı elinden alınmakla, hükümetle, komşu büyükleriyle, sevdiği şeyden yoksun kılınmakla, yasayla, yiyecek vermemekle vb. korkutulur.

Açıklayıcı Örnekler

Örnek 1

«Çocuğun üzerine hamur teknesi konur, üstüne de yem serpilir. Tavuklar teknenin üzerine çıkartılır, yem yedirilir. Tavukların tıkırtısından çocuk korkar.»
(KK.: Münevver A., 68, Kü.)

Örnek 2

«Çocuk korkutmaya gelmez. Benim çocuğum bir yaramazlık yapmıştı. Kaynanam uyut dedi. İçeri götürdüm uyutmaya... Çocuk tam dalacağı sırada kaynanam camı vurup bağırdı. Başına da beyaz çarşaf bürülemişti. Çocuk korktu, kendini kaybetti. Hastalıklı kaldı.»
(KK.: Fadime B., 70, Çr.)

Örnek 3

«Burnu biz, gözleri çuvaldız,
Karnının altı keçe,
Bizim uşakları ala kaça! diye korkutulur.»
(KK.: Saadet A., 45, Gölcüğez K./Ezm.)

Örnek 4

«Horkut torbanı sarkıt,
Alnı peçe, burnu pis,
Kulakları çuvaldız
Çocuğu veriyim al git, diyerek çocuğun önüne at torbası sarkıtılır.»

(KK.: Emine B., 65, Özkonak B./Avanos/Nş.)

XI
Çocuk Oyunları

A. ÇOCUK OYUNLARININ ADLARI

Aç kapıyı bezirgan başı, açıl turnam açıl, ağaç kapmaca, ah benim turnam, al kardeşim, Ali dayı saat kaç, altmış taş, ambara vurdum bir tekne, Ankara çizgisi, anne saat kaç, anne beni kurda verme, ara kesti, Arabistan buğdayları, Arapçay, armut, aslan kaplan, askercilik, aşık, oteşim ateş, ay gördüm, ayakkabı kapıp kaçma, beştaş, bildirimbiç, bilya, birdirbir, boncuk, canlatmalı elim, ceviz, ceylan kaçtı, cıddı bitti (saklambaç), cıldır, cicoz, cilli, çakmak attım tarlaya, çelik çomak, çıktım çınara, çizgi (kaydırak), çoktaş, çürük elma, dama, danabaşı, denizde dalga var, dokuz kiremit, dolye (çömlek parçalarıya oynanır), düğüncülük, dükkancılık, ebe ebe güp düştü, ebe beni kurda verme, el bende, el el üstünde, elim sende, elim demirde, ellitaş, elmamı yediler, endes turbes, esnek, esir kurtarma, esir tutma, eş kurtarma, eşim dağda ben bağda, eşim seni süren kim, eşşeğimi tazeledim, eşşekçilik, evcilik, fırıldak çevirme, finosya, gazoz kapağı, gevekçl, gogo, göz yummaca, güvercin taklası, güzellik mi çirkinlik mi, hamam çöktü, hamam kızdı, hame, harmanbiş, har-

ra, hırsız polis, hot, hot met (çelik çomak), imdat, inek doğurtma, ip atlama, istop, kabakçı, kaç kurtul, kaldırımdan kaldırıma, kale benim sen necisin, kale yıkmaç, kaptı kaçtı, karış atlama, kasa, kavun karpuz, kaydırmaç, kazlarım dışarı, kızgın taş, kızıştı, kırıstirik (kiremit oyunu), koca, koka, komen, kovalamaca, kovalanbaç (koşmaca), kovboyculuk, köprü altı, körebe, kösküç, köşe kapmaca, kurtarmaca, lades, leblebici, lök döndürme, mata, maymun, mektup, mendil kapmaca, menekşe mendili düşe, meşe, met, misket, mors, muça, ne iş yaparsın, nesi var, ok, okçuluk, ortada sıçan, otur kurtul, ön dö truva, ördek suya daldı, paracık, pas pas, peynir yalnız kaldı, postacı, saat kaç, sakızcı baba, saklambaç, savaşçılık, sek sek, siğlenbit-sinnenbit (saklanbaç), sobe, şoförcülük, tahin pekmez, tavşan koç tazı tut, tavşan tilki, tek mi çift mi, terle hamam, tıp, tilki tilki saat kaç, tombala, tonbilik, topaç, trafik, trencillk, uzun eşek, üçtaş, vur kaç, yağ satarım bal satarım, yakan top, yanar top, yattı kalktı, yerde gökte ne var, yıldırma, yumurtacı, zıldır, zımbo.

B. OYUNLARDA KULLANILAN ARAÇ-GEREÇLER

Aşık, bebek, bez, bıçak, boynuz, bilya, çember, çıngırak, çivi, değnek, ev eşyası, ip, sicim, kağıt, kalem, kemik, kiremit, kozalak, makara, mendil, pelit, tabanca (oyuncak), taş, tebeşir, teneke, top, topaç, tüfek (oyuncak).

Açıklayıcı Örnekler

Örnek : 1

Ah benim turnam

«Tekerlemeler söylenerek ebe seçilir. Öteki çocuklar ebenin çevresinde bir daire meydana getirirler. Çocuklar

Ah benim turnam
Yeşil başlı turnam
Oturursa oturur
Kalkarsa kalkar
Büzülürse büzülür
Açılırsa açılır
Elleri şap şap
Ayakları rap rap
Büzülürse büzülür
Süzülürse süzülür

diyerek dönmeye başlarlar. Sonunda her biri ayrı bir biçime bürünür. Ebe beğendiğini seçer, yerini ona verir.»

(KK.: Behice K., 45, Ba.)

Örnek 2

Boncuk

«Altı kişi bir halka meydana getirirler. İçlerinden biri, eline hiç kimsenin göremiyeceği bir biçimde boncuk gizletir. Sonra her iki elini uzatarak 'in min çukurda mısın, ak pak yumurtamısın, a benim canım boncuk, sen benim elimde misin?' der. Sonra ötekilere boncuğun hangi elinde olduğunu sorar. Bulan oyu-

nu kazanmış olur. Artık boncuğu o gizletir. Oyun böylece sürer.»

(KK: Fatma Ö., 40, Borçka/Ar.)

Örnek 3

Ebe beni kurda verme

«Dokuz on kişilik bir gruptan bir ebe, bir de kurt seçilir. Öteki oyuncular ebenin ardına tek sıra dizilirler ve 'ebe beni kurda verme' diye bağırmağa başlarlar. Bu arada kurt olan arkadakilerden birini kapmaya çalışır. En sona kalan, kurda yakalanmayan oyunu kazanır.»

(KK.: Fikret T., 33, Dallıca/El.)

Örnek 4

Eşim dağda, ben bağda

«Çocuklar ikişer, ikişer ayrılırlar. Bir kişi tek kalır ve ebe olur. Eşler biribirlerinden ayrılırlar ve 'eşim dağda, ben bağda' diye bağırırlar. Ebe yanlarına yaklaşınca yeniden uzaklaşırlar. Ebe eşlerden birini kendine eş edinmeye çalışır. Ebe hangi çiftin eşini kendine eş edinirse, tek kalan ebe olur. Oyun böylece sürer.»

(KK.: Avniye K., 42, Gm.)

Örnek : 5

Çömlek çömlek

«Herkes önüne bir kişi alarak daire halinde dizilir. Birisi ortada ebe olur. Ebe bütün çömlekleri gezerek kafalarına vurur, beğendiğinin sahibine sorar: 'Çöm-

leğinde ne kaynar?' Öteki: 'Pilav' der demez ikisi birden dairenin etrafında koşarlar, kim önce varırsa, öteki ebe olur.»

(KK.: Sıdıka E., 45, Yarma B./Kn.)

Örnek 6

Finosya :

«Oyuncular el ele tutuşup halka olurlar. 11, 21, 31, 41, 51, 61, 71, 81, 91 ve 101 diye sayılır. 101 olan karşısındakinin ayağına basmaya çalışır. Başarırsa 'finosya' olur, başaramazsa oyundan çıkar.»

(KK.: Mürşide Ş., 20, Tire/İz.)

Örnek : 7

Gece yarısı

«Oyuncular bir sıra halinde dizilirler. İçlerinden biri tilki, ötekiler tavuk olurlar. Tilki olan çocuk onların uzağında tek başına durur. Tavuklar tilkiye 'saat kaç?' diye sorarlar. Tilki istediği saatı söyler. Tavuklar tilkinin söylediği saat sayısı kadar adım atarak tilkinin yanına giderler. Tilki eğer 'gece yarısı' derse, tavuk olan oyuncular kaçışırlar. Yakalanan tilkinin yanında kalır. En son yakalanan tilki olur, ötekiler tavuk.»

(KK.: Ülfet Ö., 30, Ulukent K./Arhavi/Ar.)

Örnek 8

Hala hala

«Daha çok kızların oynadıkları bir oyundur. Yere minderler serilir. Kızlar iki, üç gruba ayrılırlar. Ken-

dilerine göre anne, baba, dede, çocuk, hala vb. seçerler. Yemek yaparlar, ağaç dallarından bebek yaparlar. Birbirlerine misafirliğe giderler, hal hatır sorar ve ikramda bulunurlar.»

(KK.: Refika G., 55, Gömeç K./Ky.)

Örnek 9

Harra

«Çocuklar iki kümeye ayrılırlar. Kura çekilir. Kurayı kazanan önce saklanma hakkını elde etmiş olur; öteki gruptan uzaklaşarak bir yere saklanır. Kurayı kaybeden grubun sözcüsü onları bulmaya çalışır. Bulursa 'Harra!' diye bağırır; bulamazsa, bu sefer saklanan gruptan birini yakalar; böylece bir galibiyet elde etmiş olur. Oyun böylece sürer.»

(KK.: Salih C., 64, Ağ.)

Örnek 10

Hot

«Orta yere bir daire çizilir. Daire içine bir teneke dikilir. Buna 'hot' denir. Hot'un başında bir ebe bulunur. Öteki çocuklar kalede beklerler; hepsinin elinde hota vurmak için birer taş bulunur. Oyuncular ellerindeki taşlarla hot'a vururlar. Hot devrilince ebe hot'u dikmeye çalışır. Bu sırada çocuklar attıkları taşlara basmaya çalışırlar. Taşına basmadan ebe tarafından tutulan çocuk oyunu kaybeder.»

(KK.: Hacer P., 42, Yuva K./Kırıkkale/Ank.)

Örnek 11

Kavun karpuz :

«Çocuklar iki bölüğe ayrılırlar. Her bölüğün bir ebesi vardır. Ebelerden birisi gidip, diğer bölüğe 'beyim bir karpuz istiyor' der. Öteki de 'beğen beğendiğini al' diye cevap verir. Bir sıra halinde oturan çocukrın hepsinin başlarını avuçlarının içine alarak teker teker sıkar. Sözde en olgununu beğenir içlerinden. Eliyle gözlerini kapatır karpuz olan çocuğun. Yine bir sıra halinde dizilmiş kendi grubundan birine işaret eder; gelen çocuk beğenilen karpuzun (çocuğun) alnına parmağıyla vurarak grubuna döner. Bu grupta herkes arkasını dönüp el çırparak 'olsa da yesek!' diye bağırırlar. Gözleri açılan çocuk karşı gruptan alnına dokunanı bulmaya çalışır. İsabet ettirirse, çocuk karpuzun grubuna geçer, yoksa karpuz olan çocuk karşı gruba geçer. Oyun karşılıklı olarak tekrarlanır.»

(KK.: Fadime K., 51, Suluova/Ama.)

Örnek 12

Kızgın taş

«Daha çok geceleyin oynanan bu oyunda oyuna katılanlar düzlük bir yerde toplanırlar. Bir yere ateş yakılır. Orta büyüklükte, yuvarlak bir taş bulunur. Taş ateşte iyice kızdırılır. Bir yer belirlenir. Kızdırılan taş bezle tutulur ve birisi tarafından uzağa fırlatılır. Taş fırlatılırken öteki çocuklar gözlerini kaparlar; daha sonra da taşı aramaya koşarlar. Kim taşı bulursa,

daha önce işaret edilen yere getirmeye çalışır. Getiren, taşı fırlatmayı hak eder. Böylece oyun sürer.»
(KK.: Ayşe Y., 38, Gebiz B./Serik/Ant.)

Örnek 13

Ördek suya daldı

«Çocuklar halka olurlar. Hep bir ağızdan : 'Ördek suya daldı, zil çaldı' derler, sonra da oldukları yerde dururlar. En güzel pozu veren birincidir.»
(KK.: Adviye B., 45, Bo.)

Örnek 14

Sek sek

«Bir taş alınır, yere çizgiler çizilir. Birkaç kişi bu çizgilerden iki üç kere atarlar ve taşı sektirirler. Çizgiye değmeden oyunu sonuna kadar götüren kazanır.»
(KK.: Ayşe T., 47, Af.)

Örnek 15

Taştan taşa

«En az üç kişiyle oynanan bu oyunda birisi ebedir. Öteki iki kişi taştan taşa geçerken toprak yerde ebe tarafından yakalanırsa oyunu kaybeder ve ebe olur.»
(KK. Fatma A., 31, Korkuteli/Ant.)

Örnek 16

Vur kaç

«Oyuncular yüzleri içeri dönük olarak daire olurlar. Ebe dairenin dışında koşar ,birinin arkasına vurur.

Vurulan ebeyi kovalar ve yakalamaya çalışır. Ebe yakalanmadan kovalayanın yerine gelirse, vurulan ebe olur.»

(KK.: Şerife Ş., 38, Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)

XII

Atasözleri, Özdeyişler, Deyimler, Sevgi ve okşama sözleri, Kargışlar, Bilmeceler, Ninniler, Ağıtlar, Masallar

A. ATASÖZLERİ, ÖZDEYİŞLER, DEYİMLER

Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz.
Adam olacak çocuk bokundan belli olur.
Ağaç yaş iken eğilir.
Ağlamayan çocuğa meme verilmez.

Çocuk aklı it aklı.
Çocuk aklı tavuk aklı.
Çocuk çocuğun aynasıdır.
Çocuk çocukluğunu, büyük büyüklüğünü bilmeli.
Çocuk düşman kilididir.
Çocuk evin altın topudur.
Çocuk evin aynasıdır.
Çocuk evin bülbülüdür.
Çocuk evin direğidir.
Çocuk evin neşesidir.
Çocuk evin ocağıdır.
Çocuk evin süsüdür.

Çocuk evin şenliğidir.
Çocuk evin temelidir.
Çocuk güle benzer, bakarsan acar, bakmazsan solar.
Çocuk kalkar, büyüğe bakar.
Çocuk olan yerde başkası çekiştirilmez.
Çocuk olmayan evde baca tütmez.
Çocuk olmayan eve melek girmez.
Çocuk padişahtan korkmaz.
Çocuk yedisinde neyse, yetmişinde de odur.
Çocukla çocuk olunmaz.
Çocukla it iltifata gelir.
Çocuktan al haberi.
Çocuksuz ev, boş ambara benzer.
Çocuksuz ev, kalaysız kaba benzer.
Çocuksuz ev susuz değirmene benzer.
Çocuksuz evde köçek olmaz.
Çocuksuz ev tuzsuz ekmeğe benzer.
Çocuğu yolla işe, sen de git peşine.
Çocuğu yolla işe, tutta burnuna işe.
Çocuğun yediği helal, giydiği haramdır.

Eve çocuk, erkeğe çubuk yaraşır.

Kız ananın, oğlan babanın ortakçısıdır.
Kız annesinden öğrenir sofra düzmeyi,
oğlan babasından öğrenir oba gezmeyi.
Kızdır nazdır, bin altın azdır.
Kız doğuran kırmızı giymez.
Kızını dövmeyen dizini, oğlunu dövmeyen kesesini döver.
Kızını kayıran kocaya vermez, oğlunu kayıran hocaya vermez.
Kundakta giren, teneşirde çıkar.

Küçük olmayınca büyük olmaz.

Nasıl uşakçık, öyle böyücek (çocukluğu neyse, büyüklüğü de odur).

Oğlan dayıya, kız halaya çeker.
Oğlan evin direğidir.
Oğlan evin temelidir.
Oğlan oğul ise elin malı senin, değilse senin malın elin.
Oğlan oktur, her evde yoktur.
Oğul ocaktan, ayran bucaktan.

B. SEVGİ VE OKŞAMA SÖZLERİ

Ağzı Avşar elması yavrum
Ağzımın tadı
Altın gözlüm
Altın saçlım
Anan esirin olsun
Anan itin olsun
Anasının kuzusu
Arslanım

Balam
Balım
Bağım bahçem
Bahçemin çiçeği
Benim anam
Benim babam
Benim balam
Bey oğlum
Bir tanem

Boncuk gözlüm
Boyuna kurban olduğum

Can
Cancağızım
Canım
Canımın içi
Can keseği
Ciğerim
Ciğer parem
Cülüğüm

Çağam
Çakırım

Dikili ağacım
Dudum

Efendi oğlum
Elma gözlüm
Evimin direği
Evimin feneri
Evimin ışığı
Evimin şenliği
Evimin yakışığı

Fabrikası güzelim
Fındığım

Gadasını aldığım
Gözüm
Gözümün yağı
Güzelim
Güzelcem

Hanım kızım
Has oğlum
Hayatım
Hayatımın parçası
Huyunu husunu sevdiğim
Huyuna kurban olduğum

Kadın kızım
Kadasını aldığım
Kadife yanaklım
Kalbimin yağı
Kanaryam
Kapımın kilidi
Kara böcüm
Kara gözlüm
Kara kaşlım
Karamuğum
Kaymağım
Kekliğim
Keklik bakışlım
Keklik nakışlım
Keleşim
Kınalı kuzum
Kıvırcık saçlım
Kızanım
Koçum
Koyun huylum
Kölesi olduğum
Kömür gözlüm
Kurbanım
Kuş üzümüm
Kuzum

Malım mülküm
Mavişim
Meleğim

Nar tanem
Nur tanem

Oğlağım
Oğlak tekem
Oğul balım
Oğul canım

Ömrüm
Önünde öldüğüm
Öz suyum
Özümün özü

Paşam
Paşaların paşası
Paşa oğlum
Pınar gözüm

Samurum
Süzme balım

Şekerim
Şekerparem
Şenliğim
Şerbetim

Tadım tuzum
Tatlı kızım
Tombişim
Tontonum
Topacım

Topağım
Tosunum

Uğruna kurban olduğum
Uğruna öldüğüm
Uslum
Uşağım

Üzüm gözlüm

Varım yoğum

Yakışıklım
Yaradana kurban olduğum
Yavrum
Yiğidim
Yoluna öldüğüm

C. KARGIŞLAR

Adın batsın
Adın ortadan kalksın
Adın sanın kurusun
Ağzın kilitlensin
Ağzını imansız yusun
Afata gelşesin
Ak güne hasret kalasın
Aklın delinsin
Allah belanı versin
Allah cezanı versin

Baba deviresice
Bal ylyesen, zehir gusasan
Bayramlara çıkmayasın

Boyun posun devrile
Boyuna boz ipler ölçüle
Büyümeyesin

Can evinden bulasın
Canı çıkasıca
Canından bulasın
Ciğer bağlarından yanasın
Ciğerin ağzına gelsin
Ciğerinden yanasın
Ciğerine bit düşsün
Ciğerine hamam ateşi düşsün
Ciğerine köz düşsün
Ciğerinden tutul inşallah
Ciğerinin sapından yanasın
Ciğerlerin döküle
Ciğerlerin ezile
Ciğerlerin kusasın

Çenen bağlansın
Çenen kapansın
Çenen tutulsun

Devranın döne
Defterin dürüle
Dirin gitsin, ölün gelsin
Doktor kapılarına düşesin
Düğünün de kar yağsın

Eli ayağı büzüleslce
Ellerin iki yanına uzansın
Elin ayağın teneşire gelsin
Emdiğin süt burnundan gelsin
Ermiyesin, yetişmeyesin

Etin gönün su kese
Evladından bulasın

Geberesin inşallah
Gittiğin yerlerden geri dönmeyesin
Gönenmiyesin
Gök ekin misali biçilesin
Gözün çıksın
Gözün avucuna düşsün
Gün bul, dirlik bulma
Gün güneş görmiyesin
Güverip yeşeremiyesin

Hışıma gelesin
Hoppacık oluver inşallah (ölesin inşallah ölesin)

Issı yatıp, soğuk kalkasın (ölesin)

İflah olmayasıca
İki elin yanında kalsın
İki gözün önüne aksın
İt kursağına düşesin

Kanın içine aksın
Kanın içinde uyuşsun
Kapısı dövülesice
Kara günler göresice
Kara haberin gele
Kara kan kusasın
Kara yere giresin
Karartın kalka
Karnın doymaya
Kesenin altı delik olsun
Kıran giresice

Kurşuna gelesice

Makineler altında kalasın
Muradın gözünde kala

Namusun kirlene
Nazara gelesin

Od ocak tutmayasın
Ocağın sönsün
Olmaz olasın
Onmayasın
Otomobil altında kalasın

Ölücülerin gelsin
Ölü haberin gelsin
Ölüp ölüp dirilesin
Ömrün kesile

Parça parça olasın
Patır patır patlayasın

Rızkın kesile

Sabaha ermiyesin
Saçın sakalın ağarsın
Saidi Vakkasın okuna uğrayasın
Sen de evladından çekesin
Südüklüğün tutulsun
Sürüm sürüm sürünesin

Şeytandan bulasın
Şimşek çarpsın
Şişekalsın

Tabutun bezene

Tahtaya tabuta gelesin
Teneşire gelesin
Tepene taş yağsın
Toprak başına
Türemiyesin

Uğurun kademin kesile
Uyur uykundan olasın

Üstünden araba geçe
Üzüm üzüm üzülesin

Yağlı ipe gelesin
Yanın yere gele
Yedi dağın ardına gidesin de kokun, sesin gelmeye
Yere batasın
Yere giresin
Yetişmeyesin
Yeşermeyesin
Yiğit ölümüne gelesin
Yiğitken yıkılasın
Yiğit yanın yere gelsin
Yuyucular kuyucular götürsün
Yüzün gülmeye

BİLMECELER (Yanıtı Çocuk Olanlar)

Allahtan korkmaz
Cennetten çıkmaz (Çocuk).
(Kaplıkaya K./Harput/El.)

Bir yatan hiç olur
İki yatan üç olur (Çocuk).
(Ada.)

Hop hop evim taşı
Gözümün mutluluk yaşı (Çocuk).
(Tire/İz.)

Padişahtan büyük kimdir? (Çocuk).
(Kü.)

Takır takır takraba
İçindedir akraba
Ağzında yoktur dişi
Hergün yemektir işi
Ya erkektir, ya dişi
Bunu bilir her kişi (Beşik ve çocuk).
(Gaz.)

Ufacık boyu var
Türlü türlü huyu var (Çocuk).
(Gebiz B./Serik/Ant.)

Yer içer, karnı doyduğu halde pislemez
(Anne karnında çocuk).
(İç.)

Bize geldi bir konuk
Önüne yahni koduk
Ne yahninin kemiği var
Ne konuğun dişi var (Çocuk ve meme).
(Deligazi K./Sv.)

Adı sarı, kendi sarı
Her çiçekten alır arı
Benim yavrum oğul balı
Oğulsuzlar neyler malı
Ninni yavrum nini.

(Yarma B./Kn.)

Antalya'nın kuyuları
Çayır çimen kıyıları
Ufacık yavrum uyusun ninni
Uyusun da büyüsün ninni.

(Gebiz B./Serik/Ant.)

Asmaya kurdum salıncak
Eline verdim oyuncak
Oyuncağı oynarken
Uyuyuverdi yavrucak.

(Korkuteli/Ant.)

Ay karşıdan doğup gelir
Gün boynunu eğip gelir
Dayısı Almanyadan
Marklarını sayıp gelir
Ninni yavrum ninni.

(Yarma B./Kn.)

Babasının adı şişman
Anası getirdiğine pişman
Cümle âlem yavruma düşman
Düşmanların gözü kör olsun ninni.

(Bil.)

Bahçeye kurdum salıncak
İçine de koydum oyuncak
Uyumadı gitti yumurcak
Ninni yavrum ninni.

(Yaygın)

Ben bebenin anasıyım
Ocaklarda yanasıyım
Bir mevladan bulasıyım
Ninni yavrum ninni.

(Ba.)

Bebeğin beşiği çamdan
Yuvarlandı düştü damdan
Bey babası gelir Şam'dan
Nenni, nenni, nenni, nenni.

(Yaygın)

Beleğine belediğim
Beşiğine indirdiğim
Bir Allahdan dilediğim
Ninni yavrum ninni.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Benim balam bal taddır
Balam beni aldatır
Şimdi baban yoldadır
Nenni balam nenni.

(Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)

Çamdan beşik oydurayım ninni
İçine gül koydurayım ninni
Bey babana göndereyim ninni
Hu hu hu benim yavrum ninni.

(Büğüdüz K./Ank.)

Çamdan beşik yaptırayım
İçine güller doldurayım
Uyumazsan kaldırayım
Nenni de yavrum nenni.

(Hatunsuyu K./Ml.)

Çalkan Karadeniz çalkan
Gemilerde olur yelken
Bursa'daki Emir Sultan
Uykular yolla yavruma nenni.

(Bil.)

Çistan çiş ettim seni
Göyneksiz kodun beni
Şimdi baban gelirse
Bir seni sever, bir beni.

(Gaz.)

Çistik çistik et beni
İşten kurtardın beni
Şimdi baban gelirse
Hem seni sever, hem beni.

(Adı.)

Dağa vardım dağlar olur ninni
Dağın tavşanları büyür ninni
Eve geldim benim yavrum uyur ninni.

(Bil.)

Dağ dağı dağışlasın
Hak seni bağışlasın
Urfa'dan nacar gelsin
Beşiği nakışlasın
Uyuyasın yavrum ninni.

(Adı.)

Dağ dağı darı kuşu
Anası katun kişi
Babası da çocuklar başı
Ninni yavrum ninni.

(Adı.)

Dağda koyunun kışlasın
Ovada çiftin işlesin
Mevlam seni bana bağışlasın
Ninni yavrum ninni.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Dağlara vardım dağlar susuz
Doğdu tavşanlar uykusuz
Çadırlar kurdum kıyısız
Benim yavrum pek uykusuz
Nenni yavrum nenni.

(İskilip/Çr.)

Dağlarda biter kayısı
Yerlere düşer iyisi
Gelmez yavrumun koç dayısı
Ninni yavrum ninni.

(Yarma B./Kn.)

Dandana yavrum dandana
Danalar girmiş bostana
Bostan yemez köken yer
Benim yavrum lokum yer.

(Af.)

Dandin danadan
Bağışlasın yaradan
Böyle çirkin anadan
Doğdu bir şah balaban
Ninni yavrum ninni.

(Tr.)

Dandin dandin dan bunun
Eğerlenmiş at bunun
Trabzon'un içinde
Bey babası var bunun
Uyu yavru uyu.

(Tr.)

Dandini dandini dan ister
Babasından don ister
Değme keten de olmaz
İpekten olsun ister.

(Karayaka B./Erbaa/To.)

Dandini dandini dan ister
Çocuğum bayrama don ister
Çocuğum donu beğenmez
Babasından pantolon ister.

(Bil.)

Dandini dandini danadan
Henüz doğmuş anadan
Böyle çirkin anadan
Ne güzel vermiş yaradan.

(Bandırma/Ba.)

Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yemesin lahanayı.

(Yaygın)

Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Bostancı danaya höst demiş
Dana da ona «möö!» demiş
Nenni benim yavrum nenni.

(Bo.)

Dandini, dandini dastana
Develer girmiş bostana
Bostanı yemez, köküni yer
Anası da oğlunun bokunu yer.

(Mn.)

Haydan olur huydan olur
Arap atı taydan olur
Her güzellik soydan olur
Ninni yavrum ninni ninni.

(Gebiz B./Serik/Ant.)

Havada kuşlar ötüşür
Yavrımı kurtlar bölüşür
Düşman oturmuş gülüşür
Ninni de bebek ninni.

(Oldukça yaygın)

Hey kargalar kargalar
Ceviz dalın ırgalar
Ceviz dalı kırılmış
Nereye tünesin kargalar
Nenni de yavrum nenni.

(Af.)

Hoppala yavrum hoppala
Koşar gider bakkala
Bakkal yolu taşlıdır
Yavrum hilal kaşlıdır.

(Merzifon/Ama.)

Hu hu hu başı
Benim oğlum binbaşı
Binbaşının atları
Kişir kişir ediyor
Neyin için ediyor
Yemi için ediyor
Yemi nerden bulmalı
Kilimciden almalı
Kilimci kilim dokur
İçine bülbül okur
O bülbül benim olsa
Hu, hu hu Allah
Oğluma uykı ver Allah.

(Zile/To.)

Hıuı huu dervişler
Devrilmişler ölmüşler
Kırk somun ekmek yemişler
Daha var mı demişler?

(Yaygın)

Huu huu dervişler
Yavruma uykı vermişler
Huu huu huu Allah
Yavruma uyku ver Allah

(Ceyhan/Ada.)

Hu hu hu çeker
Kuyulardan su çeker
Küçücük yavrumun annesi
Büyütenecek ne çeker.

(Deligazi K./Sv.)

Hu hu hu gelir
Kuyulardan su gelir
Yavrumun gözlerine
Mevlâdan uyku gelir.

(Deligazi K./Sv.)

Hu hu hoppala
Yavrum gider bakkala
Bakkal yolu taşlıdır
Yavrum hilal kaşlıdır.
Uyu yavrum uyu.

(İncirli K./Fethiye/Mğ.)

Huu huu huu nenni
Kuşlar duymasın nenni
Eğer kuşlar duyarsa
Hem seni yer hem beni
Nenni yavrum nenni

(Uluborlu/Isp.)

Hu hu hu seni
Tilkiler duymasın seni
Eğer tilki duyarsa
Hem seni yer, hem beni
Uyu yavrum uyu, nenni yavrum nenni.

(Yeşilören K./Ama.)

Kara çadırın kazığı
Evlat babanın azığı
Gelinlerin başı bozuğu
Ninni yavrum ninni.

(Ba.)

Karga seni tutarım
Kanadını yolarım
Yelpazeler yaparım
Mini mini hanımlara satarım
Ninni oğlum ninni.

(Ank.)

Kızım kızım kızlandı
Kızın suya hızlandı
Papuçları tozlandı
Delikanlılara göz attı ninni.

(Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Kızımı uyuturum ninni
Ninnilerle büyütürüm ninni.

(Çkl.)

Küp sırçası saray olmaz
Beklerim koç dayın gelmez
Benim derdim kimse almaz
Ninni yavrum ninni.

(Yarma B./Kn.)

Nenni desem ne hal olur
Gül açılır bahar olur
Uçan kuşlar destan olur
Nenni küçük balam nenni

(Ağ.)

Nenni desem nennim yakar
İlkbaharın gülü kokar
Senin derdin beni yakar
Nenni yavrum nenni.

(Mihalıççık/Es.)

Nenni diyeyim beşiğine
Ay güneş doğsun eşiğine
Büyüdüğünü görürsem
Gül doldurayım döşeğine
Nenni yavrum nenni.

(Uluborlu/Isp.)

Nenni kuzum nennisi var
Uzak yerde emmisi var
Gönlünü görecek dayısı var
Nenni desem uyursun
Uykularda büyürsün.

(Banaz/Uş.)

Nenni nenni neğrilce
Gök soğanlı böğrülce
Akşam baban gelince
Hani yemek deyince
Seni korum önüne
Nenni nenni nenni.

(Bayat/Çr.)

Nenni nenni nendireyim seni
Ak göğsümden emdireyim seni
Büyük pınarlarda çimdireyim seni
Nenni yavrum nenni nenni.

(Karabıyık K./Sarayönü/Kn.)

Nenni nenni nennice
Bol soğanlı böğrülce
Oğlum yesin doyunca
Uykular uyusun boyunca.

(Uluborlu/Isp.)

Nenni nenni nennisine
Uyku çeker kendisine
Haber eyler emmisine
Uyusun da büyüsün nenni.

(Uluborlu/Isp.)

Nennisine belediğim
Al bağırdak doladığım
Seni haktan dilediğim
Nenni yavrum nenni.

(Bayat/Çr.)

Nennisine salladığım
Babasına yolladığım
Nennisine uyuttuğum
Düşe kalka yürüttüğüm.

(Bor/Nğ.)

Nenni nenni yatasın
Uykulara batasın
Eğer uykun gelmezse
Satın alam yatasın.

(Dallıca K./El.)

Ninni de çağam ninni
Çağam uyur beşikte
Ana ağlar eşikte
Ninni de çağam ninni.

(Adı.)

Ninni dedim neyledim
Al kundağa beledim
Ben yavruma ne dedim
Ninni de yavrum ninni.

(Tire/İz.)

Ninni desem dağlar uyur
Dağlarda lâleler uyur
Benim yavrum şimdi uyur
Ninni yavrum ninni.

(Nazilli/Ay.)

Ninni desem dağlar uyur
Dağlarda güller büyür
Benim yavrum şimdi büyür
Ninni de yavrum ninni.

(Gömeç K./Ky.)

Ninni desem yaraşır ninni
Sokakları dolaşır ninni
Benim oğlum saraylara yaraşır ninni.

(Mn.)

Ninni desem yaraşır
Yedi dağı dolaşır
Benim kızıma ne giyse yaraşır
Ninni ninni ninni.

(Bartın/Zn.)

Ninni desem yüreğim yok
Sallasam bileğim yok
Benim Allahdan dileğim çok
Ninni de yavrum ninni.

(Gömeç K./Ky.)

Ninni deyim uyusun
Sallayım da büyüsün
Tombul tombul yürüsün
Ninni yavrum ninni.

(Gömeç K./Ky.)

Ninni diye beledığim ninni
Seni haktan dilediğim ninni
Albayrak doladığım ninni.

(Yeşilören K./Ama.)

Ninnilerin benim olsun
Uykularım senin olsun
Oğlum büyüsün paşa olsun
Uyu yavrum uyu ninni.

(Af.)

Ninniler yüzüne dursun
Uykuda gözüne girsin
Sokaklarda yürüsün
Ninni ninni ninni.

(Bartın/Zn.)

Ninni ninni helva topağı ninni
Annesinin dert ortağı ninni
Bir oğlum oldu gezdireyim ninni
Emmisini dayısını güldüreyim ninni.

(Gümüşhacıköy/Ama.)

Ninni ninni ne hal olur
Güller açılır bahar olur
Benim oğlum büyüyünce
Kibar bir efendi olur.

(Tire/İz.)

Ninni ninni ninnisine
Yavrum gider teyzesine
Teyzesi bir hanım kadın
Gül doldurur çevresine.

(İncir K./Fethiye/Mğ.)

Ninni yavrum ninni
Anan babanı kurtlar yemiş
Gelir seni de yer sonra
Ninni yavrum ninni.

(Merzifon/Ama.)

Odalara kurdum salıncak
Eline verdim oyuncak
Şimdi babası gelecek
Kızıma da neler alacak
Nenni kızım nenni.

(Avanos/Nş.)

Oğlancıktır oğlancık
Ne küpe ister, ne boncuk
Kız dedikleri de bir kancık
Hem küpe ister, hem boncuk
E.. eee... eee.. ninni.

(Bademli B./Ödemiş/İz.)

Oğlan oğlan oğlancık
Çükünün ucu gök boncuk
Almış gitmiş elin gancığı
Baka kalmış anacığı
eee... eee... yavrum, eee...

(Krş.)

Oğlum büyüyecek
Uyudukça büyüyecek
Eve para getirecek
Bizi dardan kurtaracak.

(Ml.)

Rahmet yağar taşta kurur
Altın saat beşte vurur
Benim yavrum şimdi uyur
Ninni yavrum ninni.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Sancağımın dibi çukur
Ebrişimden halı dokur
Kızım büyür ferman okur
Uyusun da büyüsün ninni.

(Bil.)

Sancağımın dibi çukur ninni
Culfalar ibrişim dokur ninni
Benim yavrum büyür, okul da okur ninni.

(Bil.)

Sırma urgan büktüreyim
Gümüş beşik döktüreyim
İçine oğlumu yatırayım
Sefa ile büyüteyim
Ninni oğlum ninni.

(Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)

Şu dağlarda merdin mi var
Ceran ağlar kurdun mu var
Senin de ah benim gibi
Güzel yavrum derdin mi var
Ninni yavrum ninni.

(Yarma B./Kn.)

Şu Tokatın al kirazı
Dibine dökülür birazı
Annesinin gülbeyazı
Ninni yavrum ninni.

(Karayaka B./Erbaa/To.)

Tahtaya kurdum salıncak
Eline de verdim oyuncak
Uyumadı gitti yumurcak
Ninni yavrum ninni.

(Beypazarı/Ank.)

Uyu gözlerin süzülsün
Kirpiğine inciler dizilsin
Alnına da ak yazılar yazılsın
Ninni yavrum ninni.

(Mihalıççık/Es.)

Uyusun yavrum büyüsün
Annesine babasına uğu olsun
Ele güne hayır olsun
Yavrum ninni, kızım ninni.

(Aydınlık K./Tn.)

Uyusun da büyüsün
Hocalara yürüsün
Dilleri Kur'an okusun
Elleri halı dokusun
Ninni de bebek ninni.

(Kılcan K./Uş.)

Uyusun da büyüsün ninni
Sokaklarda yürüsün ninni
Dağlardan taşlardan
Uzun gagalı kuşlardan
Ak sakallı dedelerden
Uykular gelsin ninni.

(Biga/Çkl.)

Uyusun da büyüsün ninni
Tıpış tıpış yürüsün ninni
Ninni benim yavrum ninni
Uyusun da büyüsün ninni.

(Çok yaygın)

Uzun uzun çam dalları
Iradı babanın yolları
Baban harçlık yollamazsa
Nice olur anağın halları.

(Tire/İz.)

Yağ olmazsa
Bal olsun
Benim yavrum
Sağ olsun
Ninni yavrum ninni.

(Sivrihisar/Es.)

E. AĞITLAR

Ah yavrum yaşasaydın
Yüzümü güldürseydin
El çocuğu oynarken
Sen toprak olmasaydın.

(KK.: Satı T., 52, Erkilet K./Turhal/To.)

Alayımız leylek alayı
Yavrum kimden aldın bu beddüayı
Gün görmedik yavrum
Uçamadık yavrum.

Yüzünü gördüm
İzini göremedim
Doya doya yavrum
Seni koklayamadım
Dünyada kısmeti az verilmiş
Cennette yeri ayrılmış yavrum.

Büyütemedim yavrum
Okullara gönderemedim
Mürüvvetini göremedim
Muradına eremedim yavrum.

(KK.: Makbule B., 41, Salihli/Mn.)

Alçaktan götürün
Yavrumun salını
Görmeyenler görsün
Yavrumun halını.

(KK.: Saime K., 64, To.)

Aslanım, yavrum, ciğerim, sığmadın mı bu dünyaya da göçüp gittin? Ebene, dedene su mu götürdün?

(KK.: Didare T., 70, Mş.)

Bağrıma taş basaydım
Basaydım da susaydım
Ne olurdu Allahım
Yavrumu almasaydın!

(KK.: Nezahat U., 45, Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)

Bebek beni del eyledi
Her kapıya kul eyledi
Yitirdim yavrumu
Aklımı başımdan zay eyledi.

(KK.: Şükran T., 38, Kn.)

Bebek beni del eyledi
Yaktı yaktı kül eyledi
Her kapıya kul eyledi
Gitti de gelmedi yavrum.

(KK.: Hatice K., 45, Ml.)

Bebek bir buçuk yaşında
Daha takkesi başında
Istanbul'da var halası
Telfon çekin gelsin başına.

(D.: Güney B., 20, İmamoğlu K./Ada.)

Ben yetirdim, ben büyüttüm ele verdim
Aylardır büyüttüm, emeklerim yele verdim
Ne asker eyledim, ne güvey ettim
Yavrum, yavrum, yavrum, yavrum.

(KK.: Leyla K., 65, Çakallı K./Kilis/Gaz.)

Benim yavrum melaikeydi
Uçtu gitti elimden
Öte dünyada tutsun kolumdan.

(KK.: Fatma Ö., Borçka/Ar.)

Benim kıymetli yavrım
Gözüm görmeden özüm gördü
Yavrum elimden yitirdim seni
Gelmez yola götürdüm seni

(KK.: Gülsüm A., 45, İç.)

Beşiğin boş kaldı
Uşağım uşağım
Kime anne olayım
Güzel uşağım
Kime meme vereyim
Benim güzel uşağım.

(KK.: Gülsün Y., 42, Pazar/Rz.)

Bir gonca idin yavrum
Açılamadan soldun
Hayata doyamadın
Kara toprağa doydun.

(KK.: Emine G., 65, Tr.)

Bir kuş idin uçtun yuvadan
Seni aldı elimizden yaradan.

(KK.: Nahide Ö, 70, Alaşehir/Mn.)

Bir sandığım var sırmadan telden
Yedi kardeş idik tomurcuktan
Gülden korkar idik, ölümden ayrılıktan
O da geldi başımızda kışladı benim
küçük kızım.
Mezarlığın orta yerinde on iki direk
Yalvardım yakardım geçmedi dilek
Azrailin kestiği sırmadan yelek
O da senin sırtına dar geldi benim yavrum.

(KK.: Alime T., 71, Dereköy K./Acıpayam/Dz.)

Canım ana, gözüm ana
Sütün emdim kana kana
Helal eyle sen bana
Ben ahrete gider oldum.

(KK.: Elif E., 65, Hatunsuyu K./Ml.)

Cibil cibil çimdirdiğim
Ikıl ıkıl emdirdiğim
Yavrum yavrum yavrum.

(KK.: Fatma G., 70, Mağara K./İç.)

Deliktaş'ın kara taşı
Yandı ciğerimin başı
Ak yastık üstüne düşmüş
Yavrumun o güzel başı.

(KK.: ekiye B., 60, Deliktaş/Sv.)

Derin kuyunun bakırı
Güzellerin çakırı
Yavrum sensiz yaşamak ne zormuş.

(KK.: Leman B., 60, Milas/Mğ.)

Doğmadan konaklar yaptırdım
Senin uğruna evdeki sarı danayı sattırdım
Dokuz ay işe güce baktırmayıp sırt üstü yatırdım
Vay guzum!

Büyüyüp aslan gibi olacaktı
Aşağı yukarı salınıp gezecekti
Ana acıktım diye öteberiyi kıracaktı

Selvi boylum, elâ gözlüm, çatık kaşlım,
aslanım
Vay guzum!

(KK.: Ayşe T., 40, Avanos/Nğ.)

Dokuz ay karnımda büyüttüğüm
Aç susuz kalıp karnın doyurduğum
Eller gibi yavrum diye yandığım
Seni bugünler için mi doğurdum
Yavrum yavrum yavrum yavrum.

(KK.: Elif U., 48, Aydınlık K./Tn.)

Dokuz ay karnımda götürdüm
Acı ağrılarla doğurup kurtuldum
Bağrıma basıp sevemedim yavrum.

(KK.: Kadriye B., 40, Nazilli/Ay.)

Dokuz ay on gün
Karnımda taşıdığım yavrum
Yuvanı kuram dedim kuramadım
Boş beşiğinin yanına nasıl varam yavrum.

Karnımdayken nelere özendim
Okullara gitcek, askere gitcek
Devlete, millete yareyecek dedim özendim
Hep özencim karnımda kaldı yavrum.

(KK.: Sabahat Ö., 41, Banaz/Uş.)

Dünyasına doymadan
Baharına ermeden
Uçtu gitti yavrum.

(KK.: Dudu B., 55, Kılcan K./Uş.)

Dünyaya gelip de doyamadın yavrum
Dünyadan hevesin alamadın yavrum

Seni on yılda buldum, bir günde yitirdim
Kolumu kanadımı kırdın yavrum
Bacıların ağasız kaldı yavrum. *

(KK.: Hatice B., 69, Şenyurt K./Perşembe/Or.)

Eledim beledim
Dokuz ay gezdirdim
Toprağa gönderdim.

(KK.: Annuğ Ç., 50, Akçadağ/Ml.)

Elimde kirmeni
Gezerim gümreni gümreni
Başı tuvaletli
Gözü sürmeli gaybettiğim yavrum nenni oy!

Nen çalıpda uyutamadım
Kucağımda büyütemediğim
Havaslandığını giydiremediğim yavrum nenni oy!

Evimizin önü ebegümeci
Ebegümecine dutarlar imeci
Yavrum derdin neydi de
Bulamadın ilacı yavrum nenni oy!

(KK.: Belgizar K., 55, Yz.)

Ellerin sürüsü çay aşağı akışır
Bizim sürülerde geri geri bakışır
Senin elbisende kime yakışır
Oy yavrum da kınalım.

(KK.: Kezban S., 40, Büğüdüz K./Ank.)

*) Bu ağıt altı kız çocuğundan sonra bir oğlu olan ve ikl üç gün içinde ölen bir ananın ağıtıdır.

Evlerinin önü odundur odun
Birini aldım da birini kodum
Yavrum yerine kimleri kodun?
(KK.: Şerife Ö., Çaykenarı K./Korkuteli/Ant.)

Ezanlar okunur duymadın mı
Gaflet uykusundan uyanmadın mı
Biricik yavrum ölüp gittin de
Kara yağmurlarla yağmadın mı?
(KK.: Hatice A., 60, Tire/İz.)

Kabire giden yavrular geri gelmiyor
Bedel versem guzum kabul olmuyor
Dayısı zalımda geri salmıyor
Gurbanlar olurum datlı mıydın
Ağanın yanında gutlu mıyudın?
(KK.: Ayşe E., 45, Sandıklı/Af.)

Karadır kaşın ördek
Yeşildir başın ördek
Çift idin tek kaldın
Hani ya eşin ördek. *
(KK.: Saime K., 64, To.)

Karnımda yaratıldın oğul
Ben seni göremedim oğul
İçimdeki hasretten
Ben sana doyamadım oğul.
(KK.: Mükerrem Ç., 34, Camidağı K./Rz.)

*) Çocuklar çift olur da, birisi ölürse söylenir.

Karyolasını yüksekçe kurdum
Ninni söyleyerek yanına oturdum
İyi, kötü gün ile dört yaşına getirdim
Felek aldı yavrumu da elimden.

(KK.: Kezban Y., 60, Göynük K./Nş.)

Kuru söğüt yerde bitmez
Bitse de kökünü tutmaz
Biri daha olur ama
O da onun yerin tutmaz.

(KK.: Nazmiye K., 50, Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)

Küçük idin büyümeye özendin
Tabutunda güvey gibi bezendin
Mezarını gerdek sanıp güvendin
Gittin ama üç yaşında
Yakışmadı adın mezar taşında.

(KK.: Sabiha C., 60, El.)

Melek yavrum kuş gibi uçtu
Sabi kuşunu uçurdular
Melekler onu elimden aldılar.

(KK.: Şerife Ş., 38, Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)

Meleye meleye düştüm yollara
Ağlarım ağlarım da yüz sürerim otlara
Bir kuzum vardı verdim gitti yadlara
Meleme de koyunum vazgeç kuzundan
Çok analar ayrılmıştır kızından.

(KK.: Vedia Ç., 56, Ks.)

Mevhibe'min kaşı kalem eğrisi
Mevhibeme dayanamam doğrusu.

Mevhibemin saçı sırma tel gibi
Doktorlar da gelmiş bakar el gibi.

Mevhibemi yitirdim görmediniz mi?
Üç gündür ağlıyorum duymadınız mı?

Mevhibemin saçı saman sarısı
Koptu gitti ciğerimin yarısı.

Mevhibemin salını yüksek götürün
Sağına soluna yastık getirin. *

(KK.: Meryem Ö., 46, Karabıyık K./Sarayönü/Kn.)

Ne çabuk usandın bizden de ölen ebene, dedene hizmet etmeye gittin yavrum. Sıpa burunlum, amanın kalem kaşlım, topalak yavrum benim, beni bırakıp nereye gidiyon? Taşlı köyden elma, armut getirmeye mi gidiyon yavrum?

(KK.: Seher Ç., 50, Üngüt K./Mr.)

Neni diyemedim yavrum
Neninden doyamadım yavrum
Yarı yolu kalan yavrum
Kuş kadar olamadın
Kuş yuva kurdu bala uçurdu
Ben seni uçuramadım.

(KK.: Nazire Y., 42, Çıldır/Kr.)

*) Üç yaşında iken tren yolunda çiğnenen Mevhibe'ye annesinin yaktığı ağıt.

Nenni çaldım da uyusun diye
Hop ettim de büyüsün diye
Nen dedim de uyutamadım
Güçcücük yavrumu büyütemedim.

Aldı elimden gâdir mevlam
Sevgili guzumu, gucağımı boş goydu
Gara yerlere de gelin ettim
Ben güçcücük yavrumu.

(KK.: Durdane Ç., 42, Darıpınar K./Ada.)

Ninni dedim uyutamadım
Üreledim büyütemedim
Tıpış tıpış yürütemedim
Kadersiz yavrum da birtanem.

Ninni deyim ağladığım
Al kundağa bağladığım
Topraklara belediğim
Kadersiz yavrım da birtanem.

(KK.: Dilber S., 70, Gömeç K./Ky.)

Olur mu böyle olur mu
Cem'i cemse vurur mu
Özcan Cem'siz kalır mı?

(KK.: Ayşe T., 46, Af.)

Oooy!... Medine'm oooy!
Yavrum Medinem oooy!
Büyüttüm becerdim de
Meyvesini yemedim oooy!

(KK.: Selma Y., Saskara K./Hanak/Kr.)

Sefa ile büyütemedim
Ninni çalıp uyutamadım
Dünya muradına erdiremedim
Yavrum yavrum yavrum yavrum.

(KK.: Fadime B., 70, Çr.)

Sular değilsin çeşmelerden alsam
Yaprak değilsin daldan koparsam
Üzüm değilsin asmalardan alsam
Yavrum yavrum yavrum yavrum.

(KK.: Fadime Y., 33, Mihalıççık/Es.)

Ufacık parmaklı yavrum
Elbiseni kime vereyim yavrum.

(KK.: Şadiye S., 60, Dz.)

Uçun kuşlar uçun
Yavrumun peşinden koşun
Ben yavrumu tutamadım
Benim yerime siz tutun
Oooy!... Yavrum oooy!

(KK.: Saadet N., 75, Antakya/Hat.)

Yavrum, yavrum
Katıklı aş yediremedim
Güllü çorap giydiremedim
Kara topraklara verdim
Yavrum yavrum.

(KK.: Hayriye U., 40, Zile/To.)

Yavrum yavrum
Sefa ile büyütemedim
Ninni çalıp uyutamadım
Dünya muradına erdiremedim
Yavrum yavrum.

(KK.: Fadime B., 70, Çr.)

Yavrum yavrum yavrum
Canım çıka yavrum
Ben öleydim yavrum
Oooy!... Yavrum yavrum.

(KK.: Selma Y., 75, Saskara K./Hanak/Kr.)

Yavrum yavrum yavrum
Kuşlar gibi uçan yavrum
Cennetlere göçen yavrum.

(Şebinkarahisar/Gm.)

Yavrum yavrum büyütemedim
Herkes gibi sırtımda gezdiremedim
İl içine katamadım yavrum.

(KK.: Zehra Ö., 41, Diközü K./Mihalıççık/Es.)

Yavrumu götürdüler
Dar çukura yatırdılar
Al valaya belediler
Yavrum yavrum yavrum.

(KK.: Güllü K., 75, Sarıkamış/Kr.)

Yediremedim, içiremedim
Yokluğunan meydana gelen yavrum
Bizi bırakıp da nereye gittin.

(KK.: Ayşe T., 46, Avanos/Nş.)

Yüksek minareden attın kendini
Bilemedim içindeki kırk türlü derdini
Toktur toktur diye gezdirdim
Bulduramadım yavrum çareni.

(KK.: Fatma Y., 60, Bozlanbaç K./Çekerek/Yz.)

F. MASALLAR

Horoz Masalı

Bir varmış, bir yokmuş. Deve tellal iken, pire berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken tüyleri sarı, ibiği kırmızı bir horozcuk varmış.

Bir gün bu horoz gezerken ayağına bir diken batmış, uğraşmış uğraşmış dikeni bir türlü çıkaramamış. Gitmiş bir kapıyı çalmış, karşısına ihtiyar bir nine çıkmış. «Nine, nine ayağıma diken battı, tatlı canım acıttı, gözlerimden yaşlar akıttı... Şu dikeni çıkarır mısın?» demiş. Nine: «Peki» demiş ve dikeni çıkarıp, ekmek pişirmekte olduğu tandıra atmış.

Horoz gitmiş gezmiş gezmiş, akşam üstü gelip ninenin kapısına dayanmış: «Nine, nine dikenimi versene» demiş. Nine, dikeni tandıra attığını söyleyince horoz başlamış tepinmeye... «Ya dikeni, ya ekmeği, ya dikeni ya ekmeği ver» diyerek. Sonunda dikenin yerine nineden bir ekmek alarak yola koyulmuş.

Giderken, giderken koyun satan bir adama rastlamış. Adama: «Şu ekmeğim sende dursun, ben biraz gezip, geleyim» demiş. Horoz gidince, karnı çok acıkan adam ekmeği yemiş. Horoz akşam üstü gelmiş koyuncuya, ekmeğini istemiş. Koyuncu da ekmeği yediğini söyleyince, horoz «ya ekmeği ya koyunu, ya ekmeği ya koyunu» diyerek ekmeğin yerine bir koyun alarak yola düzülmüş.

Giderken, giderken bizim horozcuk bir düğün evine gelmiş. İçeri girerek ev sahibine: «Şu koyunum şurda dursun, ben biraz gezeyim geleyim; sonra gelir alırım koyunumu» demiş. Horoz gittikten sonra düğün evine birçok misafir gelmiş, ev sahibi de koyunu keserek misafirlere ikram etmiş; ben deyim tandır kebabı, sen de etli düğün pilavı...

Derken horoz gelip ev sahibinden koyununu istemiş. Ev sahibi de koyunu düğüne gelen misafirlere yemek yaptığını söyleyince, horoz «ya koyunu ya gelini, ya koyunu ya gelini» diye bas bas bağırmaya başlamış. «Aman horoz, yaman horoz» demişlerse de söz geçirememişler, sonunda gelini vermişler.

Horoz, telli duvaklı gelini alıp yola revan olmuş. Giderken, giderken karşıdan ayağında çarığı, sırtında abası, önünde sürüsü, elinde kavalı ile yağız mı yağız bir çoban geldiğini görmüş. Çoban da karşıdan bir horozla bir gelinin geldiğini görünce, başlamış kavalını keyifli keyifli çalmaya...

Horoz çobanın kavalını çok sevmiş ve çobana: «Gelin senin olsun, kaval benim» demiş. Çobanın canına minnet, hemen gelini almış, kavalı vermiş. Horoz kavalı almış, çıkmış Takke'li dağın tepesine başlamış çalmaya

Dikeni verdim, ekmeği aldım
Uuu... Uuu... Uuu... Uuu...
Ekmeği verdim, koyunu aldım
Uuu... Uuu... Uuu... Uuu...
Koyunu verdim, gelini aldım
Uuu... Uuu... Uuu... Uuu...
Gelini verdim, kavalı aldım
Uuu... Uuu... Uuu... Uuu...

(KK.: Şükran T.,38,Kn.)

Bir keçi varmış, keçinin de üç yavrusu... Adları da Engül, Mengül, Destegül imiş... Ana keçi sabah çıkar gider otlar, akşam eve dönermiş. Dönüşünde de «Engül'üm, Mengül'üm, yavrularım, ben geldim» diyerek kapıyı çalarmış. Bunun üzerine yavrular kapıyı açarlarmış. Anne keçi de yavrularını emzirir, sonra da hep birlikte yatar mışıl mışıl uyurlarmış. Anne ertesi günü yeniden otlamaya gidermiş, giderken de «sakın kapıyı benden başkasına açmayın» diye sıkı sıkı tembihlermiş.

Bir gün anne keçi yine erkenden evden çıkmış, her zamanki gibi kapıyı açmamalarını söylemiş. Bunu bir kurt duymuş. Anne keçinin evden iyice uzaklaştığını gördükten sonra kapıyı çalmış. Kalın bir sesle: «Engül'üm, Mengül'üm, Destegül'üm, açın kapıyı, ben geldim» demiş. Kurdun sesi kalın olduğu için yavrular kuşkulanmışlar ve demişler ki «sen bizim annemiz değilsin, annemizin sesi inceydi.» Bunun üzerine kurt gitmiş, az sonra yine gelmiş, kapıyı çalmış ve aynı şeyleri söylemiş. Yavrular bu sefer de «elini uzat da görelim» demişler. Kurt elini kapının aralığından uzatmış. Yavrular bakmışlar ki, bu el annelerinin eline benzemiyor, kapkara bir el. «Sen bizim annemiz değilsin, annemizin eli beyazdı» demişler. Kurt hemen değirmenciye gitmiş, her tarafını una bulamış, yeniden gelip kapıya dayanmış. Kapıyı çalıp, aynı sözleri söylemiş, sonra da una beienmiş elini göstermiş. Bunu gören yavrular kapıyı açmışlar. Kurt hemen içeri dalmış. Yavrular korkularından oraya buraya kaçışmaya başlamışlar. Kurt bunların şaşkınlığından yararlanarak Engül ile Mengül'ü yemiş. Destegül bu arada bir fırsatını bulup ambara giderek saklanmış. Kurt Destegül'ü aramış taramış ama bir türlü bulamamış. Sonra da karnı doygun, çıkıp gitmiş. Kurt gidince Destegül saklandığı yerden çıkıp, kapıyı kapamış. Bir süre sonra anne keçi otladığı yerden dönüp, kapıyı

çalmış: «Engül'üm, Mengül'üm, Destegül'üm, açın kapıyı, ben geldim. Boynuzlarımla ot, memelerimle süt getirdim sizlere» demiş. Destegül kapıyı açmış yavaşça... Anne keçi kapıyı sadece Destegül'ün açmasına şaşmış, hemen Engül ile Mengül'ün nerede olduklarını sormuş. Destegül de ağlayarak başlarına gelenleri anlatmış. Anne keçi olanı biteni anlayınca çok üzülmüş ve demiş ki: «Bak kurt, ben de sana ne yapacağım.»

Aradan birkaç gün geçmiş. Anne keçi yolda kurtla karşılaşmış ve kurda demiş ki: «İstersen yarın seninle furun yakalım da ekmeğimizi pişirelim.» Kurt da «olur, peki» demiş.

Ertesi gün kurtla keçi birlikte odun toplamışlar, furunu bir iyice temizlemişler ve topladıkları odunları furunun içine yığmışlar. Keçi kurda «kurt kardeş, hele bir furunun içine gir de bakıver, acaba içi iyice temizlenmiş mi? Temizlenmişse hemen furunu ateşleyelim.» Kurt furunun içine girip bakarken, keçi hemen odunları ateşlemiş, furunun kapağını da kapatmış. Kurt furunun içinden başlamış bağırmaya: «Keçi kardeş, keçi kardeş etme tutma, aç şu furunun kapısını, yandım tutuştum. Ben ettim, sen etme.» Keçi de dışardan cevap vermiş: «Nasıl... Sen benim yavrularımı acımadan yer misin? Şimdi cezanı çek bakalım.» Kurt yanmış, kül olmuş. Anne keçi de Destegül ile yaşamış gitmişler.*

(KK.: Naciye K., 47, Gm.)

Mıtı

Bir varmış, bir yokmuş. Vakti zamanında bir karı koca varmış. Bunların hiç çocukları olmuyormuş. Bir gün, bu işe bir ça-

*) Yaygın olan bu masal, kurdun gördüğü ceza bakımından değişik sonlanıyor. En yaygını da keçinin kurdu uyurken yakalayıp, karnından yavrularını çıkarıp kurtarması ve onların yerine karnın içine taş doldurmasıdır. Kurt taşların ağırlığıyla, eğilip kuyudan su içerken kuyunun içine düşerek boğuluyor.

re bulmak için bir hocaya gitmişler. Hoca kadına: «Bacaya çık, başına kırk tane nohut saçıver» demiş. Kadın hocanın dediğini yapmış. Bunun üzerine kadının yedi tane çocuğu olmuş. Karı koca bu işe çok sevinmişler... Çocuklar giderek büyümeye başlamışlar, evin içinde oynar, yaramazlık yaparlarmış. Bir gün çocuklar öyle yaramazlık yapmışlar ki, anneleri dayanamamış «Allah hepinizin canını alsın!» demiş. Ve çocukların hepsi ölmemiş mi? Ölmüşler de, içlerinden en küçükleri, adı Mıtı olan, küleğin arkasına saklanmış da, ölümden kurtulmuş.

Tarlada çalışan babalarına yemek götürme zamanı gelmiş... Anne ağlamaya başlamış: «Keşke ölmeselerdi... Şimdi babalarına yemeği kim götürecek? Mıtı hemen saklandığı yerden çıkıp «anne ben ölmedim, ver ben götüreyim yemeği babama...» deyince, annesi çok sevinmiş, bir daha da ağzından ölüm sözü çıkmamış.

(KK.: Zikriye K. 48 Şebinkarahisar/Gr.)

Beceriksiz Kadın

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir adamla beceriksiz, elinden pek iş gelmeyen, herşeyi birbirine karıştıran bir karısı varmış.

Günlerden bir gün adam tarlasını çapalarken önünden bir tavşan geçmiş. Adam da yerden bir taş alıp, tavşana fırlatmış. Taş da gidip tavşana değmemiş mi? Tavşan taşın şiddetiyle yerde debelenirken, adam hemen koşmuş, tavşanı kesmiş, derisini yüzmüş, işini bitirince evine getirmiş. Karısına: «Hanım, şunu sirkeli bir tavşan yahnisi yapta, akşama bir güzel yiyelim» demiş. Kadın da «peki» demiş. Adam akşam tavşan yahnisi yiyeceğim diye sevinerek yeniden işinin başına dönmüş.

Kadın bakmış ki sirke şişesi boşalmış. Tavşanı mutfağın orta yerine koyup, boşalan şişeyi dolduruyım diye kilere inmiş. Tam sirke küpünün musluğunu açıp, şişeyi dolduracakmış ki, kulağına kedi sesleri gelmeye başlamış. «Eyvah!» demiş, «tavşanı kediler kaptı!». Hemen yukarı fırlamış ki, bir de ne görsün! Tavşanın yerinde yeller esiyor. Ne yapayım diye kara kara düşünürken, aklına sirke küpünün musluğunu açık bıraktığı gelmiş. Kilere inmiş bakmış ki, küpteki sirkenin hepsi yere akmış. Ben bunu nasıl temizlerim diye düşünürken, aklına geçenlerde kocasının eve getirdiği un gelmiş. Un çuvalını sırtladığı gibi, yere dökülen sirkenin üstüne boşaltmış. Un sirkenin hepsini emmiş, ekşili, sirkeli bir hamur olup çıkıvermiş. Kadın bu hamuru almış, kedilerin köpeklerin önüne koymuş, koymuş ama, hiç biri de yememiş. O sırada sokaktan yoğurtçu geçiyormuş. Bari biraz yoğurt alayım da, akşama onu yiyelim, diye düşünmüş. Satıcı yoğurdu tartarken, kadın, ağır çeksin diye kolundaki bilezikleri çıkarmış, terazinin kefesine koymuş. koymuş ama, oradan almayı unutmuş. Az sonra yine bir satıcı «çömlekçi!» diye bağıraraktan sokaktan geçiyormuş. Kadın satıcıya sormuş: «Bunları neyle veriyorsun?» Satıcı da: «Parayla» demiş. «Senin para dediğin yuvarlak, sarı şeyler mi?» «Evet, onlar...» Kadın, benim adam geçenlerde pazarda inek sattıydı, onun parasıyla alayım, diye aklından geçirmiş. Bütün parayı verip, satıcıdan çömlek almış.

Akşam olmuş, kadının kocası evine gelmiş. Kadın: «Ah!» demiş, «başıma gelenleri hiç sorma!» Adam meraklanmış, «ne oldu?» diye sormuş. Kadın başına gelenleri bir bir anlatmış. Adam da «ne yapalım, nasipten çıkmış» diyerek yoğurdu yemeye koyulmuş. Az sonra bir kıyıda duran çömlekleri görmüş, bunları ne ile satın aldığını sormuş. Kadın, «neyle olacak, geçenlerde sattığın ineğin parasıyla» adam yerinden fırlamış, sa-

tıcının ne yana gittiğini sormuş karısına. «Ben satıcıyı aramaya gidiyorum, sen de biraz bal, biraz ceviz al, kapıyı kilitle, ardımdan yetiş» demiş.

Kadın kocasının dediklerini yapmış; cevizleri bir torbaya, balı da bir kutuya koymuş, ancak kapının anahtarını bulamadığı için kapıyı yerinden söküp, sırtına vurup, düşmüş kocasının peşine. Biraz gidince kadın kocasını bir ağacın altında kendini bekler bulmuş. Karısının sırtında kapıyı görünce, artık sabrı taşmış: «Allah kahretsin seni! Bu kapıda neyin nesi oluyor?» diye paylamış. Kadın da «ne yapayım, anahtarı bulamadım, ben de kapıyı söktüm, getirdim» diye cevap vermiş.

Az sonra uzaktan at sesleri duyulmaya başlamış. Adam «eyvah» demiş «haramiler geliyorlar... Hemen saklanalım, yoksa bizi öldürürler.» Adam altında oturduğu ağacın tepesine tırmanır, kadın da elindeki torba, sırtındaki kapıyla... Az sonra haramiler gelip o ağacın altına oturmazlar mı? Azcık dinlenirler, sonra çaldıkları eşyaları, paraları saymaya başlarlar. Kadın kocasına: «Adam, benim canım sıkılmaya başladı, ben balı haramilerin başına boşaltacağım» demiş. Adamcağız yapma, etme diye ne kadar yalvarmışsa da, karısına söz geçirememiş. Kadın ağacın tepesinde, elindeki bal kabını haramilerin başına dökü vermiş. Haramiler: «Allah Allah!» demişler, «bugün kırağı yerine gökten bal yağıyor!». Hem şaşmışlar bu işe, hem de başlamışlar yalanmaya... Biraz sonra kadının canı yine sıkılmış beklemekten, bu sefer de cevizleri boşaltmış haramilerin başlarına... Haramiler: «Şu Allahın işine bakın, ilkin bal yağdırdı gökten, şimdi de taş yağdırıyor başımıza» diye kaçışmaya başlamışlar. Kadın dayanamayıp kapıyı da aşağı fırlatınca, haramiler «eyvah, gök yarıldı, başımıza iniyor» diyerek atlarını, eşyalarını, az önce saymaya koyuldukları paralarını bırakıp kaçmışlar. Kadınla kocası

ağaçdan inip haramilerin bıraktıklarını toplayıp, atlara yükleyerek evlerine getirmişler. Ömürlerinin sonuna kadar da bolluk içinde yaşamışlar.

(KK.: Münevver A., 68, Kü.)

Vezirin Kızıyla Padişah

Çok eskiden bekâr bir padişah varmış. Bir gün vezirini huzuruna çağırtarak «sana üç şey soracağım» demiş. «On gün içerisinde cevap veremezsen bilki kafan gitti!» Veziri çaresiz boynunu bükmüş, «sorun efendimiz» demiş. Padişah da sormuş: «Dünyada en tatlı, en kokulu, en kuvvetli şey nedir?» Vezir evine gitmiş, üzgün üzgün düşünmeye başalmış. Vezirin üç tane kızı varmış. En büyüğü gelmiş, babasının üzüntüsünü öğrenmek istemiş. Babası da durumu anlatmış, fakat kızı aldırmayıp, «ben de sandım ki, padişah seni istiyor kızım diyeceksin.» Ortanca kızının da aynı şeyi düşündüğünü gören baba, küçük kızın «niye üzgünsün?» baba sorusuna cevap vermek istemez; kızı üsteleyince, dayanamaz, sıkıntısını söyler. Küçük kız babasına boşuna üzüldüğünü, bundan daha kolay birşeyin olmadığını söyleyerek, padişahın babasından istediği cevabı verir:

«Tatlılıkta karı koca
Kuvvette kısrak
Kokuda taze ekmek»

der. Vezir bunları padişaha söyler. Padişah da cevapları çok beğenir. Padişah bunları vezirin küçük kızının söylediğini öğrenince, «benimle evlenmez mi?» diye sorar. Kız babası aracılığıyla «padişah zenginliğine güvenmesin, bir sanat öğrenmezse onunla evlenmem» diye cevap gönderir. Bunun üzerine padişah halı dokumasını öğrenir, sonra da kızla evlenir.

Aradan epeyce zaman geçer, bir gün padişah değişik kıyafetle halk arasında dolaşmaya başlar. Dükkanlara girip alış verişi inceler. Derken, bu arada bir paçacı dükkanına girer, kimse padişahı tanımaz. Ortadaki bir iskemleye oturur oturmaz, çat diye dükkanın tabanından iki kapak açılır, o da pat diye karanlık bir mahzene düşer. Kendine gelip de, çevresine bakındığında, bir kaç kişinin aynı biçimde buraya düştüğünü görür. Meğer burası birtakım düzenbaz adamların dükkanıymış. Hergün mahzene düşenlerden birini keserek paça yapıp, müşterilerine satıyorlarmış.

Ertesi gün, dükkancılardan birl kesip paça yapmak üzere düşen adamlardan birini almak için aşağıya iner. Padişah, bir adamı paça yapıp satmakla ne kadar kâr ettiklerini sormuş, adam da on altın demiş. Padişah «Ohoo!.. Bu da kâr mı?» demiş. Adam hayretle padişaha bakarken, o devam etmiş: «Ben çok güzel halı dokurum. Size para vereyim, bana yün, tezgah alıp getirin. Hemen dokumaya başlarım, benim dokuduğum bir halıdan en azından yüz altın kazanırsınız, bizi de kesmemiş olursunuz» demiş. Adam yukarı çıkar, ortaklarıyla konuşur, akılları yatar bu işe, aşağı inip padişaha peki der. «Ama bir şartla! Eğer bizi kandırıp, oyalarsan, seni ötekilerden daha ince doğrarız, ona göre...» Padişah da «merak etmeyin, bakın ne güzel halı dokuyacağım. Sizin de cebiniz altınla dolacak.» Yün, tezgah, boya alınır ve padişah başlar halı dokumaya... Halı gittikçe büyür, güzel mi güzel bir halı olur. Padişah halının her bir yanına süslü işaretler koyar; ortasına da yarı yazı, yarı işaretle «ben filanca yerdeki paçacı dükkanındayım, aman beni kurtarın» anlamına gelen nakışlar döker. Halı bitince, dükkan sahiplerine, «bunu böylece padişahın sarayına götürün, ama herkesten önce karısına gösterin, o güzel halılara meraklıdır, bu halıyı yüz altına alır» diye tembih eder. Dükkancılardan iki kişi halıyı

sırtladıkları gibi, padişahın karısına götürüp gösterirler. Kadın halıyı şöyle bir açıp, bir haftadır ortalıkta görünmeyen kocasının izini bulunca çok sevinir; «ben bu halıyı çok sevdim, az bekleyin de istediğiniz yüz altını getireyim» diyerek içeri girer, koruyuculara haber verir, onlar da hemen paçacıları yakalarlar. Padişah da, öteki zavallılar da böylece kurtulmuş olurlar. Paçacıların hemen boyunları vurulur. Böylece padişah da hem karısının, hem de bir sanat bilmenin değerini anlamış olur.

(KK.: Zekiye A., 55, KorkutK./Mş.)

Kara Fatma İle Sıçan Bey

Bir gün kara fatma evlenmeye karar vermiş ve kendine bir eş aramaya çıkmış. İlkin bir ata rastlamış. «Benimle evlenir misin?» diye sormuş. At da «evlenirim, ama kafamı kızdırırsan sana çifte atarım» demiş. Kara fatma bu işi beğenmemiş, hemencecik ordan uzaklaşmış. Sonra bir kurbağaya rastlamış, ona da aynı şeyi sormuş. Kurbağa da «evlenirim, ama kafamı kızdırırsan, üstünü başını siğille donatırım» demiş. Bu da kara fatmanın işine gelmemiş, hemencecik uzaklaşmış. Derken bir fareye rastlamış. «Fare benimle evlenir misin?» demiş. O da «evlenirim, ama kafamı kızdırırsan seni kuyruğumla döverim» demiş. Kara fatma sıçan beyin dövme şeklini beğenmiş ve onunla evlenmiş.

Sıçan bey bir gün bir düğün evine giderek hem karnını doyurmak, hem de biraz yiyecek aşırarak eve getirmek ister. Kara fatma sıçan beyi izlerken bir at nalının açtığı çukurun içindeki suya düşer. Çabalar çırpınır bir türlü çıkamaz suyun içinden. Derken bir ayak sesi duyar ve şöyle der:

Atlılar atlılar
Takırtısı tatlılar
Düğün evine varasınız

Sıçan beye diyesiniz
Saçı uzun Selcan hatun
Boyu uzun mercan hatun
Suya düştü gelsin kurtarsın.

Bunu duyan atlılardan biri düğün evine gider ve kara fatmanın söylediklerini iletir. Dolapta yemek yemekte olan sıçan bey yavaşça evden süzülüp, yola koyulur. Fakat bu arada vakit epeyce geçer. Kara fatma öfkelenir, çıkışır kocasına. Aralarında şöyle bir konuşma geçer:

Sıçan bey, sıçan bey!..
Ne var kara fatma?
Elini bana ver beserek
Yoksa ben sana küserek.
Ben de sana basarak, basarak, basarak!..

der sıçan bey ve kara fatmayı suya basa basa öldürür.
(KK.: Aniş D., 65, Deligazi K./Sv.)

Karanlık Adamla Yoksul Kız

Bir varmış, bir yokmuş, iki kız kardeş varmış. Bunlardan biri zengin, biri de yoksulmuş. Zenginin bir oğlu, yoksulun da bir kızı varmış. Zengin olan onbeş yirmi günde bir yemek artıklarını bir faytona binerek kardeşine götürürmüş.

Bir gün yine zengin kardeş faytona binip yoksul kardeşine gitmiş. Yeğeni evdeymiş. «Annen nerede?» diye sormuş. O da «evde yok, çamaşır yıkamaya gitti» demiş. Teyzesi de yeğenine elmas yüzük takmış, altın, elmas vermiş «seni oğluma nişanladım» demiş. Akşam olmuş, yoksul kızın anası babası gelmiş. Kız: «Anacığım, babacığım, teyzem beni oğluna nişanladı» diyerek müjdeyi vermiş. Ana baba, kızımız zengin yere gelin gidecek diye çok sevinmişler. Teyze eve gelince «oğlumu nişanladım» de-

miş. «Kime?» diye sorduklarında, «yoksul bir kızkardeşim vardı, onun kızına» demiş. Bunu duyan herkes, sen zenginsin, o yoksul, olur mu böyle şey diye onu ayıplamış. Bunun üzerine, birkaç gün sonra teyze yine yoksul yeğenine gitmiş, bir fırsatını bulup kıza taktığı gerçek mücevherleri yalancılarıyla değiştirmiş. Fakat kız durumu anlamış ve başlamış ağlamaya... Akşam annesi babası gelmiş ki, kızlarının iki gözü iki çeşme. «Niye ağlıyorsun?» diye sormuşlar. Kız da: «Teyzem beni oğluna almayacak. Gündüz geldi, gerçek yüzükle elmasları aldı, yerlerine yalancılarını taktı, gitti» demiş. Bunun üzerine kızın babası, yarın sabah namazından sonra önüme ilk kim çıkarsa kızımı ona vereceğim demiş.

Ertesi gün babası camiden çıkınca ilk rastladığı kimseye: «Benim bir sözüm var,» diyerek olayı anlatmış. Adam da: «Bir şartla olur» demiş, «ben karanlıkta gelip, karanlıkta döneceğim. Benim adım Karanlık Adam'dır. Kabûl mü?» deyince, kızın babası «peki» demiş.

Akşam olmuş, ışık mışık yakmamışlar. Karanlık Adam evlerine gelmiş. Sabaha karşı evden çıkarken, kıza bir zarf vermiş. «Bu zarfı babana ver, filan kuyumcuya götürsün, ondan para alsın, eve öte beriyle yiyecek alsın» demiş. Kız da adamın dediğini yapmış, zarfı babasına vermiş. Kızın babası zarfı alıp, o kuyumcuya gitmiş, kuyumcu zarfı görünce öpüp başına koymuş, kızın babasına da bir deste para vermiş. Baba bolca yiyecek, içecek almış, artan parayı da Karanlık Adam'a vermesi için kızına vermiş. Fakat Karanlık Adam parayı almadığı gibi, kıza birkaç tane daha zarf vererek, babasının bu zarfları filan filan ustalara götürmesini tembihlemiş. Kızın babası zarfları o ustalara götürmüş. Ustalar zarfları öpüp başlarına koymuşlar, sonra hepsi bir araya gelmiş, yoksul ailenin yoksul kulübesini yıkarak yerine bir saray yapıp, içini dayayıp döşemişler.

Aşçılar, işçiler tutulmuş, bir istedikleri iki edilmemiş, ana kız hanım hanım yaşamaya başlamış, babasının da itibarı artmış. Karanlık Adam yine karanlıkta gelip, karanlıkta gidiyormuş.

Öte yandan kızın teyzesi yine oğlunu evlendirmeye kalkmış. Bir de kız bulmuş oğluna. Düğünden bir gün önce «kalkıp kız kardeşime gideyim, hiç değilse gelen konukların ayakkabılarını çevirirler de, bir işe yararlar» demiş kendi kendine. Artan yemekleri, ekmek kırıntılarını toplayarak bir faytona atlamış, kardeşinin evine gelmiş. Gelmiş ama, bir de ne görsün, o yoksul kulübe gitmiş, yerine kocaman bir saray gelmiş. «Hele bir kapıyı çalayım da, bizimkilerin nereye göçtüklerini öğreneyim» demiş. Çalmış kapıyı, masal bu ya, kapıyı yeğeni açmış. Teyzesi yeğenini altına elmasa batmış görünce bir şaşırır bir şaşırır ki, küçük dilini yutar, bir süre konuşamaz. Sonunda «ne o, sen evlendin mi?» der. Kız da olanı biteni bir bir anlatır. «Babam beni Karanlık Adam'a verdi. Adam karanlıkta gelip, karanlıkta gidiyor, ama bizi de beyler, hanımlar gibi yaşatıyor.» Bunun üzerine teyze ilk niyetini değiştirip, «oğlumun yarın düğünü var, sizi de davet etmeye geldim, yarın sen de gel» der. Kız da : Karanlık Adam izin verirse gelirim, vermezse gelmem» der.

Akşam Karanlık Adam geldiğinde, kız teyzesinin davetini söyler. Adam da «peki» der; «yalnız yarın ben sana iki bohça göndereceğim, birindekilerini sen, ötekilerindekini gelin giyecek, sakın unutma» der. «Haa bir de, gelinle güveyi koltuğa da sen vereceksin, bunu da unutma» der. Ertesi gün faytona binip düğün evine giderler. Kız teyzesine «Teyze, gelinini ben giydirip, ben koltuğa oturtacağım. Karanlık adam böyle dedi» der. Teyze de Karanlık Adam'ın gönderdiği giysi bohçasını görünce razı olur. Gelinle kız birlikte giyinirler. Çok da güzel olurlar. Kızı koltuğa atarken, teyzesinin oğlu karısı olacağı beğenmez, teyzesinin kızını ister. Kız da «tövbe olmoz» der, «ben Karanlık Adam-

dan vazgeçemem.» Bunun üzerine kıza «gel bu işe razı ol, zaten sen Karanlık Adamı tanımıyorsun bile, yüzünü hiç görmemişsin ki» derler. Kız : Ben onu elinden tanırım» der. Derken kızı bir perde arkasına alırlar, kız düğün evindeki herkesin elini teker teker tutar, fakat bu elerin hiç biri Karanlık Adam'ınkine benzemez. Geriye kala kala bir tek adam kalır. Kız son bir umutla bu eli tutar ki,aman ne güzel, Karanlık Adam'ın eli değil mi! Meğer Karanlık Adam ülkenin padişahıymış.

Bundan sonra kırk gün, kırk gece düğün yaparlar. Onlar ermiş muratlarına, biz çıkalım kerevetlerine.
(KK.: Vasfiye Ç., 63, Akçaabat/Tr.)

Heçen İle Meçen

Heçen ile Meçen bir karı koca imişler. Bunnarın da Gönülleraçan adında bir gızları varmış. Bu gızı padişahın oğluna gelin etmişler. Gızlarını garipseyen Heçen ile Meçen onu görmeye gitmişler. Gızları anasıyla babasını eyi garşılamış, altı çam, üstü cam bir odaya misafir etmiş. Gece olunca, ay cam odaya vurmuş, bunnar uyanmışlar. «Heçen» demiş kocası «Meçen'e». O da «Ne diyon Heçen?» demiş. «Baksana Gönülleraçan'ın gırıkları (oynaşları, sevgilileri) gelmiş, hadi camları gırak, onları bir eyice dövek» demiş. Ne gadar cam varsa hepsini bir eyice gırmışlar. Zabah olunca gızları gelmiş bakmış ki, her bir yan cam gırığı. Anasına babasına bir eyice gızmış, bağırmış çağırmış, onları ertesi gün gaz damına misafir etmiş. Gece yarısı olunca gazlar bitlenmeye başlamışlar. Bunun üzerine adam «Heçen» demiş karısına, «ne diyon Meçen?» demiş o da. «Gönülleraçan'ın annaşılan eli değmiyor heç, bahsana gazlar bitlenmiş, gel onları bir gözel yıhayah.» Bir gazanda su gaynatıp, gazları bastırıp, bastırıp çıharmaya başlamışlar. Gazların hepsicliği de haşlanıp ölmüşler. Zabah olmuş, gızları gelmiş ki, ne görsün, gazların hepsi telef olup getmişler. Çok gızmış gızları. Hizmetçilerine

«bunnarı gatran damına yatırın» demiş «zabahleyin de sevkedin gitsinler.» Gece yarısı olunca Heçen ile Meçen gatranı gara misyağı sanıp, bir eyice üstlerine sürmüşler. O gadar çoh sürmüşler ki, birbirlerine yapışıp galmışlar. Zabahleyin hizmetçiler bunnarı birbirlerine yapışık bulunca Gönüleraçan'a haber vermişler. Gönülleraçan çoh çoh gızar emme, elinden de bişey gelmez. Bunnarı hamama yollar, bir eyice yıhatır. Ondan sonra da bunnara bir heybe dolusu altın, elmas, gumaş, ayakkabı, yiyecek verir, evlerine gönderir.

Heçen ile Meçen evlerine gederken yolda bir garga görürler. Adam karısına «Meçen» der, o da «ne diyon Heçen?» diye sorar. «Bah, cak cak gardaşın ayahları üşümüş de sekteleyip duruyor, gel şu ayakkabıları ona verek» demiş. Bunun üzerine ayakkabıları oraya bırakmışlar. Derken bir kavağa rastlamışlar. Bakmışlar gavak ırgalanıp bir o yana bir bu yana sallanıp duruyor. Gavak da üşüyor diye elbiselik gumaşı da ona vermişler. Yani gumaşı gavağın üstüne dolamışlar. Yola devam ederken bakmışlar ki, toprah susuzluhtan çatlamış. Toprak ağzını açlıhtan açmış diyerek yiyecekleri de çatlahların arasına dökmüşler. Sona bir çobana raslamışlar. «Al sana bir heybe dolusu altın, bize sümüklüsünden bir goyun ver» demişler. Çoban en gözel goyunlarını getirmişse de, onnar sümüklüsünü almışlar, getmişler. Eve gelincek, goyunu kesip gavurmasını yapmışlar, gazana goymuşlar, odun kesmeye getmişler. Yolda bir satıcıya rasgelmişler. «Sahın bizim şo eve gidip, eşiğin altındaki anehteri alıp, içeriye girip, gazanın içindeki gavurmayı yemeyesin» demişler. Satıcı da «elz heç merah etmeyin» demiş. Demiş ama, hemen anahteri alıp, gapıyı açıp, gavurmayı bir gözelcene yemiş, gazanın dibinde bir iki et parçasıynan birgaç kamük bırahmış. Heçen ile Meçen eve dönmüşler kı, ne görsünler, gala gala iki et parçasıyla gemükler galmamış mı! «Olsun» demişler, «biz

de bunnarınan garnımızı doyururuh.» Yemiş içmiş, has muradlarına ermişler. Onnar ermiş muradlarına, biz çıhalım kerevetlerine.

(KK.: Belgizar K., 55, Yz.)

Kafadan Sakat Ana ile Oğlu

Zamanında ben Göce'deydim... Bir oğlan çocuğum vardı, öksüz... Yarma'ya götürüyüm de para kazansın dedim. Kattım önüme, düştük yola... Gele gele geldik Yarma'ya... Bir eve konuk olduk. Hoş beş, altı boş. Çaldık kapıyı, girdik içeri. «İşte biz köyden geliyoruz. Bu çocuğun babası yok. İsterimki burada kalsın, para kazansın, zengin olsun, köyümüze, Göce'mize dönsün.» dedim. Ev sahipleri de «aman o çocuk bize gerek, koy da git» dediler... Sevindim, koydum, köye döndüm.

Ben köye döndüm amma üç sene gelemedim. Ne diyecen işte, acık kafam sakat. Başkası olsa döker, düşünür, bu çocuk n'aptı, n'etti diye... Dediğim gibi kafa sakat benda, hiç aramadım.

Üçüncü senenin baharında köyümüzdeki ağaçlar bir erik döktü, aman bir erik döktü, tam da Memed'imin sevdiği erikler. O zaman göğsümün ucu sızladı, analık ne de olsa... Eriklerden çokcana derledim, topladım, kırk yamalı bir heybeye koydum, Memedim'in yoluna düştüm.

Geldim Yarma'ya... Evin kapısını açtım, girdim içeri. Beni bir adam sandılar, baş köşeye buyur ettiler. Aman Memed'imi bir sevmişler, bir sevmişler... Beni canla başla ağırladılar. Heybeyi onlara vermedim, dedim ya acık kafam sakat. Akşam yemeğine onlar dışarda hazırlık yaparken, erikten bir tane aldım ağzıma attım. O erik oldu bir dert, dişimle yanağımın arasına

tortop yapıştı kaldı. Hay atmaz olaydım. İçeri girdiler, yanağımın şişini gördüler, doktor çağırdılar. Doktor geldi, çeneme bi yumruk attı, eriği çıkardı ağzımdan. Hoş beş, altı boş.

Sabah oldu... Memed'in anasıdır diye yağıynan, reçeliynen, kaymağıynan, çökeleğiynen bir sofra düzmüşler ki, kırk yıl hatırımran gitmez. Yemeye utandım. Akşam oldu, reçel aklım düştü, cam gibi parlar. «Kalkıyım, mutfağa gidiyim, biraz yiyim» dedim. Sessizcene mutfağa gittim, reçel küpüne elimi daldırdım avuçladım, bir de ne olsa kızıma diyeyim, oğluma diyeyim, küp elime yapıştı mı, bir türlü ayrılmaz. Hay sakat kafa, ne yapayım, ne edeyim, derken bahçede bir taş parlar gördüm. Gittim küple birlikte, kolumu küple kaldırıp bir vurdum ki, koca bir adam alnından kanlar akarak ayağa kalktı. Rezil, kepaze oldum. Meğerse bahçıvanmış. Bahçıvanı sardılar, sarmaladılar. Biz de yattık, uyuduk.

Memed'in anasıdır diye, birşey demediler; yavrumu çok sevmişler, uysal, masum, beni de bir adam sandılar besbelli.

Sabah oldu, yavrumnan sarmaştık, koklaştık. Gece oldu yattık. Yattık ama, yatamadım. Kalkıp bir kayıt evini dolanayım dedim. Kayıt evine bir girdim ki, tepede asılı pastırma misler gibi kokar. Canım çekti. Uzandım elim yetişmedi. Sırtımdaki göyneğimi çıkarıp atayım, dedim... Göynek gitti, yapıştı pastırmanın üstüne. Çıkardım donumu attım, belki pastırma düşer diye... O da gitti onların üstüne yapıştı kaldı. İrezil olacağım, çırıl çıplak kaldım mı sana orta yerde. Ne yapayım, ne edeyim derken bahçede gezinen bir at gördüm. Üstüne bineyim de, uzanıp öteberimi alayım, dedim. Atlayıp atın üstüne, kayıt evine girdim. At içeri girince, niyedir bilmem, başladı dört dönmeye... Orada ne kadar kab kacak, tandır ocak varsa şangur şungur döktü bitirdi. Bir de baktım bütün ev halkı kayıt evinin kapısına

dizilmişler. «Atın üstünde et var!» diye biri bağırdı. «Et değil, benim o» diye inledim. «Ne işin var orada?» dediler. «Pastırma yiyeceğidim» dedim, «Hay Allah canını almasın, sofrada yiyeydin ya!» dediler. «Utandım» dedim. Memed'in hatırını beş paralık ettim.

Ertesi günü kırk yamalı heybemi, Memed'imi önüme katıp: «eben de Memedin de senin olsun, hele bir köyüne git» dediler. İşte şimdi köye dönüyoruz.

(KK.: Zeliha B., 60, YarmaB./Kn.)

Ekler

1. KAYNAK KİŞİ KÜNYE DİZİNİ

Abide İ., 46, 3, İO, DB (To.)
Adile E., 52, 2, ÖY, DB (Sırataşlar K./Halfeti/Ur.)
Adile U., 47, 3, İO, DB (Alaşehir/Mn.)
Adviye A., 7, (Zile/To.)
Adviye B., 45, 3, OO, DB (Bo.)
Ahmet B., 31, 3, ÖY-OYB, 1 (Hamur/Ağ.)
Ahmet Ç., 71, 3, OO, DB (Simav/Kü.)
Ahmet D., 44, 1, L, DB (Dazkırı/Af.)
Ahmet K., 8, İO, DB (Tk.)
Ahmet P., 12, İO, 12 (Adapazarı/Sk.)
Ali B., 32, 2, L, 15 (Sağlık K./Görele/Gr.)
Ali Ö., 7, ÖY-OB, 5 (Silifke/İç.)
Ali S., 60, 2, ÖY-OYB, DB (Ayışığı K./Yayladağ/Hat.)
Ali U., 47, 3, İO, 20 (Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)
Alime T., 71, 2, ÖY (Dere K./Acıpayam/Dz.)
Aniş D., 65, 7, ÖY, DB (Deligazi K./Sv.)
Annuğ Ç., 50, 4, ÖY DB (Akçadağ/Ml.)
Arif D., 67, 5, İD, 54 (Keban/El.)
Asiye H., 67, 2, ÖY, 40 (İskilip/Çr.)
Asiye K., 60, ÇV, ÖY, DB (Mucur/Krş.)
Asiye Y., 60, 2, ÖY, DB (Akpınar K./Bartın/Zn.)
Avniye K., 42, 3, İO, 18 (Gm.)
Aynur B., 45, 2, L, DB (İst.)
Aynur T., 33, 2, L, DB (Tk.)
Aysel A., 38, 3, L, DB (Kü.)
Aysel P., 38, 3, İO, DB (Adapazarı/Sk.)

Ayşe A., 74, 8, OY, DB (Çırakman K./Sm.)
Ayşe A., 30, 2, ÖY, DB (Gürsu/Brs.)
Ayşe A., 40, 3, L, 10 (İst.)
Ayşe A., 30, 2, İO, DB (Yaşyer K./Milas/Mğ.)
Ayşe D., 75, 4, ÖY, 55 (Ama.)
Ayşe D., 36, 6, ÖY, 30 (Nazilli/Ay.)
Ayşe E., 45, 3, İO, DB (Sandıklı/Af.)
Ayşe G., 37, 4, ÖY (Zile/To.)
Ayşe İ., 60., 6, ÖY, DB (Tuzlacık K./Sorgun/Yz.)
Ayşe K., 47, 4, DB (Aksaray/Nğ.)
Ayşe K., 55, 2, ÖY, DB (Ödemiş/İz.)
Ayşe K., 65, 3, ÖY, 39 (Sm.)
Ayşe K., 33, (Uş.)
Ayşe N., 50, 2, ÖY, DB (Lapseki/Çkl.)
Ayşe Ö., 44, 1, ÖY, 21 (Tavşanlı/Kü.)
Ayşe P., 46, 6, OO, DB (Bulanık/Mş.)
Ayşe S., 50, 4, ÖY, 40 (Özkonak B./Avanos/Nş.)
Ayşe S., 50, 3, ÖY, OYB, DB (Susuz K./Bucak/Brd.)
Ayşe T., 47, 4, ÖY, 15 (Af.)
Ayşe T., 46, 3, ÖY, DB (Avanos/Nş.)
Ayşe T., 32, 2, ÖY-OYB, DB (Bekiralam K./İç.)
Ayşe V., 56, 7, ÖY, DB (Sağlık K./Görele/Gr.)
Ayşe Y., 55, 4, (Adı.)
Ayşe Y., 38, 3, İO, DB (Gebiz B./Serik/Ant.)
Ayşe Z., 55, 8, ÖY, DB (Salyoz K./Kelkit/Gm.)
Ayten T., 42, 2, L, DB (Sm.)

Bahriye A., 65, 10, İO, DB (İç.)
Baki A., (D), 20, (Tavuklar K./Hozat/Tn.)
Bedia B., 55, 3, ÖY, OYB, 32 (Hacıhamza B./Çr.)
Behçet Ö., 42, 3, İO, DB (Yaverviran K./Sivrihisar/Es.)
Behice Ç., 38, 4, ÖY, DB (Güneşler K./Adapazarı/Sk.)
Behice G., 46, 5, İO, DB (Ezc.)
Behice K., 45, 3, ÖY, 21 (Ba.)
Belgizar K., 55, 4, ÖY, 12 (Çavuş K./Sorgun/Yz.)
Belkız S., 37, 8, ÖY, DB (Kabaçalı K./Kiğı/Bn.)
Binalı Y., 36, 5, L, DB (Bulanık/Mş.)
Bülent A., 12 (Yukarısallıpınar K./Sarıkamış/Kr.)

Calıide G., 38, 2, ÖY, DB (Lapseki/Çkl.)
Cebrail A., 50, ÇV, ÖY, DB (Çıldır/Kr.)
Cemile B., 46, 3 (Dz.)
Cemile E., 69 (Uş.)
Cemile K., 69, 6, ÖY-OYB, DB (İç.)
Cemile T., 94, 12, ÖY, DB (Bekiralanı K./İç.)
Cemile Ü., 50, ÖY, DB (Pehlivan K./Krk.)
Cemile Y., 25, 3, İO, DB (Akpınar K./Bartın/Zn.)
Cennet Y., 70, 3, ÖY, 28 (Krk.)
Cevriye T., 35, 2, İO, 15 (Zile/To.)

Çiçek Ç., 35, 3, İO, DB (Yukarısallıpınar K./Sarıkamış/Kr.)

Destegül D., 35, 2, İO, DB (Ardahan/Kr.)
Didare T., 70, ÇV, ÖY (Mş.)
Dilber S., 70, 1, ÖY, DB (Gömeç K./Ky.)
Dudu B., 55, 5, ÖY, DB (Kılcan K./Uş.)
Dudu E., 56, 20 (Karaman/Kn.)
Dudu G., 42, 4, İO, DB (Bolvadin/Af.)
Durdane Ç., 42, ÖY, DB (Darıpınar K./Ada.)
Dursun P., 45, 3, İO, 15 (Ceyhan/Ada.)
Dürdane Y., 43, ÇV, ÖY, DB (Vn.)
Dürive B., 70, ÇV, ÖY, DB (Korkuteli/Ant.)
Dürive S., 10, İO (Yerkesik B./Mğ.)

Efendi T., 60, 9, İO, DB (Köle K./Eleşkirt/Ağ.)
Elif E., 65, ÇV, ÖY, 20 (Hatunsuyu K./Ml.)
Elif S., 55, ÖY, DB (Darıpınar K./Ada.)
Elif U., 48, 5, ÖY, 17 (Aydınlık K./Tn.)
Emin G., 73, 6, ÖY-OYB, DB (Kilis/Gaz.)
Emine A., 55, ÇV, ÖY-OYB, DB (Ant.)
Emine A., 43, 4, İO, DB (Çırakman K./Sm.)
Emine A., 46, 4, İO, DB (Mn.)
Emine B., 65, 6, ÖY, DB (Özkonak B./Avanos/Nş.)
Emine Ç., 60, 4, ÖY-OYB, DB (Sv.)
Emine D., 60, ÖY, 33 (Çimenli K./Tr.)
Emine E., 48, 2, İO, DB (Bandırma/Ba.)

Emine E., 48, 5, İO, DB (Tarsus/İç.)
Emine H., 48, ÇY, 10, 30 (Malkara/Tk.)
Emine G., 79, 1, ÖY, DB (Bartın/Zn.)
Emine G., 35, ÇY, İO, 2 (Tire/İz.)
Emine G., 65, 3, İO, 40 (Tr.)
Emine H., 81, 7, ÖY, DB (Çr.)
Emine K., 48, 4, İO, 30 (Bil.)
Emine K., 43, 4, ÖY, DB (Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)
Emine K., 42, 3, ÖY, DB (Değirmenlikız K./Brs.)
Emine K., 43, 2, İO, 33 (Tavşanlı/Kü.)
Emine K., 60, 2, ÖY, 45 (Vize/Krk.)
Emine Ö., 60, 3, ÖY, DB (Alaşehir/Mn.)
Emine Ö., 50, 3, İO, 30 (Ml.)
Emine Ö., 45, 5, ÖY, DB (Zile/To.)
Emine S., 35, ÇV, ÖY-OYB, 20 (Ormanlı K./İnecik/Tk.)
Emine T., 42, 3, ÖY, 24 (Brs.)
Emine U., 53, 2, İO, DB (Karayaka B./Erbaa/To.)
Emine U., 57, ÇV, ÖY, DB (Brs.)
Emine V., 45, 3, İO,35 (Af.)
Emine Y., 8, İO, 8 (Bartın/Zn.)
Enise C., (D.), 25, (Övündük K./İskenderun/Hat.)
Erdinç Ö., 8, İO (Yerkesik/Mğ.)
Esma A., 60, 4, ÖY, DB (Güneşler K./Adapazarı/Sk.)
Esma S., 55, 1, L, 30 (Kc.)

Fadime B., 70, 5, ÖY, DB (Çr.)
Fadime D., 65, 3, ÖY, DB (Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)
Fadime K., 51, 2, ÖY-OYB, DB (Suluova/Ama.)
Fadime K., 65, 3, ÖY, DB (Nş.)
Fahriye E., 48, (Uş.)
Fahriye K., 48, 5, OO, DB (Ml.)
Faika Ç., 35, 1, İO, DB (Adapazarı/Sk.)
Fati Ç., 55, 2, ÖY, DB (Akpınar K./Bartın/Zn.)
Fatime A., 53, 7, ÖY, DB Kü.)
Fatime A., 27, 5, ÖY, DB (Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)
Fatma A., 72, ÇV, ÖY, DB (Beypazarı/Ank.)
Fatma A., 39, 3, İO, 20 (Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)
Fatma A., 38, 5, İO, DB (Çırakman K./Sm .)

Fatma A., 31, ÇV, İO, DB (Korkuteli/Ant.)
Fatma B., 55, 3, İO, DB (Ba.)
Fatma B., 30, 3, ÖY, DB (Hamur/Ağ.)
Fatma B., 55, 1, ÖY, 45 (Vize/Krk.)
Fatma B., 65, 1, ÖY, DB (Yaşyer K./Milas/Mğ.)
Fatma D., 45, 6, (Akkuş/Or.)
Fatma D., 60, ÖY, (Ay.)
Fatma E., 68, 4, İO, DB (Bo.)
Fatma E., 77, 3, ÖY, 20 (İskilip/Çr.)
Fatma G., 56, 4, ÖY, DB (Antakya/Hat.)
Fatma G., 70, 3, ÖY, DB (Bartın/Zn.)
Fatma G., 10, İO (Diközü K./Mihalıççık/Es.)
Fatma G., 50, 5, İO, DB (Ereğli/Kn.)
Fatma G., 51, 1, ÖY ,10 (Hozat/Tn.)
Fatma G., 70, 8, DB (Mağara K./İç.)
Fatma H., 40, 3, ÖY-OYB, DB (İskilip/Çr.)
Fatma K., 50, ÇV, ÖY, 14 (Adapazarı/Sk.)
Fatma K., 58, 3, (Bayırköy/Bil.)
Fatma K., 59, 3, İO, 30 (İz.)
Fatma K., 54, 12, ÖY, DB (Sağlık K./Görele/Gr.)
Fatma K., 44, 6, İO, DB (Uş.)
Fatma Ö., 40, 4, OO, DB (Borçka/Ar.)
Fatma Ö., 70, ÇV, ÖY, 20 (Hatunsuyu K./Mİ.)
Fatma S., 72, ÇV, ÖY, 35 (Ormanlı K./İnecik/Tk.)
Fatma T., 63, 2, ÖY (Ada.)
Fatma T., 70, 7, ÖY, DB (Bekiralanı K./İç.)
Fatma V., 45, 3, ÖY, DB (Bil.)
Fatma Y., 60, 4, ÖY, DB (Bozlanbaç K./Çekerek/Yz.)
Fatma Y., 68, 4, ÖY (Es.)
Fatma Y., 44, ÇV, İO, 5 (Sandıklı/Af.)
Fatma Y., 42, ÖY, DB (Yenice K./Bozdoğan/Ay.)
Fehime V., 57, 2, ÖY, DB (Ezm.)
Fehime Y., 33, 2, İO, 23 (Mihalıççık/Es.)
Ferdane E., 70, 1, İO, DB (Malkara/Tk.)
Feride S., 46, 3, ÖY, DB (Dallıca K./El.)
Feriha G., 47, 5, İO, 30 (Adapazarı/Sk.)
Feriha Y., 36, İO, DB (Ng.)
Fethiye B., 45, 4, İO, 40 (Üçpınar K./Polatlı/Ank.)

Fevziye A., 54, 4, İO, DB (Ant.)
Fevziye M., 65, 2, ÖY, DB (Brs.)
Fikret T., 33, 4, ÖY-OYB, DB (Dallıca K./El.)
Fikri K., 58, 4, OO, DB (Aksaray/Ng.)
Fikri Ş., 47, 3, L, (Pülümür/Tn.)
Fikriye H., 45, 8, ÖY, 30 (Sv.)
Fikriye K., 31, 3, İO, DB (Tülmen K./Ur.)
Fitnat Ç., 70, 5, (Uzunköprü/Ed.)
Fürüzan Ö., 45, 3, OO, DB (Milas/Mğ.)

Gökalp K., 36, 3, L (Sarıkamış/Kr.)
Gule K., 49, 5, İO, DB (Sarıkamış/Kr.)
Gülçin K., 10, İO, DB (Vize/Krk.)
Güle K., 60, ÇY, İO, DB (Sarıkamış/Kr.)
Gülen G., 40, 5, İO, DB (Tr.)
Gülgün T., 15, OO (Yerkesik B./Mğ.)
Gülizar K., 37, 1, L, DB (Kc.)
Güllü Ç., 80, 5, ÖY, DB (Ardahan/Kr.)
Güllü K., 75, 4, ÖY, DB (Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.)
Güllü K., 75, 9, ÖY, DB (Sarıkamış/Kr.)
Güllü P., 76, 8, ÖY, DB (Sılbıs K./Ezc.)
Güllü Ü., 41, 6, ÖY-OYB, DB (Şarkışla/Sv.)
Gülperi D., 39, 4, İO, DB (El.)
Gülsen M., 32, 2, İO, 15 (Hazinedar K./Devrekani/Ks.)
Gülser T., 32, 1, İO, DB (Ödemiş/İz.)
Gülsüm A., 45, 2, İO, DB (İç.)
Gülsüm B., 60, 7, İO, DB (Krş.)
Gülsüm Ç., 45, 5, ÖY, DB (Değiş K./Karaman/Kn.)
Gülsüm T., 28, 3, ÖY, DB (Pazar/Rz.)
Gülsüm T., 88, 4, ÖY, DB (Uluborlu/Isp.)
Gülsün Y., 42, 2, ÖY, 25 (Pazar/Rz.)
Gülşen B., 23, ÇY, L, 6 (Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)
Gülşen K., 68, 6, ÖY, DB (Akkuş/Or.)
Gülümser Ç., 45, 2, İO, DB (Dz.)
Gülüzar B., 62, 5, ÖY ,DB (Çr.)
Gülüzar Ş., 39, 4, OYB, DB (Mr.)
Güner E., 35, 4, İO, DB (Bulanık/Mş.)
Güner S., 38, 6, OO, DB (Bulanık/Mş.)

Günnihal T., 22, 1, İO, 5 (Yerkesik B./Mğ.)
Güzel Ç., 56, 4, ÖY, 41 (Keban/El.)

Hadiye K., 45, 3, DB (To.)
Hacer Ç., 60, 2, ÖY, DB (Bolvadin/Af.)
Hacer E., 74, 5, ÖY, DB (Isp.)
Hacer N., 50, 3, İO 4 (İz.)
Hacer P., 42, 7, İO, 30 (Yuva K./Kırıkkale/Ank.)
Hacer Ş.., 55, 6, ÖY, DB (Mr.)
Hacile Ö., 40 4, İO, 12 (Gürsu/Brs.)
Hafize A., 38, 5, İO, DB (Ank.)
Hakime Ç., 32, 3, İO, DB (Karayaka B../Erbaa/To.)
Halil Ö., 50, 4, L, 20 (Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)
Halime Y., 48, 2, ÖY-OYB, DB (Pelit K./Burhaniye/Ba.)
Halise A., 54, 5, (İncidere K./Yomra/Tr.)
Halise Ç., 67, 3, ÖY-OYB DB (Simav/Kü.)
Hama K., 55, 4, ÖY, DB (Yarma B./Kn.)
Hamdi S., 65, 3, İO, DB (Yaşyer K./Milas/Mğ.)
Hamide G., 36, 5, ÖY, DB (Sv.)
Hamide E., 12, İO 12 (Sv.)
Hamide Ö., 55, 3 ÖY, 50 (Ödemiş/İz.)
Hamiyet K., 10 (Yukarısallıpınar K./Sarıkamış/Kr.)
Hanife S., 55, 3, ÖY, 40 (Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)
Hanife T., 83, 3, ÖY, DB (Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)
Hanife V., 40, 5, İO, DB (Merzifon/Ama.)
Hanife Y., 46, 6, ÖY, DB (Adapazarı/Sk.)
Hasan C., 78, 4, Medrese, DB (Kilis/Gaz.)
Hasan H., 73, 7, L, DB (İz.)
Hasan P., 45, 9, İO, DB (Köle K./Eleşkirt/Ağ.)
Hasan Y., 41, 2, İO, DB (Bartın/Zn.)
Hasibe K., 60, 4, ÖY, 25 (Ama.)
Hasibe U., 60, 5, ÖY, DB (Uş.)
Hatice A., 50, 2, OO, 27 (Göynük/Bo.)
Hatice A., 40, 2, İO, 8 (Sm.)
Hatice A., 60, 2, ÖY, DB (Tire/İz.)
Hatice A., 37, 5, L, DB (Tn.)
Hatice A., 65, 2, ÖY, DB (Uluborlu/Isp.)
Hatice B., 49, 1, ÖY, DB (Bayat/Çr.)

Hatice B., 35, 4, ÖY, DB (Bayat/Çr.)
Hatice B., 57, 3, (Dz.)
Hatice B., 59, 20 (Karaman/Kn.)
Hatice B., 69, 5, ÖY, DB (Şenyurt K./Perşembe/Or.)
Hatice D., 60, 1, ÖY, DB (Bayat/Çr.)
Hatice D., 00, 3, (Bayır K./Bil.)
Hatice D., 45, 4, OO, DB (Uzunköprü/Ed.)
Hatice Ç., 40, 5, ÖY, 30 (Gümüşhacıköy/Ama.)
Hatice K., 52, 6, ÖY, 25 (Barbuzu/Ml.)
Hatice K., 65, 3, ÖY, DB (Bil.)
Hatice K., 45, ÇV, İO, 25 (Ml.)
Hatice M., 10, İO, DB (İskilip/Çr.)
Hatice O., 48, 3, ÖY, DB (İncir K./Fethiye/Mğ.)
Hatice S., 55, 5, ÖY, DB (Dallıca K./El.)
Hatice S., 41, 3, L, DB (Eminönü/İst.)
Hatice S., 76, (Uş.)
Hatice Ş., 60, 3, ÖY, DB (Süleoğlu K./Ed.)
Hatice T., 6, (Zile/To.)
Hatice Y., 50, 3, 10 (Dz.)
Hava A., 45, 5, İO, DB (Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)
Hayriye A., 70, (Korkut K./Mş.)
Hayriye E., 65, 3, ÖY, DB (Ayancık/Sn.)
Hayriye E., 46, 2, ÖY, DB (Mğ.)
Hayriye Ö., 60, 3, İO, DB (Sn.)
Hayriye Ş., 45, 5, ÖY-OB, DB (Ezm.)
Hayriye U., 40, 1, ÖY (Zile/To.)
Hayriye Y., 32, 4, ÖY-OB, 25 (Ama.)
Hediye H., 48, ÇY, İO (Dz.)
Hesna K., 63, 4, ÖY, DB (Sv.)
Hesna T., 59, 5, ÖY, DB (Uş.)
Hidaye T., 47, 3, İO, 14 (Mğ.)
Hikmet A., 68, 4, ÖY, DB (Rz.)
Hilmi T., 31, DB (Bekiralanı K./İç.)
Huriye Ç., 43, 4, ÖY, 20 (Suluova/Ama.)
Huriye N., 42, 5, ÖY, DB (Bor/Ng.)
Hürmüs D., 70, 3, ÖY, DB (Gr.)
Hüseyin K., 72, 5, (Bayır K./Bil.)
Hüsniye E., 49, 3, ÖY, 21 (Mn.)

Hüsniye M., 47, İO, (Hazinedar K./Devrekâni/Ks.)

Işık C., 30, 3, L, DB (El.)

İbrahim Ç., 50, 2, OO, DB (Dz.)
İbrahim K., 65, 3, ÖY-OYB, DB (Bayır K./Bil.)
İbrahim K., 47, 3, İO, DB (Brs.)
İclal M., 43, 3, ÖY, DB (Kilis/Gaz.)
İffet K., 90, 6, ÖY, DB (Sarıkamış/Kr.)
İftar A., 45, 3, İO, DB (Af.)
İlyas A., 65, 7, ÖY-OYB, DB (Kü.)
İmmuhan A., 55, 5, ÖY, DB (Sarıkamış/Kr.)
İnce A., 50, 6, ÖY, DB (Akçadağ/Ml.)
İpek Ç., 40, 4, ÖY, DB (Asbuğa K./Sarıkamış/Kr.)
İsmail H., 61, 2, OO, DB (Bartın/Zn.)
İsrafil M., 32, 1, L, DB (Bulanık/Mş.)

Kadriye B., 40, 7, İO, 31 (Nazilli/Ay.)
Kadriye Ç., 38, ÇV, İO, 7 (Ada.)
Kadriye T., 55, ÇV, İO, DB (Bandırma/Ba.)
Kamile K., 35, 5, DB (Gümüşhacıköy/Ama.)
Kamile Ü., 54, 2, ÖY, DB (Nazilli/Ay.)
Kazım K., 89, 3, ÖY-OYB, DB (Tr.)
Kezban K., 50, 2, ÖY, DB (Sille B./Kn.)
Kezban S., 40, ÇV, ÖY, 16 (Büğüdüz K./Ank.)
Kezban Y., 60, 9, ÖY, DB (Göynük K./Avanos/Nş.)
Kıymet Ç., 33, 4, ÖY, 13 (Gümüşhacıköy/Ama.)
Kibar Ö., 43, 6, ÖY, DB (Aydınlık K./Tn.)

Latife E., 38, 4, İO, DB (Gaz.)
Leman B., 60, 2, İO, DB (Milas/Mğ.)
Leyla, 86, 3, ÖY, 40 (Kaymazyaylası K./Es.)
Leyla K., 65, 9, ÖY, DB (Çakallı K./Kilis/Gaz.)
Lütfiye G., 43, 4, İO, DB (Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)
Lütfiye K., 55, 3, İO, 36 (Bartın/Zn.)

Macide S., 65, 3, İO, 38 (Gölcük/Kc.)
Makbule A., 70, ÇV, ÖY, DB (Yeşilören K./Ama.)
Makbule B., 41, 3, İO, DB (Salihli/Mn.)

Makbule D., 40, 6, İO, 30 (Toygar K./Nazilli/Ay.)
Makbule E., 52, 5, İO, 20 (Özkonak B./Avanos/Nş.)
Makbule Ö., 65, 7, ÖY, DB (Aydınlık K./Tn.)
Makbule Ö., 67, 6, ÖY, DB (Deligazi K./Sv.)
Makbule T., 37 (Ağ.)
Makbule S., 50, 2, ÖY, 36 (Ayışığı K./Yayladağ/Hat.)
Mebrure S., 45, 4, OO (Dz.)
Mefharet Y., 42, ÖY-OYB, 12 (Ba.)
Mehet E., 75, 4 (Bayır K./Bil.)
Mehmet A., 50, 2, İO, DB (İç.)
Mehmet D., 60, 11, ÖY-OYB, DB (Kü.)
Mehmet K., 34, 3, OO, DB (Vize/Krk.)
Mehmet K., 50, 5, İO, DB (Sarıkamış/Kr.)
Mehmet Ö., 43, 5, ÖY-OYB, DB (Diközü K./Mihalıççık/Es.)
Mehmet T., 66, ÇV, İO, DB (Beypazarı/Ank.)
Melahat A., 33, 5, İO, DB (Hat.)
Melahat E., 42, 4, İO (Hazinedar K./Devrekani/Ks.)
Melahat O., 40, 2, DB (Bayburt/Gm.)
Melahat O., 37, İO, DB (Silifke/İç.)
Melahat Y., 27, İO, 6 (Nazilli/Ay.)
Melek A., 46, 3, İO, 43 (İskenderun/Hat.)
Melek K., 55, 6, ÖY, DB (Sarıkamış/Kr.)
Melek K., 55, 2, ÖY, (Hazinedar K./Devrekani/Ks.)
Meliha B., 40, 2, ÖY, 27 (Kulu/Kn.)
Memduha D., 40, 4, İO, 12 (To.)
Meryem A., 70, 6, ÖY, DB (Akçadağ/Ml.)
Meryem A., 60, ÇV, İO, DB (Yaverviran K./Sivrihisar/Es.)
Meryem Ö., 46, 6, ÖY, 3 (Karabıyık K./Sarayönü/Kn.)
Meryem S., 53, 8, ÖY, DB (Kurşunlu/Çkr.)
Mesnet G., 80, 2, ÖY, 15 (Ordu K./Sn.)
Meşkure, 85, ÇV, ÖY, DB (Yeşilören K./Ama.)
Methiye R., 45, 5, L, DB (Mş.)
Mevlüde B., 36, 4, İO, DB (Merzifon/Ama.)
Miyasser A., 51, 7, İO, DB (Zn.)
Mualla Ş., 31, 3, L, DB (Tn.)
Mualla U., 43, 3, OO, 37 (İz.)
Muazzez D., 49, 8, İO, DB (Adapazarı/Sk.)
Muhsiye A., 43, 5, ÖY, DB (Gürpınar/Vn.)

Mukaddes Ç., (D) (Kavakyolu K./Ezc.)
Mumine A., 39, 2, OO, 25 (Adapazarı/Sk.)
Musa G., 47, ÖY, 20 (Darıpınar K./Ada.)
Mustafa B., 12, OO, DB (İskilip/Çr.)
Mustafa E., 56, 3, OYV, 45 (Mn.)
Mustafa T., 68, 7, ÖY-OYB, DB (Bekiralanı K./İç.)
Muzaffer Ö., 56, 4, İO, 20 (Rz.)
Müjgan K., 30, 3, L, (Es.)
Mükerrem B., 44, 4, İO, DB (Doydemir K./Polatlı/Ank.)
Mükerrem Ç., 34, 4, İO, DB (Camidağı K./Rz.)
Mükerrem Ö., 40, 3, İO (Ceyhan/Ada.)
Mükrüme Ö., 44, 6, ÖY, DB (Kaplıkaya K./Harput/El.)
Münevver A., 68, 4, İO, DB (Kü.)
Münevver E., 45, ÇV, ÖY, 20 (Hatunsuyu K./Ml.)
Mürşide H., 52, 2 (Brs.)
Mürşide S., 20, OO, DB (Tire/İz.)
Mürşide U., 42, 3, ÖY, DB (Bayındır/İz.)
Mürvet A., 38, 2, İO, DB (Vize/Krk.)
Mürvet G., 41, 5, İO, 30 (Karakuyu K./Polatlı/Ank.)
Müşerref T., 45, 3, İO, DB (Bo.)
Müzeyyen Ç., 35, 3, ÖY-OYB (Uzunköprü/Ed.)
Müzeyyen K., 40, 3, ÖY, 19 (Af.)

Naciye İ., 39, 4, İO, 15 (Merzifon/Ama.)
Naciye K., 60, 3, ÖY, DB (Biga/Çkl.)
Naciye K., 47, 5, İO, DB (Gm.)
Naciye M., 60, 3, ÖY, DB (Ant.)
Naciye T., (D) (Ml.)
Nadide B., 42, 5, ÖY, DB (Af.)
Nadire B., 83, 5, ÖY, 40 (Sm.)
Nadire K., 40, ÇV, İO, DB (Ant.)
Nafiye E., 75, 8, ÖY, 10 (Tefenni/Brd.)
Naime Ç., 40, 6, İO, 10 (Pınarbaşı/Ky.)
Naime Y., 60, ÇV, ÖY (Mş.)
Narin Y., 42, ÇV, ÖY, 20 (Damlıca K./Çıldır/Kr.)
Nazife B., 32, 4, ÖY, DB (Bağlama K./Ng.)
Nazire B., 55, 6, İO, 40 (İz.)
Nazire K., 50, 1, ÖY, DB (Bademli B./Ödemiş/İz.)

Nazire Y., 36, 4, İO, 20 (Keban/El.)
Nazire Y., 90, 2, ÖY, DB (Kelkit/Gm.)
Nazmi Ö., 34, 3, 7 (To.)
Nazmiye A., 35, ÇV, İO, DB (Yeşilören K./Ama.)
Nazmiye K., 50, ÇV, ÖY-OB, DB (Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.)
Nazmiye O., 74, 2, ÖY, DB (İskilip/Çr.)
Nazmiye Ö., 45, 4, ÖY, DB (Sm.)
Nebahat D., 9, İO, 9 (Adapazarı/Sk.)
Nebahat D., 38, 6, ÖY, DB (Mucur/Krş.)
Necdet H., 11, İO, DB (Uluborlu/Isp.)
Nedime Ç., 35, 5, ÖY, 8 (Nş.)
Neriman A., 24, 3, İO, DB (Dz.)
Neriman B., 49, 4, İO, DB (Zn.)
Nermin Ç., 9, İO (Dz.)
Nermin Y., 37, 2, ÖY, DB (Bartın/Zn.)
Nesibe K., 65, 7, ÖY, 40 (Saraykoy/Dz.)
Nevin A., 34, 2, ÖY-OYB, 16 (Bartın/Zn.)
Nevin G., 35, 4, İO (Dere K./Acıpayam/Dz.)
Nezahat U., 45, 3, İO, 20 (Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)
Nezihe G., 38, 3, İO, DB (Keban/El.)
Nezihe Ö., 40, 3, DB (Brd.)
Nilgün A., 10, İO (Dz.)
Nimet S., 38, 3, OO, DB (Alpagut K./Bo.)
Nurhan Ç. 24, Çv, İO, 20 (Ormanlı K./İnecik/Tk.)
Nurhan H., 25, 1, İO, DB (Sv.)
Nuri E., 58 4, İO, DB (Uş.)
Nurigar Ç., 55, 6, İO, DB (Ng.)
Nuriye A., 65, ÇV, ÖY, DB (Yeşilören K./Ama.)
Nuriye C., 57, 4, ÖY-OYB, DB (Kilis/Gaz.)
Nuriye Ç., 63, 3, ÖY, OB (Kâhta/Adı.)

Olcay Ö., 44, 4, ÖY, DB (Zn.)
Osman B., 60, 5, ÖY, DB (Af.)
Osman D., 65, 3, ÖY-OYB (Bayır K./Bil.)

Ömür K., 45, 3, ÖY, DB (Akpınar K./Bartın/Zn.)
Özer K., 12 (Yukarısallıpınar K./Sarıkamış/Kr.)

Pakize T., 45, 7, ÖY-OYB, 26 (Şebinkarahisar/Gr.)
Penbe B., 61, 4, ÖY, 30 (Af.)
Perihan B., 42, 3, İO, DB (Dz.)
Perihan E., 41, 5, İO, DB (Dz.)
Perihan Y., 39, 5, İO, DB (Şarkışla/Sv.)

Rabia Y., 52, 5, ÖY, DB (Ezm.)
Rabiye T., 70, 3, ÖY, DB (Çamlıtepe K./Pazar/Rz.)
Rafia S., 35, 2, L (Dz.)
Rahime Ç., 50, 3, İO, DB (Sv.)
Rasiha T., 35, 2, OO, 25 (İz.)
Raziye Ö., 59, 20 (Karaman/Kn.)
Refika G., 55, 3, OYB, DB (Gömeç K./Ky.)
Remziye A., 46, 2, İO (Es.)
Remziye B., 38, 4, ÖY (Çubuk/Ank.)
Remziye S., 40, 3, İO, 25 (Tavşanlı/Kü.)
Reşadet Y., 54, 7, İO, DB (İz.)
Rezen B., 35, 3, OO, DB (Milas/Mğ.)
Ruhi Ç., 53, 6, L, DB (Nğ.)
Rukiye A., 35, 2, İO, DB (Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)

Saadet, A., 45, 8, ÖY, DB (Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.)
Saadet E., 43, İO (Pülümür/Tn.)
Saadet N., 75, ÇV, İO, DB (Antakya/Hat.)
Saadet S., 40, 4, DB (Bayburt/Gm.)
Saadet O., 50, 6, OYB, DB (Mr.)
Saadet Z., 41, 3, OO, 12 (Rz.)
Sabahat H., 44, 3, OO, DB (Tr.)
Sabahat S., 40, 2, İO (Dz.)
Sabiha C., 60, 3, ÖY, OB, DB (El.)
Sabiha T., 40, 1, OO, DB (Üngüt/Mr.)
Sabil A., 40, 3, İO, 20 (Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.)
Sabire K., 66, ÇY, ÖY, 53 (Gm.)
Sabri E., 52, 4, İO, DB (Midyat/Md.)
Sabriye G., 57, 5, ÖY, 17 (Maşukiye K./Kc.)
Sacide K., 38, 3, İO, DB (Düzce/Bo.)
Sadiye A., 48, 2, ÖY-OYB, DB (Gölpazarı/Bil.)

Saffet Y., 64, 6, İO, DB (Adapazarı/Sk.)
Sahire U., 39, İO, DB (Çimenli K./Tr.)
Saime A., 40, 2, İO DB (Bozdoğan/Ay.)
Saime D., 40, ÇY, L, DB (Mn.)
Saime K., 64, ÇV, ÖY, 9, (To.)
Saime Y., 75, 1, ÖY, 20 (Ceyhan/Ada.)
Sakine Y., 57, 7, ÖY, 50 (Gürpınar/Vn.)
Salih C., 64, 4, ÖY, DB (Ağ.)
Saliha T., 5 (Zile/To.)
Sane O., 47, 5, İO, DB (Kn.)
Saniye D., 60, 4, ÖY, DB (Adapazarı/Sk.)
Saniye Ö., 47, 2, İO, 28 (Göynük/Bo.)
Sare B., 39, 6, ÖY, 22 (Pazar/Rz.)
Sati T., 52, 1, ÖY,-OB, DB (Erkilet K./Turhal/To.)
Sebahat A., 30, 1, OO, DB (Hat.)
Sebahat A., 38, 3, L, DB (Kü.)
Sebahat Ö., 41, 4, İO (Banaz/Uş.)
Sedat E., 11, İO (Ödemiş/İz.)
Sedirye S., 55, 3, İO, DB (Bulanık/Mş.)
Seher A., 50, 4, İO, DB (Bandırma/Ba.)
Seher A., 52 (Korkut K./Mş.)
Seher Ç., 50, 10, ÖY, DB (Üngüt/Mr.)
Seher Ö., 25, 1, İO, DB (Sv.)
Selçuk T., 32, 2, L, DB (Bekiralanı K./İç.)
Selime H., 59, 3, ÖY, DB (Kü.)
Selma G., 5, ÖY-OYB, 40 (Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)
Selma Y., 75, 8, ÖY, DB (Saskara K./Hanak/Kr.)
Selman Ü., 45, 1, ÖY, DB (Çırakman K./Sm.)
Semiha E., 45, 3, OYV, DB (Mn.)
Serdar S., 6 (Tn.)
Serpil K., 30, 2, L, 7 (Küre K./Ks.)
Sevim B., 33, 3, İO, DB (Dy.)
Sevim D., 49, 5 (Akkuş/Or.)
Sevim Ü., 32, 3, ÖY, DB (Bozdoğan/Ay.)
Sevgi K., 40, 3, L, DB (Tr.)
Seyithanım A., 33, 2, ÖY, DB (Çubuk/Ank.)
Seza A., 58, ÇY, OO, DB (Tk.)
Sıdıka E., 45, 6, DB (Yarma B./Kn.)

Sıdıka K., 55, 8, ÖY, DB (Ur.)
Sıdıka Y., 48, 4, ÖY, DB (Kaymazyaylası K./Es.)
Sudiye Ö., 85, 5, DB (Bayburt/Gm.)
Suna Ç., 37, İO, 17 (Akçaabat/Tr.)
Süleyman T., 75, 7, ÖY, 50 (Köle K./Eleşkirt/Ağ.)
Süleyman S., 79 (Uş.)

Şadiye İ., 38, 2, ÖY, 8 (Bozdoğan/Ay.)
Şadiye S., 60, 4, ÖY, DB (Dz.)
Şefika A., 74, 4, OO, DB (Bozdoğan/Ay.)
Şefika F., 56, ÇV, ÖY-OYB, DB (Keçiborlu/İsp.)
Şehri İ., 49, 5, ÖY, DB (İncir K./Fethiye/Mğ.)
Şeker T., 45, ÇY, İO, 25 (Zile/To.)
Şerafettin A., (D) (Sn.)
Şerife A., 52, D, İO, DB (Devrekâni K./Ks.)
Şerife G., 72, 6, ÖY, 45 (Çkl.)
Şerife K., 35, 4, ÖY, DB (Tumarlı K./Çkr.)
Şerife Ö., 30, 2, ÖY, DB (Çaykenarı K./Korkuteli/Ant.)
Şerife Ş., 38, 2, İO (Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.)
Şerife Y., 59, 4, ÖY, DB (Erkilet K./Turhal/To.)
Şermin Y., 9, İO, DB (Bayat/Çr.)
Şükran T., 38, 5, İO, DB (Kn.)
Şükriye A., 80, 8, ÖY, DB (Ba.)
Şükriye A., 40, 7, ÖY, DB (Sağlık K./Görele/Gr.)
Şükriye S., 38, 3, ÖY, 15 (Gm.)
Şükrü Ö., 55, 7, İO, DB (Yaverviran K./Sivrihisar/Es.)

Tekbiriye Ö., 9 (Zile/To.)
Tenzile B., 55, 4, ÖY, DB (Susuz K./Bucak/Brd.)
Turan G., 30, 2, L, DB (Milas/Mğ.)
Turgut Y., 45, 7, OO, DB (Yz.)
Tülin Y., 10 (Şarkışla/Sv.)

Ulviye H., 59, 2, ÖY-OYB, DB (Bartın/Zn.)
Ummahan B., 55, 8, İO, DB (Yaşyer K./Milas/Mğ.)

Ülfet Ö., 39, ÇV, İO, DB (Ulukent K./Arhavi/Ar.)
Ümmü D., 47, 4, ÖY, DB (Akpınar K./Bartın/Zn.)

Vahide Ö., 70, 6, ÖY, DB (Alaşehir/Mn.)
Vakıfa D., 67, ÖY, DB (Kilis/Gaz.)
Vasfiye Ç., 63, İO, 40 (Akçaabat/Tr.)
Vedia Ç., 56, 2,İO, 36 (Küre K./Ks.)
Vesile A., 61, 4, ÖY, DB (Uluborlu/Isp.)

Yahya B., 46, 4, OO, 30 (Karakuyu K./Polatlı/Ank.)
Yahya Ş., 34, 2, İO, DB (Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.)
Yasemin Ö., 6 (Zile/To.)
Yaşar G., 46, 5, 15 (Ed.)
Yeter G., 32, 4, ÖY, DB (Göynük K./Avanos/Nş.)
Yusuf K., 7 (Yukarısallıpınar K./Sarıkamış/Kr.)
Yüksel E., 9, İO (Ödemiş/İz.)

Zahide D., 65, 5, ÖY, DB (Mn.)
Zahide M., 7, İO, DB (İskilip/Çr.)
Zahire Z., 45, 6, İO, 30 (Musabeyli K./Yz.)
Zakire K., 55, 4, ÖY, DB (Af.)
Zakire T., 85, 6, ÖY, 70 (Gm.)
Zarife Ç., 50, ÇV, ÖY, 20 (Vn.)
Zayide A., 40, 3, ÖY, DB (Kılcan K./Uş.)
Zehra B., 52, ÇV, ÖY, 20 (Hatunsuyu K./Ml.)
Zehra A., 53, 5 (Es.)
Zehra B., 90, 7, ÖY, 60 (Merzifon/Ama.)
Zehra E., 75, 4, İO, DB (Mn.)
Zehra G., 93, ÇV, ÖY, DB (Ng.)
Zehra G., 66, 4, ÖY, DB (Uluborlu/Isp.)
Zehra Ö., 41, 7, İO, DB (Diközü K./Mihahççık/Es.)
Zehra U., 42, 5, İO (Dz.)
Zehra Y., 30, 2, İO, DB (Gr.)
Zehra Y., 68, 2, ÖY-OV, DB (Kaya K./Fethiye/Mğ.)
Zekiye A., 55 (Korkut K./Mş.)
Zekiye B., 60, 4, ÖY, DB (Deliktaş K./Sv.)
Zekiye D., 40, 2, ÖY, DB (Sarıkamış/Kr.)

Zekiye K., 50, ÇY, L, 20 (Sarnıç K./Dursunbey/Ba.)
Zeliha B., 60, 4, ÖY, DB (Yarma B./Kn.)
Zeliha G., 75, ÖY, 60 (Diközü K./Mihalıççık/Es.)
Zeliha T., 58, 4, ÖY, 38 (Keban/El.)
Zikriye K., 49, 5, ÖY, DB (Şebinkarahisar/Gr.)
Ziynet G., 80, 3, ÖY-OYB, DB (Simav/Kü.)
Zöhre A., 45, 5, İO, DB (Gm.)
Zübeyde G., 42, 2, ÖY, DB (Aşağıkaymaz K./Gürpınar/Vn.)

II. YER ADLARI DİZİNİ

A

Ada.
Adapazarı/Sk.
Adı.
Af.
Ağ.
Akçaabat/Tr.
Akçadağ/Ml.
Akdkuş/Or.
Akpınar K./Bartın/Zn.
Aksaray/Nğ.
Alaşehir/Mn.
Alpagut K./Bo.
Ama.
Ank.
Ant.
Antakya/Hat.
Asbuğa K./Sarıkamış/Kr.
AşağıkaymazK./Gürpınar/Vn.
Avanos/Nş.
Ay.
Ayancık/Sn.
Aydınlık K./Tn.
Ayışığı K./Yayladağ/Hat.

B

Ba.
Bademli B./Ödemiş/İz.
Bağlama K./Nğ.
Banaz/Uş.
Bandırma/Ba.
Barbuzu B./Ml.
Bartın/Zn.
Bayat/Çr.
Bayburt/Gm.
Bayındır/İz.
Bayır K./Bil.
Bekiralanı K./İç.
Beypazarı/Ank.
Biga/Çkl.
Bil.
Bo.
Bolvadin/Af.
Bor/Nğ.
Borçka/Ar.
Bozdoğan/Ay.
Bozlanbaç K./Çekerek/Yz.
Brd.
Brs.
Bulanık/Mş.
Büğüdüz K./Ank.
Büyükhalkalı K./Bakırköy/İst.

C

Camidağı K./Rz.
Ceyhan/Ada.

C

Çakallı K./Kilis/Gaz.
Çamlıtepe K./Pazar/Rz.
Çıldır/Kr.
Çırakman K./Sm.
Çimenli K./Tr.
Çaykenarı K./Korkuteli/Ant.
Çkl.
Çr.
Çubuk/Ank.

D

Dağıstanlı K./Ceyhan/Ada.
Dallıca K./El.
Damlıca K./Çıldır/Kr.
Darıpınar K./Ada.
Dazkırı/Af.
Deligazi K./Sv.
Değirmenlikız K./Brs.
Değiş K./Karaman/Kn.
Dere K./Acıpayam/Dz.
Devrekâni/Ks.
Diközü K./Mihalıççık/Es.
Doydemir K./Polatlı/Ank.
Düzce/Bo.
Dy.
Dz.

E

Ed.
El.
Eminönü/İst.
Erbaa/To.
Ereğli/Kn.
Erkilet K./Turhal/To.
Es.
Ezc.
Ezm.

G

Gaz.
Gegiz B./Serik/Ant.
Gm.
Gölcük/Kc.
Gölcüğez K./Hasankale/Ezm.
Gölpazarı/Bil.
Gömeç K./Ky.
Göynük K./Avanos/Nğ.
Göynük/Bo.
Gr.
Gümüşahacıköy/Ama.
Güneşler K./Adapazarı/Sk.
Gürpınar/Vn.
Gürsu/Brs.

H

Hacıhamza B./Çr.
Halilbeyoğlu K./Devrek/Zn.
Hamur/Ağ.
Hat.
Hatunsuyu K./Ml.
Hazinedar K./Devrekâni/Ks.

I

Isp.
Ist.

İ

İç
İmamoğlu K./Ada.
İncidere K./Yomra/Tr.
İncir K./Fethiye/Mğ.
İnecik/Tk.
İskenderun/Hat.
İskilip/Çr.
İz.

K

Kabaçalı K./Kiğı/Bn.
Kâhta/Adı.
Kaplıkaya K./Harput/El.
Karaağaç/Isp.
Karabıyık K./Sarayönü/Kn.
Karakuyu K./Polatlı/Ank.
Karaman/Kn.
Karayaka B./Erbaa/To.
Kaya K./Fethiye/Mğ.
Kavakyolu K./Ezc.
Kaymazyaylası K./Es.
Kc.
Keban/El.
Keçiborlu/Isp.
Kelkit/Gm.
Kılcan K./Uş.
Kızılcasöğüt K./Çivril/Dz.
Kilis/Gaz.
Kn.
Korkut K./Mş.
Korkuteli/Ant.
Köle K./Eleşkirt/Ağ.
Krk.
Krş.
Kulu/Kn.
Kurşunlu/Çkr.
Kü.

L

Lapseki/Çkl.

M

Mağara K./İç.
Malkara/Tk.
Maşukiye K./Kc.
Merzifon/Ama.
Midyat/Md.
Mihalıççık/Es.
Milas/Mğ.
Ml.
Mn.
Mr.
Mş.
Mucur/Krş.

N

Nazilli/Ay.
Nğ.
Nş.

O

Or.
Ordu K./Sn.
Ormanlı K./İnecik/Tk.

Ö

Ödemiş/İz.
Övündük K./İskenderun/Hat.
Özkonak B./Avanos/Nş.

P

Pazar/Rz.
Pehlivanköy B./Krk.
Pelit K./Burhaniye/Ba.
Pervari/Sr.
Pınarbaşı/Ky.
Polatlı/Ank.
Pülümür/Tn.

R

Rz.

S

Sağlık K./Görele/Gr.
Salihli/Mn.
Salyoz K./Kelkit/Gm.
Sandıklı/Af.
Saraykoy/Dz.
Sarıkamış/Kr.
Sarnıç K./Dursunbey/Ba.
Saskara K../Hanak/Kr.
Sılbıs K./Ezc.
Sırataşlar K./Halfeti/Ur.
Silifke/İç.
Sille B./Kn.
Simav/Kü.
Sivrihisar/Es.
Sm.
Sn.
Sv.
Sorgun/Yz.
Suluova/Ama.
Susuz K./Bucak/Brd.
Süleoğlu K./Ed.

Ş

Şarkışla/Sv.
Şaturoğlu K./Mucur/Krş.
Şebinkarahisar/Gr.
Şenyurt K./Perşembe/Or.

T

Tavşanlı/Kü.
Tavuklar K./Hozat/Tn.
Tarsus/İç.
Tefenni/Brd.
Tire/İz.
Tk.
Tn.
To.
Toygar K./Nazilli/Ay.
Tr.
Tumarlı K./Çkr.
Tuzlacık K./Sorgun/Yz.
Tülmen K./Ur.

U

Ulukent K./Arhavi/Ar.
Uluborlu/Isp.
Ur.
Uş.
Uzunköprü/Ed.

Ü

Üçpınar K./Polatlı/Ank.
Üngüt K./Mr.

V

Vize/Krk.
Vn.

Y

Yarma B./Kn.
Yaşyer K./Milas/Mğ.
Yaverviran K./Sivrihisar/Es.
Yenice K./Bozdoğan/Ay.
Yerkesik B./Mğ.
Yeşilören K./Ama.
Yiğitler B./Bayramiç/Çkl.
Yukarısallıpınar K./Sarıkamış/Kr.
Yuva K./Kırıkkale/Ank.
Yz.

Z

Zile/To.
Zn.

III. SORU KAĞIDI ÖRNEĞİ

Derleyiciler, Kaynak Kişiler, Cevaplar ve Derlemelerle İlgili Açıklamalar:

1. Soruların cevapları, size verilen deftere okunaklı bir biçimde ve kaynak kişilerden derlendiği gibi «aynen» geçirilecektir. Cevapların içinde yerel sözcükler ve deyimler geçiyorsa, bunların açıklanmaları kaynak kişilerden istenecek ve deftere yazılacaktır.

2. Cevaplar ya da derlenen bilgiler, soru sıralarına göre numaralanarak deftere yazılacaktır.

3. Derleyici; adını, soyadını ve derlemeyi yaptığı yeri, defterin ilk sayfasına mutlaka yazacaktır. Derleyici, aynı biçimde, başvurduğu ya da yararlandığı kaynak kişinin ya da kaynak kişilerin; (a. adını ve soyadını; b. yaşını; c. okuma yazma durumunu; ç. çocuğu olup olmadığını; d. kadın, erkek ve çocuk oluşunu; e. oralı olup olmadığını ya da kaç yıldan beri orada yaşadığını; f. ilini, ilçesini, bucağını, köyünü) eksiksiz olarak aynı sayfada belirtecektir. Kaynak kişi ya da kişiler şu ya da bu nedenle soyadlarını, yaşlarını vb. açıklamak istemezlerse bunlar başka yollardan öğrenilmeye çalışılacak; bu da olmazsa derleyici o konuda kişisel görüş ya da tahminini belirtecektir.

4. Kaynak kişilerin geleneklerine bağlı, orta tabakadan ve oranın yerlilerinden seçilmesine; bunların otuz yaşından aşağı-

olmamalarına; elden geldiğince derleyicilerin akraba ve yakınları arasından ve çocuklarla ilgili âdetleri, töreleri, uygulamaları bilen «görmüş ve geçirmiş» kimselerden —genellikle çocuk anası ve babası kimselerden— seçilmesine özen gösterilecektir. (Sünnet, eğitim, askere gitme ile ilgili sorular kadınlarla birlikte erkeklere; çocuk oyunları ise oyun yaşındaki çocuklara sorulmalıdır).

5. Yukardaki özellikleri taşıyan ve bir arada bulunan iki ya da üç kaynak kişiye aynı zamanda soru sormanın, biribirlerinin söylediklerini düzeltmeleri ve unuttuklarını biribirlerine hatırlatmaları bakımından büyük yararı vardır. Kaynak kişilerin anlayamadıkları, anlamakta güçlük çektikleri sorular ve sözcükler, amacından saptırılmamak koşuluyla onların kavrayabileceği biçimde sorulmalıdır.

6. Soruların iş saatlarının dışında, resmiliği ve yabancılığı elden geldiğince giderdikten sonra, bir soru cevap havasından çok bir «sohbet havası ve sıcaklığı» içinde sorulmasına özen gösterilmelidir. Kaynak kişiler yorulmaya ya da sıkılmaya başladıkları zaman çalışma orada kesilmeli ve daha elverişli bir zamana ertelenmelidir. Arayı fazla uzatmamak koşuluyla çalışma iki ya da üç görüşmede tamamlanmaya çalışılmalıdır.

7. Soruların cevapları ve derlenen bilgiler ilkin müsvedde kağıtlarına geçirilmeli ve hepsi tamamlandıktan sonra, 1. maddede belirtildiği gibi deftere yazılmalıdır. Böylece, verilen bilgiyi acele olarak deftere işlemekten doğacak yanlışlar, eksiklikler ve yazı, anlatım bozukluğu önlenmiş olur.

8. Derleyici, kimi soru kümelerinin altında bulunan (Bunlardan hangileri hâlen yapılmaktadır? Bunlara ekleyeceğiniz

başka neler vardır?) sorularını kaynak kişilerden **mutlaka** sormalı ve aldığı cevapları yazmalıdır.

9. Konuyla ilgili resim, şekil vb. çizilmek istenirse, bu iş için cevap defteri ya da temiz, düzgün bir kağıt kullanılabilir. Derleyici ayrıca kişisel gözlemlerini, çalışma ve derleme biçimini defterin sonuna özel notlar halinde ekleyebilir.

10. Soru kağıdı, cevapların yazıldığı defterle birlikte geri verilecektir. Soru kağıdını ve defteri teslim etmeden önce, 3. maddedeki bilgilere bir kez göz atılması, eksikler varsa mutlaka düzeltilmesi önemle rica olunur.

S O R U L A R

I. DOĞUM ÖNCESİ

A. GEBELİK ÖNCESİ, GEBELİK, AŞERME

1. Çocuğu olmayan kısır kadınlar çocuk sahibi olmak için ne gibi umarlara başvururlar?

2. Çocuğu olmayan kısır erkekler ne gibi umarlara başvururlar?

3. «Aşeren» kadına bulunduğunuz yerde ne gibi yerel adlar verilir?

4. «Aşeren» kadınlar nelere bakmalı, nelere bakmamalı, neleri yemeli, neleri yememelidirler?

5. Gebe kadına bulunduğunuz yerde ne gibi yerel adlar verilir?

6. Oğlan doğurmak istiyen kadın ne gibi umarlara başvurur?

7. Kız doğurmak istiyen kadın ne gibi umarlara başvurur?

8. Doğacak çocuğun oğlan ya da kız olacağı nelere göre tahmin edilir? Bu tahmin için hangi işlemler yapılır?

9. Gebe kadının ikiz doğuracağı nelere göre tahmin edilir? Bu tahmin için hangi işlemler yapılır?

10. Kadının gebeliği sırasında yediği içtiği şeyler; yaptığı işler; baktığı, gördüğü kimseler, hayvanlar, nesneler; yaşadığı kimi olaylar doğacak çocuğun cinsiyetini (oğlan ya da kız oluşunu); güzelliğini, huyunu vb. etkiler mi? Etkilerse bunlar nelerdir?

11. Sık sık çocuk düşüren kadınlar, düşüğü önlemek için nelere başvururlar?

12. Doğumu kolaylaştırmak, sıkıntısız doğum yapabilmek için hangi umarlara başvurulur?

13. Çocuğun göbek bağı belli bir yere gömülür ya da beli bir yere konur mu? Konursa, bunu nasıl açıklarsınız?

14. Çocuğun «eş»i, ya da «son»u belli bir yere gömülür ya da konur mu? Konursa bunu nasıl açıklarsınız?

15. (Bunlardan hangileri hâlen yapılmaktadır? Bunlara ekleyeceğiniz başka neler var?)

II. ADLA İLGİLİ ÂDETLER, TÖRENLER, İNANMALAR, UYGULAMALAR, YEREL ADLANDIRMALAR, BENZETMELER, YAKIŞTIRMALAR

1. Çocuğa asıl adı konurken dinsel bir tören yapılır mı? (Yapılırsa ayrıntılı olarak anlatılacak).

2. Aile içinde, çocuğun adını seçme ve koyma hakkı en çok kime tanınır?

3. Çocuğa doğduğu gün, ay, mevsimlere göre ad konur mu? Konursa bu adlar nelerdir?

4. Çocuğu yaşamayanlar yeni doğan çocuklarına ne gibi adlar koymak isterler? Bu adları koymanın bir nedeni var mıdır?

5. Uğursuzluk getirdi diye çocuğun adı değiştirilir mi? Böyle birşey başınızdan geçti mi ya da böyle birşey hatırlıyor musunuz?

6. (Bunlardan hangileri hâlen yapılmaktadır? Bunlara ekleyeceğiniz başka neler vardır?)

7. Bulunduğunuz yerde genel olarak çocuklar asıl adlarının dışında nasıl adlandırılır, nasıl çağrılır?

8. Saçından, kaşından, gözünden, burnundan, ağzından, kulağından, boyundan, renginden, şişmanlığından, zayıflığından, kusurlarından dolayı çocuklara adlar takılır mı? Takılırsa, ne gibi adlar takılır?

9. Çocuğun: a) ağzına, b) burnuna, c) cinsel organına, ç) ayaklarına, d) ellerine, e) poposuna, f) karnına... ne gibi yerel adlar verilir?

10 Çocuğun: a) elbisesine, b) başlığına, c) ayakkabısına, ç) beşiğine, d) kundağına, e) oturağına, f) emziğine... bulunduğunuz yerde ne gibi yerel adlar verilir?

11. Çocuğun: a) çişine, b) kakasına, c) kusmuğuna, ç) salyasına... bulunduğunuz yerde ne gibi yerel adlar verilir?

III. ÇOCUK GÖRME, YAŞ GÜNÜ, DİŞ HEDİĞİ (BUĞDAYI) VE ÖTEKİ ÂDETLER, UYGULAMALAR

A. ÇOCUK GÖRME

1. Çocuk görme'ye ne zaman gidilir?
2. Çocuğa hediye olarak neler götürülür?
3. Annesine hediye olarak neler götürülür?
4. Çocuk görme'nin bulunduğunuz yerde özel bir adı var mıdır?
5. Çocuk görme'ye gidildiğinde anneye ve çocuğa ne gibi sözler söylenir, dilekler dilenir?
6. (Bunlardan hangileri hâlen yapılmaktadır? Bunlara ekleyeceğiniz başka neler var?)

B. YAŞ GÜNÜ

1. Çocuğunuza yaş günü yapıyor musunuz?
2. Eskiden de yaş günü yapar mıydınız, yoksa yeni mi âdet oldu?

C. DİŞ HEDİĞİ (BUĞDAYI)

1. Bulunduğunuz yerde diş hediği âdeti var mıdır?
2. Varsa, diş hediği mi dersiniz yoksa başka bir ad mı kullanırsınız?
3. Diş hediği ne zaman ve nasıl yapılmaktadır?

Ç. ÖTEKİ ÂDETLER, UYGULAMALAR

1. Çocuğa «saç kesme» töreni yapılır mı? Yapılırsa niçin ve nasıl?
2. Çocuğu «satma» âdetini biliyor musunuz? Bu âdet niçin ve nasıl yerine getirilir?
3. Çocuğu «kesme» âdetini biliyor musunuz? Bu âdet niçin ve nasıl yerine getirilir?
4. Doğan çocuk için tarlaya ya da bahçeye ağaç dikilir mi? Dikilirse hangi düşünceyle dikilir?
5. Bu ağacın belli bir adı var mıdır? Ne denir bu ağaca?
6. Bu ağaçla çocuğun hayatı arasında bir ilişki var mıdır? Bu ağacın kesilmesinden, kurumasından çocuk adına endişe eder misiniz? Bunu nasıl yorumlarsınız, açıklarsınız?
7. (Bunlardan hangileri hâlen yapılmaktadır? Bunlara ekliyeceğiniz başka neler vardır?)

D. BEŞİK KERTME

1. Beşik kertme'si âdetine bulunduğunuz yerde ne ad verilir?
2. Bu âdetin gerektirdiği belli bir tören var mıdır? Yoksa sadece karşılıklı olarak sözleşmekle mi yetinilir?
3. Kimler çocuklarını daha doğar doğmaz nişanlarlar ya da ilerde evermeleri için aralarında sözleşirler?
4. Beşik kertme'sinden sonradan cayıldığı olur mu? Cayılmada ne gibi şeyler rol oynar?
5. Verilen sözden cayma nasıl karşılanır ve yorumlanır?
6. Cayma sonunda nişanlılar ya da aileler arasında tatsızlıklar çıkar mı?
7. (Bunlardan hangileri hâlen yapılmaktadır? Bunlara ekleyeceğiniz başka neler vardır?)

E. SÜNNET

1. Çocuk sünnete nasıl hazırlanır? Çocuğun korkusunu ve endişesini gidermek için neler söylenir?
2. En çok hangi yaşlarda sünnet edilir çocuk? Bu konuda belli bir tutum var mıdır?
3. Çocuk hangi yaşa kadar sünnet edilmelidir?
4. Çocuğa sünnette neler giydirilir?
5. Çocuğa sünnet hamamı yapılır mı?

6. Çocuğun ya da çocukların sünetten sonra yatacakları oda, yatak nasıl hazırlanır, süslenir?
7. Sünnet düğünü nasıl yapılır? (Ayrıntılı olarak anlatılacak).
8. Çocuğa ne gibi şeyler hediye edilir?
9. Bulunduğunuz yerde «kirvelik» âdeti var mıdır?
10. Bu kimseye bulunduğunuz yerde ne ad verilir?
11. Kirve'nin görevi, cocuk ve ailesi üzerindeki hakları nelerdir?
12. Sünnet olacak cocuk ilerde kirve'sinin kızıyla evlenebilir mi?
13. (Bunlardan hangileri hâlen yapılmaktadır? Bunlara ekliyeceğiniz başka neler vardır?)

F. ASKERE UĞURLAMA

1. Askere uğurlanan delikanlıya belli bir tören yapılır mı?
2. Askere giden soğ salim geri dönsün diye neler yapılır?
3. (Bunlardan hangileri hâlen yapılmaktadır?)

IV. ÇOCUĞUN GELECEĞİNİ, ZİHİNSEL VE RUHSAL ÖZELLİKLERİNİ ETKİLEYECEĞİNE İNANILAN, YORULAN BELİRTİLER

1. Çocuğun ilerde akıllı, tembel, iyi huylu, huysuz vb. oluşu yediği, içtiği, oynadığı şeylere bağlanır mı? Bağlanırsa bunlar nelerdir?

2. Çocukların doğdukları gün, ay ve mevsimlere göre huyları, gelecekteki işleri, mutlu ya da mutsuz olacakları tahmin edilir mi? Bunun böyle olacağına inanılır mı?

3. Çocuğun seyrek dişli, kalın kaşlı, mavi gözlü, solak vb. oluşları nasıl yorumlanır?

4. (Bunlardan hangileri hâlen yapılmaktadır? Bunlara ekleyeceğiniz başka neler vardır?)

V. ÇOCUĞA KIRK BASMASI VE NAZAR DEĞMESİ

A. KIRK BASMASI

1. Çocuğun kırk baskınına uğradığı hangi belirtilerden anlaşılır?

2. Çocuğu kırk baskınından korumak için neler yapılır? Ne gibi umarlara başvurulur?

3. Kırk baskını çocuğu bu durumdan korumak için nelere başvurulur?

B. NAZAR DEĞMESİ

1. Çocuğa nazar değmesi hangi belirtilerden anlaşılır?

2. Çocuğa nazar değmesini önlemek için neler yapılır? Ne gibi umarlara başvurulur?

3. Nazar değen çocuğu bu durumdan korumak için nelere başvurulur?

4. (Bunlardan hangileri hâlen yapılmaktadır? Bunlara ekleyeceğiniz neler vardır?)

VI. GELENEKSEL SAĞALTMA İŞLEMLERİ

1. Yürümeyen ya da geç yürüyen çocuklara neler yapılır?
2. Konuşmoyan ya da geç konuşan çocuklara neler yapılır?
3. Uyumayan ya da geç uyuyan çocukları uyutmak için neler yapılır?
4. Çok ağlayan çocukları susturmak için neler yapılır?
5. Çok yaramaz çocukları uslandırmak için neler yapılır?
6. Hırıltılı ve hastalıklı çocuklar için neler yapılır?
7. (Bunlardan hangileri hâlen yapılmaktadır? Bunlara ekleyeceğiniz başka neler vardır?)

VII. ERGİNLİK, EĞİTİM, CEZALANDIRMA, KORKUTMA

A. ERGİNLİK

1. Çocuğun ergin hale gelmesi nelerden anlaşılır?
2. Ergin çocuğa ne gibi öğütler verilir?
3. Ergin çocuğa neler izin verilir, neler yasaklanır?

B. EĞİTİM

1. Sizce çocuklar nasıl eğitilmeli, nasıl terbiye edilmelidir?
2. Çocuklar okula gitmeden önce dini terbiye ve ders almalılar mı?
3. Çocuklar din konusunda neler bilmeliler?
4. Çocuklara cinsel konularda bilgi verilmeli midir? Verilirse neler anlatılmalı, neler açıklanmalıdır?

C. CEZALANDIRMA

1. Çocuk bir suç işlediğinde, söz dinlemediğinde nasıl cezalandırılmalıdır?
2. Bu cezalar sizce nelerdir? Siz çocuğunuzu nasıl, hangi yolla cezalandırıyorsunuz?

Ç. KORKUTMA

1. Çeşitli durumlarda çocuklar korkutularak uslandırılmalı mıdır?
2. Çocuklar en çok nelerle ve kimlerle korkutulur?
3. (Bunlara ekleyeceğiniz başka şeyler var mı?)

VIII. ÇOCUK OYUNLARI

1. Bildiğiniz yerel çocuk oyunlarının adları nelerdir?

2. Bulunduğunuz yerde oynanan birkaç oyunu anlatır ya da oynar mısınız? (Ayrıntılı olarak anlatılacak).

3. Bu oyunlarda ne gibi araç-gereçler kullanılır?

IX. ATASÖZLERİ, SEVGİ VE OKŞAMA SÖZLERİ, KARGIŞLAR, BİLMECELER, NİNNİLER, AĞITLAR, MASALLAR

1. Çocukla ilgili olarak bildiğiniz atasözleri, özdeyişlerden (vecizelerden) ve deyimlerden birkaçını söyleyiniz.

2. Çocukları sever ve okşarken neler söylersiniz?

3. Çocuklarınıza öfkelendiğiniz zaman hangi kargışlarda (beddualarda) bulunursunuz?

4. Cevabı çocuk olan hangi bilmeceleri biliyorsunuz?

5. Çocuklarınıza hangi ninnileri söylersiniz?

6. Ölen çocuklara ağıt yakılır, söylenir mi? Söylediğiniz ve bildiğiniz ağıtlardan birkaç örnek veriniz.

7. Çocuğunuza ya da torununuza anlattığınız masallardan birini anlatır mısınız?

8. (Bunlara ekliyeceğiniz başka şeyler var mı?)

Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek

Öğrenimini Ankara Üniversitesi'nde tamamlayan, doktorasını Almanya'da Tübingen Üniversitesi'nde yapan; Viyana, Bonn, Marburg ve Göttingen Üniversiteleri ile araştırma enstitülerinde alanıyla ilgili çalışmalarda bulunan Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Etnoloji Kürsüsünde öğretim üyesidir. Halkbilim ve etnoloji alanlarındaki araştırma ve incelemeleriyle tanınan Sedat Veyis Örnek'in yayınlanmış başlıca yapıtları şunlardır: **Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki (1966), Etnoloji Sözlüğü (1971), İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane (1971), Anadolu Folklorunda Ölüm (1971, 2. baskı 1979), Budunbilim Terimleri Sözlüğü (1973), Türk Halkbilimi (1977).**

Bu kitapta sergilenen gereç, ülkemizin 230 değişik yerleşme biriminde yaşayan 575 kaynak kişiden bilimsel teknikler uygulanarak derlenmiştir. Çocukla ve anneyle ilgili yüzlerce açıklayıcı örnek, töre, âdet, uygulama, işlem, ninni, ağıt, oyun, masal vb. oluşan «Geleneksel Kültürümüzde Çocuk», başta halkbilimciler olmak üzere; doğum ve çocuk uzmanı doktorların, kültür ve kişilik konusunda çalışanların, psikiyatristlerin, ruhbilimcilerin, toplumbilimcilerin, eğitimcilerin, çocuk gelişimiyle uğraşanların, ana babaların, geleceğin kuşaklarını hazırlamakla yükümlü kurum, kuruluş ve yöneticilerin yararlanacakları sistemli ve zengin bir gereci içermektedir.

Gelenekselliği ağır basan toplumumuzun çocuk konusundaki düşünce, eğilim, tutum ve davranışını yansıtan bu kitap, hem «Dünya Çocuk Yılı»na, hem de Türk halkbilimine önemli bir katkıda bulunacaktır.

